

**BIULETYN
ARCHIWUM POLSKIEJ AKADEMII NAUK
NR 52**

Warszawa 2011

Przygotowuje Komitet Redakcyjny w składzie

**Joanna Arvaniti, Anita Chodkowska,
Hanna Krajewska, Hanna Szymczyk,
Mieczysław Wrzosek**

Korekta

Joanna Arvaniti, Tomasz Rudzki

Tłumaczenie

Marta Staniszevska

Adres Redakcji

**Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie
Warszawa, ul. Nowy Świat 72**

Wydano z dotacji Ministerstwa
Nauki i Szkolnictwa Wyższego

ISSN: 0551-3782

Skład, łamanie i druk

AMALKER

Warszawa, ul. Okrzei 21/4

www.amalker.com

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów występujących w inwentarzach	5
Joanna Arvaniti	
<i>Wspomnienie o Ani Grzebieluch</i>	<i>6</i>
Joanna Arvaniti	
<i>Inwentarze archiwalne</i>	<i>11</i>
Katarzyna Słojkowska	
<i>Materiały Zygmunta i Natalii Batowskich</i>	<i>14</i>
Marian Kmita, Piotr Michałowski, Jolanta Stasiak	
<i>Materiały Janiny Bemówny</i>	<i>64</i>
Anita Chodkowska	
<i>Materiały rodziny Kalinowskich</i>	<i>72</i>
Agnieszka Bodecka, Anita Chodkowska, Urszula Roguska	
<i>Materiały Janiny Zakrzewskiej</i>	<i>126</i>
Jolanta Stasiak	
<i>Archiwiści warszawscy i ich spuścizny w zbiorach Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie</i>	<i>150</i>
Joanna Arvaniti	
<i>Wystawa „Archiwa warszawskie dawniej i dziś”</i>	<i>174</i>
Katarzyna Słojkowska	
<i>Materiały Marii Skłodowskiej-Curie w zbiorach Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie</i>	<i>180</i>
Andrzej Klubiński	
<i>Warszawskie środowisko archeologiczne we „Wspomnieniach” Zofii Podkowińskiej</i>	<i>188</i>
Joanna Arvaniti	
<i>Wystawa „Kobiety w nauce”</i>	<i>194</i>
Виталий Ю. Афиани, Надежда М. Осипова	
<i>Выставка „Женщины в науке”</i>	<i>200</i>
Joanna Arvaniti	
<i>Wystawa „Twarze Kasy im. Józefa Mianowskiego”</i>	<i>202</i>

Barbara Wiktorowska

<i>XV Festiwal Nauki</i>	207
Sprawozdanie z działalności Archiwum PAN w 2010 roku	210
Inwentarze zespołów archiwalnych ogłoszone w numerach 1–52 „Biuletynu Archiwum PAN” (układ chronologiczny)	231
Inwentarze zespołów archiwalnych ogłoszone w numerach 1–52 „Biuletynu Archiwum PAN” (układ alfabetyczny)	242
Summary	248

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW WYSTĘPUJĄCYCH W INWENTARZACH

AGAD	Archiwum Główne Akt Dawnych	neg.	negatyw
ANPAN		nlb.	nieliczbowane
i PAU	Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności	nr	numer
APAN	Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie	odb.	odbitka
b.d.	brak daty	odp.	odpowiedź
BN	Biblioteka Narodowa	opr.	oprawne
b.p.	brak paginacji	oprac.	opracowane
b.t.	brak tytułu	PAU	Polska Akademia Umiejętności
BUW	Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego	PIG	Państwowy Instytut Geologiczny
cz.	część	pkt	punkt
dot.	dotyczący	pocz.	początek
dz.	dział	pow.	powielany
egz.	egzemplarz	poz.	pozycja
fasc.	fascicule	PW	Politechnika Warszawska
fkp.	fotokopia	RAN	Rosyjska Akademia Nauk
fot.	fotografia	r.	recto
j.	jednostka	r.	rok, rocznik
j.a.	jednostka archiwalna	rec.	recenzja
j. ang.	język angielski	rkp.	rękopis
j. franc.	język francuski	rozdz.	rozdział
j. łac.	język łaciński	rys.	rysunek
j. niem.	język niemiecki	s.	strona
j. pol.	język polski	ss.	strony
j. ros.	język rosyjski	sz.	szyte
j. szw.	język szwedzki	szt.	sztuka
j. ukr.	język ukraiński	t.	tom
j. wł.	język włoski	TKN	Towarzystwo Kursów Naukowych
jw.	jak wyżej	TNW	Towarzystwo Naukowe Warszawskie
k.	karta	twz.	tak zwany
kkp.	kserokopia	UAM	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ks. nab.	księga nabytków	UJ	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
l.	list (w korespondencji)	UW	Uniwersytet Warszawski
l.	luźne	v.	verso
masz.	maszynopis	vol.	wolumin
m.b.	metr bieżący	w.	wiek
MHP	Muzeum Historii Polski	wiz.	wizytówka
m.in.	między innymi	WWP	Wolna Wszechnica Polska
mkf.	mikrofilm	wyd.	wydanie
MSZ	Ministerstwo Spraw Zagranicznych	z.	zeszyt
MWRiOP	Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	zał.	załącznik
nadb.	nadbitka	zapr.	zaproszenie
NDAP	Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych	ZNP	Związek Nauczycielstwa Polskiego
		zob.	zobacz

Ania Grzebieluch

Joanna Arvaniti
Warszawa

WSPOMNIENIE O ANI GRZEBIELUCH (1972–2010)

Ania Grzebieluch urodziła się 4 stycznia 1972 roku w Warszawie. W 1998 roku ukończyła naukę na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. W okresie od listopada 1997 do sierpnia 2001 roku pracowała w Urzędzie Gminy Warszawa-Bielany, początkowo na stanowisku referenta, a później podinspektora. Od września 2001 roku do końca roku 2002 z wielką pasją prowadziła lekcje historii w młodszych klasach Podstawowej Szkoły Społecznej w Wesolej. W Archiwum Polskiej Akademii Nauk była zatrudniona od początku 2002 roku, ostatnio na stanowisku adiunkta archiwalnego. Jednocześnie, od października 2005 do czerwca 2009 roku, była pracownikiem Zakładu Rękopisów Biblioteki Narodowej, gdzie m.in. opracowywała archiwum rodziny Gieysztorów oraz prowadziła księgę akcesyjną. W Archiwum PAN Ania zajmowała się pozyskiwaniem spuścizn, sporządzaniem spisów tymczasowych i porządkowaniem zbioru medali. Brała udział w wielu konferencjach naukowych, publikowała, uczestniczyła w przygotowywaniu wystaw popularyzujących naukę i kulturę polską. W 2003 roku była scenarzystką ekspozycji poświęconej polskim noblistom w części dotyczącej Wisławy Szymborskiej oraz ekspozycji o osiągnięciach uczonych polskich w XIX i XX wieku w części dotyczącej m.in. deszyfratorów niemieckiej maszyny szyfrującej „Enigma” — Mariana Rejewskiego, Jerzego Różyckiego i Henryka Zygalskiego. Uczestniczyła w posiedzeniach Komisji Metodycznej Archiwum Polskiej Akademii Nauk, której była członkiem od 2005 roku. Dała się poznać jako pracownik kompetentny, rzeczowy i zawsze chętny do fachowej pomocy użytkownikom Pracowni Naukowej Archiwum PAN. W grudniu 2008 roku za nienaganną pracę i wybitne osiągnięcia w dziedzinie archiwistyki Ania została wyróżniona przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych

Otwarcie wystawy *Polscy nobliści*,
2003, fot. J. Arvaniti

honorową odznaką „Za Zasługi dla Archiwistyki”. Los sprawił, że ostatnim archiwalnym zadaniem Ani, którego nie zdążyła już doprowadzić do końca, było opracowanie rękopiśmiennej spuścizny pedagoga, instruktora harcerskiego, pisarza Aleksandra Kamińskiego. Nie było Jej dane również dokończyć pracy doktorskiej, którą pisała z zakresu sfragistyki pod kierunkiem profesor Marii Jadwigi Koczerskiej na trudny, ale ciekawy temat *Pieczęcie klasztorów benedyktyńskich i cysterskich w Polsce średniowiecznej*.

Od początku 2004 roku do końca sierpnia 2005 roku Ania, w ramach zatrudnienia przez Polską Akademię Umiejętności w Krakowie, brała udział w pracach inwentaryzacyjno-porządkowych prowadzonych po kilkuletnim remoncie w Bibliotece

Otwarcie wystawy *Polscy nobliści*,
2003, fot. J. Arvaniti

Od początku 2004 roku do końca sierpnia 2005 roku Ania, w ramach zatrudnienia przez Polską Akademię Umiejętności w Krakowie, brała udział w pracach inwentaryzacyjno-porządkowych prowadzonych po kilkuletnim remoncie w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Podczas tych prac ekipa Ani przeniosła i ustawiła w nowych magazynach i na nowych regałach kompaktowych niemalże 200 tysięcy woluminów, przyczyniając się do wcześniejszego udostępnienia zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu badaczom. Jako mediewistka, Ania została wyznaczona do opracowania katalogu Wydzielonego Zbioru Staropolskiego Biblioteki Polskiej w Paryżu. Przygotowała wstępny inwentarz dyplomów XVI- i XVII-wiecznych oraz wstępne opisy katalogowe wybranych dokumentów. Inwentarz, niestety niedokończony, jest obecnie do-

stępny w Czytelnii Zbiorów Specjalnych Biblioteki Polskiej, a zbiór jest otwarty dla badaczy. W 2009 (sierpień–wrzesień) oraz w 2010 roku (maj–czerwiec), w ramach projektu Biblioteki Narodowej i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych *Inwentarz Archiwum Instytutu*

Wycieczka pracowników APAN
do Wieliczki, 2005, fot. A. Podgórzak

Warszawskich Drużyn Harcerskich i Gromad Zuchowych im. Szarych Szeregów w Hufcu Warszawa-Praga-Południe. We wrześniu 1988 roku założyła istniejącą do dziś drużynę zuchową „Sajszoni”. W listopadzie 1989 roku uzyskała stopień przewodniczki, a w 1992 podharc mistrzyni. W latach 1993–2002 oraz ponownie od 2007 roku pełniła funkcję komendantki Szczepu 295. WDHigZ im. Szarych Szeregów. Jesienią 2008 roku otworzyła próbę harc mistrzowską, której zamknięcie planowała w grudniu 2010 roku. Była członkiem Komisji Rewizyjnej i Komisji Stopni Instruktorskich Hufca Warszawa-Praga-Południe. Zajmowała się kształceniem młodszych kolegów. Swoich harcerzy druhna Anna kochała i poświęcała im mnóstwo czasu, a Jej dom był zawsze dla nich otwarty. Pośmiertnie Ania została awansowana do stopnia harc mistrzyni i odznaczona Srebrnym Krzyżem „Za Zasługi dla ZHP”.

Literackiego „Kultura”, zgromadzonego w Maisons-Laffitte pod Paryżem, Ania porządkowała i opisywała w bazie danych m.in. zbiór pt. *Dokumenty chwili*.

Wszyscy bliscy współpracownicy Ani wiedzieli, że od wczesnego dzieciństwa pasjonowała się harcerstwem. Swoją harcerską drogę rozpoczęła jako zuch w Hufcu Warszawa-Mokotów. Od 1982 roku należała do Szczepu 295.

Konferencja archiwalna w Katowicach,
2007, fot. J. Arvaniti

Ania była troskliwą córką i czułą siostrą, dumną z osiągnięć zawodowych i osobistych ukochanej Beatki. Wzruszająca była Jej bezgraniczna miłość do małych siostrzeńców — Adasia i Dawida. Była niezwykle wrażliwa na krzywdę i ból zwierząt, szczególnie kotów, które były Jej prawdziwymi braćmi mniejszymi i pełnoprawnymi członkami Jej rodziny. Z wielką uwagą i cierpliwością wsłuchiwała się w problemy innych, których zawsze sprawiedliwie i bez niepotrzebnej egzaltacji oceniała. Pozostanie w naszej pamięci jako pogodna i uczynna koleżanka, skromny, serdeczny, dobry i ciepły człowiek. Emanowała spokojem.

18 grudnia 2010 roku zginęła nagle i bezsensownie w wypadku samochodowym w Wiązownie. Miała zaledwie 38 lat.

Nie zapomnimy o Tobie, Aniu.

Uroczystość wyróżnienia pracowników APAN honorową odznaką „Za Zasługi dla Archiwistyki”, styczeń 2009, fot. J. Arvaniti

Joanna Arvaniti
Warszawa

INWENTARZE ARCHIWALNE

Z okazji 100. rocznicy otrzymania Nagrody Nobla w dziedzinie chemii przez Marię Skłodowską-Curie (1911) Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych ustanowiło 2011 rok Międzynarodowym Rokiem Chemii, a Sejm Rzeczypospolitej Polskiej proklamował tenże rok Rokiem Marii Skłodowskiej-Curie, która uznana została za Polkę wszech czasów — taki tytuł otrzymała bowiem Maria Skłodowska-Curie w plebiscycie zorganizowanym w 2011 roku przez Muzeum Historii Polski i miesięcznik „Mówią wieki”. 52. numer „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk” został w dużej części poświęcony właśnie Marii Skłodowskiej-Curie oraz innym uczonym kobietom i ich wielkim dokonaniom w różnych dziedzinach polskiej i światowej nauki. Wizerunki i osiągnięcia tych niezwykłych kobiet zostały przedstawione w oparciu o zbiory Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie na planszowej wystawie *Kobiety w nauce*. Spośród dwudziestu jeden zaprezentowanych na planszach postaci wybrano pięć kobiet, których wybitne dokonania na polu nauki, zdaniem redaktorów „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, zasługują na specjalne wyróżnienie i szerokie upowszechnienie. W 52. numerze „Biuletynu Archiwum PAN” przedstawiono więc inwentarze następujących uczonych:

Natalia Batowska, historyk sztuki, żona historyka sztuki Zygmunta Batowskiego, profesora Uniwersytetu Warszawskiego, członka Polskiej Akademii Umiejętności, o której 14 maja 1958 roku „Życie Warszawy” napisało: „Któż nie zna «najmłodszego» pracownika naukowo-technicznego Instytutu Historii Sztuki pani mgr Natalii Batowskiej? Określenie to nadali jej dużo młodsi koledzy z racji pogodnego usposobienia i nieznikającego w najtrudniejszych chwilach humoru. Jest bowiem jednym z najstarszych pracowników Uniwersytetu”¹. Inwentarz Natalii Batowskiej,

¹ „Życie Warszawy”, 14 maja 1958, s. 6.

redaktora i wydawcy prac Zygmunta Batowskiego (w czasie 2. wojny światowej bowiem chroniła, porządkowała, przepisywała na maszynie i przygotowywała do druku rękopisy męża), został opublikowany razem z inwentarzem znakomitego znawcy polskiej sztuki i kultury baroku i klasycyzmu Zygmunta Batowskiego, którego materiały Archiwum Polskiej Akademii Nauk otrzymało w 1955 roku od żony Natalii Batowskiej.

Janina Bemówna, nauczycielka, pamiętnikarka, działaczka oświatowa, sekretarka Towarzystwa Kultury Polskiej, jedna z założycielek Związku Nauczycielstwa Polskiego, nazywana przez uczennice Bemcią, a „owo czule i poufałe spieszczenie jej nazwiska świadczyło o tym, jak bardzo ją lubiły”². Panna Bemówna była ukochaną przez podopieczne pasjonatką swojego zawodu. Jedną z jej wychowanek — Zofia Alina Sikorska-Jańczyk — napisała o niej po latach w swoich szkolnych wspomnieniach: „Gdy ją pierwszy raz zobaczyłam i usłyszałam czytającą — a miałam wówczas jedenaście lat — doznałam przede wszystkim wrażeń wzrokowych. Coś mi przypominał ten gest. Szukałam w pamięci. Majaczyła jakaś stara, oglądana we wczesnym dzieciństwie rycina, jakiś wódz na czele żołnierzy, unoszący w górę drzewce chorągwi. I nagle niejasne wrażenie skryształizowało się w myśl: Ona tę książkę trzyma jak sztandar”³.

Siostry Zofia Kalinowska i Ewa Kalinowska-Widomska, geofizyczki, pracowały w pierwszym w Polsce Obserwatorium Magnetycznym w Świdrze (od 1947 roku Obserwatorium Geofizyczne im. Stanisława Kalinowskiego), założonym i prowadzonym przez ojca Stanisława Kalinowskiego. Mówiono o nich, że „traktują obserwatorium jako spadek”. W niniejszym numerze „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk” opublikowano bogate i bardzo urozmaicone materiały rodziny Kalinowskich: Stanisława Kalinowskiego, fizyka i działacza oświatowego, profesora Politechniki Warszawskiej i Wolnej Wszechnicy Polskiej, autora podręczników fizyki, oraz dwóch jego wybitnych córek, współpracownic i następczyń — Zofii i Ewy. Zofia Kalinowska napisała o swojej siostrze Ewie: „Z nas trzech sióstr ona najwięcej chyba wzięła po naszym ojcu Stanisławie [...]. Przejęła jego szeroki zakres zainteresowań, jego energię i pasję życiową, poszła też jego śladami w wyborze zawodu”⁴. O sobie zaś Zofia Kalinowska powiedziała: „Na usprawiedliwienie mojej

² Zofia Alina Sikorska-Jańczyk, *Janina Bem w oczach uczennicy*, 1976, Materiały Janiny Bemówny, APAN, 19, j. 1, k. 19.

³ Tamże.

⁴ Materiały rodziny Kalinowskich, APAN, III-228, j. 109, s. 1.

małej aktywności [w Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej], poza brakiem żywszej żyłki polityczno-społecznej, mogę podać, że nie bardzo miałam na to czas, gdyż od początku studiów łączyłam naukę z pracą w Obserwatorium Magnetycznym w Świdrze”⁵.

Janina Zakrzewska, prawniczka zajmująca się prawem konstytucyjnym, uczestniczka rozmów Okrągłego Stołu, doradca Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego, sędzia Trybunału Konstytucyjnego, członek Państwowej Komisji Wyborczej, Komitetu Helsińskiego w Polsce, PEN Clubu, Polskiego Towarzystwa Historycznego, przedstawicielka Trybunału Konstytucyjnego w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, była wraz z Jerzym Ciemnińskim autorką projektu konstytucji. Janina Zakrzewska napisała: „Myślę jednak, że konstytucji nie powinno się w ogóle pisać dla polityków, politycznych układów czy zaspokojenia politycznych ambicji. Konstytucja ma być pisana dla obywatela. Zwłaszcza że, jak się okazało, obywatele na konstytucję czekają”⁶.

Rozstrzygnięcie plebiscytu *Polka wszech czasów*, zorganizowanego przez Muzeum Historii Polski i miesięcznik „Mówią wieki”, 2011, fot. Ł. Kubacki, MHP

⁵ Tamże, s. 4.

⁶ Materiały Janiny Zakrzewskiej, APAN, III–317, j. 3, k. 160.

Zygmunt Batowski

Natalia Batowska

Katarzyna Słojkowska
Warszawa

MATERIAŁY
ZYGMUNTA I NATALII BATOWSKICH
(1876–1944; 1894–1961)
(III–2)

Zygmunt Batowski urodził się 27 lipca 1876 roku we Lwowie jako syn Wojciecha Kaczóra, chłopa, uczestnika powstania styczniowego, i Antoniny Batowskiej, pochodzącej z rodziny ziemiańskiej, właścicielki niewielkiego sklepu. Uczęszczał do III Gimnazjum we Lwowie, a następnie wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego, obierając jako specjalność historię sztuki. Doktoryzował się w 1900 roku u prof. Jana Bołozza-Antoniewicza na podstawie dysertacji poświęconej Norblinowi. Następnie odbywał podróże naukowe, dłuższy czas bawiąc w Niemczech, we Francji i we Włoszech. W latach 1897–1917 pracował w Lwowskiej Bibliotece Uniwersyteckiej, przechodząc kolejno stopnie służbowe od wolontariusza do kustosa włącznie. Równocześnie w latach 1899–1907 i 1915–1917 pracował w Bibliotece Fundacji im. Wiktora Baworowskiego we Lwowie. W roku 1917 został powołany na stanowisko wykładowcy historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim. Zorganizował tu Seminarium Historii Sztuki, przekształcone później na uniwersytecki Zakład Historii Sztuki, a oprócz tego kierował od 1917 roku sam, zaś od 1931 roku wspólnie z prof. Michałowskim Zbiorem Odlewów Gipsowych Rzeźb Starożytnych i Nowożytnych UW. W 1919 roku mianowany został profesorem nadzwyczajnym, a w 1934 roku profesorem zwyczajnym. W latach 1919–1929 pełnił honorowo obowiązki dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. W okresie jego kierownictwa zostały rewindykowane z Rosji na rzecz BUW m.in. zbiory graficzne króla Stanisława Augusta i Królewskiego Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Profesor sprawował nad nimi nadzór naukowy do września 1939 roku. W czasie 2. wojny światowej w latach 1940–1943 pracował w Muzeum Narodowym w Warszawie, gdzie na tajnych zebraniach,

zastępujących zebrania Komisji Historii Sztuki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, referował wyniki swych badań.

Głównym przedmiotem zainteresowań naukowych prof. Zygmunta Batowskiego była sztuka i kultura artystyczna w Polsce XVII i XVIII wieku. Długoletnia praca w bibliotekach pozwoliła mu na zdobycie wielkiej erudycji i zgromadzenie bogatych materiałów bibliograficznych w tym zakresie. W roku 1911 wydał monografię Jana Piotra Norblina, która wysunęła go do grona czołowych polskich historyków sztuki. Przed I. wojną podjął próby przygotowania zbiorowego wydawnictwa z historii malarstwa polskiego, które zostało później zaniechane. Część zgromadzonych materiałów opublikował jako poszczególne rozprawy lub monografie. Był autorem 362 życiorysów do słownika artystów Thiemeego-Beckera *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, a do 44 życiorysów, opracowanych przez innych autorów, przesłał uzupełnienia. 13 życiorysów artystów zamieścił profesor w *Polskim słowniku biograficznym*. „Patrzac na spuściznę po śp. Zygmuncie Batowskim, widzimy nie tylko jedną z największych tragedii polskiego współczesnego życia, w którym gwałtowna śmierć łączy się ściśle z ruiną wieloletniego dorobku, niepublikowanego w znacznej swej części nie tyle ze względu na wydawnicze trudności, ile z rzadko spotykanego poczucia naukowej skromności i odpowiedzialności. Ktokolwiek chciałby mierzyć dziś wielkość wkładu Batowskiego w naszą wiedzę o dawnej sztuce jedynie ilością pozostałych dzieł, popełniłby ten sam błąd, co gdyby chciał mierzyć wymiary życia artystycznego tej Polski oraz jej zabytkowego krajobrazu miarą jej dzisiejszego stanu posiadania” — napisał M. Walicki w „Rozprawach Komisji Historii Kultury i Sztuki”¹.

W roku 1901 Zygmunt Batowski został współpracownikiem Komisji Historii Sztuki Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, zaś w roku 1935 członkiem korespondentem PAU. W latach 1919–1920 pełnił funkcję przewodniczącego Związku Bibliotekarzy Polskich, a w latach 1920–1923 prezesa Polskiego Związku Historyków Sztuki (jednocześnie był przewodniczącym Oddziału Warszawskiego Związku). W 1922 roku został członkiem rzeczywistym, a w 1929 członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Sprawował funkcję przewodniczącego Rady Muzealnej Muzeum Narodowego w Warszawie. W 1929 roku został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta.

¹ Materiały Zygmunta i Natalii Batowskich, APAN, III-2, j. 60, k. 28.

17 kwietnia 1929 roku zawarł związek małżeński z Natalią Kodym, która w tym czasie pracowała w rektoracie Uniwersytetu Warszawskiego.

Zginął zamordowany przez hitlerowców pod murem Ogrodu Saskiego 1 września 1944 roku, po wypędzeniu profesorów UW z domu przy ul. Brzozowej. Grób profesora znajduje się na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Materiały Zygmunta Batowskiego zostały nabyte przez Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie od jego żony Natalii Batowskiej w 1955 roku (nr w ks. nab. 53). Są to rękopisy prac zarówno drukowanych, jak i niedrukowanych, m.in. *Malarstwo polskie XIX w.*, *J. Kamsetzer*, *Styl Stanisława Augusta*, *J.B. Plersch*, *Dzieje architektury w Polsce*, *Malarstwo w Polsce XVI i XVII w.*, *Bracia Lubienieccy* i inne. Spuścizna zawiera bogate wypisy i notatki do dziejów sztuki polskiej, sporządzone z archiwaliów, których większość uległa zniszczeniu podczas wojny, a także liczne szkice, fotografie i pomiary inwentaryzacyjne. Były one zbierane przez dziesiątki lat zarówno z archiwów publicznych (w szczególności z Archiwum Głównego) i prywatnych (zwłaszcza z Nieświeskiego, ze Zbioru Popielów, z Archiwum w Jabłonie), ze zbiorów rękopisów (np. Biblioteki Narodowej, Uniwersytetu Warszawskiego, Raperswilskiej, Krasińskich), jak również z rzadkich druków, z dawnych roczników czasopism, z osobistych informacji od artystów i zbieraczy. Nacisk położony jest na malarstwo, ale materiały zawierają dużo wiadomości o rzeźbie, architekturze, rzemiośle artystycznym. Obfitość materiałów biograficznych i bibliograficznych i ich rozległa tematyka podnoszą wartość spuścizny.

Natalia Batowska urodziła się 27 lipca 1894 roku w Warszawie jako córka Franciszka Piotra Kodyma i Marianny z domu Benda. Uczęszczała tu na pensję Kazimierzy Kochanowskiej, następnie odbyła dwuletnie Kursy Handlowe Żeńskie Teodory Raczkowskiej i zdała maturę w 1925 roku w Gimnazjum Państwowym im. Emilii Plater. Od 1933 roku studiowała na Uniwersytecie Warszawskim filologię angielską i historię sztuki, uzyskując w 1939 roku tytuł magistra filozofii w zakresie filologii angielskiej. Tytuł pracy magisterskiej brzmiał *Free Will and Punishment in Thomas Hardy's Novels*. Przed wojną przebywała kilkakrotnie za granicą, w tym dwukrotnie we Francji, gdzie w 1924 roku była na kursie wakacyjnym dla cudzoziemców przy Uniwersytecie w Nancy.

W czasie I. wojny światowej pracowała społecznie w Towarzystwie Opieki nad Dziećmi oraz w Straży Obywatelskiej w Pałacu Blanka w charakterze sekretarki Wydziału do Szczególnych Poleceń. Uczęszczała

wówczas na wykłady organizowane na kursach poprzedzających powstanie Wolnej Wszechnicy, m.in. na wykłady z historii sztuki dr. Alfreda Lauterbacha. Od września 1915 roku była zajęta w komisji powołanej do opracowywania statutów dwóch wyższych uczelni warszawskich — PW i UW. Od 15 listopada 1915 roku, tj. od dnia uruchomienia Uniwersytetu Warszawskiego, była zatrudniona jako urzędnik rektoratu UW. Pracę tę wykonywała do 30 września 1932 roku, a następnie w latach 1933–1939 zajęła się wyłącznie studiami z zakresu filologii i historii sztuki. Jednocześnie pomagała mężowi jako jego sekretarka.

W czasie wojny i okupacji zajmowała się przepisywaniem na maszynie rękopisów męża oraz nauczaniem języka angielskiego. Po tragicznej śmierci Z. Batowskiego została wywieziona do Gorzkowic, skąd skierowano ją do szpitala w Piotrkowie. Po wyjściu ze szpitala pracowała w Piotrkowie w Polskim Czerwonym Krzyżu. 1 lutego 1945 roku zaczęła pracę na UW jako zastępca sekretarza, a następnie jako kierownik sekretariatu UW. Zajęcie to uważała za przejściowe, pragnęła bowiem wrócić do pracy naukowej, którą rozpoczęła przed 1939 rokiem. Toteż nie przerywając swoich obowiązków w rektoracie, zajęła się restytucją kompletnie zniszczonej Biblioteki Seminarium Anglistycznego UW. Od 1 kwietnia 1945 roku była czynna jako asystent wolontariusz i bibliotekarz tegoż Seminarium, a od 1 czerwca 1946 roku do 31 sierpnia 1949 roku jako asystent Zakładu Anglistyki. W 1950 roku złożyła podanie na Wydział Filologiczny o wszczęcie przewodu doktorskiego. Jednakże gdy w Zakładzie Historii Sztuki UW został uruchomiony etat pracownika naukowo-technicznego, po porozumieniu z prof. Lorentzem poprosiła rektora o przeniesienie. Praca w Zakładzie Historii Sztuki, którą prowadziła od 1946 roku, umożliwiała lepszy kontakt bezpośredni z profesorami i innymi pracownikami naukowymi oraz ułatwiała dostęp do Biblioteki Zakładu, co bardzo pomagało w przygotowywaniu do druku ocalałych rękopisów męża. Rektor, godząc się na przeniesienie, zastrzegł sobie dalszą jej pracę w rektoracie na połowie etatu. Jednak był to za duży wysiłek i od 1 lutego 1952 roku pracowała wyłącznie w Instytucie Historii Sztuki. W 1956 roku wszczęła przewód kandydacki z zakresu historii sztuki, który zakończyła 30 czerwca 1960 roku z wynikiem bardzo dobrym. Praca doktorska nosiła tytuł *Jan Chrystian Kamsetzer. Architekt Stanisława Augusta*. Napisała ją pod kierunkiem naukowym prof. dr. Stanisława Lorentza.

Poza pracami wydawanymi z rękopisów męża Natalia Batowska udostępniała materiały do prac magisterskich i doktorskich. W 1945 roku zorganizowała, a następnie prowadziła wypożyczalnię książek w Józefowie. Od 1957 roku należała do Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Otrzymała dwukrotnie Srebrny Krzyż Zasługi — w 1929 i 1950 roku, a w 1954 Medal 10-lecia Polski Ludowej.

Zmarła 14 lutego 1961 roku w Warszawie. Została pochowana na cmentarzu Powązkowskim.

Materiały Natalii Batowskiej zostały nabyte przez Archiwum PAN od Emilii Wojciechowskiej-Bendy w 1961 roku (nr w ks. nab. 361). Spuścizna zawiera przede wszystkim pracę doktorską o Janie Chrystianie Kamsetzerze, będącą rekonstrukcją i uzupełnieniem monografii Zygmunta Batowskiego, oraz bogate materiały warsztatowe do tej pracy, w tym pokaźny zbiór fotografii. Znalazły się tu także materiały warsztatowe do wielu uzupełnianych, redagowanych i wydanych przez Natalię Batowską prac jej męża. Są to w głównej mierze wypisy z literatury i wypisy źródłowe.

Materiały Zygmunta i Natalii Batowskich pochodzą z lat 1891–1961. Zostały one uporządkowane i zinwentaryzowane od sierpnia 2009 do lutego 2010 roku przez mgr Katarzynę Słojkowską. Objętość zespołu wynosi 2,45 m.b.

W trakcie porządkowania materiały Zygmunta Batowskiego oddzielono od materiałów jego małżonki. Utworzono z nich 63 jednostki archiwalne, które podzielono na 6 zasadniczych grup. Grupa I liczy 51 jednostek zawierających materiały twórczości naukowej z lat 1891–1944 [1949]. W jej obrębie wydzielono 3 podgrupy: A. Opracowania, B. Artykuły, przyczynki, referaty, streszczenia, C. Materiały warsztatowe. W pierwszej podgrupie (9 j.a. z okresu 1911–1949) znalazły się opracowania. Dwie pierwsze jednostki zawierają fragmenty prac. Z kolei w następnych jednostkach znajdują się niedatowane rękopisy i maszynopisy prac, które uporządkowała i wydała żona profesora [1947–1949]. Druga podgrupa (4 j.a.) obejmuje przedwojenne przyczynki, referaty, artykuły i streszczenia.

Najliczniej reprezentowane są materiały warsztatowe (38 j.a. z lat 1891–1941), które zawiera podgrupa trzecia. Są to przede wszystkim 22 teczki quarto (q) i 9 teczek folio (f). Zawierają one mniej więcej po kilkaset stron drobnego pisma, przeważnie notowane są ołówkiem. Ponieważ przez wiele lat były wykorzystywane przez badaczy i zaistniały

w literaturze naukowej pod sygnaturami spisu pierwotnego (quarto i folio), utrzymano je jako całości, a w aneksie 7, obok nowych sygnatur, podano dawne oznaczenia. Ich układ został oparty na podziale na grupy tematyczne: Artyści, Architektura, Malarstwo, Sztuka regionów i Historia sztuki. W ramach tych grup materiały ułożono w porządku alfabetycznym. Zawierają one wypisy i odpisy źródłowe, materiały bibliograficzne, szkice, zapiski, notatki, ikonografię (pocztówki, obrazki, rysunki, fotografie), plany, broszury, katalogi, wycinki prasowe i egzemplarze pism, strony z gazet i książek. Znajduje się tu także korespondencja krajowa i zagraniczna profesora Batowskiego, nosząca charakter wywiadów terenowych. Ze względu na jej dużą wartość informacyjną, m.in. dane o zasobach muzealnych czy dane bibliograficzne i źródłowe, pozostawiono ją w pierwotnych jednostkach. Jednostki, w których znajduje się korespondencja z co najmniej pięcioma korespondentami, zostały uwzględnione w aneksach do korespondencji wychodzącej (aneks 2) i wpływającej (aneks 3). W przypadku jednostek zawierających listy od i do mniejszej ilości korespondentów ich nazwiska podano w opisach tych jednostek. Warto nadmienić tu, że część drobnej korespondencji Zygmunt Batowski wykorzystał jako makulaturę, na której sporządzał notatki i zapiski.

W skład grupy II weszły materiały dotyczące działalności organizacyjno-naukowej, zawodowej w innych instytucjach, dydaktycznej oraz opiniującej i objaśniającej. Pochodzą one z lat 1919–1940. Podzielono je na 3 podgrupy: A. Działalność organizacyjno-naukowa i zawodowa, B. Działalność dydaktyczna, C. Opiniowanie, ekspertyzy, objaśnienia. W pierwszej podgrupie (lata 1919–1938) znalazły się zawiadomienia o posiedzeniach Instytutu do Badania Ziemi Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej, Komisji Muzealnej Muzeum Narodowego, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego oraz Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości (j.a. 52). Są tu także sprawozdania roczne z działalności Zakładu Architektury Polskiej przy Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej oraz zawiadomienie o posiedzeniu Komitetu Wystawy Architektonicznej (j.a. 52). W drugiej podgrupie (1927–1939?) znalazł się program wykładów, korespondencja oraz zawiadomienie o wykładzie i ćwiczeniach seminaryjnych Zygmunta Batowskiego (j.a. 53). Trzecia podgrupa obejmuje korespondencję z lat 1922–1940, w której nadawcy zwracają się do Zygmunta Batowskiego z prośbą o ekspertyzę lub wyrażenie opinii (j.a. 54).

Grupę III tworzą materiały biograficzne, które pochodzą z lat 1894–1937. Obejmują one notatnik osobisty i zeszyt z notatkami ze studiów (j.a. 55), materiały związane z podróżami za granicę, jak diariusze podróży, bilety, zapiski (j.a. 56), oraz drobne dokumenty życia codziennego, jak bilety, rachunki, rewers, odcinki pocztowe (j.a. 57).

Grupa IV zawiera korespondencję, karty wizytowe oraz zaproszenia. Podzielono ją na dwie podgrupy: A. Korespondencja wychodząca z lat 1919–1944 (j.a. 58), B. Korespondencja wpływająca, karty wizytowe, zaproszenia z lat 1908–1938 (j.a. 59).

W skład grupy V wchodzi materiały o twórcy spuścizny: A. Materiały poświęcone osobie Z. Batowskiego, B. Materiały poświęcone pracom Z. Batowskiego. W pierwszej podgrupie znalazły się życiorysy, wspomnienia pośmiertne, artykuł prasowy, zawiadomienia o mszy w intencji profesora z lat 1946–1949 (j.a. 60). Z kolei do drugiej podgrupy (1946–1953) weszły bibliografie prac Zygmunta Batowskiego, recenzje prasowe, streszczenia (j.a. 61).

W grupie VI, w załącznikach, umieszczono drukowane odbitki dwóch prac z 1914 i 1922 roku.

Materiały Natalii Batowskiej pochodzą z lat 1915–1961. Obejmują one 59 jednostek archiwalnych, podzielonych na 6 zasadniczych grup. Grupa I zawiera materiały twórczości naukowej z okresu 1915–1960, które z kolei podzielono na dwie podgrupy: A. Opracowania, referat, streszczenia, skrypt, B. Materiały warsztatowe. W pierwszej podgrupie znajduje się w głównej mierze praca doktorska *Jan Chrystian Kamsetzer. Architekt Stanisława Augusta* i jej fragmenty (j.a. 64–81). Egzemplarz kompletny o charakterze podstawowym został umieszczony w jednostce 64. Jednostki 65–68 zawierają egzemplarze niekompletne, opatrzone poprawkami i uwagami. Fragmenty pracy wraz z ilustracjami, znajdujące się w jednostkach 69–74, zostały ułożone w kolejności według rozdziałów i składają się razem w jedną całość. Druga podgrupa zawiera przede wszystkim wypisy z literatury, wypisy źródłowe, materiały bibliograficzne i fotografie do pracy doktorskiej (j.a. 85–92). Znalazły się tu także materiały warsztatowe do tematów: działalność artystyczna królów Stanisława Leszczyńskiego, Sasów i Stanisława Augusta (j.a. 97) i magnatów polskich (j.a. 99), architektki i malarze stanisławowscy (j.a. 95), malarki Stanisława Augusta (j.a. 96), klasycyzm warszawski (j.a. 98) czy sztuka ruska i rosyjska (j.a. 102). Jednostki w tej podgrupie zostały ułożone w porządku rzeczowym, zaczynając od tych, które dotyczą artystów,

przez odnoszące się do działalności artystycznej królów i magnatów polskich, po traktujące o powszechnej historii sztuki.

W skład II grupy weszły materiały dotyczące działalności Natalii Batowskiej. Pochodzą one z lat 1945–1960. Podzielono je na 2 podgrupy: A. Działalność dydaktyczna, B. Działalność wydawnicza, społeczna i bibliotekarska. W pierwszej podgrupie na uwagę zasługują fotografie z wycieczek Instytutu Historii Sztuki do różnych miast, m.in. do Kraśnika, Pińczowa, Szydłowic, Szydłowa (j.a. 106). Druga podgrupa obejmuje korespondencję wydawniczą, umowę wydawniczą (j.a. 107), dokumenty związane m.in. z członkostwem w Stowarzyszeniu Historyków Sztuki (j.a. 108) czy z prowadzeniem wypożyczalni książek w Józefowie (j.a. 109).

Grupę III tworzą materiały biograficzne, które pochodzą z lat 1940–1961. Obejmują one dokumenty osobiste (j.a. 110), dokumenty przebiegu nauki i pracy oraz uznania zasług (j.a. 111), dokumenty przywołujące pamięć 2. wojny światowej (j.a. 113), materiały związane z przewodem doktorskim (j.a. 112) i spuścizną męża (j.a. 116) oraz dotyczące poszukiwania męża (j.a. 114) i uzyskania pensji wdowiej i emerytury (j.a. 115).

Grupę IV tworzy korespondencja wychodząca (j.a. 119) oraz wpływająca z lat 1946–1960 wraz z zaproszeniami, dedykacją i kartą wizytową (j.a. 120).

W skład V grupy wchodzi materiały o twórcy spuścizny pochodzące z 1960 roku. Stanowią je recenzje pracy doktorskiej Natalii Batowskiej, do których dołączono jej odpowiedzi (j.a. 121).

Grupa VI to materiały rodzinne z lat 1951–1960. Są to drobne materiały prasowe dotyczące męża Zygmunta Batowskiego i bratanka Henryka Batowskiego (j.a. 122).

W Archiwum PAN materiałom Zygmunta Batowskiego i Natalii Batowskiej nadano sygnaturę III–2. Numer zespołu w Ogólnopolskiej Bazie Archiwalnej SEZAM — 126. Ze spuścizny do Zbioru Fotografii APAN wydzielono 6 zdjęć Zygmunta Batowskiego (oraz 2 negatywy), 1 zdjęcie wspólne Zygmunta i Natalii Batowskich oraz 1 Natalii Batowskiej. Fotografie Z. Batowskiego oraz fotografia profesora Batowskiego z małżonką otrzymały sygnaturę X–251, a fotografia N. Batowskiej XXIV–225. Z materiałów Natalii Batowskiej wydzielono do Zbioru Medali APAN dwa obiekty. Pierwszy to medal jubileuszowy 150-lecia Szkoły Prawa i Administracji i 140-lecia Uniwersytetu Warszawskiego wybitny w 1958 roku. Drugi to medal pośmiertny Marii

Skłodowskiej-Curie wybity nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w 1934 roku. Otrzymały one sygnatury 993 (medal nr 1) i 994 (medal nr 2) w księdze inwentarzowej medali APAN. Inwentarze spuścizny uzupełnione są 7 aneksami, obejmującymi spisy artykułów biograficznych zawartych w jednostce 14, spisy korespondentów Zygmunta i Natalii Batowskich oraz konkordancję (zestawienie sygnatur nowych z dawnymi). Aneks 6 zawiera alfabetyczny spis korespondentów w obrębie całej spuścizny z zaznaczeniem, w których jednostkach przechowywany jest dany list. Została w nim uwzględniona każda jednostka, która zawiera korespondencję.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Zygmunta i Natalii Batowskich, Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie, III–2, j. 60, 109, 110, 111, 112.
2. Lorentz S., *Zygmunt Batowski*, „Kwartalnik Historyczny”, 1946, z. 3–4, s. 416.
3. Śródka A., *Zygmunt Batowski*, [w:] *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, Warszawa 1994, t. I, s. 91–92.
4. Walicki M., *Wspomnienie o Zygmuncie Batowskim*, „Rozprawy Komisji Historii Kultury i Sztuki”, 1949, t. I, s. 3.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

ZYGMUNT BATOWSKI

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1–51
A. Opracowania	1–9
B. Artykuły, przyczynki, referaty, streszczenia	10–13
C. Materiały warsztatowe	14–51
II. Materiały działalności organizacyjno-naukowej, zawodowej w innych instytucjach, dydaktycznej oraz opiniującej i objaśniającej	52–54
A. Działalność organizacyjno-naukowa i zawodowa	52
B. Działalność dydaktyczna	53
C. Opiniowanie, ekspertyzy, wyjaśnienia	54
III. Materiały biograficzne	55–57
IV. Korespondencja, karty wizytowe i zaproszenia	58–59
A. Korespondencja wychodząca	58

B. Korespondencja wpływająca, karty wizytowe, zaproszenia	59
V. Materiały o twórcy spuścizny	60–61
A. Materiały poświęcone osobie Z. Batowskiego	60
B. Materiały poświęcone pracom Z. Batowskiego	61
VI. Załączniki	62–63

NATALIA BATOWSKA

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	64–105
A. Opracowania, referat, streszczenia, skrypt	64–84
B. Materiały warsztatowe	85–105
II. Materiały działalności twórcy spuścizny	106–109
A. Działalność dydaktyczna	106
B. Działalność wydawnicza, społeczna i bibliotekarska	107–109
III. Materiały biograficzne	110–118
IV. Korespondencja, zaproszenia, dedykacja, karta wizytowa	119–120
A. Korespondencja wychodząca	119
B. Korespondencja wpływająca, zaproszenia, dedykacja, karta wizytowa	120
V. Materiały o twórcy spuścizny	121
VI. Materiały rodzinne	122
Aneksy	1–7

ZYGMUNT BATOWSKI

MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Opracowania

1. *Norblin*

Fragment pracy, niekompletny rozdz. VII *Dziela rodzajowe*.
Rok 1794 z poprawkami odręcznymi i ikonografią
 Przed 1911, rkp., masz., l., k. 70
 Druk: „Nauka i Sztuka”, 1911, t. XIII

2. *Zabytki kościoła jezuickiego w Warszawie*
Fragment pracy
Ok. 1939–1944, masz., l., k. 35
3. *Aleksander Kucharski*
Praca, różne wersje, częściowo niekompletne i z odręcznymi notatkami Z. B., streszczenie, wypis
Przed 1944 [1947–1948], rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., sz., opr., k. 113
Druk: „Prace z Historii Sztuki”, 1948, t. III, nr 1
4. *Malarki Stanisława Augusta*
Praca, różne wersje, częściowo z odręcznymi notatkami Z. B. i N. B. i niekompletne
Przed 1944, rkp., masz., l., k. 134
Druk: Warszawa 1951
5. *Teodor i Krzysztof Lubienieccy*
Praca, różne wersje, częściowo z odręcznymi notatkami Z. B. i N. B.
Przed 1944, 1949, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., sz., opr., k. 112
Druk: „Rozprawy Komisji Historii Kultury i Sztuki”, 1949, t. I
6. *Z dziejów twórczości Gregoria Guglielmiego*
Praca
Przed 1944, masz. 2 egz., l., k. 61
Druk: Kraków 1946
7. *Marcello Bacciarelli. Okres pierwszy: lata 1731–1765/66*
Praca, 2 wersje z poprawkami N. B.
B.d., rkp., masz., l., k. 79
Druk: „Biuletyn Historii Sztuki i Kultury Materialnej”, 1951, nr 4
8. *Pałac Tyszkiewiczów w Warszawie. Dzieje budowy i dekoracji w XVIII wieku*
Praca odtworzona przez N. B., streszczenia
B.d., rkp., masz., j. franc., pol., ros., l., k. 117, fot. 23
Druk: „Rocznik Historii Sztuki”, 1956, t. I
9. Jw.
Praca odtworzona przez N. B. wraz z poprawkami, niekompletna
B.d., rkp., masz., l., k. 173

B. Artykuły, przyczynki, referaty, streszczenia

10. *Polscy malarze w Rosji w XVII wieku*
Portret Stanisława Augusta z „klepsydrą”
Śladem szwedzkich badaczy sztuki
W sprawie „Konicza” — malarza XVIII wieku
Przyczynki, fragmenty, notatki
Ok. 1921–1922 i b.d., rkp., masz., l., k. 42
Druk: poz. 3. Warszawa 1921
poz. 4. Warszawa 1922
11. *Abraham van Westervelt, Holländischer Maler des XVII. Jahrhunderts und seine Tätigkeit in Polen*
Kto jest autorem obrazu „Chrystus na krzyżu” w kościele św. Krzyża w Warszawie?
Artykuły, fragmenty, streszczenie
Ok. 1930–1931, 1937–1938, rkp., druk, j. niem., pol., l., k. 22
Druk: poz. 1. *Abraham van Westervelt, malarz holenderski XVII w. i jego prace w Polsce*, „Przegląd Historii Sztuki”, 1930/1931, r. II
poz. 2. Lwów 1938
12. *Polski słownik biograficzny*, Thiemego-Beckera *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*
Artykuły biograficzne artystów, wykazy artykułów
Ok. 1928–1934, 1936, rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., sz., k. 67, zob. aneks I
Druk: Thiemego-Beckera *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, t. XXII, XXIII, XXVII, XXVIII, Lipsk 1928, 1929, 1933, 1934
Polski słownik biograficzny, t. I, III, IV, V
13. *Bracia Lubienieccy, malarze XVII/ XVIII wieku*
Podróże artystyczne J.Chr. Kamsetzera w latach 1776–1777 i 1780–1782
Świątynia Opatrzności z 1791 roku
Referat, streszczenia — 3 egz.
1921, ok. 1927, 1934, 1935, rkp., masz., l., k. 29
Druk: poz. 1. „Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, 1927, r. XI–XVIII
poz. 2. „Prace Komisji Historii Sztuki”, 1935, t. VI

C. Materiały warsztatowe Artyści

14. Bacciarelli
Notatki bibliograficzne, ikonografia, wypisy źródłowe, wycinki, komunikat Władysława Tatarkiewicza, odbitka dot. Joachima Chreptowicza, szkice, zapiski, korespondencja z Marią Bacciarelli, Tadeuszem Mańkowskim
1911–1934, rkp., masz., druk, neg. 2, fot. 10, j. franc., łac., pol., l., sz., k. 187
15. Gregorio Guglielmi
Odpisy źródłowe — seria listów do Bacciarellego
B.d., rkp., masz., j. franc., pol., wł., l., k. 32
16. Jan Chrystian Kamsetzer: *Drezno, Współpraca z Fontaną, Pierwsze rysunki, Ujazdów, Pole Marsowe, Podróż I (do Turcji i Grecji), Belweder, Podróż II (do Italii i Francji), Zamek*
Notatki bibliograficzne, szkice, zapiski, wycinki, korespondencja z Ratuszem w Dreźnie, Hansem Vollmerem, Kamillą Zdziarską
1922–1935, rkp., masz., druk, rys., j. franc., niem., pol., wł., l., k. 214
17. Jan Chrystian Kamsetzer: *Łazienki, Kościół Opatrzności, Prace dla Małachowskiego (kościół w Petrykozach, pałac w Warszawie), Pałace Raczyńskich (Warszawa, Rogalin), Pałac Blanka, Ostatnie lata*
Szkice, wypisy, wycinki, zapiski, plany, *Statut Federacji Spełnienia Votum Narodowego*, korespondencja z Dagmarem d’Anckarswärdem, Ludwikiem Bernackim, Arturem Dobieckim, Bolesławem Hryniewieckim, Muzeum Narodowym w Warszawie, Nilsem Wollinem
1929–1935, rkp., masz., druk, fot. 2, rys., j. franc., łac., niem., pol., l., k. 353
18. Jan Chrystian Kamsetzer: *Pałac Tyszkiewiczów, Budowle niezbrane i wątpliwe*
Szkice, wypisy, notatki bibliograficzne, wycinki, korespondencja z Witoldem Dalborem
1929–1936, rkp., masz., druk, rys., j. franc., łac., niem., pol., l., k. 293

19. Bracia Lubienieccy, D. Chodowiecki
Notatki bibliograficzne, wycinki, szkice, broszura ks. B. Makowskiego *Daniela Chodowieckiego stosunek do polskości i do Polski*, zapiski, wypisy źródłowe
1920–1937, rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., l., k. 131
20. Marcin Teofil z Krakowa
Notatki bibliograficzne, wypisy źródłowe, zapiski, broszura, wycinki, korespondencja
1912–1913, rkp., druk, j. łac., pol., wł., l., k. 13
21. Mirys ojciec i syn, Zygmunt Vogel, Zbiory lanckorońskich w Wiedniu
Notatki bibliograficzne, wypisy i odpisy źródłowe, notatki z literatury
1912–1924, rkp., masz., j. franc., łac., niem., l., k. 53
22. Placidi, Mirys, Podróż do Włoch 1926 roku
Notatki bibliograficzne, wypisy i odpisy źródłowe, zapiski
1926, rkp., masz., rys., j. franc., pol., l., k. 45
23. Plersch: obrazy i malowidła ścienne, materiały dotyczące kościołów i pałaców w Polsce
Notatki bibliograficzne, wypisy, zapiski, wycinki, ikonografia, szkic, korespondencja z Ludwikiem Stępowskim
1909–1941, rkp., masz., druk, fot. 3, rys., j. łac., niem., pol., l., k. 278, zob. aneks 3
24. Jan Chryzostom Proszowski
Notatki bibliograficzne, szkic, zapiski
1913, rkp., rys., j. łac., pol., l., k. 8
25. Smuglewicz, Belotto Canaletto, Stanisław August
Notatki bibliograficzne, ikonografia, odpisy źródłowe, wycinki, szkice, zapiski, przekład artykułu, korespondencja z Józefem Muczkowskim, Luisem Reau, Zakładem Narodowym im. Ossolińskich — Biblioteką
1919–1930, rkp., masz., druk, fot. 10, rys., j. franc., łac., niem., pol., ros., l., sz., k. 165
26. *Artyści nieznani lub zapomniani. Przyczyunki leksykograficzne do sztuki w Polsce w XVIII wieku*
Wypisy źródłowe, notatki bibliograficzne, wycinek, korespondencja z T. Mańkowskim, M. Wrońskim
1919–1931, rkp., druk, j. franc., łac., pol., l., k. 44

Architektura

27. Architekci w Polsce do czasów i za czasów Stanisława Augusta: Włosi, Francuzi, Polacy, Niemcy, architektura w Polsce w pocz. XIX w.

Notatki bibliograficzne, wypisy i odpisy źródłowe, korespondencja, wycinki, ikonografia, zapiski z literatury 1921–1939, rkp., masz., druk, fot. 2, rys., j. franc., łac., niem., pol., ros., wł., l., k. 587, zob. aneks 2 i 3

28. *Dzieje architektury w Polsce: wstęp bibliograficzny, czasy najdawniejsze, gotyk, odrodzenie, barok, rokoko, klasycyzm, romantyzm, budownictwo ludowe*

Notatki bibliograficzne, wycinki, wypisy źródłowe i z literatury, ikonografia, szkic, broszura, korespondencja z Izą Bogucką, Zofią Lubodziecką, Katarzyną Mak 1907–1937, rkp., masz., druk, fot. 3, rys., j. franc. niem., pol., l., k. 278

Malarstwo

29. Czasy Jana III Sobieskiego, Sasów i Stanisława Leszczyńskiego: Reizner, Altmonte, Del Bene, Lubienieccy, Eleuter, Tricius, Silvestre, Mock, Poltz

Notatki bibliograficzne, wypisy i odpisy źródłowe, zapiski, ikonografia, wycinki, korespondencja 1912–1938, rkp., masz., druk, fot. 2, rys., j. franc., łac., niem., pol., ros., wł., l., k. 391, zob. aneks 2 i 3

30. Epoka saska: Silvestre, Monti, Mock, Dankwart, Eckstein, o. Ahorn

Notatki bibliograficzne, ikonografia, wypisy źródłowe, wycinki, broszury, szkice, zapiski, korespondencja z Erwinem Henslerem 1912 [13]–1933, rkp., masz., druk, fot. 22, rys., j. franc., łac., niem., pol., l., sz., k. 166, zob. aneks 3

31. *Malarstwo bezimienne cechowe, Polichromia, Malarstwo historyczne, Miniatura w XVI w., Malarstwo niemieckie w Polsce w XVI w., Malarstwo niemieckie dworskie*

Szkice, zapiski, notatki bibliograficzne, wypisy źródłowe, ikonografia, ulotka, broszura, wycinki, korespondencja 1913–1929, rkp., masz., druk, rys., j. łac., niem., pol., l., k. 197

32. Malarstwo krajowe do XVIII w.: Warszawa, Kraków, Lwów, Franciszek Leleszycki
Notatki bibliograficzne, zapiski, wypisy, ikonografia, wycinki, korespondencja z Zyndramem Kościółkowskim
1913–1934, rkp., masz., druk, rys., j. łac., niem., pol., l., k. 170
33. *Malarstwo portretowe w XVI w., M. Kober, malarz śląski XVI wieku w Polsce, Miłośnictwo sztuki Zygmunta III, Malarstwo włoskie w Polsce, Dolabella, Malarstwo niemieckie w cechach i mieszanie się wpływów*
Notatki bibliograficzne, szkice, zapiski, wypisy źródłowe, ikonografia, wycinki prasowe, korespondencja
1912–1938, rkp., masz., druk, fot. 3, j. łac., niem., pol., szw., l., k. 199, zob. aneks 3
34. *Malarstwo włoskie w Polsce — ciąg dalszy i udział malarzy rodzimych w ruchu artystycznym za czasów Wazów, Del Bene, Pietro Dandini, Ikonografia Jana III i Marii Kazimiery, Callot, Tritius, Eleuter, Altmonte, Malarstwo francuskie, Desportes*
Zapiski, szkice, wypisy i odpisy źródłowe, wycinki, notatki bibliograficzne, ikonografia, broszura, korespondencja
1914–1938, rkp., masz., druk, fot. 10, rys., j. łac., niem., pol., wł., l., k. 185, zob. aneks 3
35. *Malarstwo niderlandzkie a) wpływy flamandzkie b) odcień holenderski, Malarstwo niderlandzko-niemieckie w Gdańsku i na ziemiach pruskich*
Notatki bibliograficzne, zapiski, fragment prospektu, szkice, wypisy źródłowe, wycinki, ikonografia, korespondencja, broszura ks. B. Makowskiego *Malarz Strobel w Polsce i na Pomorzu*, kolekcja fotografii biskupów warmińskich
1913–1939, rkp., masz., druk, fot. 13, rys., j. franc., łac., niem., pol., l., k. 248, zob. aneks 3
36. *Malarstwo niderlandzkie w Polsce w XVII w., malarstwo w Gdańsku w XVII w., malarstwo śląskie, Strobel*
Notatki bibliograficzne, zapiski, wypisy i odpisy źródłowe, wycinki, ikonografia, korespondencja z K. Molendzińskim, Rijksbureau voor kunsthistorische en ikonografische documentatie's Gravenhage

- 1915–1938, rkp., masz., druk, rys., j. franc., łac., niem., pol., l., k. 209
37. *Malarstwo polskie w XVIII w., Czechowicz, Konicz (Kuntze), uczniowie Czechowicza i Kuntzego*
Notatki bibliograficzne, ikonografia, wypisy źródłowe, artykuły, fragment sprawozdania z posiedzenia TNW, wycinki, szkice, zapiski, broszura, korespondencja z M. Loretem, W. Sędziakowskim, W. Borowym i M. Gębarowiczem
1922–1932, rkp., masz., druk, rys., fot. 13, neg. 2, j. łac., niem., pol., wł., l., sz., k. 232
38. *Malarstwo polskie XIX w., t. I Warszawa*
Wypisy ze źródeł i literatury, notatki bibliograficzne, korespondencja, zapiski, wycinki, katalog, ikonografia, wyciąg z katalogu obrazów
1916–1941, rkp., masz., druk, fot. 1, j. niem., pol., l., sz., k. 358, zob. aneks 2 i 3
39. *Malarstwo polskie XIX w., t. II Kraków, Lwów*
Zapiski, korespondencja, notatki bibliograficzne, wycinki, wypisy, spis tymczasowy obrazów, egz. pisma „Placówka”, 25 maja 1919, nr 17
1917–1938, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 250, zob. aneks 2 i 3
40. *Malarstwo polskie XIX w., t. III Poznań, Wilno, Petersburg, Monachium, Düsseldorf*
Zapiski, notatki bibliograficzne, korespondencja, katalog, wycinki, odpisy źródłowe
1891–1938, rkp., masz., druk, j. pol., wł., l., k. 222, zob. aneks 2 i 3
41. *Malarstwo warszawskie (środka i II poł. XIX w. oraz późniejsze)*
Notatki bibliograficzne i biograficzne, wypisy źródłowe, odpisy korespondencji, wyciąg z katalogu obrazów
B.d., masz., j. niem., pol., l., k. 295
42. *Malarstwo wileńskie (litewskie) XIX w., Szkoła petersburska, Malarstwo monachijsko-polskie, Polacy w Akademii Düsseldorfskiej, Włosi w Polsce w XIX w.*
Odpisy źródeł, korespondencji, notatek bibliograficznych i biograficznych oraz spisów obrazów
Po 1938, masz., j. niem., pol., wł., l., k. 194

43. *Styl Stanisława Augusta, Czechowicz, Kuntze, Lampi, Grassi, Pitschman, Marteau, Miniatura, Smuglewicz*

Notatki bibliograficzne, szkice, wypisy, zapiski, wycinki, ulotka, ikonografia, sprawozdanie z kwerendy, korespondencja z Karolem Buczkim i Józefem Chełkowskim

1911–1937, rkp., masz., druk, fot. 1, rys., j. franc., łac., niem., pol., l., k. 426, zob. aneks 3

44. *Warszawa, Malarstwo krakowskie, Malarstwo lwowskie i galicyjskie w ogólności*

Notatki bibliograficzne i biograficzne, wypisy źródłowe

B.d., masz., j. niem., j. pol., l., k. 185

Sztuka regionów

45. *Zabytki Grodna, Białystok i okolice*

Notatki bibliograficzne, zapiski, rysunki, wycinki

1913–1934, rkp., druk, rys., l., k. 34

46. *Warszawa i okolice, kościoły, pałace, dwory, pomniki, obrazy*

Zapiski, wycinki, notatki bibliograficzne, ikonografia, wypisy, broszura, odbitka, rozprawa, korespondencja z Henslerem, Z. Kutowskim, Tadeuszem Mańkowskim, Mieczysławem Walfiszem

1909–1938, rkp., masz., druk, fot. 12, j. franc., łac., niem., pol., l., sz., k. 343

47. *Sztuka Wielkopolski: Poznań, Gniezno, Trzemeszno, Rogalin, Kórnik*

Notatki bibliograficzne, wycinki, ikonografia, katalog galerii obrazów

1908–1937, rkp., masz., druk, fot. 1, rys., j. niem., pol., l., sz., k. 105

48. *Dzieje sztuki w Wilnie: gotyk, barok, klasycyzm, empire, rzeźba, malarstwo; Lida i okolice, Gdańsk, Toruń*

Notatki bibliograficzne, zapiski, ikonografia, wycinki, broszura, spis, korespondencja z Archiwum Państwowym w Wilnie, Adą Kondratowicz, Wierą Reiner

1919–1937, rkp., masz., druk, fot. 18, rys., j. ang., niem., pol., l., k. 258, zob. aneks 3

Historia sztuki

49. *Dzieje sztuki w Polsce od XVI do poł. XIX w., głównie malarstwa: M. Kober, Dolabella, Palma Młodszy*

- Notatki bibliograficzne, wypisy, wycinki, zapiski, broszura, artykuł, ikonografia, korespondencja ze Zdenkiem Wirthem, Mieczysławem Gębarowiczem, Kazimierzem Kaczmarczykiem, Muzeum im. XX. Lubomirskich 1912–1927, rkp., druk, j. franc., łac., niem., pol., l., k. 207
50. Sztuka i artyści w Polsce
Wypisy źródłowe, archiwa (Główne, Zbiór Popielów, Nieświeskie, w Jabłonninie), biblioteki (Narodowa, Uniwersytetu Warszawskiego, Krasińskich), muzea (Czartoryskich), księgi parafialne, notatki bibliograficzne, wycinek, korespondencja ze Stanisławem Łebkowskim, Marią Potocką i Maurycym Potockim 1928–1933, rkp., l., k. 455
51. Wiedza o sztuce, bibliotekarstwo w Polsce, zbiory fotografii
Notatki bibliograficzne, wypisy, zapiski, ikonografia, wycinki, broszury, wykaz, korespondencja z Ludwikiem Bernackim i Tadeuszem Mańkowskim 1914–1938, rkp., masz., druk, fot. 3, j. ang., franc., łac., niem., pol., ros., l., k. 218

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI ORGANIZACYJNO-NAUKOWEJ, ZAWODOWEJ W INNYCH INSTYTUCJACH, DYDAKTYCZNEJ ORAZ OPINIUJĄCEJ I OBJAŚNIAJĄCEJ

A. Działalność organizacyjno-naukowa i zawodowa w innych instytucjach

52. Zakład Architektury Polskiej przy Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej
Instytut do Badania Ziemi Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej
Seksja Historia Sztuki
Towarzystwo Naukowe Warszawskie
Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości
Komitet Wystawy Architektonicznej
Sprawozdania, zawiadomienia 1919–1938, rkp., masz., masz. pow., l., k. 47

B. Działalność dydaktyczna

53. Uniwersytet Warszawski
Program wykładów, korespondencja, zawiadomienie
1927–1939 [?], rkp., masz., druk, l., k. 4

C. Działalność opiniująca i objaśniająca

54. Opiniowanie, ekspertyzy, objaśnienia
Korespondencja
1922–1940, rkp., masz., l., k. 4

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

55. Notatnik osobisty, zeszyt z notatkami ze studiów
Ok. 1894–1944, rkp., l., sz., k. 113
56. Podróże zagraniczne
Diariusze podróży, zapiski, adresy, informacje, dezyderaty
do załatwienia, wycinki prasowe, bilety, korespondencja,
pokwitowania, rozkład jazdy
1926–1930, rkp., druk, j. franc., pol., l., k. 46
57. Dokumenty życia codziennego
Rachunki, bilety, wycinek, odcinek, dowód nadania, pokwi-
towanie, rewers, numery telefonów
1903–1937, rkp., druk, j. niem., pol., l., k. 17

IV KORESPONDENCJA**A. Korespondencja wychodząca**

58. Osoby i instytucje B–R
1919–1944, rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., l., k. 52,
zob. aneks 2

B. Korespondencja wpływająca

59. Osoby i instytucje B–Z i nadawcy nieustaleni
1908–1938, rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., l., k. 76,
zob. aneks 3 i 4

V. MATERIAŁY O TWÓRCY SPUŚCIZNY

60. Materiały poświęcone osobie Z. Batowskiego
Życiorysy, wspomnienia pośmiertne, zawiadomienia o mszy
w intencji prof., artykuł prasowy
1946–1949, rkp., masz., druk, l., sz., k. 45
61. Materiały poświęcone pracom Z. Batowskiego
Bibliografie, recenzje, streszczenia
1946–1953, rkp., masz., druk, l., sz., k. 53

VI. ZAŁĄCZNIKI

62. *Malowidła w kościele pokamedulskim w Pożajściu*
Odbitka z „Rocznika Towarzystwa Przyjaciół Nauk
w Wilnie”, nr 5
1914, druk, sz., opr., k. 23
Druk: Wilno 1914
63. *Rzeźby artystów Stanisława Augusta w zbiorze odlewów gipsowych Uniwersytetu Warszawskiego*
Odbitka z „Przeglądu Warszawskiego”, nr 14
1922, druk, sz., opr., k. 31
Druk: Warszawa 1922

NATALIA BATOWSKA

MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Opracowania, referat, streszczenia, skrypt

64. *Jan Chrystian Kamsetzer. Architekt Stanisława Augusta*
Praca doktorska
1960, masz., j. franc., niem., pol., l., k. 289
Druk: Warszawa 1978
65. Jw.
Praca doktorska, egz. niekompletny z odręcznymi dopiskami
Ok. 1960, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 152

66. Jw.
Praca doktorska, egz. niekompletny z odręcznymi dopiskami
Ok. 1960, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 161
67. Jw.
Praca doktorska, egz. niekompletny z poprawkami
Ok. 1960, masz., j. franc., pol., l., k. 140
68. Jw.
Praca doktorska, egz. niekompletny z odręcznymi dopiskami
Ok. 1960, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 102
69. Jw. *Wstęp*, rozdz. I *Pobyty w Dreźnie*, rozdz. II *Początkowa działalność w Warszawie*, rozdz. III *Podróże do Turcji i Grecji w latach 1776–1777*, rozdz. IV *Belweder*
Fragment pracy doktorskiej, spisy ilustracji, ilustracje
Ok. 1953–1960, masz., fot. 69, l., k. 69
70. Jw. rozdz. V *Podróże do Włoch, Francji i innych krajów w latach 1780–1782*
Fragment pracy doktorskiej, spis ilustracji, ilustracje
Ok. 1953–1960, masz., fot. 64, l., k. 15
71. Jw. rozdz. VI *Zamek Warszawski*
Fragment pracy doktorskiej, spis ilustracji, ilustracje
Ok. 1953–1960, masz., fot. 36, l., k. 12
72. Jw. rozdz. VII *Łazienki*
Fragment pracy doktorskiej, spis ilustracji, ilustracje
Ok. 1953–1960, masz., fot. 66, j. franc., pol., l., k. 95
73. Jw. rozdz. VIII *Kościół Opatrzności*, rozdz. IX *Pałac Tyszkiewiczów w Warszawie*, rozdz. X *Palace Raczyńskich*
Fragment pracy doktorskiej, spisy ilustracji, ilustracje
Ok. 1953–1960, masz., fot. 77, j. franc., pol., l., k. 135
74. Jw. rozdz. XI *Prace dla Stanisława Małachowskiego*, rozdz. XII *Pałac Prymasowski*, rozdz. XIII *Pałac Blanka*, rozdz. XIV *Budowle mało znane*, rozdz. XV *Ostatnie lata*, rozdz. XVI *Ogólna charakterystyka*
Fragment pracy doktorskiej, spisy ilustracji, ilustracje
Ok. 1953–1960, masz., fot. 49, j. franc., łac., niem., pol., l., k. 153
75. Jw. *Wstęp*, rozdz. I *Pobyty w Dreźnie*, rozdz. II *Początkowa działalność w Warszawie*, rozdz. III *Podróże do Turcji i Grecji w latach 1776–1777*, rozdz. IV *Belweder*

- Fragmenty pracy doktorskiej, różne wersje, w tym niekompletne, spisy ilustracji
Ok. 1953–1960, rkp., masz., l., k. 141
76. Jw. rozdz. V *Podróże do Włoch, Francji i innych krajów w latach 1780–1782*, rozdz. VI *Zamek*
Fragmenty pracy doktorskiej, różne wersje, w tym niekompletne, spis ilustracji
Ok. 1953–1960, rkp., masz., l., k. 118
77. Jw. rozdz. VII *Łazienki*
Fragmenty pracy doktorskiej, różne wersje, w tym niekompletne, spisy ilustracji
Ok. 1953–1960, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 190
78. Jw. rozdz. VIII *Kościół Opatrzności*
Fragment pracy doktorskiej, różne wersje, w tym niekompletne, luźne fragmenty, notatki, bibliografia, spis ilustracji
Ok. 1953–1960, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 81
79. Jw. rozdz. X *Pałace Raczyńskiego*, rozdz. XI *Prace dla Małachowskiego*, rozdz. XV *Ostatnie lata, Aneksy*
Fragmenty pracy doktorskiej, różne wersje, w tym niekompletne, spisy ilustracji
Ok. 1953–1960, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 186
80. Jw. rozdz. XII *Pałac Prymasowski*
Fragment pracy doktorskiej, różne wersje, w tym niekompletne, notatki, wypisy
Ok. 1953–1960, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 99, fot. 5
81. Jw.
Luźne fragmenty pracy doktorskiej, w tym niekompletne
Ok. 1953–1960, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 177
82. Jw.
Autoreferat pracy doktorskiej
1960, rkp., masz., l., k. 43
83. *Malarki Stanisława Augusta*
Streszczenia własne oraz wstęp prof. dra S. Lorentza
B.d., rkp., masz., j. franc., pol., k. 40

84. *Sztuka ruska i rosyjska*
Skrypt
B.d., masz., k. 80

A. Materiały warsztatowe

85. Gregorio Guglielmi
Odpisy źródłowe listów
B.d., masz., j. franc., pol., l., k. 76
86. Jan Chrystian Kamsetzer. *Architekt Stanisława Augusta*
Fotokopie materiałów źródłowych, wypisy
Ok. 1953–1960, rkp., masz., fot. 15, j. franc., niem., pol., l., k. 60
87. Jw.
Wypisy, zapiski, notatki bibliograficzne i biograficzne, uzupełnienia ostateczne, poprawki, odpis listu, rewersy
Ok. 1953–1960, rkp., masz., j. franc., niem., pol., l., k. 196
88. Jw. rozdz. I *Pobyty w Dreźnie*, rozdz. IV *Belweder*, rozdz. V *Podróże do Włoch, Francji, Anglii i innych krajów w latach 1780–1782*, rozdz. VI *Łazienki*
Zapiski, wypisy, notatki bibliograficzne, spisy ilustracji, wypisy, odbitka
Ok. 1953–1960, rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., l., k. 137
89. Jw. rozdz. VII *Zamek*, rozdz. VIII *Kościół Opatrzności*, rozdz. IX *Pałac Tyszkiewiczów*, rozdz. X *Pałace Raczyńskich*, rozdz. XI *Prace dla Stanisława Małachowskiego*, rozdz. XII *Pałac Prymasowski*, rozdz. XIV *Budowle nieznane*, rozdz. XV *Ostatnie lata*
Wypisy, zapiski, spisy ilustracji, notatki bibliograficzne
Ok. 1953–1960, rkp., masz., fot. 5, rys., j. franc., pol., l., k. 159
90. Jan Chrystian Kamsetzer. *Architekt Stanisława Augusta*
Spisy i opisy ilustracji
Ok. 1953–1960, rkp., masz., l., k. 55
91. Jw. *Łazienki*
Fotografie
1915–1937 i b.d., fot. 86

-
92. Jw. Zamek Królewski
Fotografie
1915–1950, fot. 50
93. *Jan Chrystian Kamsetzer. Architekt Stanisława Augusta*
Fotografie
1954–1955 i b.d., fot. 157
94. Artyści polscy w Rosji w XVII wieku
Wypisy, notatki bibliograficzne, zapiski
B.d., rkp., masz., fot. 11, j. pol., ros., l., k. 78
95. Architekci i malarze stanisławowscy
Wypisy, notatki biograficzne i bibliograficzne, rewersy, wycinek
1944, ok. 1953–1960, rkp., masz., druk, fot. 1, j. franc., niem., pol., l., k. 129
96. *Malarki Stanisława Augusta*
Przypisy, zapiski, notatki bibliograficzne, spis fotografii
1950 i b.d., rkp., masz., fot. 24, neg. 3, szklany neg. 4, l., k. 21
97. Działalność artystyczna królów: Stanisława Leszczyńskiego, Sasów i Stanisława Augusta
Wypisy, notatki
Ok. 1953–1960, rkp., j. franc., niem., pol., l., k. 130
98. Klasycyzm warszawski: pałac w Jabłonie, pałac w Natolinie, zamek w Ujazdowie, pałac w Łazienkach, Pałac Staszica
Wypisy, bibliografia
1958 i b.d., rkp., fot. 9, l., k. 58
99. Działalność artystyczna i urbanistyczna magnatów polskich, zamek w Łańcucie, jurydyka Leszno
Wypisy, wycinki, ikonografia
1953 i b.d., rkp., druk, fot. 13, l., k. 30
100. *Pałac Tyszkiewiczów w Warszawie. Dzieje budowy i dekoracji w XVIII wieku*
Zapiski, poprawki, informacje źródłowe, notatki bibliograficzne, spis ilustracji
1956 i b.d., rkp., masz., fot. 24, l., k. 39
101. Malarstwo francuskie
Wypisy z literatury
B.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 40

102. Sztuka ruska i rosyjska
Wypisy, notatki biograficzne i bibliograficzne
B.d., rkp., j. ros., l., k. 227
103. Zabytki sztuki polskiej, dzieje sztuki i nauki o sztuce w Polsce
Notatki bibliograficzne, wypis z literatury, wycinek, odbitka artykułu S. Sawickiej, uwagi, fisze, ikonografia
1951–1956, rkp., masz., druk, fot. 15, j. franc., pol., l., k. 125
104. Dzieje sztuki: renesans, barok, neoklasycyzm, historia architektury, polichromie, sztuka czasów Ludwika XV i XVI
Wypisy z literatury
B.d., rkp., j. franc., pol., l., k. 107
105. Piotrków Trybunalski
Wypisy z przewodnika z 1923 roku
B.d., rkp., sz., k. 20

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI TWÓRCY SPUŚCIZNY

A. Działalność dydaktyczna

106. Uniwersytet Warszawski Instytut Historii Sztuki
Poprawione rysunki pomiarowe studentów, autoreferaty prac kandydackich, praca zaliczeniowa, zawiadomienia, zaświadczenie, program zajęć, plan wykładów i ćwiczeń, instrukcja, fotografie z wycieczek, fotografia ze ślubu studentów, fotografie gmachów uniwersyteckich
Ok. 1949–1959, rkp., masz., druk, l., k. 56, fot. 33

B. Działalność wydawnicza, społeczna i bibliotekarska

107. *Aleksander Kucharski, Jan Chrystian Kamsetzer..., Malarki Stanisława Augusta, Marcello Bacciarelli..., Norblin, Pałac Tyżkiewiczów w Warszawie..., Teodor i Krzysztof Lubienieccy, Z dziejów twórczości Gregoria Guglielmiego*
Korespondencja, ankieta, pokwitowania, spisy egzemplarzy, umowa wydawnicza, zawiadomienie, zamówienie, zaświadczenia
1946–1959, rkp., masz., druk, l., k. 141
108. Liga Kobiet, Polski Komitet Obrońców Pokoju, Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Towarzystwo Przyjaciół Młodzieży Szkół

Wyższych, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, Związek Zawodowy Nauczycielstwa Polskiego

Komunikaty wraz z załącznikami, zawiadomienia, dowody wpłat, legitymacje

1948–1960, masz., druk, l., k. 95

109. Wypożyczalnia książek N. B. w Józefowie

Karty rejestracyjne wypożyczalni, orzeczenie karne i zezwolenie dot. działalności placówki, spis książek

1945–1947, rkp., masz., druk, l., k. 14

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

110. Dokumenty osobiste

Życiorysy, ankiety personalne, kwestionariusz, poświadczenie obywatelstwa, zezwolenie, fotografie domu, legitymacje ubezpieczeniowe i rencisty, zaświadczenie, karta zameldowania

1945–1959, rkp., masz., druk, fot. 2, l., sz., k. 105

111. Dokumenty przebiegu nauki i pracy oraz uznania zasług

Zawiadomienia, zaświadczenia, podania, „zestawienie pracy”, dyplom, świadectwo, umowy o pracę, materiały prasowe, medal, legitymacje

1945–1961, rkp., masz., druk, l., k. 68

112. Uniwersytet Warszawski Wydział Historyczny, przewód doktorski

Zawiadomienie, prośby, potwierdzenie

1956–1960, rkp., masz., l., k. 39

113. Materiały dotyczące okresu 2. wojny światowej

Wspomnienie *Pro memoria*, zaświadczenia, policyjne zameldowanie, pokwitowanie, dokumenty w sprawie rejestracji szkód wojennych i odszkodowania

1940–1946 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 31

114. Materiały dotyczące poszukiwania męża

Anonse, wezwanie, obwieszczenie, kwit, rachunek, zezwolenie na ekshumację, inhumację [?], egz. „Monitora Polskiego” z obwieszczeniem

1944–1948, rkp., masz., druk, l., k. 19

115. Materiały dotyczące uzyskania pensji wdowiej, renty, emerytury oraz zarobków
Prośba, zaświadczenia, odpis z odpisu aktu ślubu, poświadczenia, podania, decyzje, legitymacja uprawniająca do korzystania z pomocy lekarskiej, zawiadomienia, deklaracja
1945–1958, rkp., masz., druk, l., k. 65
116. Materiały dotyczące losów spuścizny Z. Batowskiego i jej udostępniania
Akt darowizny, korespondencja wraz z brudnopisami, wykaz, rachunek, opinie, ustawa, sprawozdanie, prośba, notatnik, dezyderaty, pokwitowania
1945–1959, rkp., masz., l., sz., k. 90
117. Dokumenty życia codziennego
Dowody nadania, rachunki, bilety lotnicze, dowód odprawy celnej, kwity, wyciąg z rachunku czekowego, ostrzeżenie, potwierdzenie, karty biblioteczne, karty wstępu, karta klimatyczna, zaświadczenia, konkurs „Expressu Wieczornego”
1945–1960, rkp., masz., druk, l., k. 69
118. Klepsydry
1961, druk, l., k. 3

IV. KORESPONDENCJA

A. Korespondencja wychodząca

119. Osoby i instytucje B–Z i adresat nieustalony
1946–1960, rkp., masz., j. franc., niem., pol., l., k. 25, zob. aneks 4

B. Korespondencja wpływająca

120. Osoby i instytucje B–Z i nadawca nieustalony oraz zaproszenia, dedykacja i karta wizytowa
1946–1960, rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., l., k. 79, zob. aneks 5

V. MATERIAŁY O TWÓRCY ZESPOŁU

121. N. B. *Jan Chrystian Kamsetzer. Architekt Stanisława Augusta*
Recenzje i polemika
1960, masz., l., k. 20

VI. MATERIAŁY RODZINNE

122. Zygmunt Batowski — mąż, Henryk Batowski — bratanek
Materiały prasowe
1951–1960, druk, l., k. 8

ANEKS 1

- J. 12. *Polski słownik biograficzny*, Thiemego-Beckera *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*
Życiorysy artystów opracowane dla lipskiego słownika Thiemego-Beckera
1. Kubicki Jakub
 2. Kucharski Aleksander
 3. Kurowski Józef
 4. Łabęcki Franciszek
 5. Lampi Franz Xaver
 6. Lanci Francesco
 7. Lebrun Andre
 8. Leksycki Franciszek
 9. Leopardus
 10. Łęski Józef
 11. Lessel Friedrich
 12. Lucas
 13. Majno
 14. Pilecki Tytus
 15. Piliński Adam
 16. Pinck Franciszek
 17. Pinzel
 18. Piola Giuseppe
 19. Piotrowski Maksymilian
 20. Pitschmann Joseph

21. Piwarski Jan
22. Placidi Francesco
23. Plersch Jan Bogumił
24. Pleszowski Antoni
25. Płonczyński Aleksander
26. Płoński Michał
27. Podbielski Antoni
28. Podczaszyński Bolesław
29. Podolski
30. Podrębski
31. Pohlmann
32. Pokutyński
33. Polejowski Maciej
34. Polkowski Józef
35. Poltz Daniel
36. Porębius Łukasz
37. Postępski Roman
38. Poziemski Wojciech
39. Poznański Bazyl
40. Prechamps Antonina
41. Prechtl Józef
42. Prek Xawery
43. Prochenkowicz Aleksander
44. Prociński Jakub
45. Proszowski Józef
46. Proszowski Marcin
47. Pruszyński Andrzej
48. Przecławski Konstanty
49. Przepiórski K. Lucjan
50. Przyszychowski Kazimierz
51. Pucek Dominik
52. Pulman
53. Putiatycki Stanisław
54. Putini Pietro
55. Puzyna Jan
56. Pyrowicz Ludwik
57. Quaglio Carlo
58. Raczyński Aleksander

59. Radkiewicz Wojciech
60. Radwański Andrzej
61. Radziwiłł Anton Heinrich
62. Radziwiłł Marie Eleonore
63. Radziwiłowski Jerzy
64. Rafałowicz Karol
65. Rakowiecki Teodor
66. Rastrelli Bartolomeo Carlo
67. Rawski S.
68. Regulski Jan
69. Reitino
70. Rejchan
71. Renard
72. Ricaud de Tiregaille
73. Richter Joseph
74. Riehl Andreas
75. Righi Tommaso
76. Rochalewski Adolf
77. Rodziewicz Klemens
78. Rogowski Michał
79. Rogoziński Marcin
80. Rojowski W.
81. Roliński Aleksander
82. Romanowski Franciszek
83. Romanus G.C.
84. Römer Helena
85. Römer Zofia

Życiorysy artystów częściowo opracowane dla lipskiego słownika Thiemego-Beckera

1. Kuntz Tadeusz
2. Lampi Johann Baptist
3. Landini Camillo
4. Lange Antoni
5. Lauro Giacomo
6. Lubieniecki Krzysztof
7. Richter Willibald

Życiorysy artystów opracowane dla *Polskiego słownika biograficznego*

1. Bechon Karol
2. Bellotti Tomasz
3. Bertogliati Franciszek
4. Callot Claude
5. Campana Giacinto
6. Canaletto Bernardo Belotto
7. Chodowiecki Daniel Mikołaj
8. Danckers de Rij Peeter
9. Del Bene

ANEKS 2

- J. 27. Architekci w Polsce do czasów i za czasów Stanisława Augusta: Włosi, Francuzi, Polacy, Niemcy, architektura w Polsce w pocz. XIX w.
Buczkowski Kazimierz	1930	1. 1
Chelkowski Józef	1937	1. 1
Formanowicz Leon	1935	1. 2
Kachanowicz Aleksander	b.d.	1. 1
Kaczmarczyk Kazimierz	1935	1. 1
Kościałkowski Stanisław	1935	1. 1
Państwowa Publiczna		
Biblioteka w Leningradzie	1935	1. 1
Studnicka Janina	1935	1. 1
Winer W.	1930	1. 1
- J. 29. Czasy Jana III Sobieskiego, Sasów i Stanisława Leszczyńskiego: Reizner, Altmonte, Del Bene, Lubienieccy, Eleuter, Tricius, Silvestre, Mock, Poltz
Direktion des Staatlichen
Historischen Museums
in Dresden	1932	1. 1
Jemieljancev	1914	1. 1
Musée Royal des Beaux-Arts	1913–1914	1. 3
Oleksiński S.	1931	1. 1
Nadawca nieustalony	1926	1. 1
- J. 38. *Malarstwo polskie XIX w.*, t. I Warszawa
Brzuski Henryk	1931	1. 1

	Lasocki Ignacy	1932	1. 2
	Schmitz Hermann	1937	1. 1
	Szlachetka Jan	1932	1. 1
	Towarzystwo Naukowe Płockie	1932	1. 2
J. 39.	<i>Malarstwo polskie XIX w., t. II Kraków, Lwów</i> Bibliotheque de l'Institut National de France	1930	1. 1
	Dumait-Wilden L.	1930	1. 1
	Hupka Jan	1938	1. 1
	Michałowski Ludwik	1930	1. 1
	Szlachtowski Adam	1938	1. 1
J. 40.	<i>Malarstwo polskie XIX w., t. III Poznań, Wilno, Petersburg, Monachium, Düsseldorf</i> Łysakowski Adam	1935	1. 1
	Malewski Zygmunt	1933	1. 1
	Romer-Ochenkowska Helena	1934	1. 1
	Szembek Bogdan	1938	1. 1
	Uziębło Lucjan	1938	1. 1
J. 58.	Korespondencja wychodząca osoby i instytucje B-R [?] Bronisława	1938	1. 1
	Dyrektor Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP	1939	1. 1
	Kakowski Aleksander	1932	1. 1
	Makowiecki Tadeusz	b.d	1. 1
	Mańkowski Tadeusz	1944	1. 1
	Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy	1931	1. 1
	Rektor Uniwersytetu Warszawskiego	1928	1. 1

ANEKS 3

J. 23.	Plersch: obrazy i malowidła ściennie, materiały dotyczące ko- ściołów i pałaców w Polsce Korespondencja wpływająca, zaproszenia, karty wizytowe Bohdziewicz Piotr	1937, 1938	1. 2
	Buszyński Stanisław	1917	1. 1
	Chojcecki Artur	1919	1. 1

	Ettinger Paweł	1913	1. 1
	Lubodziecka Zofia	1917	1. 2
	Mańkowski Tadeusz	1932	1. 1
	Molendziński Kazimierz	1932	1. 1
	Niedźwiecka M.	1919	1. 1
	Stępowski Ludwik	1932, 1933	1. 2
J. 27.	Architekci w Polsce do czasów i za czasów Stanisława Augusta: Włosi, Francuzi, Polacy, Niemcy, architektura w Polsce w pocz. XIX w.		
	Archiwum Państwowe		
	w Poznaniu	1935	1. 1
	Biblioteka XX. Czartoryskich	1933	1. 1
	Buczowski Kazimierz	1930	1. 1
	Dettloff Szczęsny	1935	1. 1
	Formanowicz Leon	1935	1. 1
	Hener pastor	b.d.	1. 1
	Kościałkowski Stanisław	1935	1. 1
	Lorentz Stanisław	1932, 1935	1. 2
	Państwowa Publiczna		
	Biblioteka w Leningradzie	1935	1. 1
	Redakcja		
	„Kwartalnika Historycznego”	1935	1. 1
	Rewski Zbigniew	1938–1939	1. 3
	Studnicka Janina	1935	1. 1
	Winer W.	1930	1. 1
J. 29.	Czasy Jana III Sobieskiego, Sasów i Stanisława Leszczyńskiego: Reizner, Altmonte, Del Bene, Lubienieccy, Eleuter, Tricius, Silvestre, Mock, Poltz		
	Dettloff Szczęsny	1920	1. 1
	„Gazeta Poranna Dwa Grosze”	1925	1. 1
	Gębarowicz M.	1925	1. 1
	Konarski K.	1938	1. 1
	Mańkowski Tadeusz	1931	1. 1
	Musée Royal		
	des Beaux-Arts Copenhagen	1914	1. 2
	Muzeum Narodowe	1927	1. 1
	Muzeum Uniwersyteckie		
	Sztuki i Archeologii		
	w Krakowie	1929	1. 2

	Olexiński Stanisław	1931	1. 2
	Poprzęcki Szymon	1937	1. 1
	Przyszychowski Władysław	1912	1. 1
	Redaktion des Künstlerlexikons	1928	1. 1
	Reisky Artur	1917	1. 1
	Safarik Eduard	1926	1. 1
	Semkowicz Władysław	1930	1. 1
	„Sztuki Piękne”	1929	1. 1
	Nadawca nieustalony	1913	1. 1
J. 30.	Epoka saska: Silvestre, Monti, Mock, Dankwart, Eckstein, o. Ahorn		
	Dutkiewicz	1932	1. 1
	Hensler Erwin	1932	1. 9
	Molendziński K.	1933	1. 1
	Rewski Zbigniew	1932	1. 1
	Towarzystwo Krajoznawcze		
	Oddział w Piotrkowie	1920	1. 1
J. 33.	<i>Malarstwo portretowe w XVI w., M. Kober, malarz śląski XVI wieku w Polsce, Miłośnictwo sztuki Zygmunta III, Malarstwo włoskie w Polsce, Dolabella, Malarstwo niemieckie w cechach i mieszanie się wpływów</i>		
	Archiwum Diecezjalne przy Kurii Biskupiej w Przemyślu	1938	1. 1
	Ecclesia et Hospitale S. Stanislai Polonorum		
	de Urbe	1922	1. 1
	Kaiser Friedrich	1928	1. 1
	Poselstwo Polskie w Stockholmie	1921–1923	1. 3
	Urząd Wojewódzki Lwowski	1938	1. 3
J. 34.	<i>Malarstwo włoskie w Polsce — ciąg dalszy i udział malarzy rodzimych w ruchu artystycznym za czasów Wazów; Del Bene, Pietro Dandini, Ikonografia Jana III i Marii Kazimiery, Callot, Tritius, Eleuter, Altmonte, Malarstwo francuskie, Desportes</i>		
	Barszczewski Józef	1936–1937	1. 3
	Biach Flora	1936	1. 1

	„Dawna Sztuka”	1938	1. 1
	Eckhardt Joanna	1938, b.d	1. 2
	Kalla Stanisław	1937	1. 1
	Konwikt Teologiczny	1937	1. 1
	Kopera Feliks	1932	1. 1
	Maternowski Stan	1938	1. 1
	Morawski Michał	1938	1. 1
	Muzeum Narodowe	b.d.	1. 1
	Muzeum XX. Czartoryskich	1938	1. 1
	Oleś Andrzej	1937	1. 1
	Orańska Józefa	1938	1. 1
	Polska Akademia Umiejętności	1938	1. 1
	R. Pinacoteca di Bologna	1931	1. 1
	Tatarkiewicz Ksawery	1914	1. 1
J. 35.	<i>Malarstwo niderlandzkie a) wpływy flamandzkie b) odcień holenderski, Malarstwo niderlandzko-niemieckie w Gdańsku i na ziemiach pruskich</i>		
	Frydrychowicz	1917	1. 1
	Gasecki Mieczysław	1929	1. 1
	Kaczmarczyk Kazimierz	1914	1. 1
	Makowski Bolesław	1926	1. 1
	Muzeum Uniwersyteckie		
	Sztuki i Archeologii		
	w Krakowie	1929	1. 1
	Poselstwo Polskie		
	w Stockholmie	1922	1. 1
	Redaktion des Künstlerlexikons	1934	1. 1
	Żarnowski Jan	b.d	1. 1
J. 38.	<i>Malarstwo polskie XIX w., t. I Warszawa</i>		
	Blumówna Helena	1937	1. 1
	Brzuski Henryk	1932	1. 1
	Dalbor Witold	1937	1. 1
	Dyrekcja Państwowych		
	Zbiorów Sztuki Wawel	1932	1. 1
	[?] Jerzy	1932	1. 1
	Klasztor oo. Paulinów		
	Jasna Góra	1935	1. 1
	Lasocki Ignacy	1932	1. 1

	Lemhardi Klaus	1941	1. 1
	Mańkowski Tadeusz	1937	1. 1
	Muzeum		
	im. XX. Lubomirskich	1935	1. 1
	Pfanzauser Janusz Jerzy	1934, 1942	1. 2
	Schmitz Hermann	1936–1937	1. 3
	Seminarium Duchowne		
	we Włocławku	1932	1. 1
	Towarzystwo Naukowe Płockie	1932	1. 1
	Willoch Sigind	1929	1. 1
J. 39.	<i>Malarstwo polskie XIX w., t. II Kraków, Lwów</i>		
	Bibliotheque de l'Institut		
	National de France	1930	1. 1
	Blumówna Helena	1933–1934	1. 3
	Estreicher Karol	1932	1. 1
	Galeria Narodowa m. Lwowa	1936, 1937	1. 2
	Gębarowicz Mieczysław	1938	1. 1
	Hupka Jan	1938	1. 1
	Kopera Feliks	1930, 1936	1. 2
	Kozicki Władysław	1934	1. 3
	Majewska A.	1930	1. 2
	Mańkowski Tadeusz	1932–1938	1. 6
	Mękicki Rudolf	1936	1. 1
	Michałowski Ludwik	1930	1. 2
	Molendziński K.	1933	1. 1
	Muzeum		
	im. XX. Lubomirskich	1932–1936	1. 4
	Muzeum Śląskie	1938	1. 1
	Polska Akademia Umiejętności	1935	1. 1
	Przychocki Gustaw	1935	1. 1
	Szlachtowski Adam	1938	1. 1
J. 40.	<i>Malarstwo polskie XIX w., t. III Poznań, Wilno, Petersburg, Monachium, Düsseldorf</i>		
	Archiwum Państwowe		
	w Poznaniu	1936	1. 1
	Bernacki Ludwik	1935	1. 1
	Biblioteka Państwowa		
	im. Wróblewskich w Wilnie	1938	1. 1

	Brensztejn Michał	1938, b.d.	1. 2
	Brosig Alfred	1938	1. 1
	Jodkowski Józef	1935	1. 1
	Lorentz Stanisław	1930–1934	1. 5
	Łysakowski Adam	1935	1. 1
	Malewski Zygmunt	1933	1. 1
	Muzeum Śląskie	1933	1. 1
	Przyszychowski Władysław	1933	1. 1
	Romer Helena	1937	1. 1
	Romer Maciej	1935	1. 1
	Romer-Ochenkowska Helena	1934	1. 2
	Skirmunt Henryk	1936	1. 1
	Sławoński Witold	1935	1. 1
	Szembek Bogdan	1938	1. 1
	Uziębło Lucjan	1938	1. 1
	Nadawcy nieustaleni	1935	1. 1
J. 43.	<i>Styl Stanisława Augusta, Czechowicz, Kuntze, Lampi, Grassi, Pitschman, Marteau, Miniatura, Smuglewicz</i>		
	Biblioteka XX. Czartoryskich	1937	1. 1
	Biblioteka Zakładu		
	Narodowego im. Ossolińskich	1935	1. 1
	Chelkowska Maria	1937	1. 1
	Cywiński Włodzimierz	b.d.	1. 1
	Galeria Narodowa m. Lwowa	1937	1. 1
	Korzonkiewicz Jan	1922	1. 1
	Mickler Erwin	1937	1. 1
	Mocarski Zygmunt	1937	1. 1
	Muzeum Narodowe		
	w Krakowie	1937	1. 1
	Preibisz Bronisław	1912	1. 1
	Przyszychowski Władysław	1919	1. 1
	Zakład Narodowy		
	im. Ossolińskich	1935	1. 1
	Korespondencja obca	1919	1. 1
J. 48.	Dzieje sztuki w Wilnie: gotyk, barok, klasycyzm, empire, rzeźba, malarstwo; Lida i okolice, Gdańsk, Toruń		
	Archiwum Państwowe		
	w Wilnie	1931	1. 1

Brensztejn Michał	1920, 1932	l. 2
Kondratowicz Ada	1933–1936	l. 3
Lorentz Stanisław	1933	l. 1
Reiner Wiera	1937	l. 2
Wojewoda wileński	1933	l. 1
J. 59. Korespondencja wpływająca osoby i instytucje B–Z i nadawcy nieustaleni		
Batowski Stanisław	1920, 1927	l. 2
Biblioteka Ordynacji Zamojskiej	1935	l. 1
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	1926	l. 1
Biblioteka Zawodowa Graficzna	b.d.	l. 1
Brand J.	1926	l. 1
Bulhak Jan	1920	l. 1
Celichowski	1908	l. 1
C.K. Namiestnictwo	1915	l. 1
Clarotti Giovanna	1932	l. 1
Dobrowolski [?] A.	1931	l. 1
Gąsiorowski	b.d.	wiz. 1
Instytut Kultury Italskiej	1937	zapr. 1
[?] Irena	1924	l. 1
Izdebska Janina	b.d.	w. 1
Kępiński Władysław	b.d.	w. 1
Kierownictwo Odnowienia Królewskiego Zamku na Wawelu	1918	l. 1
Kodym Natalia	1920–1930	l. 3
Kodym Natalia + nadawcy nieustaleni	1926	l. 1
Komisja Współpracy Międzynarodowej Polskich Stowarzyszeń Społecznych	b.d.	zapr. 1
Kondratowicz i Beer	1936	zapr. 1
Koziatkiewicz [?] Maria	1932	l. 1
Lorentz Stanisław	1920, 1929	l. 2
Lubodziecka Zofia	1918	l. 1

Majewski Stefan	1937	1. 1
Makowski Bolesław	1932	1. 1
Mańkowska	b.d.	1. 1
Mańkowski Tadeusz	1924–1930	1. 4
Minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego	b.d.	zapr. 1
Molendziński Kazimierz	1935	1. 1
Mościcki Ignacy z małżonką	1939	zapr. 1
Muzeum Narodowe w Warszawie	1930, 1931	1. 2
Natka [Natalia?]	1919	1. 1
Ossowski Stanisław	1926	1. 1
Podlacha Władysław	1925	1. 1
Polska Akademia Umiejętności	1936	1. 1
Przychocki Gustaw	1935	1. 1
Schreiber Witold	1919	1. 1
Schulz C.F.	1931	1. 1
Semkowicz Władysław	1925–1935	1. 3
Sienkiewicz Jerzy	1925, 1926	1. 2
Skórski Kazimierz	1927	1. 1
Starzyńscy Janina i Juliusz	1931	1. 1
Studenci	1932, 1934	1. 2
Tatarkiewicz Władysław	1920	1. 1
Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum	1933	1. 1
Ukraińskie Towarzystwo Naukowe	1933	zapr. 1
Uniwersytet Warszawski	1925	1. 1
Wojewódzki Komitet Uczczenia Króla Stefana Batorego w Grodnie	1938	zapr. 1
Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej	1919	zapr. 1
Ziemski Aleksander	b.d.	1. 1
Związek Historyków Sztuki	1934	zapr. 1
Nadawcy nieustaleni	1914–1937, b.d.	1. 4

ANEKS 4

J. 119. Korespondencja wychodząca osoby i instytucje B–Z i adresat nieustalony

Biblioteka Kórnicka PAN	1956	l. 1
Blusiewicz Jerzy	1955	l. 1
Burska Stanisława	1954	l. 1
Halecki Oskar	1946	l. 1
Lorentz Stanisław	1955	l. 1
Ośrodek Kultury i Informacji		
NRD	1958	l. 2
Staatliche Kunstsammlungen		
Dresden	1959–1960	l. 3
Staatliche Museen zu Berlin	1959	l. 2
„Trybuna Uniwersytecka”	1955	l. 2
Wallis Mieczysław	1960	l. 1
Wydział Historyczny UW	1953	l. 1
Zdziarska Anna	1957	l. 1
Adresat nieustalony	1953	l. 1

ANEKS 5

J. 120. Korespondencja wpływająca osoby i instytucje B–Z i nadawca nieustalony oraz zaproszenia, dedykacja i karta wizytowa

Batowski Henryk	1946	l. 1
		+zał.
Biblioteka Kórnicka PAN	1956	l. 1
Bochnak Adam	1947–1948	l. 1
Burska Stanisława	1954	l. 1
Ala [Chyczewska Alina?]	1951–1953	l. 7
Grottowa K.	1958	l. 1
Halecki Oskar	1946	l. 1
Komitet Muzeum M. Kopernika		
we Fromborku	1948	l. 1
Kozakiewicz S., Lorentz S.,		
nadawca nieustalony	1955	l. 1
Mańkowski Tadeusz	1946–1953	l. 5
Mikulski Tadeusz	1950	l. 2
Mosieńska [?] W.	1958	l. 1

Muzeum Narodowe		
w Poznaniu	1957	1. 1
Orańska Józefa	b.d.	1. 1
Ośrodek Kultury i Informacji		
NRD	1958	1. 2
Pollackowa Wacława	1960	1. 1
Polska Akademia Nauk	1952	1. 1
Rothertowa Zofia	1951	1. 1
Staatliche Kunstsammlungen		
Dresden	1959	1. 3
Staatliche Museen zu Berlin	1959	1. 1
Suchecki Stanisław	1960	1. 1
Towarzystwo Naukowe		
Warszawskie	1946	1. 1
Wallis Mieczysław	1960	1. 1
Zdziarska Anna	1958	1. 1
Nadawca nieustalony	b.d.	1. 1
Korespondencja obca	1958	1. 1

ANEKS 6

Alfabetyczny skorowidz nazwisk korespondentów w obrębie całej spuścizny

d'Anckarswärd Dagmar	j. 17
Archiwum Diecezjalne przy Kurii Biskupiej	
w Przemyślu	j. 33
Archiwum Główne Akt Dawnych	j. 107
Archiwum Państwowe w Poznaniu	j. 27, 40
Archiwum Państwowe w Wilnie	j. 48
Archiwum Polskiej Akademii Nauk	j. 117
Bacciarelli Maria	j. 14
Barszczewski Józef	j. 34
Batowski Henryk	j. 120
Batowski Stanisław	j. 59
Bernacki Ludwik	j. 17, 40, 51
Biach Flora	j. 34
Biblioteka Jagiellońska	j. 107
Biblioteka Kórnicka PAN	j. 119, 120
Biblioteka Ordynacji Zamojskiej	j. 59

Biblioteka Państwowa im. Wróblewskich w Wilnie	j. 40
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	j. 59, 107
Biblioteka XX. Czartoryskich	j. 27, 43
Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich	j. 43
Biblioteka Zawodowa Graficzna	j. 59
Bibliothèque de l'Institut National de France	j. 39
Blumówna Helena	j. 38, 39, 107
Blusiewicz Jerzy	j. 119
Bochnak Adam	j. 107, 120
Bohdziewicz Piotr	j. 23
Bogucka Iza	j. 28
Borowy W.	j. 37
Brand J.	j. 59
Brensztejn Michał	j. 40, 48
[?] Bronisława	j. 58
Brosig Alfred	j. 40
Brzuski Henryk	j. 38
Buczek Karol	j. 43
Buczkowski Kazimierz	j. 27
Bułhak Jan	j. 59
Burska Stanisława	j. 119, 120
Buszyński Stanisław	j. 48
Celichowski	j. 59
Chełkowska Maria	j. 43
Chełkowski Józef	j. 27, 43
Chojecki Artur	j. 23
Ala [Chyczewska Alina?]	j. 120
C.K. Namiestnictwo	j. 59
Clarotti Giovanna	j. 59
Cywiński Włodzimierz	j. 43
Dalbor Witold	j. 18, 38
„Dawna Sztuka”	j. 34
Dettloff Szcześny	j. 29, 27
Direktion des Staatlichen Historischen Museums in Dresden	j. 29
Dobiecki Artur	j. 17
Dobrowolski [?] A.	j. 59
Dobrowolski Tadeusz	j. 107

Dumait-Wilden L.	j. 39
Dutkiewicz	j. 30
Dyrektor Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP	j. 58
Ecclesia et Hospitale S. Stanisłai Polonorum de Urbe	j. 33
Eckhardt Joanna	j. 34
Estreicher Karol	j. 39
Ettinger Paweł	j. 23
Formanowicz Leon	j. 27
Frydrychowicz	j. 35
Galeria Narodowa m. Lwowa	j. 43, 39
Gasecki Mieczysław	j. 35
„Gazeta Poranna Dwa Grosze”	j. 29
Gąsiorowski	j. 59
Gębarowicz Mieczysław	j. 49, 29, 37, 39
Grottowa K.	j. 120
Halecki Oskar	j. 119, 120
Hener pastor	j. 27
Hensler Erwin	j. 30, 46
Hryniewiecki Bolesław	j. 17
Hupka Jan	j. 39
Instytut Historii Sztuki	j. 107
Instytut Kultury Italskiej	j. 59
Irena [?]	j. 59
Izdebska Janina	j. 59
Jemieljancev	j. 29
[?] Jerzy	j. 38
Jodkowski Józef	j. 40
Kachanowicz Aleksander	j. 27
Kaczmarczyk Kazimierz	j. 49, 35, 27
Kaiser Friedrich	j. 33
Kakowski Aleksander	j. 58
Kalla Stanisław	j. 34
Kępiński Władysław	j. 59
Kierownictwo Odnowienia Królewskiego Zamku na Wawelu	j. 59
Klasztor oo. Paulinów Jasna Góra	j. 38
Kodym Natalia	j. 59
Kodym Natalia + nadawcy nieustaleni	j. 59

Komisja Współpracy Międzynarodowej Polskich Stowarzyszeń Społecznych	j. 59
Komitet Muzeum M. Kopernika we Fromborku	j. 120
Konarski K.	j. 29
Kondratowicz Ada	j. 34
Kondratowicz i Beer	j. 59
Konwikt Teologiczny	j. 34
Kopera Feliks	j. 34, 39, 107
Korzonkiewicz Jan	j. 43
Kościałkowski Stanisław	j. 27
Kościałkowski Zyndram	j. 32
Kozakiewicz Stefan	j. 107
Kozakiewicz S., Lorentz S., nadawca nieustalony	j. 120
Koziatkiewicz [?] Maria	j. 59
Kozicki Władysław	j. 39
Kutowski Z.	j. 46
Lasocki Ignacy	j. 38
Lemhardi Klaus	j. 38
Lorentz Stanisław	j. 27, 40, 48, 59, 119
Loret M.	j. 37
Lubodziecka Zofia	j. 28, 23, 59
Łebkowski Stanisław	j. 50
Łukasik Jan	j. 54
Łysakowski Adam	j. 40
Majewska A.	j. 39
Majewski Stefan	j. 59
Mak Katarzyna	j. 28
Makowiecki Tadeusz	j. 58
Makowski Bolesław	j. 35, 59
Malewski Zygmunt	j. 40
Mańkowska	j. 59
Mańkowski Tadeusz	j. 51, 29, 23, 26, 39, 46, 58, 59, 107, 108, 120
Maternowski Stan	j. 34
Mękicki Rudolf	j. 39
Michałowski Ludwik	j. 39
Mickler Erwin	j. 43
Mikulski Tadeusz	j. 107, 120

Ministerstwo Oświaty Wydział Nauki	j. 117
Ministerstwo Robót Publicznych	
Zarząd Gmachów Reprezentacyjnych RP	j. 54
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia	
Publicznego Dyrekcja Państwowych	
Zbiorów Sztuki	j. 38, 54
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia	
Publicznego Warszawska Okręgowa Rada Muzealna	j. 54
Minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego	j. 59
Mocarski Zygmunt	j. 43
Molendziński K.	j. 36, 30, 23, 39, 59
Morawski Michał	j. 27
Mosińska [?] W.	j. 120
Mościcki Ignacy z małżonką	j. 59
Muczkowski Józef	j. 25
Musée Royal des Beaux-Arts de Copenhagen	j. 29
Muzeum im. XX. Lubomirskich	j. 49, 38, 39
Muzeum Mazurskie	j. 107
Muzeum Narodowe w Krakowie	j. 43, 107
Muzeum Narodowe w Poznaniu	j. 121
Muzeum Narodowe w Warszawie	j. 34, 29, 17, 59, 107
Muzeum Śląskie	j. 39, 40
Muzeum Uniwersyteckie Sztuki i Archeologii	
w Krakowie	j. 29, 35
Muzeum XX. Czartoryskich	j. 34
Natka [Natalia?]	j. 59
Niedźwiecka M.	j. 23
Niemojewski Lech	j. 107
Oficina wydawnicza „Auriga”	j. 107
Oleksiński Stanisław	j. 29
Oleś Andrzej	j. 34
Orańska Józefa	j. 34, 107, 120
Ossowski Stanisław	j. 59
Ośrodek Kultury i Informacji NRD	j. 119, 120
Państwowa Publiczna Biblioteka w Leningradzie	j. 27
Państwowy Instytut Sztuki	j. 107
Pfannerhauser Janusz Jerzy	j. 38
Podłacha Władysław	j. 59

Pollackowa Wacława	j. 121
Polska Akademia Nauk	j. 117, 120
Polska Akademia Umiejętności	j. 34, 39, 59
Poprzącki Szymon	j. 29
Poselstwo Polskie w Stockholmie	j. 33, 35
Potocka Maria	j. 50
Potocki Maurycy	j. 50
Preibisz Bronisław	j. 43
Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy	j. 58
Przychocki Gustaw	j. 39, 59
Przyszychowski Władysław	j. 29, 43, 40
Ratusz w Dreźnie	j. 16
Reau J.	j. 25
Redakcja „Kwartalnika Historycznego”	j. 27
Redaktion des Künstlerlexikons	j. 35, 29
Reiner Wiera	j. 48
Reisky Artur	j. 29
Rektor Uniwersytetu Warszawskiego	j. 58
Rewski Zbigniew	j. 30, 27
Rijksbureau voor kunsthistorische en ikonografische documentatie's Gravenhage	j. 36
Romer Helena	j. 40
Romer-Ochenkowska Helena	j. 40
Romer Maciej	j. 40
Rothertowa Zofia	j. 120
R. Pinacoteca di Bologna	j. 34
Safarik Eduard	j. 29
Schmitz Hermann	j. 38
Schreiber Witold	j. 59
Schulz C.F.	j. 59
Seminarium Duchowne we Włocławku	j. 38
Semkowicz Władysław	j. 29, 59
Sędziakowski W.	j. 37
Sienkiewicz Jerzy	j. 59
Skirmunt Henryk	j. 40
Skórski Kazimierz	j. 59
Sławoński Witold	j. 40
Staatliche Kunstsammlungen Dresden	j. 119, 120

Staatliche Museen zu Berlin	j. 119, 120
Starzyńscy Janina i Juliusz	j. 59
Stępowski Ludwik	j. 23
Studenci	j. 59
Studnicka Janina	j. 27
Suchecki Stanisław	j. 120
Szembek Bogdan	j. 40
Szlachetka Jan	j. 38
Szlachtowski Adam	j. 39
„Sztuki Piękne”	j. 29
Tatarkiewicz Ksawery	j. 34
Tatarkiewicz Władysław	j. 59, 108
Towarzystwo Krajoznawcze Oddział w Piotrkowie	j. 30
Towarzystwo Naukowe Płockie	j. 38
Towarzystwo Naukowe Warszawskie	j. 107, 120
Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum	j. 59
„Trybuna Uniwersytecka”	j. 119
Ukraińskie Towarzystwo Naukowe	j. 59
Uniwersytet Warszawski	j. 53, 59, 107, 117
Urząd Wojewódzki Lwowski	j. 33
Uziębło Lucjan	j. 40
Vollmer Hans	j. 16
Walfisz Mieczysław	j. 46
Wallis Mieczysław	j. 119, 120
Willoch Sigind	j. 38
Winer W.	j. 27
Wirth Zdenek	j. 49
Wojewoda wileński	j. 48
Wojewódzki Komitet Uczczenia Króla Stefana	
Batorego w Grodnie	j. 59
Wollin Nils	j. 17
Wroński M.	j. 26
Wydawnictwo Budownictwa i Architektury	j. 107
Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej	j. 59
Wydział Historyczny UW	j. 119
Zakład im. Ossolińskich. Wydawnictwo	j. 107
Zakład Narodowy im. Ossolińskich	j. 43
Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Biblioteka	j. 25
Zdziarska Anna	j. 119, 120

Zdziarska Kamilla	j. 16
Ziemski Aleksander	j. 59
Związek Historyków Sztuki	j. 59
Żarnowski Jan	j. 35, 107
Adresaci i nadawcy nieustaleni	j. 29, 40, 56, 59, 107, 119, 120
Korespondencja obca	j. 43, 120

ANEKS 7

Zestawienie sygnatur nowych z dawnymi

Nowa sygnatura	Stara sygnatura
14	4f; 26
15	9f; 31
16	6q
17	7q
18	8q
19	6f; 28
21	19q
23	13q
25	3f; 25
26	20q
27	5q
28	15q
29	17q
30	2f; 24
31	8f; 30
32	14q
33	5f; 27
34	9f; 31
35	7f; 29
36	16q
37	1f; 23
38	2q
39	3q
40	4q
43	9q
46	10q
47	21q
48	11q
49	18q
50	1q
51	12q

Janina Bemówna

Marian Kmita
Piotr Michałowski
Jolanta Stasiak
Warszawa

MATERIAŁY JANINY BEMÓWNY (1877–1961) (19)

Janina Bemówna urodziła się 27 maja 1877 roku w Kielcach jako córka Antoniego Gustawa Bema, krytyka i historyka literatury polskiej, propagatora idei pozytywistycznych, nauczyciela gimnazjum m.in. w Kielcach (1873–1888), oraz Walentyny z Dobrowolskich.

W 1888 roku przeniosła się wraz z rodzicami do Warszawy, gdzie ukończywszy w 1900 roku studia w prywatnym Zakładzie Naukowym Henryki Czarnockiej, otrzymała świadectwo nauczycielskie. Wkrótce potem objęła posadę nauczycielki języka polskiego w Szkole Żeńskiej Karoliny Strzeмиńskiej w Warszawie. Do 1917 roku uczyła również na Uniwersytecie Latającym, w szkołach Antoniny Walickiej, Marii Grochowskiej, Anny Jasińskiej (później Janiny Tymińskiej) i Kazimierzy Kochanowskiej oraz na tajnych kompletach organizowanych przez Helenę ze Skłodowskich Szalayową (siostrę Marii Skłodowskiej-Curie).

Okupacja niemiecka oraz trudne warunki życiowe w Warszawie skłoniły ją — za namową Aleksandry z Sędzimirów Bąkowskiej — do przyjęcia propozycji pracy w Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Gołotczyźnie.

W sierpniu 1918 roku wróciła do Warszawy i uprzednich miejsc pracy. Jednocześnie prowadziła zajęcia w Seminarium Nauczycielskim Strumpfówny, na kursach w Państwowym Seminarium dla Nauczycieli Szkół Zawodowych i w I Gimnazjum Żeńskim im. Królowej Jadwigi. W latach 1918–1939 pracowała jako nauczycielka języka polskiego w wyżej wymienionym Gimnazjum. W roku szkolnym 1934/1935 uczyła również w Gimnazjum im. Marii Konopnickiej. Od 1940 roku aż do wybuchu powstania warszawskiego brała udział w tajnym nauczaniu organizowanym przez Gimnazjum im. Królowej Jadwigi.

W latach 1945–1950 pracowała jako nauczycielka języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego w Liceum Pedagogicznym i Gimnazjum Koedukacyjnym w Solcu nad Wisłą. Od 1950 do 1952 roku uczyła języka polskiego, rosyjskiego, angielskiego i francuskiego w Liceum Administracyjno-Handlowym w Starachowicach. W wyniku złych stosunków z dyrektorem kilkoro nauczycieli, w tym Janina Bem, opuściła szkołę w czerwcu 1952 roku. We wrześniu tego roku rozpoczęła pracę polonistki w Zasadniczej Szkole Zawodowej Metalowo-Elektrycznej w Starachowicach. Pracowała tam do momentu przejścia na emeryturę w 1954 roku.

W latach 1907–1913 Janina Bemówna pełniła obowiązki sekretarki Towarzystwa Kultury Polskiej. Była również jedną z założycielek Związku Nauczycielstwa Polskiego.

W marcu 1939 roku odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi.

Janina Bemówna zmarła 11 maja 1961 roku w Wieluniu i pochowana została na tamtejszym cmentarzu.

Materiały Janiny Bem wpłynęły do Archiwum PAN w 1959, 1960 i 1980 roku w formie daru Janiny Bem (nr w ks. nab. 264) oraz zakupione od Beaty Łysińskiej i Władysława Szuberta (numery w ks. nab. 230, 280, 1573). Wstępne prace porządkowe wykonał Adam Żabczak w 1998 roku. Mgr Jolanta Stasiak, mgr Marian Kmita i Piotr Michałowski ukończyli porządkowanie spuścizny, nadając inwentarzowi ostateczny kształt w 2009 roku. Objętość zespołu wynosi 0,15 m.b.

W wyniku prac porządkowych i inwentaryzacyjnych archiwalia Janiny Bem podzielone zostały na 6 zasadniczych grup zgodnie z metodami przyjętymi w Archiwum PAN: I. Materiały biograficzne, II. Korespondencja wychodząca i wpływająca, III. Materiały o twórcy spuścizny, IV. Materiały rodzinne, V. Materiały osób obcych, VI. Załączniki. Spuścizna zawiera materiały z lat 1848–1977.

Grupa I — największa — obejmująca materiały biograficzne z lat 1877–1976 liczy 6 jednostek archiwalnych. Znalazły się tam odpisy aktu urodzenia i zgonu, dowód osobisty oraz pamiątki i wspomnienia dotyczące między innymi przebiegu pracy pedagogicznej Janiny Bem w różnych szkołach warszawskich, w Gołotczyźnie, Solcu nad Wisłą i Starachowicach. Na szczególną uwagę zasługują wspomnienia *Migawki życiowe*, gdzie autorka prezentuje sylwetki osób, z którymi współpracowała i kontaktowała się. Występują wśród nich: Bolesław Prus, Maria Konopnicka, Julian Marchlewski, Józef Piłsudski, Stefan Żeromski, Aleksander Świętochowski i inni.

Grupa II składa się z 2 jednostek korespondencji wychodzącej i wpływającej z lat 1899–1960. Materiały ułożono alfabetycznie i zaopatrzone w aneksy.

Wśród materiałów o twórcy spuścizny (grupa III) znalazły się wspomnienia o Janinie Bemównie autorstwa Julii Chosiowej i Zofii Aliny Sikorskiej-Jańczyk (materiały z lat 1961–1976).

Grupa IV to materiały rodzinne z lat 1848–1941 i 1968 roku zgrupowane w 1 j.a. zawierającą dokumenty i fotografie rodziców, członków rodziny oraz korespondencję.

Grupa V materiałów osób obcych z lat 1913–1940 (1 j.a.) to pamiętniki Beaty Łysińskiej.

W ostatniej, VI grupie (załączniki) umieszczono pieczęcie Biblioteki Towarzystwa Kultury Polskiej i Redakcji Kultury Polskiej.

W Archiwum PAN nadano spuściźnie sygnaturę 19. Numer zespołu w Ogólnopolskiej Bazie Archiwalnej SEZAM — 479. Liczy ona 12 jednostek, do inwentarza dołączono 3 aneksy.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Janiny Bemówny, Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie, 19, j. 2, 3.
2. Chrzanowski I., *Bem Antoni Gustaw (1848–1902)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, 1935, t. I, s. 415–416.
3. *Bem Antoni Gustaw*, [w:] *Wielka encyklopedia PWN*, Warszawa 2001, t. III, s. 407.
4. Brykalska M., *Aleksander Świętochowski*, Warszawa 1987, t. I–II.
5. Kuźmiński B., *Pierwsza żeńska Szkoła im. Królowej Jadwigi w Warszawie*, Warszawa 1982, s. 196, 306, 376.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	pozycja inwentarza
I. Materiały biograficzne	1–6
II. Korespondencja wychodząca i wpływająca	7–8
III. Materiały o twórcy spuścizny	9
IV. Materiały rodzinne	10
V. Materiały osób obcych	11
VI. Załączniki	12
Aneksy	1–3

I. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

1. Dokumenty osobiste
Odpis zupełny aktu urodzenia, dowód osobisty, odpis skrócony aktu zgonu
1877–1961 [1976], rkp., masz., druk, l., sz., k. 12
2. *Pamiętnik Janiny Bem cz. I*
Szkoły, w których uczyłam
Pamiętnik po wojnie 1939–1945
Pamiętniki
1945–1954, rkp., l., sz., k. 208
3. *Moje zwierzaki*
Psy sokolnickie
Wspomnienia
1931–1946, rkp., l., sz., k. 27
4. *Migawki życiowe*
Wspomnienia, wiersz i materiały dotyczące m.in. Aleksandra Świątochowskiego
1946–1957, 1959 i b.d., rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., sz., k. 84, 5 fot. przekazano do Zbioru Fotografii APAN, zob. aneks 1
5. Jw.
Odpisy fragmentów wspomnień Janiny Bem *Migawki życiowe* sporządzone przez N. Obrębską
1977, rkp., masz., l., sz., k. 51
6. Fotografie
Fotografie własne, w gronie nauczycieli, fotografia nagrobka J. B. na cmentarzu w Wieluniu
Ok. 1934–1960 i b.d., fot. 8, z tego 2 przekazano do Zbioru Fotografii APAN

II. KORESPONDENCJA WYCHODZĄCA I WPŁYWAJĄCA

7. Korespondencja wychodząca osoby C–Ś
1925–1960, rkp., l., k. 44, zob. aneks 2
8. Korespondencja wpływająca osoby D–Ś
1899–1938 i b.d., rkp., masz., l., k. 51, zob. aneks 3

III. MATERIAŁY O TWÓRCY ZESPOŁU

9. Julia Chosia, *Moje wspomnienia o pani Janinie Bem*, list Kazimierzy Maślankowej do J. Ch. dotyczący śmierci Janiny Bemówny
Zofia Alina Sikorska-Jańczyk, *Janina Bem w oczach uczennicy* — 2 egz.
Wspomnienia, korespondencja
1961–1976, rkp., masz., l., k. 29

IV. MATERIAŁY RODZINNE

10. Dokumenty rodzinne
Akty urodzenia rodziców (Walentyny i Antoniego Bema), akt zgonu matki, akt małżeństwa rodziców, fotografie rodziców, 2 fotografie Władysława Szuberta, list Leona Paula do Jadwigi Szubert
1848–1941, 1968, rkp., fkp. rkp., masz., druk, j. łac., pol., ros., l., k. 6, fot. 6

V. MATERIAŁY OSÓB OBCYCH

11. Beata Łysińska
Pamiętniki
1939–1958, rkp., l., sz., k. 86

VI. ZAŁĄCZNIKI

12. Towarzystwo Kultury Polskiej — Biblioteka
Redakcja Kultury Polskiej
2 pieczęcie

ANEKS 1

- J. 4. *Migawki życiowe*
Bąkowska z Sędzimirów
Aleksandra 1948 k. 4

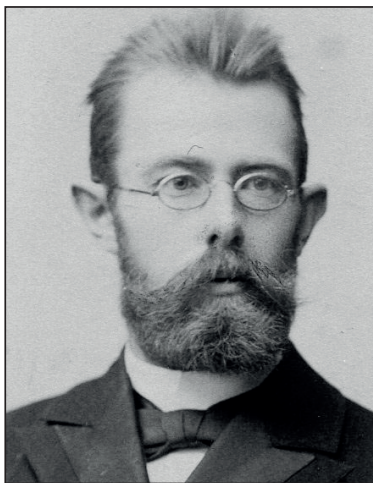
Daniłowski Gustaw	1946	k. 3
Dygasiński Adolf	1946	k. 1
Dzierżyński Ignacy	1954	k. 1
Karłowicz Mieczysław i Edmund	b.d.	k. 1
Konopnicka z Wasiłowskich Maria	1946	k. 2
Kraska Franciszek „Franek”	1955	k. 5
Marchlewski Julian	1953	k. 2
Patek Stanisław i Mejro Czesław	1947	k. 2
Piłsudski Józef	1946	k. 6
Prus Bolesław (Głowacki Aleksander)	1952	k. 2
Przedpełski Wiktor	1949	k. 4
Rodziewiczówna Zofia primo voto Rudnicka secundo voto Pawliczakowa	1947	k. 2
Sieroszewski Wacław „Sirko”	1953	k. 2
Sobolewski Bronisław	1949	k. 2
Szerękowski Rudolf	1954	k. 1
Szokalska Janina primo voto Morkowa secundo voto Izdebska	1952	k. 5
Świętochowski Aleksander	1946	k. 14
Wikszemski Mamert	1947	k. 2
Żeromski Stefan	1946	k. 3

ANEKS 2

J. 7.	Korespondencja wychodząca osoby C-Ś	
	Chosiowa Julia	1953–1959
	Frankowska Marta	1945
	Józefkowiczowa Helena	1949–1959
	Mirosz Stella	1960
	Moczulska Zofia	1937–1960
	Szubert Jadwiga	1925–1938
	Świętochowski Aleksander	1931

ANEKS 3

J. 8.	Korespondencja wpływająca osoby D–Ś	
	Daniłowski Gustaw	1899–1925
	Konopnicka Maria	b.d.
	Mejro Czesław	1911
	Patek Stanisław	1907–1911
	Świętochowski Aleksander	1907–1938
		1. 3
		1. 2
		1. 1
		1. 4
		1. 37

Stanisław Kalinowski

Zofia Kalinowska

Ewa Kalinowska-Widomska

Anita Chodkowska
Warszawa

MATERIAŁY RODZINY KALINOWSKICH (III–228)

STANISŁAW KALINOWSKI (1873–1946)

Benedykt Stanisław Kalinowski (używał tylko drugiego imienia — Stanisław) urodził się 3 kwietnia 1873 roku w Łebedynie na Ukrainie. Jego ojciec Franciszek był lekarzem w miejscowej cukrowni, matka Aleksandra z domu Głowacka nie pracowała zawodowo. Wcześniej osierocony (matka zmarła w 1883, a ojciec w 1884 roku) krótko przebywał pod opieką stryja Ignacego, następnie sam się utrzymywał z korepetycji. W 1881 roku został uczniem klasy wstępnej I Kijowskiego Gimnazjum, które skończył ze złotym medalem w 1890 roku i zapisał się na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Kijowskiego. Po jego ukończeniu w 1896 roku został asystentem profesora G. de Metza na Katedrze Fizyki. Kolejny rok spędził w guberni tambowskiej jako nauczyciel prywatny w rodzinie polskiej. Po powrocie do Kijowa w 1897 roku podjął prowadzoną już uprzednio tajną pracę oświatową i polityczną wśród robotników Polaków w Kijowie, a w roku następnym, po utworzeniu Politechniki Kijowskiej, został starszym asystentem na Katedrze Fizyki, kontynuując współpracę z profesorem G. de Metzem.

W 1899 roku wraz ze świeżo poślubioną żoną przeniósł się do Warszawy. Nie przyjął proponowanego mu stanowiska asystenta w Instytucie Politechnicznym, ponieważ nie chciał w kraju pracować na uczelni rządowej. Podjął pracę nauczyciela w prywatnych szkołach średnich, m.in. w latach 1900–1902 i 1905–1907 wykładał mechanikę w Państwowej Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki im. H. Wawelberga i J. Rotwanda, w latach 1905–1914 fizykę i kosmografię w Gimnazjum Żeńskim Jadwigi Kowalczykównej i Jadwigi Jawurkównej oraz w latach 1900–1906 arytmetykę i propedeutykę fizyki w Gimnazjum Żeńskim Leonii Rudzkiej. Podjął także pracę kustosa zbiorów w Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. W utworzonym tam Gabinetzie Fizycznym do 1906 roku sam, a następnie do 1914 roku z pomocą asystenta prowadził pokazy dla szkół prywatnych nieposiadających własnych pracowni.

W 1902 roku, będąc pracownikiem Muzeum, wyjechał do Petersburga i Berlina, aby zwiedzić działające tam instytuty fizyczne, a następnie podjął dalsze studia w pracowni W.K. Roentgena w Monachium. Jego rozprawa konkursowa *O działaniu następczym przy podwójnym załamaniu światła w cieczach elektrycznie odkształconych i przy magnetycznym skręceniu płaszczyzny polaryzacji w cieczach* (praca drukowana potem w języku polskim w „Pracach Matematyczno-Fizycznych”, Warszawa 1905, t. XVI) uzyskała nagrodę Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Monachijskiego. Na jej podstawie mógł pod opieką W.K. Roentgena przeprowadzić przewód doktorski oraz kontynuować pracę w Monachium, jednak z propozycji nie skorzystał.

W 1904 roku, po powrocie do Warszawy, podjął ponownie pracę nauczyciela. Współpracował przy organizowaniu Kasy Nauczycielskiej, instytucji samopomocy finansowej, a następnie od 1905 roku tajnej organizacji Koło Wychowawców, był współtwórcą Polskiego Związku Nauczycielskiego i jego prezesem. Był także jednym z głównych organizatorów i kierowników strajku szkolnego w 1905 roku, zajmując się organizacją zastępczej formy szkolnictwa na poziomie podstawowym i średnim dla młodzieży szkolnej uczestniczącej w strajku.

W 1905 roku wystąpił z inicjatywą organizacji uniwersytetu. W lokalu Pracowni Fizycznej powstał pierwszy Wolny Wydział Matematyczno-Przyrodniczy będący zaczątkiem Towarzystwa Kursów Naukowych, a następnie Wolnej Wszechnicy. 15 stycznia 1906 roku Stanisław Kalinowski wygłosił wykład inauguracyjny. W końcu tego roku zorganizowane zostało w Warszawie Koło Matematyczno-Fizyczne, którego jednym z pierwszych członków był Stanisław Kalinowski. Był jednym ze współorganizatorów Uniwersytetu dla Wszystkich. Z jego inicjatywy rozpoczęto wydawanie miesięcznika pedagogicznego „Nowe Tory” oraz od 1911 roku czasopisma matematyczno-fizycznego „Wektor”.

W odpowiedzi na apel (1905) Instytutu Carnegiego w Waszyngtonie o stworzenie światowej mapy magnetyzmu ziemskiego przystąpił do pomiarów, początkowo w Ogrodach Frascati i na Polu Mokotowskim w Warszawie, następnie w Tatrach. Z czasem w strukturze Pracowni Fizycznej znalazło się zbudowane w 1911 roku pierwsze na ziemiach polskich Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze.

Wakacje 1914 roku spędzał z rodziną pod Odessą, prowadząc jednocześnie obserwacje magnetyczne podczas pełnego zaćmienia Słońca 21 sierpnia 1914 roku. Po rozpoczęciu wojny cała rodzina zamieszkała w Kijowie i przebywała tam do sierpnia 1918 roku. Po wybuchu

rewolucji rosyjskiej Stanisław Kalinowski został członkiem Polskiego Komitetu Wykonawczego na Rusi, pełniąc w nim funkcję kierownika Wydziału Oświaty, a po utworzeniu Rządu Ukraińskiego kierownika Departamentu Oświaty w Ministerstwie Spraw Polskich. Przez cały czas wykładał fizykę w prywatnych szkołach polskich oraz w Polskim Kolegium Uniwersyteckim w Kijowie. W 1917 roku redagował czasopismo „Przegląd Naukowy i Pedagogiczny”.

Po powrocie do kraju w 1918 roku podjął przerwane wojną prace. W 1919 roku prowadził wykłady z fizyki i geofizyki w utworzonej na bazie Towarzystwa Kursów Naukowych Wolnej Wszechnicy Polskiej, której w latach 1919–1924 był rektorem. Do 1 września 1925 roku był także kierownikiem Pracowni Fizycznej, a następnie kierownikiem Gabinetu Fizyki Ziemi na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym WWP.

W styczniu 1920 roku uruchomił ponownie Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze.

W 1921 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym fizyki na Wydziale Chemii Politechniki Warszawskiej i zorganizował od podstaw Zakład II Fizyki.

W 1930 roku na IV Kongresie Międzynarodowej Unii Geodezyjnej i Geofizycznej w Sztokholmie zaprezentował pierwszą mapę magnetyczną Polski. Był autorem ponad 40 monografii dotyczących magnetyzmu ziemskiego, dydaktyki i różnych problemów fizyki, a także licznych podręczników fizyki.

W 1919 roku był ławnikiem i radnym m.st. Warszawy i członkiem delegacji szkolnej tej Rady w 1920 roku oraz członkiem Rady Obrony Stolicy i kierownikiem Wydziału Technicznego tej Rady. Związany ze stronnictwem PSL „Wyzwolenie” w latach 1922–1927 był senatorem Rzeczypospolitej i przewodniczącym Komisji Oświatowej Senatu, a w latach 1928–1930 posłem na Sejm i przewodniczącym Komisji Oświatowej Sejmu.

W czasie oblężenia Warszawy w 1939 roku w jego mieszkaniu zniszczeniu uległy wszystkie rękopisy prac. Przeniósł się na stałe do Świdra, gdzie spędził wojnę, kontynuując prace badawcze. Po wyzwoleniu Warszawy podjął starania o odbudowę zniszczonego gmachu Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Opracował i przygotował do druku sprawozdanie z działalności Obserwatorium Geofizycznego w latach 1939–1945.

Był jednym z organizatorów i prezesem Polskiego Towarzystwa Fizycznego, członkiem Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Warszawskiego Towarzystwa Geofizyków, inicjatorem i pierwszym preze-

sem czynnym, a następnie honorowym Związku Zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich. Był także członkiem Międzynarodowej Komisji Magnetycznej, Międzynarodowej Unii Geodezyjnej i Geofizycznej, Międzynarodowej Organizacji Meteorologicznej, The Royal Astronomical Society oraz innych.

Został odznaczony Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta.

Był żonaty z Marią Anielą Olecką, miał trzy córki, z których dwie (Zofia i Ewa) współpracowały z nim w Obserwatorium i Instytucie Fizyki.

Zmarł 27 marca 1946 roku i pochowany został na cmentarzu w Otwocku.

ZOFIA KALINOWSKA (1904–1983)

Zofia Kalinowska urodziła się 16 czerwca 1904 roku w Monachium. Była córką Stanisława Kalinowskiego i Marii z Oleckich. Okres 1. wojny światowej spędziła wraz z rodziną w Kijowie i początkowe nauki pobierała w domu, następnie po powrocie do kraju w 1919 roku wstąpiła do 8-klasowej Szkoły Żeńskiej Jadwigi Kowalczykówny i Jadwigi Jawurkówny, którą ukończyła w 1922 roku bez składania egzaminów maturalnych. W latach 1922–1927 była studentką Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Wolnej Wszechnicy Polskiej. Absolutorium uzyskała w 1929 roku, następnie przygotowywała pracę dyplomową pod kierunkiem profesora Stanisława Kalinowskiego z zakresu magnetyzmu ziemskiego. W międzyczasie uczestniczyła w przygotowaniu raportu i opracowaniu wyników prac Obserwatorium na IV Kongres Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej (1930). Własne badania prowadziła do 1932 roku i w roku następnym na podstawie pracy *Wyznaczenie elementów magnetyzmu ziemskiego przy pomocy przyrządów polowych typu średniego firmy Chasselon, w szczególności wyznaczenie poprawek dla teodolitu magnetycznego Chasselon Nr 110 oraz inklinatora tejże firmy Nr 108* oraz egzaminu dyplomowego z geofizyki otrzymała dyplom Wolnej Wszechnicy Polskiej. Jednocześnie od 1922 roku pracowała w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze, początkowo jako asystentka młodsza, a po ukończeniu studiów jako asystentka starsza.

Po ukończeniu WWP, uczelni nieposiadającej uprawnień do nadawania tytułu magistra, zamierzała kontynuować naukę na jednej z francuskich uczelni honorującej dyplom WWP. Plany te nie zostały zrealizowane z powodu zaangażowania w prace w Obserwatorium oraz sprawy osobiste. Aby uzupełnić wykształcenie, jesienią 1938 roku powtórnie podjęła studia w Wolnej Wszechnicy Polskiej, która w międzyczasie uzyskała uprawnienia do nadawania tytułu magistra. Zamierzeniom tym przeszkodził wybuch 2. wojny światowej.

Lata okupacji spędziła w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze, pracując od 1940 roku na stanowisku adiunkta, a w latach 1946–1951 kierownika Obserwatorium. Stanowisko to powierzone jej zostało przez prezesa Komitetu Muzeum Przemysłu i Rolnictwa A. Ponikowskiego. Obserwatorium znajdowało się w strukturze Muzeum do czasu jego likwidacji. W 1951 roku zostało włączone do schematu organizacyjnego Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie, a Zofia Kalinowska pozostała na stanowisku kierownika. 1 czerwca 1953 roku, po likwidacji PiG, Obserwatorium włączono do utworzonego właśnie Zakładu Geofizyki PAN, pozostawiając Zofię Kalinowską na stanowisku kierownika, a od 1954 roku p.o. kierownika. W tym samym roku Komisja Kwalifikacyjna dla pomocniczych pracowników nauki Zakładu Geofizyki PAN przyznała jej tytuł naukowy adiunkta.

W 1948 roku Zofia Kalinowska prowadziła wykłady zlecone na Uniwersytecie Łódzkim. W 1950 roku powołana została przez Prezydium Komitetu Wykonawczego I Kongresu Nauki Polskiej na członka grupy organizacyjnej Sekcji Nauk o Ziemi.

W 1965 roku w uznaniu dotychczasowego dorobku naukowego uzyskała tytuł samodzielnego pracownika naukowo-badawczego w Zakładzie Geofizyki PAN. Od roku 1972 kierowała Zakładem Fizyki Atmosfery i Przestrzeni Okołoziemskiej Obserwatorium Geofizycznego im. Stanisława Kalinowskiego w Świdrze. Z końcem 1974 roku przeszła na emeryturę.

W ciągu swojej trwającej ponad 50 lat pracy w Obserwatorium zajmowała się głównie badaniami magnetycznymi ze szczególnym uwzględnieniem opracowania map magnetycznych i zmian wiekowych. Prowadziła także obserwacje zjawisk elektryczności atmosferycznej. Była autorką ponad 30 artykułów dotyczących opracowania zmian magnetycznych i licznych artykułów popularnonaukowych.

Należała do Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej, Związku Nauczycielstwa Polskiego, była członkiem Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej, Towarzystwa Geofizyków i Komitetu Stacji Zmian Wiekowych Asocjacji Ziemskiego Magnetyzmu. Odznaczona została Medalem 10-lecia Polski Ludowej (1955) i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1965).

Zmarła 3 stycznia 1983 roku w Warszawie, pochowana została na cmentarzu w Otwocku.

EWA KALINOWSKA-WIDOMSKA (1906–1976)

Ewa Kalinowska-Widomska urodziła się 3 września 1906 roku w Warszawie. Była córką Stanisława Kalinowskiego i Marii z Oleckich. Okres 1. wojny światowej spędziła wraz z rodziną w Kijowie i początkowe nauki pobierała w domu, następnie po powrocie do kraju w 1919 roku wstąpiła do 8-klasowej Szkoły Żeńskiej Jadwigi Kowalczykówny i Jadwigi Jawurkówny, którą ukończyła w 1924 roku. W latach 1924–1935 była studentką Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego, specjalność fizyka doświadczalna. Wydłużony czas studiów spowodowała aktywność społeczno-polityczna w Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej, Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego oraz kłopoty natury osobistej (choroba i śmierć narzeczonego) i zdrowotnej. W 1935 roku uzyskała tytuł magistra fizyki na podstawie pracy pisanej w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej pod kierunkiem Stefana Pieńkowskiego pt. *O wzbudzaniu prązków atomowych przy pochłanianiu cząsteczkowym w parze kadmu*. Praca opublikowana została w „Acta Physica Polonica”, 1933, t. II oraz „Comptes Rendus des Séances de l’Académie des Sciences”, 1933, t. CXXXIX.

Po ukończeniu studiów rozpoczęła w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej UW przygotowywanie pracy doktorskiej na temat *Wzbudzenie widma pasmowego azotu przy pomocy strumieni elektronów*. Będąc na ukończeniu pracę przerwał wybuch wojny. W czasie jej trwania zniszczeniu uległy zarówno zgromadzone materiały, jak i aparatura badawcza.

Od 1924 roku pracowała jako wolontariuszka w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze. W latach 1936–1938 była stypendystką Funduszu Kultury Narodowej dla przeprowadzenia studiów

geofizycznych w kraju. Odbyla wówczas praktykę meteorologiczną w Państwowym Instytucie Meteorologicznym i grawimetryczną w Głównym Urzędzie Miar oraz zapoznała się z funkcjonowaniem stacji sejsmicznej w Warszawie. Prowadziła badania nad wyznaczeniem współczynnika redukcyjnego dla elektrometrów samopiszących w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze oraz pomiary składowej pionowej i składowej poziomej natężenia w gęstej sieci w 184 punktach województwa warszawskiego.

W latach 1935–1937 odbyła praktykę nauczycielską w Gimnazjum i Liceum Państwowym im. Narcyzy Żmichowskiej w Warszawie. Od 1937 do 1946 roku razem z ojcem opracowywała podręczniki fizyki i astronomii dla klas licealnych szkół różnych typów.

Od 15 listopada 1939 do sierpnia 1944 roku pracowała w charakterze zastępcy dyrektora Instytutu Fizycznego Towarzystwa Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Instytut zajmował się m.in. przeróbką i legalizacją liczników elektrycznych i pod pozorem działalności czysto technicznej ukrywano tam i przechowywano ocaloną w 1939 roku cenną aparaturę naukową.

W 1944 roku Ewa Kalinowska-Widomska podjęła pracę współpracownika naukowego w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze, a zaraz po zakończeniu wojny przystąpiła do odbudowy Instytutu Fizycznego oraz gmachu Muzeum. W 1946 roku w ramach Instytutu, którego kierownictwo pełniła do 1951 roku, zorganizowała pracownię dydaktyczną dla szkół średnich, z której korzystały także szkoły wyższe (Akademia Medyczna). Zorganizowała na nowo Wydział Techniczny zajmujący się przeróbką liczników, konstrukcją planimetrów, sprawdzaniem alkoholomierzy, który stanowił bazę materialną Instytutu.

W 1945 roku była członkiem Komisji Programowej Ministerstwa Oświaty, a w roku 1948 łącznie z A. Ptaszyką opracowała na zlecenie Ministerstwa Przemysłu jednolity program fizyki dla szkół zawodowych.

W Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze zajmowała się głównie działem magnetycznych pomiarów absolutnych stacyjnych i terenowych. W ramach pracy indywidualnej opracowała wyniki pomiarów z lat 1937–1938 i praca ta miała stanowić podstawę kolejnej, po straconej we wrześniu 1939 roku, rozprawy doktorskiej. Jednak na skutek zarzutów natury formalnej praca została wycofana.

Od 1954 roku pracując w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze na stanowisku adiunkta, prowadziła prace związane z kontrolą

i udoskonaleniem aparatury pomiarowej oraz próbami eliminacji z zapisów miejscowych wariometrów zakłóceń sztucznych powodowanych przez kolejową trakcję elektryczną.

W latach 1954–1961 pracowała także jako konsultant w Zaocznym Technikum Energetycznym w Warszawie.

Tytuł doktora nauk technicznych uzyskała w 1965 roku na Wydziale Elektrycznym Politechniki Warszawskiej po obronie pracy *Zakłócenia pola geomagnetycznego w Obserwatorium Geofizycznym przez trakcję elektryczną oraz możliwości ich eliminowania*.

Była autorką licznych artykułów naukowych, popularnonaukowych i pięciu podręczników fizyki. Odznaczona została Medalem 10-lecia i 30-lecia Polski Ludowej (1955, 1975).

Była zamężna z Władysławem Widomskim.

Ewa Kalinowska-Widomska zmarła 21 lipca 1976 roku w Międzyzlesiu i pochowana została na cmentarzu w Otwocku.

Materiały rodziny Kalinowskich przekazane zostały w darze przez Zofię Kalinowską w trzech partiach (numery w ks. nab. 1464, 1554, 1653). Porządkowaniem archiwum zajęła się Anita Chodkowska w 2007 roku, prace zakończone zostały w roku 2008.

Rozmiar spuścizny wynosi 2,00 m.b.; zawiera ona materiały z lat 1854–1981. Archiwum rodzinne składa się z 3 zasadniczych części obejmujących dokumenty związane z życiem i działalnością ojca Stanisława Kalinowskiego i dwóch córek Zofii i Ewy. Opracowująca materiały postanowiła nie rozdzielać archiwum osobistego ojca i archiwów córek, ponieważ przez wiele lat pracowali wspólnie zarówno instytucjonalnie, jak i merytorycznie. Po śmierci ojca córki kontynuowały jego prace do końca życia, wiążąc się z Obserwatorium Magnetycznym w Świdrze. Ma to swoje odzwierciedlenie w aktach, gdyż dokumenty działalności córek stanowią w pewnym sensie dalszy ciąg działalności prowadzonej przez ojca.

Pierwsza część archiwum prywatnego rodziny Kalinowskich zawiera materiały Stanisława Kalinowskiego z lat 1854–1973 podzielone na 7 zasadniczych grup.

Grupa I liczy 16 jednostek z lat 1901–1945 ułożonych w czterech podgrupach: A. Artykuły i referaty, B. Wykłady, C. Podręczniki, D. Praca popularnonaukowa, odczyty, wspomnienia, materiały warsztatowe. Materiały zostały uporządkowane chronologicznie i rzeczowo. W pierwszej podgrupie (3 j.a., dokumenty z lat 1905–1955) znalazły się

rękopisy i maszynopisy artykułów naukowych i propagujących działalność Obserwatorium. W podgrupie drugiej umieszczono 1 j.a. z wykładami z fizyki przygotowanymi dla Towarzystwa Kursów Naukowych w latach 1908–1909. W 8 kolejnych jednostkach (5–12) zgromadzono materiały związane z przygotowanymi podręcznikami fizyki oraz ich przeróbkami do kolejnych wydań, pisane przez Stanisława Kalinowskiego i wspólnie z córką Ewą Kalinowską-Widomską w latach 1929–1945. Ostatnia podgrupa składa się z 4 j.a. (13–16) zawierających niepublikowaną pracę popularnonaukową Stanisława Kalinowskiego przygotowaną w czasie wojny, odczyt z początku XX wieku o wynalazku Tesli oraz dwa wspomnienia pośmiertne i drobne materiały warsztatowe.

Grupa II to materiały z lat 1906–1946; również składa się ona z czterech podgrup: A. Działalność organizacyjno-naukowa, B. Działalność dydaktyczna, C. Działalność redakcyjno-wydawnicza, D. Działalność społeczno-polityczna. Materiały zostały uporządkowane rzeczowo i chronologicznie. W pierwszej, najliczniejszej podgrupie (13 j.a., dokumenty z lat 1910–1946) umieszczone zostały materiały działalności Stanisława Kalinowskiego w Komitecie Muzeum Przemysłu i Rolnictwa oraz w utworzonych przez niego przy Muzeum Instytucie Fizycznym i Obserwatorium Geofizycznym. O aktywności międzynarodowej prowadzonych przez Stanisława Kalinowskiego instytucji świadczy obfita korespondencja (j.a. 21–24) ułożona alfabetycznie i zaopatrzona w aneksy. Do listów często dołączone są kopie odpowiedzi. W latach wojny korespondencja ograniczyła się do kontaktów z bezpośrednimi władzami, poświęconych walce o utrzymanie placówki, i instytucjami zlecającymi prace, dlatego w j.a. 26–27 korespondencja ułożona została chronologicznie. Podgrupę A zamyka j.a. 29 z materiałami dotyczącymi zjazdów i konferencji, w których uczestniczył Stanisław Kalinowski.

W podgrupie B umieszczono materiały dotyczące pracy dydaktycznej Stanisława Kalinowskiego w WWP i utworzonym przez niego Zakładzie II Fizyki Politechniki Warszawskiej z lat 1919–1940. Podgrupę tę zamyka j.a. 32, w której znalazły się wypowiedzi Stanisława Kalinowskiego w sprawie propozycji skrócenia wakacji i założeń programowo-dydaktycznych z lat 1939–1946.

Podgrupa C zawiera dwie j.a. z lat 1906–1946, zaznaczające zaledwie działalność redakcyjną twórcy spuścizny w czasopiśmie pedagogicznych i popularnonaukowych „Nowe Tory” i „Wektor”. W j.a. 34 znalazły się umowy z wydawcami podręczników.

W podgrupie D umieszczono drobne dokumenty obrazujące niezwykle istotną w życiu Stanisława Kalinowskiego działalność społeczno-polityczną jako radnego, posła i senatora (1919–1931).

Grupa III to materiały biograficzne z lat 1882–1976; ta ostatnia data związana jest z sesją wspomnieniową zorganizowaną w 30. rocznicę zgonu Stanisława Kalinowskiego. Wśród 12 j.a., które znalazły się w tej grupie, warto zwrócić uwagę na dokumentację spraw sądowych (j.a. 41), które wytaczał autor spuścizny zwykle w kwestiach honorowych, oraz dokumentację jubileuszy 25-lecia i 40-lecia jego pracy naukowej (j.a. 42–44). W j.a. 45 znalazły się nuty własnych kompozycji Stanisława Kalinowskiego.

W grupie IV umieszczono 1 j.a., w której są listy z lat 1909–1946 od pięciu korespondentów, m.in. od Marii Skłodowskiej-Curie. Pozostała korespondencja znajdująca się w tym archiwum, jako ściśle związana z prowadzoną działalnością, znalazła się w grupie II.

Grupa V to materiały o twórcy zespołu. Znajdują się tu 3 j.a. z lat 1915–1973. Są to streszczenia i recenzja pracy, afisz i zawiadomienia o odczytach. Grupę zamyka j.a. 51, w której umieszczono scenariusz programu telewizyjnego napisanego przez córki, a poświęconego Stanisławowi Kalinowskiemu.

W grupie VI w 2 j.a. znalazły się drobne materiały rodzinne z lat 1854–1945 dotyczące ojca Stanisława Kalinowskiego (j.a. 52) i jego żony (j.a. 53).

Wśród materiałów osób obcych w grupie VII umieszczono materiały długoletniej współpracownicy Stanisława Kalinowskiego Wandy Drège (j.a. 54) i pracę A. Bohdanowa *Zarys ekonomii politycznej*.

W załącznikach — grupa VIII — przechowywane są pamiątki związane z postacią Stanisława Kalinowskiego, jego odznaki i odznaczenia oraz przedmioty osobistego użytku: okulary, cybuch fajki, wieczne pióro i zegarek.

Druga część archiwum prywatnego rodziny Kalinowskich zawiera materiały średniej córki Stanisława Zofii Kalinowskiej z lat 1917–1981 podzielone na 3 zasadnicze grupy.

Grupa I — Materiały twórczości naukowej — liczy 7 j.a. z lat 1933–1981 i podzielona została na dwie podgrupy: A. Prace i artykuły, B. Popularyzacja, wystawy, filmy. Materiały zostały uporządkowane chronologicznie i rzeczowo. W pierwszej podgrupie (3 j.a. z lat 1933–1977) znalazły się rękopisy i maszynopisy pracy dyplomowej wykonanej

na zakończenie studiów w WWP oraz artykułów naukowych dotyczących magnetyzmu ziemskiego i propagujących działalność Obserwatorium. W drugiej podgrupie umieszczono 4 j.a. z lat 1937–1981 zawierające dokumenty popularyzujące geofizykę. W j.a. 62–63 znajdują się projekty tablic informacyjnych przygotowanych dla Muzeum Techniki i Przemysłu oraz z okazji rocznic.

W grupie II — Materiały działalności organizacyjno-naukowej i wydawniczej — umieszczono 13 j.a. zawierających materiały z lat 1930–1978; wyodrębniono tu również dwie podgrupy: A. Działalność organizacyjno-naukowa, B. Działalność wydawnicza. Materiały zostały uporządkowane rzeczowo i chronologicznie. W podgrupie A (1946–1978) znajduje się ciąg dalszy dokumentów obrazujących działalność Obserwatorium Geofizycznego w Świdrze, któremu z czasem nadano imię Stanisława Kalinowskiego, prowadzonego po śmierci ojca przez Zofię Kalinowską. 3 ostatnie j.a. poświęcone zostały współpracy międzynarodowej i uczestnictwu w konferencjach i kongresach międzynarodowych oraz w I Kongresie Nauki Polskiej (j.a. 74). W podgrupie B znalazły się 2 j.a. z lat 1937–1975 ukazujące współpracę Zofii Kalinowskiej z redakcjami i wydawnictwami naukowymi.

Grupa III — Materiały biograficzne i materiały o twórcy zespołu — składa się z 4 j.a. z lat 1917–1975. Oprócz życiorysu i drobnych materiałów osobistych umieszczono tu świadectwa ukończenia szkoły i uczelni oraz *Życiorys p. Zofii Kalinowskiej* autorstwa S. Janczarskiego, a także fragmenty dokumentów jubileuszu jej 50-lecia pracy zawodowej.

Trzecią częścią archiwum prywatnego rodziny Kalinowskich są dokumenty najmłodszej córki Stanisława Ewy Kalinowskiej-Widomskiej z lat [1898] 1910–1976 podzielone na 4 zasadnicze grupy.

Grupa I — Materiały twórczości naukowej — liczy 8 j.a. z lat 1935–1973 i podzielona została na dwie podgrupy: A. Prace i artykuły, B. Referaty i popularyzacja. Materiały zostały uporządkowane rzeczowo i chronologicznie. Pierwszą podgrupę (7 j.a. z lat 1948–1973) otwiera jednostka, w której umieszczono pracę doktorską Ewy Kalinowskiej-Widomskiej, następnie opracowanie materiałów dotyczących magnetycznej anomalii warszawskiej. Dalej znalazły się artykuły dotyczące pomiarów magnetycznych oraz wspomnienie z działalności w Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej. W drugiej podgrupie umieszczono 1 j.a. z lat 1935–1961 z referatem i artykułami popularyzującymi geofizykę i postać ojca.

W grupie II — Materiały działalności organizacyjno-naukowej, dydaktycznej i wydawniczej — umieszczono 15 j.a. zawierających materiały z lat [1898] 1937–1976; wyodrębniono tu również dwie podgrupy: A. Działalność organizacyjno-naukowa, B. Działalność dydaktyczna i wydawnicza. Materiały zostały uporządkowane rzeczowo i chronologicznie. Podgrupę A rozpoczyna księga inwentarzowa mebli, urządzeń i sprzętu pomocniczego znajdujących się w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze z lat 1898–1950. Pozostałe materiały związane są z działalnością Instytutu Fizycznego i stanowią kontynuację dorobku naukowo-organizacyjnego Stanisława Kalinowskiego. Instytut został zlikwidowany w 1952 roku, a właściwie wszedł w strukturę powołanej do życia Polskiej Akademii Nauk. W podgrupie B znalazły się 4 j.a. z lat 1937–1968 ukazujące fragmenty działalności pedagogicznej Ewy Kalinowskiej-Widomskiej i współpracę z redakcjami i wydawnictwami naukowymi. Zamykająca tę podgrupę j.a. 103 zawiera m.in. dokumentację współpracy z Działem Filmów Oświatowych przy tworzeniu filmu przypominającego rolę Stanisława Kalinowskiego w pracach nad magnetyzmem ziemskim i jego wkład w budowę Obserwatorium Geofizycznego.

Grupa III zawiera materiały biograficzne i materiały o twórcy zespołu z lat 1910–1979. Składa się z 6 j.a. i ukazuje najważniejsze etapy życia zawodowego twórcy spuścizny aż do śmierci w 1976 roku. W ostatniej jednostce tej grupy umieszczono biografię Ewy Kalinowskiej-Widomskiej autorstwa siostry Zofii i wspomnienie o niej Wojciecha K.E. Krzemińskiego.

W grupie IV — Załączniki — ułożono wycinki, nadbitki i odbitki prac drukowanych autorki spuścizny opublikowanych w latach 1935–1969.

W Archiwum Polskiej Akademii Nauk nadano spuściznie sygnaturę III–228. Liczy ona 110 jednostek, do inwentarza dołączono 21 aneksów, numer zespołu w Systemie Ewidencji Zasobu Archiwalnego SEZAM — 341.

Źródła i bibliografia

1. Materiały rodziny Kalinowskich, Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie, III–228, j. 36–39, 46–47, 50, 77–80, 104–109.
2. Hurwic J., *Stanisław Kalinowski (1873–1946). W 10. rocznicę śmierci*, [w:] *Historia fizyki polskiej we wspomnieniach*, www.ifpan.edu.pl, 10 października 2008 roku.

3. Konarski S., *Kalinowski Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1964/1965, t. XI, s. 467–471.
4. Krzemiński W.K.E., *Dr Ewa Kalinowska-Widomska 1906–1976*, „Acta Geophysica Polonica”, 1979, nr 1, s. 105–107.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

STANISŁAW KALINOWSKI

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1–16
A. Artykuły i referaty	1–3
B. Wykłady	4
C. Podręczniki	5–12
D. Praca popularnonaukowa, odczyty, wspomnienia, materiały warsztatowe	13–16
II. Materiały działalności organizacyjno-naukowej, dydaktycznej, redakcyjno-wydawniczej i społeczno-politycznej	17–35
A. Działalność organizacyjno-naukowa	17–29
B. Działalność dydaktyczna	30–32
C. Działalność redakcyjno-wydawnicza	33–34
D. Działalność społeczno-polityczna	35
III. Materiały biograficzne	36–47
IV. Korespondencja	48
V. Materiały o twórcy zespołu	49–51
VI. Materiały rodzinne	52–53
VII. Materiały osób obcych	54–55
VIII. Załączniki	56

ZOFIA KALINOWSKA

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	57–63
A. Artykuły i referaty	57–59
B. Popularyzacja, wystawy, filmy	60–63
II. Materiały działalności organizacyjno-naukowej i wydawniczej	64–76

A. Działalność organizacyjno-naukowa	64–74
B. Działalność wydawnicza	75–76
III. Materiały biograficzne i materiały o twórcy zespołu	77–80

EWA KALINOWSKA-WIDOMSKA

pozycja inwentarza

I. Materiały twórczości naukowej	81–88
A. Prace i artykuły	81–86
B. Referaty i popularyzacja	87–88
II. Materiały działalności organizacyjno-naukowej, dydaktycznej i wydawniczej	89–103
A. Działalność organizacyjno-naukowa	89–99
B. Działalność dydaktyczna i wydawnicza	100–103
III. Materiały biograficzne i materiały o twórcy zespołu	104–109
IV. Załączniki	110
Aneksy	1–21

STANISŁAW KALINOWSKI

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Artykuły i referaty

1. Zboczenia magnetyczne
Artykuły, notatki z obserwacji, wypisy, wykres przebiegu zmian deklinacji w Świdrze, europejska mapa zboczeń 1905–1941 [?], rkp., masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., l., k. 87, zob. aneks 1
2. Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze
Artykuły, ulotki
1914–1945, rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., l., k. 126, zob. aneks 2
3. Rola nauki, instytucje naukowe
Artykuły, referat
1927 i b.d., rkp., druk, l., k. 75, zob. aneks 3

B. Wykłady

4. *Konspekt kursu fizyki*
Wykłady w TKN
1908–1909, rkp., druk, j. niem., pol., sz., k. 42

C. Podręczniki

5. *Nauka fizyki*
Podręcznik ze zmianami, rozdział podręcznika poświęcony pracy, spis treści
Po 1929, b.d., rkp., masz., druk, l., sz., k. 80
6. *Podręcznik fizyki dla studentów*
Praca nieskończona, niepublikowana
1939–1945, rkp., masz., l., k. 140
7. Jw.
Praca nieskończona, niepublikowana, 2. egzemplarz
1939–1945, rkp., masz., l., k. 137
8. K. S., Kalinowska-Widomska Ewa, *Wiadomości początkowe z fizyki dla IV(V) klasy szkoły powszechnej*
Podręcznik
1939–1945, rkp., masz., l., k. 247
9. K. S., Kalinowska-Widomska Ewa, *Fizyka. Podręcznik dla III klasy gimnazjum*
Praca
Przed 1945, rkp., masz., l., k. 132
10. Jw.
Praca na podstawie dawnego podręcznika S. K. *Nauka fizyki według własnej koncepcji programowej*
Przed 1946, rkp., masz., l., k. 184
11. K. S., Kalinowska-Widomska Ewa, *Podręcznik fizyki IV klasa gimnazjalna*
Fragmenty tekstu wcześniejszego wydania z poprawkami, uzupełnienia
Przed 1946, rkp., masz., druk, l., sz., k. 279
12. Jw.
Fragmenty tekstu wcześniejszego wydania z poprawkami, uzupełnienia
Przed 1946, rkp., masz., druk, l., sz., k. 224

**D. Praca popularnonaukowa, odczyty, wspomnienia,
materiały warsztatowe**

13. *Energia i jej przemiany*
Praca popularnonaukowa, niepublikowana
1943, masz., l., k. 141
14. Wynalazek Tesli
Odczyt, wycinki
1901, rkp., druk, l., k. 12
15. *Wiktor Biernacki, Alfred Nippoldt*
Wspomnienia pośmiertne
Po 1918, 1936, masz., l., k. 4
16. Geofizyka, zboczenia magnetyczne
Notatki, wyliczenia, kopie krzywych, fragmenty spisów treści
1929–1942 i b.d., rkp., j. niem., pol., l., sz., k. 89

**II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI
ORGANIZACYJNO-NAUKOWEJ, DYDAKTYCZNEJ,
REDAKCYJNO-WYDAWNICZEJ
I SPOŁECZNO-POLITYCZNEJ**

A. Działalność organizacyjno-naukowa

17. Komitet Muzeum Przemysłu i Rolnictwa
Wyciągi z protokołów zebrań organizacyjnych Obserwatorium, sprawozdanie z działalności i projekt statutu Muzeum, zaproszenia, korespondencja
1912–1939, rkp., masz., druk, j. pol., ros., l., k. 77
18. Pracownia Fizyczna, Instytut Fizyczny Muzeum Przemysłu i Rolnictwa
Statut wewnętrzny, protokoły posiedzenia Zarządu i konferencji, sprawozdania, preliminarze, historia Instytutu, korespondencja
1908–1950, rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., sz., k. 246
19. Instytut Fizyczny, Obserwatorium Geofizyczne Muzeum Przemysłu i Rolnictwa
Sprawozdanie, zabezpieczenie interesów Obserwatorium w związku z planami rozbudowy Świdra, Komitet Opie-

- kuńczy przy Obserwatorium, polisy, umowy, korespondencja, wycinki
1922–1941, rkp., masz., druk, l., k. 158
20. Instytut Fizyczny, Obserwatorium Geofizyczne Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, Komitet Muzeum Przemysłu i Rolnictwa
Ankieta w sprawie potrzeby kontynuowania działalności Obserwatorium Magnetycznego, zestawienie i podsumowanie wyników ankiety
1934, rkp., masz. pow., j. ang., franc., niem., pol., l., k. 135
21. Instytut Fizyczny, Obserwatorium Geofizyczne Muzeum Przemysłu i Rolnictwa
Działalność, współpraca z instytucjami, korespondencja wychodząca i wpływająca
1910–1944, rkp., masz., j. ang., franc., niem., pol., l., k. 148, zob. aneks 4
22. Jw.
Działalność, współpraca z instytucjami, korespondencja wychodząca i wpływająca
1910–1942, rkp., masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., l., k. 171, zob. aneks 4
23. Jw.
Działalność, współpraca z instytucjami, korespondencja wychodząca i wpływająca
1923–1945, rkp., masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., l., k. 64, zob. aneks 4
24. Jw.
Działalność, współpraca z instytucjami, korespondencja wychodząca i wpływająca
1910–1946, rkp., masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., l., k. 124, zob. aneks 4
25. Jw.
Działalność, współpraca z instytucjami, kopie korespondencji wychodzącej
1910–1941, rkp., masz., j. ang., franc., pol., l., k. 38, zob. aneks 5

26. Jw.
Inwentarz sprzętów i urządzeń spisany po kapitulacji i częściowym zniszczeniu Warszawy
1939–1940, rkp., druk, opr., k. 87
27. Jw.
Działalność w czasie wojny, sprawozdanie, budżet, korespondencja wychodząca i wpływająca, m.in. z władzami
1939–1944, rkp., masz., j. niem., pol., ros., l., k. 201
28. Jw.
Odbudowa Instytutu, wykazy zniszczonego sprzętu, korespondencja wychodząca i wpływająca, m.in. z władzami
1945–1946, rkp., masz., j. pol., ros., l., k. 144
29. Zjazdy geofizyków i meteorologów
Konferencje International Union of Geodesy and Geophysics w Rzymie, Madrycie, Pradze, Sztokholmie, Lizbonie i Edynburgu; VI Konferencja Komitetu Geodezyjnego i Międzynarodowa Konferencja Meteorologiczna w Warszawie, materiały zjazdowe, programy, wycinki
1922–1936, masz., druk, j. ang., franc., pol., l., k. 153

B. Działalność dydaktyczna

30. Wolna Wszechnica Polska
Jednolitość studentów, program studiów na Wydziale Nauk Matematyczno-Przyrodniczych, *Statut Towarzystwa Przyjaciół WWP*, ocena kwalifikacji H. Herszfinkla, korespondencja, zaproszenia
1919–1939, rkp., masz., druk, l., sz., k. 131, fot. 6
31. Zakład II Fizyki, Politechnika Warszawska
Sprawozdanie z działalności Zakładu, informacje o pracach i publikacjach, korespondencja, zaproszenia, ocena pracy doktorskiej i prac habilitacyjnych, praca (wstęp?)
1919–1945, rkp., masz., druk, l., k. 55, zob. aneks 6
32. *W sprawie skrócenia wypoczynku wakacyjnego w szkołach*
Skrót uwag do programów licealnych z fizyki
Wskazówki, uwagi w sprawie reformy w zakresie gimnazjum i liceum wspólnie z E. Kalinowską-Widomską
1939–1946 i b.d., rkp., masz., l., k. 24

C. Działalność redakcyjno-wydawnicza

33. „Nowe Tory”, „Wektor”
Pojedyncze zeszyty czasopism, korespondencja
1906–1912, rkp., druk, l., sz., k. 101
34. Wydawnictwa
Umowy, oceny podręczników, korespondencja
1922–1946, rkp., masz., druk., l., k. 105

D. Działalność społeczno-polityczna

35. Komitet Uczczenia śp. Gabriela Narutowicza, pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej, Rada m.st. Warszawy, Rada Obrony Stolicy, Sejm, Senat, PSL „Wyzwolenie”
Zawiadomienia, sprawa zatargu z posłem M. Malinowskim, sprawozdanie z obrad, ulotka, korespondencja urzędowa, wycinki, Polskie Towarzystwo Fizyczne, zaproszenie na zjazd
1920–1931, 1945, rkp., masz., druk., l., k. 114, fot. 2

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

36. *Moje curriculum vitae*
Życiorysy, wykazy prac
Do 1939, rkp., masz., druk, l., k. 54
37. Dokumenty osobiste
Paszport, kenkarta, legitymacje, m.in. Towarzystwa Tatrzańskiego w Krakowie, Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, Polskiego Komitetu Wykonawczego na Rusi, Polskiego Czerwonego Krzyża, Związku Miast Polskich, karta wstępu do Biblioteki Ordynacji Krasińskich, bilet kwartalny, zaświadczenia, poświadczenia i zezwolenia, 4 szklane diapozytywy (kolor)
1910–1945, rkp., masz., druk, j. niem., pol., ros., l., k. 103, fot. 1
38. I Gimnazjum w Kijowie, Uniwersytet Kijowski i Monachijski
Listy pochwalne, dyplom, indeks, karta rowerowa, rozliczenia
1882–1904, rkp., druk, l., opr., k. 29

-
39. Politechnika Warszawska, Uniwersytet Warszawski, Wolna Wszechnica Polska
Zaświadczenia, poświadczenia, weryfikacja lat pracy, powołania, odezwy nauczycielskich związków zawodowych, zaproszenia, wycinki
1905–1947, rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., l., k. 117, fot. 1
40. Prezydent, prezes Rady Ministrów, komitety obchodów, towarzystwa i instytucje
Zaproszenia na rauty, obchody rocznicowe, zjazdy, do uczestnictwa w komitetach honorowych, karty wstępu, programy
1919–1939, rkp., masz., druk, j. franc., pol., ukr., l., k. 125, zob. aneks 7
41. Muzeum Przemysłu i Rolnictwa
Wyrok Sądu Obywatelskiego w sprawie pomiędzy S. K. a Czesławem Białobrzeskim, wnioski komisji w sprawie zarzutów Julii Wysockiej, Władysława Różańskiego, materiały rozprawy przeciwko Edwardowi Stenzowi, wyrok sądu pracy w sprawie Antoniego Lilientala, korespondencja, wycinki
1929–1939, rkp., masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., l., k. 212
42. Jubileusz 25-lecia pracy
Zaproszenia, adresy, życzenia, wycinki
1924, rkp., masz., druk, l., k. 22, zob. aneks 8
43. Komitet Wykonawczy Obchodu 40-lecia pracy Prof. Stanisława Kalinowskiego
Odezwa, porządek dzienny, teksty przemówień, zaproszenia, zgłoszenia udziału, korespondencja, notatki prasowe
1937–1938, rkp., masz., druk, l., k. 184, zob. aneks 9
44. Jubileusz 40-lecia pracy
Gratulacje
1938, rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., l., k. 204, zob. aneks 10
45. Kompozycje własne
Nuty
1915, rkp., l., k. 47

46. Zakup gruntu, testamenty
Umowy, rachunki, świadczenia
1911–1946, rkp., masz., druk, l., k. 29
47. Nekrologi, rocznice śmierci
Świdziński St. [?], *Ku czci prof. Stanisława Kalinowskiego*,
mowa pogrzebowa, wycinki, kondolencje, wspomnienia,
sesja w 30. rocznicę zgonu, zorganizowana przez Komitet
Historii Nauki i Techniki PAN, list od Henryka Jabłońskiego,
referat
1946–1976, rkp., druk, l., k. 120, zob. aneks 11

IV. KORESPONDENCJA

48. A. Blicher, Helena Drège, Józef Hurwic, Stanisław Pawłowski,
H. Raabe, Maria Skłodowska-Curie
Korespondencja wpływająca, kopia odpowiedzi
1909–1946, rkp., masz., l., k. 14

V. MATERIAŁY O TWÓRCY ZESPOŁU

49. Odczyty, wykłady, publikacje
Wykazy i streszczenia prac, recenzja pracy S. K. autorstwa
A. Nippoldta, sprawozdanie i zawiadomienia o odczytach,
afisz, podziękowania, wycinki
1915–1939, rkp., druk, j. niem., pol., l., k. 40
50. *Stanisław Kalinowski*
Artykuły, biogramy, spisy prac, korespondencja, wycinki
1946–1973 i b.d., rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., l.,
k. 115, zob. aneks 12
51. Widomska-Kalinowska Ewa, Kalinowska Zofia, *W pilnej sprawie naukowej*
Hurwic Józef, *Stanisław Kalinowski. Fizyk i działacz społeczny*
Scenariusz programu telewizyjnego z cyklu *Wielcy znani i nieznani*, recenzja, korespondencja, wycinki
1969, rkp., masz., druk, l., k. 80

V. MATERIAŁY RODZINNE

52. Franciszek Kalinowski — ojciec
Dyplom ukończenia studiów, uprawnienia do wykonywania zawodu lekarza, odpisy
1854–1889, rkp., druk, j. ros., l., k. 17
53. Maria Kalinowska — żona
Odpis aktu urodzenia, świadectwo, paszport, kenkarta, *Przyczynek do historii tajnego nauczania dzieci polskich w Kijowie*, poświadczenie o przekazaniu daru do Muzeum Narodowego (po ojcu), *La Concorde*, testament, odpis aktu zgonu, kondolencje
1875 [?]-1945, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., sz., k. 71

VI. MATERIAŁY OSÓB OBCYCH

54. Wanda Drège
Artykuły, przemówienie, organizacja jubileuszu 25-lecia i 50-lecia pracy, notatki
1922 [?]-1958, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., sz., k., 149, fot. 9, zob. aneks 13
55. Bohdanow A., *Zarys ekonomii politycznej*
Praca
B.d., rkp., l., k. 219

VII. ZAŁĄCZNIKI

56. Pamiątki osobiste
Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski Polonia Restituta, Krzyż Bojownikom Niepodległości, Odznaka Rady Obrony Stolicy 1920 roku, srebrny żeton pamiątkowy ofiarowany Wandzie Drège z okazji 15-lecia jej pracy, znaczek pamiątkowy IUGG ze zjazdu w Edynburgu, znaczek „Senator Stanisław Kalinowski”, Medal XX-lecia, znaczek pamiątkowy OMI ze zjazdu w Warszawie, znaczek senatorski kadencji 1922–1928, okulary, cybuch fajki, wieczne pióro

Waterman, bursztynowy [?] ustnik do papierosów, zegarek
kieszonkowy
1920 i b.d., szt. 14

ZOFIA KALINOWSKA

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

Prace i artykuły

57. *Wyznaczanie elementów magnetyzmu ziemskiego przy pomocy przyrządów polowych typu średniego firmy Chasselon, w szczególności wyznaczenie poprawek dla teodolitu magnetycznego Chasselon Nr 110 oraz inklinatora tejże firmy Nr 108*
Praca dyplomowa Wolnej Wszechnicy Polskiej
1933, masz., l., k. 28
58. *Badania geofizyczne, magnetyzm ziemski*
Artykuły, korespondencja wydawnicza, m.in. z Redakcją „Geophysica Polonica”
1936–1976, rkp., masz., druk, j. ang., pol., l., k. 231, zob. aneks 14
59. *Obserwatorium Geofizyczne w Świdrze*
Artykuły, korespondencja wydawnicza
1947–1977, rkp., masz., druk, l., k. 127, zob. aneks 15

B. Popularyzacja, wystawy, filmy

60. *Polskie środowisko naukowe, geofizyka*
Artykuły popularnonaukowe i popularne, konspekt, korespondencja
1958–1981, rkp., masz., druk, l., k. 60, zob. aneks 16
61. *Jw.*
Odczyty, prelekcje, przemówienia
1950–1972, rkp., masz., l., k. 75, zob. aneks 17
62. *Magnetyzm ziemski I, Magnetyzm ziemski II*
Tablice przygotowane na potrzeby Muzeum Techniki i Przemysłu, materiały
1937, rkp., masz., l., k. 39, fot. 6

63. *Obserwatorium Geofizyczne im. Stanisława Kalinowskiego w Świdrze Instytutu Geofizyki PAN*

Projekty tablic informacyjnych przygotowane na wystawę rocznicową 30-lecia PRL w Siedlcach, korespondencja, udział Polski w międzynarodowej współpracy nad magnetyzmem ziemskim, projekt filmu i przeźroczy, początki i rozwój badań magnetyzmu ziemskiego, projekt wystawy 1973–1974, rkp., masz. pow., l., k. 182, fot. 29

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI ORGANIZACYJNO-NAUKOWEJ I WYDAWNICZEJ

A. Działalność organizacyjno-naukowa

64. *Obserwatorium Geofizyczne im. Stanisława Kalinowskiego w Świdrze*

Próba przekazania Obserwatorium na rzecz Skarbu Państwa w zarząd i użytkowanie Geodezyjnego Instytutu Naukowo-Badawczego, ankietę dotyczącą dalszych losów Obserwatorium, plan pracy, korespondencja 1946–1951, rkp., masz., l., k. 154

65. Jw.

Preliminarz budżetowy, sprawozdania finansowe, rozliczenia gospodarcze, korespondencja 1947–1951, rkp., masz., l., k. 69

66. *Obserwatorium Geofizyczne im. Stanisława Kalinowskiego w Świdrze, Państwowy Instytut Geologiczny*

Przejęcie placówki, korespondencja 1951–1952, masz., l., k. 35

67. *Obserwatorium Geofizyczne im. Stanisława Kalinowskiego w Świdrze, Zakład Geofizyki PAN*

Plany, sprawozdania, odpisy korespondencji wychodzącej 1953–1960, masz., j. pol., ros., l., k. 172

68. *Obserwatorium Geofizyczne im. Stanisława Kalinowskiego w Świdrze, Zakład i Instytut Geofizyki PAN*

Sprawozdania miesięczne z prac prowadzonych przez pracowników, wykaz zbiorów archiwum naukowego, uregulowania własności prawnej gruntów, korespondencja 1953–1962, masz., l., k. 114

-
69. Obserwatorium Geofizyczne im. Stanisława Kalinowskiego w Świdrze, Instytut Geofizyki PAN
Sprawozdanie Z. K. z wykonywanych prac, wykaz aparatury
1960–1976, rkp., masz., l., k. 41
70. Jw.
Plany, notatki służbowe, korespondencja
1961–1970, rkp., masz., l., k. 134
71. Jw.
Plany, notatki służbowe, propozycja przekształcenia
Obserwatorium w placówkę muzealną, korespondencja, wy-
cinki
1971–1978, rkp., masz., l., k. 157
72. Międzynarodowa Unia Geodezyjno-Geofizyczna, Komisja Mię-
dzynarodowego Roku Geofizycznego, Polskie Towarzystwo Geo-
fizyków
Kongresy w Sztokholmie, Edynburgu, Oslo, Brukseli i Rzymie,
materiały konferencyjne, recenzja broszury W. Starzyńskiego
o pracach Międzynarodowego Roku Geofizycznego, protokół
zebrania, zaproszenia, korespondencja
1930–1960, rkp., masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., ros.,
l., k. 165
73. Współpraca międzynarodowa
Podziękowania za wydawnictwa, zaproszenia, koresponden-
cja, m.in. w sprawie notatki do książki pamiątkowej na 80-le-
cie prof. S. Chapmana, kopie odpowiedzi
1947–1975, rkp., masz., j. ang., franc., niem., pol., ros., l.,
k. 189, zob. aneks 18
74. I Kongres Nauki Polskiej
Zaproszenie, informator, porządek dzienny, przygotowanie
do obrad, uczestnictwo w posiedzeniach grupy magnetycz-
nej, zaproszenia, referat *Dorobek Polski w zakresie badań
magnetyzmu ziemskiego*, *Uwagi na temat nowego zdjęcia
magnetycznego Polski*, referaty sprawozdawcze z prac grupy
magnetycznej
1950–1951, rkp., masz., druk, l., k. 71

B. Działalność wydawnicza

75. Podręczniki, artykuły
Korespondencja wydawnicza, umowy
1937–1939, rkp., masz., l., k. 16
76. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Książka i Wiedza, Czytelnik, Państwowe Wydawnictwo Naukowe
Propozycje nowych edycji prac *Elektryczność ziemską*, *Magnetyzm ziemski*, *Wśród zjawisk geofizycznych*, encyklopedii *Przyroda i technika*, umowy wydawnicze, opinie i uwagi o pracach, fragmenty korekt szpaltowych, propozycja opracowania biografii Mariana Smoluchowskiego, „Roczniki Magnetyczne”, korespondencja
1946–1975, rkp., masz., druk, l., k. 138

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE I MATERIAŁY O TWÓRCY ZESPOŁU

77. Życiorysy, wykazy prac
1945–1970, masz., l., k. 19
78. Materiały biograficzne
Dowód osobisty, paszport, legitymacje, poświadczenia, nominacje, angaże, starania o uzyskanie docentury, nagrody, emerytura, zaproszenia
1917–1975, rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., l., opr., k. 232, fot. 1
79. 8-klasowa Szkoła Żeńska Jadwigi Kowalczykówny, Wolna Wszechnica Polska
Indeks, podania, dyplom, prośba o zgodę na uzupełnienie studiów magisterskich
1922–1938, rkp., masz., druk, l., k. 51
80. Manczarski S., *Życiorys p. Zofii Kalinowskiej*
Przemówienie wygłoszone na obchodach jubileuszu 50-lecia pracy Z. K. w Obserwatorium, zgłoszenia biograficzne do informatorów, podziękowanie dla zarządu Głównego ZNP za uczczenie pamięci Stanisława Kalinowskiego
1946–1972, rkp., masz., druk, j. ang., pol., l., k. 12

EWA KALINOWSKA-WIDOMSKA

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

Prace i artykuły

81. *Zakłócenia pola geomagnetycznego w obserwatoriach geofizycznych przez trakcję elektryczną oraz możliwości ich eliminowania*
Praca doktorska, recenzja
1963, masz., opr., k. 133
82. *Zdjęcie magnetyczne anomalii warszawskiej*
Opracowanie materiałów z lat 1937–1938, wykresy, fragmenty planów
1948, masz., druk, j. franc., pol., l., sz., k. 136
Druk: Warszawa 1949
83. *Pomiary magnetyczne*
Artykuły
1952–1967, rkp., masz., druk, j. franc., pol., ros., l., sz., k. 159, zob. aneks 19
84. *Plan pracy ekipy pomiarowej Obserwatorium Geofizycznego w Świdrze powołanej do przeprowadzenia obserwacji nad wpływem zaćmienia Słońca na pole magnetyczne Ziemi*
Przebieg i rozwój prac terenowych prowadzonych przez Obserwatorium Geofizyczne im. prof. S. Kalinowskiego w Świdrze w latach 1931–1952
Wyniki obserwacji magnetycznych dokonanych w czasie zaćmienia Słońca z dnia 30. 04. 1954 roku w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze i na stacji dodatkowej w Ogrodnikach
Artykuły, sprawozdania z badań, notatki, korespondencja
1953–1957, masz., druk, j. ang., pol., l., sz., k. 88
85. K.-W. E., Marianiuk M., Gnoiński A., *Badania sztucznych zakłóceń magnetycznych powodowanych w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze przez kolejową trakcję elektryczną*
K.-W. E., Gnoiński A., *Rejestracja naturalnych zmian składowej z pola magnetycznego Ziemi w bliskim sąsiedztwie trakcji elektrycznej*
Artykuły różne wersje, streszczenia, sprawozdanie z prac, korespondencja, wykresy
1955–1973, masz., j. franc., niem., pol., ros., l., k. 187, fot. 1

86. K.-W. E., Gnoiński A., *Opracowanie wstępne wyników pracy nt. przebiegu zmian wiekowych na terenie anomalii warszawskiej*, K.-W. E., Gnoiński A., *Zmiany wiekowe pola magnetycznego na obszarze anomalii warszawskiej w okresie lat 1938–1966*
Artykuły — różne wersje, streszczenia, korespondencja z Redakcją i tłumaczami, mapy, rysunki
1967–1970, rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., ros., l., k. 140
Druk: *Contribution to the problem of secular variation anomaly. Contribution au probleme de l'anomalie des variations seculaires*, „Acta Geophysica Polonica”, 1969, nr 2

B. Referaty i popularyzacja

87. *Buriewoj signalizator*
Jak zaobserwować zorzę polarną
Laureat Nagrody Nobla w Warszawie
Referat na konferencję MWG, artykuł, fragment, wspomnienie o ojcu
Ok. 1935–1961, rkp., druk, j. pol., ros., l., opr., k. 21
Druk: „Spółnota pracy”, 1935, nr 7, s. 6
88. *ZNMS w latach 1925–1930*
Zagajenie dyskusji nad historią powstania i działalności ZNMS w latach 1917–1923
Działalność Związku Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej w latach 1929–1935
Artykuły
1960–1964, rkp., masz., l., k. 50

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI ORGANIZACYJNO-NAUKOWEJ, DYDAKTYCZNEJ I WYDAWNICZEJ

A. Działalność organizacyjno-naukowa

89. Obserwatorium Geofizyczne w Świdrze
Księga inwentarzowa mebli, urządzeń i sprzętu pomocniczego
1898–1950, rkp., druk, opr., k. 206
90. Instytut Fizyczny
Sprawozdania, m.in. z działalności kuratora Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, budżet, rozliczenia, korespondencja z Muzeum Przemysłu i Rolnictwa
1946–1948, rkp., masz., druk, l., opr., k. 116
91. Jw.
Państwowa Centralna Pracownia Dydaktyczno-Naukowa Fizyki, organizacja, współpraca z Ministerstwem Oświaty, plany i sprawozdania, korespondencja
1945–1950, rkp., masz., l., k. 89
92. Jw.
Działalność zarobkowa Instytutu, zlecenia, m.in.: termometry rtęciowe, alkoholomierze, legalizacja liczników energii elektrycznej, rachunki, zamówienia, korespondencja, kopie pism wychodzących
1946–1948, rkp., masz., l., k. 185
93. Jw.
Działalność zarobkowa Instytutu, zlecenia: alkoholomierze, legalizacja liczników energii elektrycznej, planimetry, rachunki, zamówienia, korespondencja, kopie pism wychodzących
1949–1950, rkp., masz., l., k. 313
94. Jw.
Działalność zarobkowa Instytutu, zlecenia: alkoholomierze, legalizacja liczników energii elektrycznej, planimetry, rachunki, zamówienia, korespondencja, kopie pism wychodzących
1951 i b.d., rkp., masz., l., k. 233

95. Jw.
Sprawozdania z wykonanych prac i finansowe, informacje o działalności, sprawy pracownicze, deputaty, delegacje, korespondencja
1946–1952, rkp., masz., l., k. 299
96. Jw.
Przejęcie willi „Chojnatka”, obsługa kredytu, remonty, prawa użytkowania
1945–1951, rkp., masz., l., k. 410
97. Jw.
Likwidacja, korespondencja
1951–1952, rkp., masz., l., k. 93
98. Zakład i Instytut Geofizyki PAN
Plany prac, sprawozdania z badań, raporty, korespondencja, wycinek
1953–1976, rkp., masz., druk, j. ang., franc., pol., ros., l., k. 170
99. Instytut Geofizyki PAN
Raport naukowy dotyczący prac nad problemem zakłóceń trakcyjnych pola magnetycznego Ziemi, wykonanych w Obserwatorium w Świdrze w latach 1956–1971
1972, masz., l., k. 28

B. Działalność dydaktyczna i wydawnicza

100. Nauczanie fizyki w szkołach
Ustalenia programowe, uwagi metodyczne
1948–1962, masz., l., k. 199
101. Podręczniki gimnazjalne i licealne do nauki fizyki
Recenzja wydawnicza, korespondencja, umowy, rozliczenia
1937–1964, rkp., masz., l., k. 87
102. *Fizyka dla samouków*
Uwagi recenzentów do podręcznika, protokół z konferencji, korespondencja z wydawcami, umowy, rachunki
1953–1968, rkp., masz., l., k. 92
103. Popularyzacja fizyki, sylwetka Stanisława Kalinowskiego
Korespondencja z wydawnictwami i Działem Filmów Oświatowych, recenzja
1946–1960, rkp., masz., l., k. 57

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE I MATERIAŁY O TWÓRCY ZESPOŁU

104. *Życiorys*
Biografia, wykazy prac, kwestionariusz osobowy
1953–1973, rkp., masz., l., k. 59
105. Dokumenty osobiste
Wypis z aktu urodzenia, świadectwo ślubu, dowód osobisty,
paszport, kenkarta, legitymacje, zaświadczenie, 2 odznacze-
nia
1910–1973, rkp., masz., druk, l., opr., k. 167, fot. 3
106. Gimnazjum Żeńskie Jadwigi Kowalczykówny i Jadwigi Jawur-
kówny, Uniwersytet Warszawski
Świadectwo maturalne, ślubowanie studenckie, świadec-
twa egzaminów, dyplom magisterski stypendium Funduszu
Kultury Narodowej, doktorat, autoreferat, recenzja, dyplom
1924–1967, rkp., masz., druk, l., k. 100
107. Instytut Fizyczny, Państwowy Instytut Geologiczny, Zakład
Geofizyki, Instytut Geofizyki PAN
Umowy o pracę, poświadczenia, mianowania, zaproszenia,
korespondencja
[1929] 1940–1976, rkp., masz., druk, l., k. 79, zob. aneks 20
108. Świadectwo zgonu, nekrologi
Odpis, wycinki
1976, masz., druk, l., k. 5
109. Kalinowska Zofia, *Biografia Ewy Kalinowskiej-Widomskiej 1906–
1976*
Krzemiński Wojciech K.E., *Dr Ewa Kalinowska-Widomska 1906–
1976*
Wspomnienia, wycinki
1958–1979, masz., druk, l., k. 36
Druk: poz. 2 „Acta Geophysica Polonica”, 1979, nr 1,
s. 105–107

IV. ZAŁĄCZNIKI

110. Prace drukowane K.-W. E.
Nadbitki, odbitki i wycinki

1933–1973, druk, l., sz., j. ang., franc., niem., pol., ros.,
k. 106, zob. aneks 1

ANEKS 1

- J.1. Zboczenia magnetyczne
Bemerkungen zu der Tabelle der Deklinationswerte, po 1941
Leve Magnetique de la Pologne, 1930
Mapa zboczeń magnetycznych, Warszawa 1927
*O działaniu następczem przy podwójnem załamaniu światła
w cieczach elektrycznie odkształconych i przy magnetycznem
skręcaniu płaszczyzny polaryzacji w cieczach*, „Prace Matema-
tyczno-Fizyczne”, 1905, t. XVI
*Observation of the magnetic declination at Warsaw during the
solar eclipse of April 17, 1912*
*Obserwacja zboczenia magnetycznego podczas zaćmienia
Słońca 21 sierpnia 1914 roku w Warszawie i Bolczynie (Bug-
wie) pod Odessą*, „Wektor”
On the magnetic anomaly in Poland
Stan obecny badań magnetyzmu ziemskiego w Polsce
Wyniki spostrzeżeń mag. w Świdrze 1921–1929...

ANEKS 2

- J. 2. Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze
*Elektryfikacja kolei państwowej w pobliżu Obserwatorium
Geofizycznego w Świdrze*
Geophysical Observatory at Świdar
*Historia Obserwatorium w czasie 2. wojny, wspomnienia,
1944–1945*
Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze pod Warszawą
Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze, 1915
*Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze. Powstanie, działal-
ność, wyniki prac*, 1927
Pierwsze Obserwatorium Magnetyczne w Polsce, 1921
Travaux de l'Observatoire Magnetique de Świdar 1933–1936
W pilnej sprawie naukowej, 1914

ANEKS 3

- J. 3. Rola nauki, instytucje naukowe
Główny Urząd Miar czy Instytut Meteorologiczny
Niedawne to jeszcze czasy, gdy o nauce...
Potęga nauki
Teżą poniekąd sztandarową..., „Nauka Polska”, 1927, s. 59–62
Wobec nadchodzącej rocznicy. Wspomnienia, refleksje (o rocznicy niepodległości)

ANEKS 4

- J. 21. Instytut Fizyczny, Obserwatorium Geofizyczne Muzeum
 Przemysłu i Rolnictwa
 Ambrohn L. 1910–1913
 The American Geographical
 Society 1935
 American Geophysical Union 1933
 Amt für Bodenforschung
 in Generalgouvernement 1941–1944
 Apia Observatory 1927
 Bibliotheque de l'Observatoire
 Royal 1927
 Carnegie Institut of Washington,
 Department of Research
 in Terrestrial Magnetism 1922–1937
 The Central Meteorological
 Observatory Tokyo 1937–1939
 Commission Internationale
 de Magnetisme Terrestre
 et d'Electricite Atmospherique 1924–1938
 Department of Commerce U.S.
 Coast and Geodetic Survey 1937
 Det Danske Meteorologiske
 Institut 1927–1942
 Det Norske Meteorologiske
 Institutt 1932
 Dziewulski Władysław 1911–1912, 1935–1936
 Erdmagnetisches Observatorium
 Fürstenfeldbruck 1939–1942

Errulat	1932
Fanselau G.	1935
„Foton” Fabryka Papierów Fotograficznych	1935
Fundusz Kultury Narodowej	1932–1935
„G. Gerlach”	1934
Geofizikas un Meteorologijas Instituts Geofizikas Nodala	1929–1939
Geofizikos Ir Meteorologijos Katedra	1929
Geophysical Institute Kyoto Imperial University	1935–1937
Geophysikalische Werte der Albertusuniversität	1937
J. 22. Jw.	
Geophysikalisches Institut	1937–1942
Gidro-Mietiorologiceskij Komitet SSSR	1931
Gil y Ruiz Rodrigo	1922–1923
Gimnazjum im. Sułkowskich, Rydzyna	1935–1936
Główny Urząd Miar	1933
Gorczyński [?]	1933
Hidrografiskā daļa, Riga	1929–1930
Hydrographic Department Tokyo	1927, 1937
Ilmatieteellinen Keskuslaitos	1934
Institut d'Astrophysique Universite de Liege	1934
Institut de Physique du Globe	1925–1943
Institut Geographique Militaire Roumain	1934
L'Institut Meteorologique de Danemark	1942
Instituto Geofisico	1927, 1930
Institutul de Fizica Teoretica si Aplicata	1936–1938
Instytut Radiotechniczny	1929

-
International Association
of Terrestrial Magnetism
and Atmospheric Electricity	1923–1936
International Geodetic and
Geophysical Union (Union
Geodesique et Geophysique)	1922–1942
Jedrzejewicz J.	1933
Justus Perthes Geographische
Anstalt	1934
K.K. Sternwarte in Prag	1917
Kaiserliches Observatorium	1912
Kalandyk	1934
Kgl. Erdmagnetisches
Observatorium München	1913
Komitet Narodowy
Geodezyjno-Geofizyczny PAU	1930–1937
Königl. Preuss.
Meteorologisches Institut.
Observatorium Berlin	1910
Königl. Preuss. Meteorologisches
Institut. Observatorium Potsdam
(Meteorologisch-Magnetisches
Observatorium)	1910–1938
J. 23. Jw.
Koninklijk Nederlandsch
Meteorologisch Instituut	1934–1939
Kowal-Miedzwiecki Mikołaj	1925
	+zał., nadb. <i>Wyznaczanie azymutu
astronomicznego bazy warszawskiej
Ożarów-Białuty</i>
Kungl. Sjökarteverket	1923
Ljungdahl Gustaf S.	1936
M. Kir. Allami Terkepeszet,
Budapest	1934
Magnetic Observatory	1927
Magnetic Observatory,
Kakioka	1927

Magnetwarte Maisach bei München	1934
Melbourne Observatory	1927–1937
Meteorological Office, London	1933
Meteorological Office, Toronto	1927
Meteorologisches Institut der Universität, Riga	1934
Meteorologisk Institut, København	1935–1944
Ministre de la Marine Section Geodesie	1934
The New York Public Library	1927–1939
Observatoire de Lukiapeng	1927
Observatoire de Tsingtao	1927
Observatoire Magnétique, Météorologique et Séismologique Zi-Ka-Wei	1934
Observatorio del Ebro	1935–1939
Observatory Lund	1931
Obserwatorium Astronomiczne UW (M. Kamiński)	1923–1935
Office National Meteorologique, Paris	1939
Ordnance Survey, Southampton	1927
Organisation Meteorologique Internationale	1935–1942
J. 24. Jw.	
Państwowy Instytut Geologiczny	1935
Państwowy Instytut Meteorologiczny	1933–1939
Polska Komisja Narodowa Roku Polarnego	1931–1937
Polskie Linie Lotnicze „Lot”	1932–1933
Polskie Radio	1945
Preußisches Meteorologisches Institut	1930

Royal Astronomical Society	1946
Royal Meteorological Society	1933
Royal Observatory, Greenwich	1925–1939
Schmidt Adolf	1933–1941
Societa Meteorologica Italiana	1931
Societe Astronomique de France	1937
Societe Hydrotechnique de France	1933
Sokalowa M.	1939
Státní Meteorologický Ústav	1938
Towarzystwo Geofizyków	1939
Towarzystwo Techniczno- -Handlowe Jan Tabeau i Spółka	1933
United States Department of Agriculture	1938
Urząd Mierniczy, Katowice	1926
Warchałowski Edward	1929
Weinberg Boris	1938
Wojskowy Instytut Geograficzny	1928
Zakład Narodowy imienia Ossolińskich	1935, 1936
Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht. Redaktion	1910
Zentralanstalt für Meteorologie und Geodynamik	1934
Nadawcy nieustaleni	1922–1929

ANEKS 5

- J. 25. Instytut Fizyczny, Obserwatorium Geofizyczne Muzeum
Przemysłu i Rolnictwa
Atanasiu A.	1938
Bem St.	1935
Chapman S.	1936
Erdphysikalische Werte	1936
Fleming J.A.	1936

Heck N.H.	1936
Hoppenfeld B.	1934
Institut Meteorologique Royal de Pays-Bas	1936–1939
Krzyżanowski Tadeusz	1935
Observatoire Magnetique de Sloutzk	1935
Olczak T.	1944
Państwowy Instytut Meteorologiczny	
Oddział Morski w Gdyni	1937
Rose N.	1937
Starostwa powiatowe	1934
Stenz E.	1934
Werner Wacław	1939
Zwierzycki J.	1940
Adresaci nieustaleni	1931–1938

ANEKS 6

- J. 31. Zakład II Fizyki, Politechnika Warszawska
 Blichter Adolf, *Wpływ elektrolitów silnych na stałą dielektryczną wody*
 Eiger A., doktorat
 Pleśniewicz Stanisław, habilitacja
 Tucholski T., habilitacja
 Wojciechowski Mieczysław, habilitacja
 Zmaczyński Aleksander, habilitacja

ANEKS 7

- J. 40. Prezydent, prezes Rady Ministrów, komitety obchodów, towarzystwa i instytucje
 Aeroklub Rzeczypospolitej Polskiej
 Akademickie Koło Muzyczne
 Ambassadeur de France
 Amerykańska Misja Metodystów
 Bank Polski
 Charge d' Affaires de Bulgarie
 Dyrekcja II Żeńskiego Gimnazjum Miejskiego

Dyrekcja Państwowego Seminarium Nauczycielskiego im.
Orzeszkowej
Dyrektor Konserwatorium Muzycznego
Gimnazjum Państwowe im. ks. Józefa Poniatowskiego
Kasa im. Mianowskiego
Komisja Organizacyjna Polskiego Towarzystwa Botanicznego
Komitet Fundacji im. Ojca św. Piusa XI
Komitet Gruziński w Polsce
Komitet Obchodu 25-lecia Walki o Szkołę Polską
Komitet Obchodu 450. Rocznicy Urodzin Kopernika
Komitet Obchodu Jubileuszowego Adama Antoniego Kryń-
skiego
Komitet Obchodu Jubileuszowego Aleksandra Janowskiego
Komitet Obchodu Setnej Rocznicy Urodzin Pasteura
Komitet Obchodu Setnej Rocznicy Zgonu Napoleona
Komitet Obchodu Uczczenia Pamięci śp. Woodrov [sic!] Wil-
sona
Komitet Organizacyjny Ogólnego Kongresu Pracowników
Państwowych, Kolejowych, Pocztowych i Samorządowych
Rzeczypospolitej Polskiej
Komitet Organizacyjny Pierwszego Kongresu Stenografów
Polskich Systemu Gabelsbergera-Polińskiego
Komitet Organizacyjny Zjazdu b. Uczennic Szkoły P. Jadwigi
Jawurkówny i P. Jadwigi Kowalczykówny
Komitet Organizacyjny 1. Zjazdu Chemików oraz 1. Zjazdu
Fizyków
Komitet I Polskiego Zjazdu Filozoficznego
Komitet Przyjęcia Studentów Węgrów
Komitet Wykonawczy Polskich Demokratycznych Organi-
zacji Akademickich
Komitet Wzniesienia Pomnika ks. Józefa Poniatowskiego
w Warszawie
Korporacja Kijowska
Liga Obrony Powietrznej Kraju (Państwa)
Ministre de France
Naczelnik Państwa
Państwowy Instytut Pedagogiczny
Pierwszy Prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego

Pierwszy Zjazd Przedstawicieli Organizacji Polskiej Młodzie-
ży Akademickiej z Kresów Wschodnich
Politechnika Warszawska
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze
Prezes Rady Ministrów
Prezydent Ministrów
Prezydent Rzeczypospolitej
Prezydium Pocztovej Kasy Oszczędności
Rada Główna Naczelnej Organizacji Inżynierów RP
Rada Stowarzyszenia Techników w Warszawie
Słowiańskie Towarzystwo Kultury i Sztuki
Syndykat Dziennikarzy Warszawskich
Szef Sztabu i oficerowie Sztabu Generalnego
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Towarzystwo Bułgarsko-Polskie
Towarzystwo Naukowe Warszawskie
Towarzystwo Polsko-Japońskie
Towarzystwo Wiedzy Wojskowej
Warszawska Szkoła Podchorążych
Warszawskie Towarzystwo Politechniczne
Zrzeszenie Słuchaczy Szkoły Dziennikarko-Publicystycznej
przy WWP
Związki i Organizacje Zawodowe Pracowników Państwo-
wych, Kolejowych, Pocztowych i Samorządowych RP
Związki Zawodowe Literatów i Artystów

ANEKS 8

- J. 42. Jubileusz 25-lecia pracy
Gerlach Emil
Hryniewiecki Bolesław
Kryński L. (Towarzystwo Naukowe Warszawskie)
Łopuszański [?] T.
Minkiewicz Romuald
Pięnkowski S. (Polskie Towarzystwo Fizyczne)
Wróblewski Witold, telegram
Wydział Nauki MWRiOP

ANEKS 9

- J. 43. Komitet Wykonawczy Obchodu 40-lecia pracy Prof.
Stanisława Kalinowskiego
Berent Stanisław
Borowiecka Maria
Ciechowski Leon
Eiger Antoni
Grabowski L.
Harabaszewski Jan
Haubold [?] Karol i Olena [?]
Hoppenfeld B.
Jankowski E.
Kalandyk Stanisław
Karpowicz Antoni
Klemensiewicz Z.
Krynicky E.
Krzywicki Ludwik
Kwasowska Wanda
Lachs Hilary
Lachs Stanisław
Liceum Przemysłowo-Techniczne (Włodzimierz Tarło-Maziński)
Loria St.
Łopieński Feliks
Łukiewicz Z.
Malarski Tadeusz
Mordasiewicz Waław
Petrusewicz Kazimierz
Piekielny Władysław
Prywatne Gimnazjum Męskie im. Mikołaja Reja
Romanow Wiktor
Sadkowska Halina
Samotyhowa Nela
Sopoćko Eugeniusz
Sosnowski Oskar
Stolagiewicz Maria
Stołyhwo Kazimierz
Stowarzyszenie Inżynierów Mechaników Polskich

Stowarzyszenie Uczestników Walki o Szkołę Polską (Józefa Jastrzębowska)
Szczeniowski Szczepan
Szyszkowski Wacław
Towarzystwo Oświaty Demokratycznej „Nowe Tory”
(Michał Szulkin)
Ułaszyn Henryk
Weigel K.
Zielińska Helena
Związek Polskich Inżynierów Kolejowych
Związek Przemysłu Chemicznego
Rzeczypospolitej Polskiej
+3 nieodczytane

ANEKS 10

- J. 44. Jubileusz 40-lecia pracy
Bagiński Kazimierz
Baranowiczowa Zofia
Berenson Leon
Blecha Józef
Blicher Adolf
Bohdanowicz Wacław
Brzezińska Katarzyna
Carnegie Institution of Washington
Centerszwer Mieczysław
Ciechomski Leon
Cohn Ludwik Roman
Czabanowski Józef
Dąbrowscy Władysławostwo
Demby Stefan
Department of Commerce U.S. Coast and Geodetic Survey
Doratowie Janina i Władysław
Drège Helena
Dumnickie
Eredia Filippo
Erlich Henryk
Errulat [?] Fr.
Fabryka „Foton” Papierów Fotograficznych

Forolle Edmund
Freyd Aleksander
Geophysikalisches Observatorium Sodankylae (Suckdorff)
Gniazdowski Wacław
Godecki Marian
Gorjaczkowski Włodzimierz
Grabowski
Grenet Mathias
Haniewiczowie Maria i Aleksander
Heck N.H.
Hoppenfeld B.
Hryniewiecki Bolesław
Hurwic Józef
Ilmatieteellinen Keskuslaitos Helsinki
Imperial College of Science and Technology
Institut de Physique du Globe Universitete de Strasbourg
Institut Meteorologique Danois
Jawurkówna Jadwiga, Kowalczykówna Jadwiga
Joszt Adolf
Kalandyk Stanisław
Kalinowski Stanisław (imiennik, uczeń VII klasy)
Kamionkowie Holubowscy
Kasprowicz A.
Kasprowicz Antoni, Fatersonówna Aniela, Kielar Jan
Kling Kazimierz
Kluszyńska
Koło Chemików SPW
Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut
Kopel
Kopelówna Bolesława
Kosiorowska Aniela
Kramsztyk Kazimierz
Krügerowa Maria
Kruszewska Zofia
Krzyńska Kazimiera [Skrzyńska?]
Krzywicki Ludwik
Kühn Alfons
Lachs Hilary

Litterer Gustaw
Loria Stanisław
Łabędź Maksymilian
Majkowska Maria
Malczyński Adam
Margolisowa Anna
Markiewiczowie Ludwikostwo
Michałowska Janina
Miklaszewski Bolesław
Mikulski Karol
Minkiewicz
Mioduszeński Jan
Mogilnicki Aleksander
Mordacewiczowie Tadeuszostwo
Nenewskie Joanna i Halina
Niedziałkowski Mieczysław
Noerlund [?]
Nowakowski Leon
Ostrowscy
Państwowe Gimnazjum Żeńskie im. Emilii Plater w Grodnie,
klasa VIII
Parczewski J.
Patkowski Józef
Petrusewicz Kazimierz
Pieńkowski
Piskorski Tomasz
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Zarząd Główny
Przybyłowicz Wojciech
Przyrembel
Przyremblowa A.
R. Ufficio Centrale di Meteorologia e Geofisica
Rauszer Z.
Redakcja „Robotnika”
Roliński Józef
Rotszajnowa Zofia
Różyccy i Oratowska
Rudzki Zdzisław
Sadowski Henryk

Salamon Bedr.
Schmidt Adolf
Schweizerische Meteorologische Zentralanstalt
Skłodowski C.
Smoluchowska Marianowa
Staniewicz Leon
Stołyhwo Kazimierz
Straszewicz Jan
Szafer Władysław
Szczepański Stanisław
Szereszowski Rafał
Szper-Modzelewska Zofia
Szperl
Szreniawski Stefan
Topo-Hydrografia Osakonna Ülem
Towarzystwo Naukowe we Lwowie
Towarzystwo Przyjaciół Wolnej Wszechnicy Polskiej
Trzaska i Michalski
Vieweger Teodor (rektor WWP)
Waczyński, Cendrowicz, Karpiński, Kieler, Szpakowski,
Graff, Marniak
Walicka Antonina
Warhaftman Stanisław
Weinberg Boris
Weychert Szymanowski Wł.
Wieniawski Antoni
Wierzbiccy Eleonora i Marek
Wiślicki Feliks
Wolfie Mieczysław
Wygodski
Zagórowski Zygmunt
Zaleski Tadeusz
Zarząd Koła b. Uczennic J. Kowalczykówny i J. Jawurkówny
Zjednoczenie Szkół Żydowskich, Zarząd Główny
Zweigbaumowa Zofia
Związek Chemików Żydów w Polsce
Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Główny

Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Główny Sekcji
 Szkół Średnich
 Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Okręgu
 Brzeskiego
 Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Okręgu
 Kieleckiego
 Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Okręgu
 Lubelskiego
 Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Okręgu
 Pomorskiego
 Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Okręgu
 w Tarnopolu
 Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd Okręgu
 Wołyńskiego

ANEKS 11

- J. 47. Nekrologi, rocznice śmierci
 Chapman Sydney
 Dąbkowska Z.
 Det Danske Meteorologiske Institut
 Det Danske Meteorologiske Institut Geofysisk Afdeling
 (J. Egedal)
 Drège Helena
 Drège-Szyłowa Łucja
 Główny Urząd Miar, dyrektor
 Istituto Geofisico Italiano (Mario Bassolasco)
 Jakubowscy Jadwiga i Jerzy, telegram
 Karnicka
 Kasa im. Mianowskiego (Tadeusz Manteuffel)
 Koło Matematyczno-Fizyczne Studentów Uniwersytetu
 Łódzkiego
 Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut
 Kormanowa Żanna
 Krüger Eugenia
 Krüger Maria
 Kuczewski Władysław, telegram
 Leśniowski St.
 Lipowscy, Radecka, telegram

Mamrotowie, telegram
Maurain Charles
Mordasiewiczowa Maria
Organisation Meteorologique Internationale
Państwowy Instytut Hydrologiczno-Meteorologiczny
Politechnika Warszawska (E. Warchałowski)
Polskie Towarzystwo Fizyczne, Zarząd Główny, telegram
Ponikowski Antoni
Royaume de Grece (E. Mariolopoulos)
Schweizerische Meteorologische Zentralanstalt
Státní Meteorologický Ústav
Stefański (Politechnika Łódzka), telegram
Szafer Władysław
Turski (Politechnika Gdańska), telegram
Université de Clermont
Université de Paris (J. Coulomb)
Université de Strasbourg
Uniwersytet i Politechnika we Wrocławiu, rektor
Uniwersytet Warszawski (St. Pieńkowski)
Widomski Franciszek, telegram
Wydział Chemiczny Politechniki Warszawskiej, dziekan
Wyszomirska Irena
Zakrzewska Helena
Zdanowscy, Krasnodębscy, telegram
Nadawcy nieustaleni, l. 6, telegram

ANEKS 12

- J. 50. *Stanisław Kalinowski*
Blicher A., *Prof. Stanisław Kalinowski. Sylwetka uczonego i patrioty*
Drège Wanda, *Stanisław Kalinowski*
Kalinowska-Widomska Ewa, *Życiorys prof. Stanisława Kalinowskiego*
Kalinowska Zofia, Karnicka Aleksandra, *O przewodnictwie w Komisji Oświatowej w Senacie 1922–1927 roku i w Sejmie 1928–1930 roku*
Krzemiński Wojciech, *Stanisława Kalinowskiego badania magnetyzmu ziemskiego w Polsce*

Kwaskowska Wanda, *Stanisław Kalinowski twórca Obserwatorium Geofizycznego i Instytutu Fizycznego*

ANEKS 13

- J. 54. Wanda Drège
Dwudziestolecie Obserwatorium Magnetycznego w Świdrze
Dwudziestopięciolecie Obserwatorium Geofizycznego w Świdrze
Dzielo naukowe prof. Stanisława Kalinowskiego, artykuł do „Robotnika”
Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze pod Warszawą, cz. 1 i 2, „Polska”, 1922, nr 44, s. 10–13, 45, s. 10–14
Sprawa badań magnetycznych...

ANEKS 14

- J. 58. Badania geofizyczne, magnetyzm ziemski
Badania geofizyczne w Polsce i na świecie, Zjazd Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej w Oslo w sierpniu 1948 roku, „Fizyka i Chemia”, 1949, nr 2
Bieguny ziemskie, 1950
Burze magnetyczne, zanotowane w roku 1957 w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze, „Acta Geophysica Polonica”, 1958, nr 1
Burze magnetyczne, zanotowane w latach 1958 i 1959 w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze, „Acta Geophysica Polonica”
Geofizyka i jej zastosowanie praktyczne, 1950
Katalog magnetycznych zakłóceń burzowych zanotowanych w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze w latach 1921–1960, Księga jubileuszowa Obserwatorium 1910–1960, „Prace Obserwatorium”, 1962, nr 23
Mapka izogon, 1945–1947
O potrzebie nowego podstawowego zdjęcia magnetycznego Polski, 1955
O zmianach wiekowych magnetycznego pola Ziemi w Polsce, 1953
Obrazy Międzynarodowej Komisji Magnetyzmu Ziemskiego i Elektryczności Atmosferycznej w Warszawie (wrzesień 1936)

Obrady Międzynarodowej Asocjacji Magnetyzmu Ziemskiego i Elektryczności Ziemskiej w Edynburgu (wrzesień 1936 roku)
Opracowanie wyników obserwacji magnetycznych w Obserwatorium Geofizycznym. Prace z zakresu magnetyzmu ziemskiego wykonane w okresie trzydziestolecia Polski Ludowej 1944–1974 w Obserwatorium Geofizycznym im. prof. St. Kalinowskiego w Świdrze, „Acta Geophysica Polonica”, 1976, nr 3
Zestawienie pomiarów wykonanych przez St. Kalinowskiego w latach 1910–1913 z pomiarami w tych samych miejscowościach wykonanymi w latach 1923–1930 w ramach prac Obserwatorium Magnetycznego w Świdrze, jako przyczynek do zbadania przebiegu zmian wiekowych na terenie Polski
Zorza polarna nad Polską w dniu 21 stycznia 1957 roku i towarzysząca jej burza magnetyczna, „Acta Geophysica Polonica”, 1958, nr 3

ANEKS 15

J. 59. Obserwatorium Geofizyczne w Świdrze

Historia powstania i działalności w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze w latach 1910–1960, Księga jubileuszowa Obserwatorium 1910–1960, „Prace Obserwatorium”, 1962, nr 23
Notatka dotycząca prac o szczególnym znaczeniu gospodarczym i dla obronności kraju, które prowadzone były w okresie ubiegłego 25-lecia przez Obserwatorium Geofizyczne im. prof. St. Kalinowskiego w Świdrze, 1954

Notatka o dotychczasowych i przyszłych losach Obserwatorium Geofizycznego im. prof. St. Kalinowskiego w Świdrze, 1977

Obserwatorium Geofizyczne im. prof. St. Kalinowskiego w Świdrze, 1949

Synteza działalności Obserwatorium Geofizycznego w Świdrze, 1957

Wstęp do nr. 10 „Prac Obserwatorium Geofizycznego w Świdrze”, 1947

ANEKS 16

- J. 60. Polskie środowisko naukowe, geofizyka
Kaprys pioruna w Obserwatorium Geofizycznym, „Życie Warszawy”, 30 maja 1948
Ludwik Wertenstein, polski pionier radiologii
Magnus magnes ipse est globus terrestris, „Problemy”, 1948, nr 8
Naukowcy polscy o ostatnich zjawiskach geofizycznych, „Życie Warszawy”, luty 1958
Pionierzy badań geofizycznych
Silne burze magnetyczne i zorze polarne, „Życie Warszawy”, 6 września 1958
Tajemniczy zanik odbioru na falach krótkich, „Życie Warszawy”, 9 kwietnia 1959
Z żałobnej karty. Doc. dr Irena Bóbr-Modrakowa, „Życie Warszawy”, 7 marca 1959
Zapomniana uczelnia, 1948

ANEKS 17

- J. 61. Polskie środowisko naukowe, geofizyka
Dorobek Polski w zakresie badań magnetyzmu ziemskiego, 1950
Organizacja i zakres prac Obserwatorium Geofizycznego w skali światowej, 1953
Studia w Wolnej Wszechnicy Polskiej z zakresu nauk ścisłych, 1969
Uwagi na temat wolnego zdjęcia magnetycznego Polski, 1950
Zakres prac Obserwatorium, 1954
Życie i praca Wandy Drège, 1958

ANEKS 18

- J. 73. Współpraca międzynarodowa
Adolf Schmidt	Obserwatorium	1953	l. 1
Ambassade Imperiale de l'Iran		1968	l. 1
Amorim Ferreira H.		1961	l. 1
Balakrishnan T.K.		1971	l. 1
Burkhart K.		1952	l. 2
Chapman Sydney		1949–1963	l. 5

Constantinescu Liviu	1950	1. 2
Coulomb J.	1960	1. 1
Egedal J.	1947–1961	1. 3
Elster J., Pański Ryszard	1963–1967	1. 6
Fanselau Gerhard	1960–1966	1. 5
Hermanus Magnetic Observatory	1960	1. 2
Institut Zemnogo Magnetizma	1964	
Instytut de Physique du Globe		
Université de Paris	1948–1958	1. 3
International Union of Geodesy and Geophysics	1949–1962	1. 23
Ionosfery i Rasprostraneniya		
Radiovoli	1960–1975	1. 6
Keranan J.	1954	1. 1
Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut	1964	1. 1
Krastanov L.	1974	1. 1
Laursen Viggo	1949–1974	1. 20
Lugeon Jean	1947	1. 1
Maurain Charles	b.d.	1. 1
Mayaud Pierre Noel	1961	1. 3
Mercanto Paul L.	b.d.	1. 1
Nagata Takesi	1956	1. 1
Pański R.	1962, 1964	1. 2
Soare Andrei	1965	1. 1
Veldkamp J.	1958, 1959	1. 2
Yokoyama Izumi	1960	1. 1

ANEKS 19

J. 83 Pomiar magnetyczne

*Drugi zestaw wariometrów w Obserwatorium Geofizycznym
w Świdrze*

Kontrol' postojannyj Ze magnitometra BMZ [?]

Kontrola aparatury i ocena dokładności pomiarów

*Metody wyznaczania i ustalania tzw. „stałych” wariometrów
świderskich w oparciu o konkretne dane z lat 1952–1953 i 1954*

O przebiegu zmian gradientu potencjału elektrycznego w Świdrze na podstawie rejestracji z lat 1930 i 1950–1952, La marche des variations du gradient électrique de l'atmosphère à Świder sur les résultats de l'enregistrement mané en 1930 et 1950–1952, „Acta Geophysica Polonica”, t. III, nr 2, s. 49–61

Opracowanie magnetycznych pomiarów terenowych w roku 1952

Opracowanie magnetycznych pomiarów terenowych w roku 1953

W. E., Gnoiński A., Opracowanie wstępne wyników pomiarów kontrolnych ustawienia magnesów wariometrów świderskich z dn. 29 i 30 czerwca oraz 1 lipca 1957

Poprawka na skręcenie nici przy pomiarach deklinacji magnetycznej

Przebieg i rozwój prac terenowych prowadzonych przez Obserwatorium Geofizyczne im. prof. S. Kalinowskiego w Świdrze w latach 1931–1952

Buriewoj sygnalizator

Wzajemna kontrola wartości baz, otrzymanych z pomiarów absolutnych oraz półabsolutnych, przeprowadzona w Obserwatorium w Świdrze w latach 1951–1958

Z zagadnień elektryczności atmosferycznej, „Kosmos”, seria „B”, 1955, nr 3, s. 227–236

ANEKS 20

J. 107 Instytut Fizyczny, Państwowy Instytut Geologiczny, Zakład Geofizyki, Instytut Geofizyki PAN

Korespondencja

Bóbr-Modrakowa J.	1958	1. 1
Jabłoński Henryk	1957	1. 1
Jasiuk Jerzy	1976	1. 1
Kormanowa Żanna	1947	1. 1
Krzemiński [?]	1976	1. 1
Mięsowicz M.	1947	1. 1
Nadawcy nieustaleni	1947–1965	1. 4
Kopia I. do dr. Egedala		

ANEKS 21

J. 110 Prace drukowane E. K.-W.

Gdy Słońce kryje się za Księżyc, „Problemy”, 1954, nr 6, s. 367–369

Jak opracować zadania kontrolne z fizyki, Warszawa 1955

Results of magnetic observations made during the total solar eclipse of 30. VI. 1954 at the Geophysical Observatory in Świder and at the Supplementary Station at Ogrodniki, „Acta Geophysica Polonica”, 1956, nr 2, s. 95–111

Sur la fluorescence à raies de la vapeur de cadmium

Über die Erregung der Atomlinien bei der molekularen Absorption im Cd-Dampf, „Acta Physica Polonica”, 1933, z. 1

Kalinowska Zofia, K. E., *Zmiany wiekowe tzw. miejscowej stałej magnetycznej (G) w Świdrze w latach 1921–1935*, „Biuletyn Towarzystwa Geofizyków w Warszawie”, 1937, z. 14

K.-W. E., Gnoiński Adam, *Enregistrement des variations naturelles de la composante Z du champ magnétique terrestre à proximité de la traction électrique*, „Acta Geophysica Polonica”, 1973, nr 3, s. 247–265

K.-W. E., Gnoiński Adam, *Wyniki obserwacji zmian pola magnetycznego w czasie zaćmienia Słońca w dniu 15 II 1961 roku*, „Przegląd Geofizyczny”, 1962, z. 3, s. 151–156

K.-W. E., Marianiuk Janusz, Gnoiński Adam, *Sygnalizator burz magnetycznych w Obserwatorium Geofizycznym w Świdrze*, „Przegląd Geofizyczny”, 1959, z. 3–4, s. 171–177

Janina Zakrzewska

Agnieszka Bodecka
Anita Chodkowska
Urszula Roguska
Warszawa

MATERIAŁY JANINY ZAKRZEWSKIEJ (1928–1995) (III–317)

Janina Zakrzewska-Gwizdź urodziła się 12 grudnia 1928 roku w Warszawie jako córka Szymona Gelerntera i Zofii Wassong. Pochodziła z warszawskiej rodziny inteligencji pracującej, a jej rodzice byli adwokatami.

W roku 1939 ukończyła szkołę powszechną (według autobiografii) i wyjechała do Łucka, gdzie uczęszczała do gimnazjum. W Łucku Janina Zakrzewska ukończyła 2 klasy gimnazjum. W 1941 roku, po zajęciu tych terenów przez Niemców, powróciła do Warszawy. W czerwcu 1944 roku zdała na tajnych kompletach małą maturę. W czasie powstania warszawskiego Janina Zakrzewska była łączniczką Armii Krajowej. Po powstaniu zamieszkała na wsi w województwie kieleckim. Do Warszawy powróciła w maju 1945 roku. W roku szkolnym 1945/1946 zdała maturę w Państwowym Liceum Humanistycznym im. Tadeusza Rejtana w Warszawie i zapisała się na Wydział Prawa na Uniwersytecie Warszawskim. Od roku akademickiego 1947/1948 uczęszczała na seminarium doktoranckie prof. dr. Stefana Rozmaryna. W roku 1950 ukończyła studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1957 roku rozpoczęła studia w Institut Universitaire d'Etudes Supérieures Européennes de Turin, które ukończyła w 1960 roku. W 1959 roku uzyskała tytuł doktora na podstawie rozprawy dotyczącej pozycji parlamentu w konstytucji Francji i Włoch, wydanej następnie w postaci monografii *Zagadnienia parlamentu w pracach zgromadzeń Komisji Francji i Włoch po II wojnie światowej*. Promotorem tejże pracy był prof. dr hab. Stefan Rozmaryn. Tytuł doktora habilitowanego Janina Zakrzewska uzyskała w 1964 roku na podstawie pracy *Kontrola konstytucyjności ustaw we Francji, Włoszech i Niemieckiej Republice Federalnej*, wyróżnionej

w konkursie ogłoszonym przez pismo „Państwo i Prawo”. W roku 1982 Janina Zakrzewska uzyskała tytuł profesora nadzwyczajnego.

Pracę zawodową Janina Zakrzewska rozpoczęła już w czasie studiów, początkowo jako aplikant w Ministerstwie Sprawiedliwości w latach 1949–1950. Następnie w latach 1950–1968 pracowała naukowo na Uniwersytecie Warszawskim: od lutego 1950 roku do grudnia 1952 jako asystent, od grudnia 1952 roku do listopada 1955 roku jako aspirant, od listopada 1955 roku do 1956 jako starszy asystent, od czerwca 1965 jako docent. W roku 1968 została usunięta z Katedry Państwa i Prawa Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Przez kolejne dwa lata Janina Zakrzewska nie mogła znaleźć żadnego stałego zatrudnienia i dopiero w 1970 roku podjęła pracę w Archiwum Akt Nowych jako kustosz. Nie była to jednak praca dająca jej satysfakcję zawodową. Janina Zakrzewska pracowała także w Zakładzie Naukowo-Badawczym Archiwistyki Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, początkowo jako docent, a następnie jako profesor. Prowadziła tam seminarium doktoranckie dotyczące problemów polskiego prawa konstytucyjnego i historii najnowszej. Kontynuacją tej działalności było seminarium w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk prowadzone wspólnie z Krystyną Kersten i Marią Turlejską.

Przełom polityczny 1989 roku pozwolił Janinie Zakrzewskiej na podjęcie pracy w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk. 17 listopada 1989 roku Janina Zakrzewska została wybrana na sędziego Trybunału Konstytucyjnego. Działalność tę łączyła z ogromną aktywnością związaną z pracami nad nową konstytucją RP. Występowała jako ekspert sejmowy Komisji Konstytucyjnej, a następnie jako przedstawiciel Trybunału Konstytucyjnego w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Funkcję sędziego Trybunału Konstytucyjnego sprawowała aż do śmierci.

W końcu lat 70. podjęła działalność jako ekspert i doradca w sprawach prawno-ustrojowych środowiska ówczesnej opozycji demokratycznej. Po zawarciu porozumienia gdańskiego należała do grona inicjatorów i autorów tzw. społecznego projektu ustawy o cenzurze. Uczestniczyła również w pracach nad „solidarnościowymi” projektami ustawy o radiu i telewizji oraz ordynacji wyborczej. W stanie wojennym i w okresie późniejszym uczestniczyła w opracowywaniu licznych raportów i analiz dotyczących stanu prawa, wykonywanych na potrzeby NSZZ „Solidarność”. Pisała także dla wydawnictw tzw. drugiego obiegu. Bezpośredni udział Janiny Zakrzewskiej w kształtowaniu polskiego systemu konstytucyjnego

rozpoczął się w toku obrad Okrągłego Stołu. Reprezentowała stronę opozycyjną i była najbardziej kompetentnym uczestnikiem pertraktacji dotyczących spraw ustrojowych. W 1989 roku Janina Zakrzewska powołana została na członka Państwowej Komisji Wyborczej, a po wyborach czerwcowych należała do doradców Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego.

Janina Zakrzewska była autorem wielu prac z dziedziny prawa konstytucyjnego, m.in. *Spór o parlament w konstytucjach Francji i Włoch po II wojnie światowej* (1961), *Konstytucje Republiki Włoskiej* (1971, wstęp i tłumaczenie), *Ustrój polityczny Republiki Włoskiej* (1986), *Spór o konstytucję* (1993). Była wraz z Jerzym Ciemnińskim współautorem projektu Konstytucji RP. Szczególne miejsce w dorobku Janiny Zakrzewskiej zajmowała publicystyka prawnopolityczna na łamach „Tygodnika Powszechnego”, „Polityki” i „Więzi”.

Janina Zakrzewska należała do Związku Młodzieży Polskiej (1949–1953), Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (1952–1968), a w okresie 1980–1989 była członkiem NSZZ „Solidarność”, była także członkiem: PEN Clubu, Komitetu Helsińskiego, Towarzystwa Popierania i Krzewienia Nauk oraz Międzynarodowej Komisji Pracowników. Uczestniczyła w licznych zjazdach, konferencjach i sympozjach zarówno krajowych, jak i zagranicznych, m.in. takich jak: XIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich w 1984 roku; IIIe Congrès Mondial de l'Association Internationale de Droit Constitutionnel w 1991 roku; IXème Conférence des Cours Constitutionnel Européennes w 1993; VI Sympozjum dotyczące roli Kościoła we współczesnym świecie w roku 1993; Table Ronde de Tunis „La justice constitutionnelle” w 1993 roku.

W 1952 roku Janina Zakrzewska wstąpiła w związek małżeński z Andrzejem Gwizdźem. W 1956 roku ze związku tego urodziła się jej córka Joanna.

Janina Zakrzewska zmarła 27 maja 1995 roku. Pochowana została na cmentarzu Komunalnym Północnym w Warszawie.

Materiały Janiny Zakrzewskiej wpłynęły do Archiwum PAN w 1995 roku (nr w ks. nab. 2188) w formie daru Jana Glazera (teścia jej zmarłej córki). Od października 1996 roku prace porządkowo-inwentaryzacyjne podjęły praktykantki Policealnego Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa Agnieszka Bodecka i Urszula Roguska pod kierunkiem Anity Chodkowskiej, która przygotowała inwentarz do publikacji. Prace zakończono w marcu 1997 roku. Rozmiar spuścizny wynosi 1 m.b. akt. Spuścizna Janiny Zakrzewskiej podzielona została na 6 zasadniczych grup i ułożona zgodnie z zasadami przyjętymi w Archiwum PAN.

Materiały pochodzą z lat 1958–1995, większość z nich dotyczy okresu 1975–1995, nieliczne tylko pochodzą sprzed 1975 roku.

Grupa I zawiera materiały twórczości naukowej z okresu 1971–1994; liczy 15 jednostek. Składa się z trzech podgrup: A. Prace, artykuły, referaty, B. Przemówienia, C. Materiały warsztatowe.

Podgrupa A obejmuje teksty publikowane, m.in. *Demokracja i rzeczywistość* (j.a. 1, 2) i niepublikowane dotyczące głównie tematów konstytucjonalizmu i parlamentaryzmu w Polsce i innych krajach europejskich (j.a. 3–9). Jednostka 10 zawiera materiały dotyczące terroryzmu. Materiały podgrupy A ułożono rzeczowo-alfabetycznie. Do jednostek 3–5, a także 8 i 10 opracowano aneksy.

Do podgrupy B zakwalifikowana została tylko jedna jednostka, zawierająca przemówienia, głosy w dyskusji i wywiady, również dotyczące m.in. tematu realizacji praw konstytucyjnych i wolności obywatelskich.

W podgrupie C znalazły się materiały warsztatowe — głównie notatki, fragmenty prac, wypisy z literatury oraz wycinki prasowe. Materiały uporządkowano rzeczowo i alfabetyczno-chronologicznie, a podgrupa zawiera jednostki 12–15.

Grupa II obejmuje materiały ilustrujące działalność twórcy spuścizny w latach 1979–1995. Została ona podzielona na działalność organizacyjno-naukową, wydawniczą i społeczno-polityczną.

W podgrupie A umieszczone zostały materiały dotyczące współpracy Janiny Zakrzewskiej z instytutami o charakterze naukowym, a także obrazujące jej udział w licznych zjazdach i konferencjach. Cztery z siedmiu jednostek tejże podgrupy dotyczą działalności w komisjach Zgromadzenia Narodowego i Trybunale Konstytucyjnym.

W podgrupie B (j.a. 23) umieszczono materiały dotyczące działalności wydawniczej Janiny Zakrzewskiej.

W podgrupie C znajdują się materiały działalności społeczno-politycznej. W jednostkach 24–26 umieszczono materiały Zespołu Usługowego Konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość” zawierające raporty i ankiety na temat stanu politycznego kraju. Jednostki 27–33 zawierają materiały NSZZ „Solidarność” (statuty, projekty, wycinki prasowe ułożone alfabetyczno-chronologicznie, fotografie) oraz ściśle wiążące się z tym tematem ustalenia grup roboczych Okrągłego Stołu. Jednostka 32 zawiera m.in. projekt *Ordynacji wyborczej do Sejmu* autorstwa Janiny Zakrzewskiej i Jerzego Ciemniewskiego.

Do grupy III, liczącej zaledwie 2 jednostki, włączono materiały biograficzne z lat 1958–1992; są tu m.in. dyplomy (Dyplom ukończenia Institut Universitaire d'Etudes Superieures Européennes de Turin — jest on oprawiony i oddzielnie przechowywany), nominacje, ślubowania, legitymacje, wizytówki oraz fotografie osobiste, rodzinne i zawodowe.

Korespondencję z lat 1988–1995, zawartą w IV grupie, podzielono na wychodzącą i wpływającą. Znajdują w niej odzwierciedlenie zarówno sprawy o charakterze naukowym, jak i osobistym. Nadano jej układ alfabetyczny według nazwisk. Do korespondencji wychodzącej nie opracowano aneksu z braku nazw instytucji i osób, do których była ona skierowana, natomiast do korespondencji wpływającej dołączono aneks.

Grupa V, licząca 5 jednostek, zawiera materiały osób obcych z lat 1965–1982. Trzy jednostki z tejże grupy to artykuły, felietony (częściowo publikowane) autorstwa Tadeusza Mazowieckiego. W kolejnych jednostkach umieszczono dyplomy Krzysztofa Pomiana i korespondencję osób obcych.

Spuściznę zamyka grupa VI — Załączniki — licząca 10 jednostek z lat 1947–1995. W podgrupie A znajdują się publikowane artykuły i wywiady J. Zakrzewskiej. Podgrupa B (j.a. 44–52) skupia drobne prace, artykuły, referaty, wywiady osób obcych oraz raporty z badań statystycznych. Dotyczą one głównie tematów: konstytucji, roli Kościoła w polityce, życia społeczno-polityczno-prawnego w Polsce i innych państwach europejskich. Jednostka 52 zawiera pocztówki i reprodukcje malarstwa.

W toku porządkowania spuścizny Janiny Zakrzewskiej wybrakowano nieliczne materiały; były to trzecie egzemplarze jej pracy *Obywatel i Konstytucja* oraz projektu *Ordynacji Wýborczej do Sejmu*.

W Archiwum PAN spuściznie profesor Janiny Zakrzewskiej nadano sygnaturę III–317. Numer zespołu w Ogólnopolskiej Bazie Archiwalnej SEZAM — 430. Liczy ona 52 jednostki archiwalne. Do inwentarza dołączono 10 aneksów.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Janiny Zakrzewskiej, Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie, III–317, j. 34.
2. Protokół 12 posiedzenia Sejmu w dn. 16–17 XI 1989 roku, t. V, k. 325, 327, 335, 338–339, 386, Archiwum Sejmowe — Sejm PRL/RP X kadencji (1989–1991).

3. Teczka personalna Janiny Zakrzewskiej, Uniwersytet Warszawski, 5672.
4. Ciemniński J., *Janina Zakrzewska (1928–1995)*, „Państwo i Prawo”, 1995, nr 8, s. 68–70.
6. *Janina Zakrzewska*, [w:] *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*, Warszawa 1993, s. 827.
5. Jankowski A., *Czas Konstytucji. Pożegnanie profesor J. Zakrzewskiej*, „Prawo i Życie”, 1995, nr 23, s. 4.
7. Suchocka H., *Janeczka. Wspomnienie o profesor J. Zakrzewskiej (1928–1995)*, „Więź”, 1995, nr 12, s. 115–120.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1–15
A. Prace, artykuły, referaty	1–10
B. Przemówienia	11
C. Materiały warsztatowe	12–15
II. Materiały działalności organizacyjno-naukowej, wydawniczej, społeczno-politycznej	16–33
A. Działalność organizacyjno-naukowa	16–22
B. Działalność wydawnicza	23
C. Działalność społeczno-polityczna	24–33
III. Materiały biograficzne	34–35
IV. Korespondencja	36–37
V. Materiały osób obcych	38–42
VI. Załączniki	43–52
A. Artykuły, wywiady publikowane J. Z.	43
B. Prace, artykuły, referaty osób obcych	44–52
Aneksy	1–10

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Prace, artykuły, referaty

1. *Demokracja i rzeczywistość*
 Opracowanie
 1977, masz., l., k. 186

2. Jw.
Opracowanie
1977, masz., l., k. 210
3. Konstytucja w Polsce
Prace, artykuły, referaty C–K
1991–1994 i b.d., masz., j. ang., franc., pol., wł., l., k. 173,
zob. aneks 1
4. Jw.
Prace, artykuły, referaty K–O
1994 i b.d., masz., j. franc., pol., l., k. 199, zob. aneks 1
5. Jw.
Prace, artykuły, referaty O–Z
1992 i b.d., masz., j. franc., pol., l., k. 199, zob. aneks 1
6. Tryb przygotowania i uchwalenia Konstytucji IV Republiki
Francuskiej z 27 X 1946 roku
Tryb przygotowania i uchwalenia Konstytucji V Republiki
Francuskiej z 4 X 1958 roku
Tryb przygotowania i uchwalenia Konstytucji Republiki Włoskiej
z 27 XII 1947 roku
Artykuły, konspekt
B.d., masz., l., k. 53
7. Jak Trybunał Konstytucyjny rozumie ochronę praw jednostki
Prezentacja Trybunału Konstytucyjnego
Le principe constitutionnel de l'Etat de droit (dans la pratique du
Tribunal Constitutionnel)
Trybunał Konstytucyjny — Konstytucja — Państwo prawa
Artykuły
B.d., rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 55
8. Parlamentaryzm w Polsce, organizacja władz
Artykuły
B.d., rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 101, zob. aneks 2
9. Z. J., Ciemniowski Jerzy, *System przedstawicielski*
Artykuł, referat, tezy, notatki
1981 i b.d., masz., l., k. 101
10. Terroryzm
Artykuły, notatki, wycinki prasowe
1976–1988 i b.d., rkp., masz. pow., druk, j. franc., pol., wł.,
l., k. 211, zob. aneks 3

B. Przemówienia

11. Sesja *Rola Sejmu w kształtowaniu i realizacji konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich*
Przemówienia na sesji, głosy w dyskusji, wywiady
1990–1992 i b.d., masz., druk, j. ang., pol., l., k. 15
Druk: „Rzeczpospolita”, 1990

C. Materiały warsztatowe

12. Struktura państwa, ustrój polityczny, polityka wewnętrzna i zagraniczna PRL, współpraca naukowa polsko-włoska *Katolickie postulaty konstytucyjne*
Notatki, wypisy z literatury i źródeł archiwalnych, odpisy wywiadów
1988 i b.d., rkp., masz. pow., j. franc., pol., wł., l., sz., k. 152
13. Konstytucja, zasady parlamentaryzmu
Fragmenty prac, notatki, cytaty
B.d., rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 60
14. Zmiany w życiu politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturalnym Polski
Wycinki prasowe, m.in. z „Polityki”, „Rzeczpospolitej”, „Tygodnika Powszechnego”, „Życia Warszawy”
1971–1994 i b.d., masz. pow., druk, j. franc., pol., l., k. 103
15. Konstytucja RP, stosunki państwo — Kościół, państwo prawa, wymiar sprawiedliwości
Wycinki prasowe, m.in. z „Gazety Wyborczej”, „Kultury”, „Polityki”, „Rzeczpospolitej”, „Tygodnika Powszechnego”, „Życia Warszawy”
1974–1994 i b.d., masz. pow., druk, j. franc., pol., l., k. 110

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI ORGANIZACYJNO-NAUKOWEJ, WYDAWNICZEJ I SPOŁECZNO-POLITYCZNEJ

A. Działalność organizacyjno-naukowa

16. Uniwersytet Warszawski, Polska Akademia Nauk
Uchwały Senatu i Rady Wydziału Prawa i Administracji, korespondencja
1980–1994, masz. pow., l., k. 9
17. XIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich
Seminarium Konstytucyjne Towarzystwa Przyjaciół „Powściągliwości i Pracy”
Symposium dotyczące roli Kościoła we współczesnym świecie
IXème Conférence des Cours Constitutionnelles Européennes
Materiały konferencyjne, programy, zaproszenia, korespondencja
1984–1994, rkp., masz. pow., druk, j. franc., pol., sz., l., k. 32, fot. 6
18. IIIe Congrès Mondial de l'Association Internationale de Droit Constitutionnel
Table Ronde de Tunis „Le Justice Constitutionnelle”
Przemówienia, referaty, wycinki
1991, 1993, masz. pow., druk, j. franc., l., k. 165

B. Działalność wydawnicza

19. Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik”, „Encyclopaedia Universalis”, „Tygodnik Powszechny”, „Znak”, Księga poświęcona pamięci Juliana Hochfelda
Prośby o artykuły, propozycje publikacji, uwagi dla autorów
1980–1994, masz., druk, j. franc., pol., l., k. 15

C. Działalność społeczno-polityczna

20. Zespół Usługowy Konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość”
Raport o stanie Rzeczypospolitej i drogach wiodących do jej naprawy, opracowania, uwagi, korespondencje, skrót dyskusji II zebrania plenarnego, ankieta *Jak z tego wyjść?*, opracowanie jej wyników
1979–1980, masz. pow., l., sz., k. 200

21. Jw.
Grupa Robocza „Prawo, praworządność i gwarancje prawne”, odpowiedzi na ankiety, projekt raportu, raport *Spółeczeństwo wobec kryzysu*, wstępny roboczy zestaw hipotez i propozycji do dyskusji, uwagi, raporty, Zespół Prognoz *Ocena sytuacji w Polsce i jej możliwego dalszego rozwoju*
1980–1981, masz. pow., l., sz., k. 151
22. Jw.
Raport *Polska wobec stanu wojennego, Pytania o przyszłość*, odpowiedzi na ankiety
1982, masz. pow., l., k. 114
23. Sejm i Senat, Komisja Prac Ustawodawczych, Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości
Wnioski, projekty ustaw, sprawozdania, opinie, uwagi, komentarze, założenia
1981–1994, masz., druk, l., sz., k. 121
24. Jw.
Ustawy o zmianie konstytucji, projekty
1989–1994, masz. pow., druk, l., k. 116
25. Jw.
Konstytucje RP, projekty, uwagi
1991–1994, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., sz., k. 161
26. Trybunał Konstytucyjny
Projekty uchwał, propozycje, referaty, ustawy
1989–1995 i b.d., masz., l., k. 49
27. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”
Statuty, oświadczenia, projekty dekretu o zmianie zasad działania związków zawodowych, Walne Zebranie Delegatów Regionu Małopolska, korespondencja
1980–1989, masz. pow., druk, l., k. 176, fot. 4

28. Jw.
Wycinki prasowe, m.in. z „Biuletynu Informacyjnego w Instytucie Badań Jądrowych”, „Czasu”, „Dziennika Bałtyckiego”, „Gazety Krakowskiej”, „Kultury”, „Polityki”, „Rzeczpospolitej”, „Trybuny Ludu”, „Tygodnika Powszechnego”, „Życia Warszawy”
1980–1994, druk, j. franc., pol., l., sz., k. 155
29. Ustawa o Radach Narodowych i Samorządzie Terytorialnym
Projekty ustaw systemu wyborczego
1981–1983, masz., druk, masz. pow., l., sz., k. 183
30. Jw.
Wycinki prasowe
1981–1983, druk, masz. pow., l., k. 84
31. Zespół Okrągłego Stołu do spraw reform politycznych, grupa robocza do spraw reformy wyborczej
Projekty ordynacji, ustalenie grupy, protokoły ustaleń, uwagi do projektu, listy uczestników, korespondencja
1989–1990, masz. pow., druk, l., k. 114
32. Jw.
Ordynacja wyborcza do Sejmu, m.in. projekty J. Z. i Jerzego Ciemnińskiego
1989, masz., l., k. 146
33. Obrady Okrągłego Stołu, Komisja Reform Politycznych Komitetu Obywatelskiego, Podzespół do spraw Reformy Prawa i Sądów
Projekt umowy politycznej, notatki w sprawie projektu zmian konstytucji, protokół posiedzenia, wycinki prasowe
1989, masz. pow., druk, l., k. 113, fot. 1

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

34. Bibliografia prac za okres 1978–1993, dokumenty osobiste
Dyplom ukończenia Institut Universitaire d’Etudes Européennes de Turin, nominacje, ślubowania, zaproszenia na obrady, legitymacje, wizytówki
1958–1989 i b.d., rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 35
35. Fotografie osobiste, rodzinne, zawodowe
1973–1992 i b.d., fot. 173

IV. KORESPONDENCJA

- 36. Korespondencja wychodząca
1989–1995, masz., l., k. 21
- 37. Korespondencja wpływająca osoby M–W
1988–1995, masz., j. ang., niem., pol., l., k. 8, zob. aneks 4

V. MATERIAŁY OSÓB OBCYCH

- 38. Tadeusz Mazowiecki
Artykuły, felietony, refleksje, wywiady
1970–1979, masz., druk, l., k. 130, zob. aneks 5
- 39. Jw.
Artykuły, felietony, wywiady
1970–1979, masz., druk, l., k. 136, zob. aneks 5
- 40. Jw.
Artykuły, felietony, wywiady
1970–1979, masz., druk, l., k. 127, zob. aneks 5
- 41. Krzysztof Pomian
Dyplomy nadania stopnia doktora, docenta
1965, 1972, druk, l., k. 4
- 42. Kazimierz Dejmek do Mieczysława Rakowskiego
Halina Mikołajska do Kazimierza Dejmka
Václav Havel do Gustáva Husáka
Korespondencja osób obcych, odpisy
1975, 1982, masz., l., k. 20

VI. ZAŁĄCZNIKI

A. Artykuły, wywiady publikowane J. Z.

43. *Konstytucja prawo czy ozdoba*
O powołaniu naszych czasów do stanowienia konstytucji
Państwo i Kościół: obawy rzeczywiste czy urojone?
Przyczynek do społecznego oddziaływania konstytucji
Artykuły, wywiady
1985–1993, masz. pow., druk, l., k. 22
Druk: poz. 1. „Tygodnik Powszechny”, 1989, nr 11
poz. 2. „Tygodnik Powszechny”, 1988, nr 18
poz. 3. „Więź”, 1993, nr 6, s. 37–47
poz. 4. „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, 1985,
z. 156, s. 291–304

B. Prace, artykuły, referaty osób obcych

44. Konstytucja
Artykuły, prace, referaty D–S
1976–1994, rkp., masz. pow., druk, j. ang., pol., l., k. 196,
zob. aneks 6
45. Jw.
Artykuły, prace, referaty S–Z
1947–1995, rkp., masz. pow., druk, j. franc., pol., wł., l.,
k. 138, zob. aneks 6
46. Rola Kościoła w polityce
Artykuły, prace, tezy, wywiady, referaty
1991–1993, masz., druk, l., k. 42, zob. aneks 7
47. Życie społeczno-polityczno-prawne w Polsce
Artykuły, referaty, prace, konspekty prac A–P
1976–1993, rkp., masz. pow., druk, l., k. 187, zob. aneks 8
48. Jw.
Artykuły, referaty R–Z
1984–1994, masz. pow., druk, l., k. 127, zob. aneks 8
49. Stan wojenny i odbudowa świadomości społecznej
Referaty, oceny, uchwały, raporty z badań statystycznych
1981–1984 i b.d., masz., druk, l., k. 185, zob. aneks 9

50. Jw.
Raporty, omówienia
1985, 1989–1992 i b.d., druk, l., k. 86, zob. aneks 9
51. Państwo a prawo
Artykuły, referaty
1976–1992, druk, j. pol., wł., l., k. 75, zob. aneks 10
52. Reprodukcyjne malarskie
B.d., fkp., l., szt. 4

ANEKS 1

- J. 3. Konstytucja w Polsce
La costituzione nel periodo di transizione
Czas konstytucji
Czy i jaka mała konstytucja, 1992
A democratic state of law and the new constitution of the republic of Poland, 1991
Demokratyczne państwo prawne a nowa konstytucja, 1991
L'Etat démocratique de droit et la nouvelle Constitution de la République de Pologne
Glosa do uchwalenia konstytucji, 1993
L'heure est — elle propice à une nouvelle constitution?
Komu konstytucję?, 1994
Konstytucja? A po co?, 1992
- J. 4. Jw.
Konstytucja po pięciu latach, 1994
Konstytucja raz jeszcze, 1994
Konstytucja w Polsce Ludowej
Konstytucje polskie
Mondifications de la constitution de la Pologne populaire
Model konstytucyjny: teoria i rzeczywistość
Notatki o konstytucji
Obywatel a konstytucja
- J. 5. Jw.
Obywatel i konstytucja, 1992
O konstytucji
O konstytucji w Polsce w roku 1991

Pour une nouvelle Constitution de la République de Pologne,
1992

Společné znaczenie konstytucji

Z. J., Sobolewski Marek, *Udział mas ludowych w procesie
ustawodawczym w PRL*

Zmiany w konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

ANEKS 2

- J. 8. Parlamentaryzm w Polsce, organizacja władz

Co historia zapisze

Co nam zostało z tych lat?

Czas przeszły dokonany

Elity parlamentarne w latach 1945–1948

*„Entuzjizm wobec wolności, miłość do ojczyzny i respektowa-
nie praw...”*

Instytucja ludzkich nadziei

Instytucje stanowiące gwarancje demokracji

Status prawny partii politycznych Europy Zachodniej

ANEKS 3

- J.10. Terroryzm

Z. J., *Sagesse non plus*

Z. J., *Spirala terroru*

Z. J., *Terroryzm*

Z. J., *Terroryzm we Włoszech*

Anatomia terroru, „Odra”, 1976, nr 10, s. 17–32

Bartosz Julian, *Z placu zabaw do miejskiej partyzantki*, „Odra”,
1976, nr 2, s. 13–20

Fekecz Kazimierz, *Terroryzm we Włoszech*, „Kapitalizm”,
1978, nr 4, s. 101–116

Galli Giorgio, *Derriere ces crimes*, 1984

Giełżyński Wojciech, *Wojny niedojrzałe, czyli terroryzm
w Azji*, „Odra”, 1976, nr 4, s. 13–20

Górnicki Wiesław, *Biedne, głupie, zbrodnicze dzieci*, „Odra”,
1976, nr 1, s. 3–11

Gromadzki Grzegorz, *Terroryzm w Stanach Zjednoczonych
(lata siedemdziesiąte)*, „Kapitalizm”, 1978, nr 4, s. 91–100

- Kabac Eugeniusz, *Łańcuch czarnej nienawiści*, „Odra”, 1976, nr 3, s. 13–22
- Bellocchio Piergiorgio, *Riflessioni ad alta voce su terrorismo e potere*, 1980
- Sołżenicyn Aleksander, *Zmierzch odwagi*, Warszawa 1980
- Stemplowski Ryszard, *Latynoamerykańskie oblicza walki*, „Odra”, 1976, nr 6, s. 25–32
- Szczypiorski Andrzej, *Spadek po Hitlerze*, „Odra”, 1976, nr 7–8, s. 22–28
- Szperkowicz Jerzy, *Równowaga okrucieństwa*, „Odra”, 1976, nr 5, s. 24–32
- Wolicki Krzysztof, *Długa glosa do dyskusji*, „Odra”, 1976, nr 12, s. 87–92

ANEKS 4

J.37.	Korespondencja wpływająca osoby M–W	
	Morawska-Sawa Elżbieta	1994
	Orszulik Alojzy	1992
	Schutt-Wetschky E.	1991
	Thorpe N.J.	1988
	Thatcher Margaret	1988
	Witkowski Zbigniew	1995
		1. 2
		1. 1
		1. 1
		1. 1
		1. 1
		1. 1

ANEKS 5

- J. 38. Tadeusz Mazowiecki
- Antoni Marylski*
- Antysemityzm ludzi łagodnych i dobrych*
- Bardziej niż granice...*
- Będę się zajmował nie tyle stosunkiem chrześcijan...*
- Chciałbym podziękować wszystkim, którzy zabrali głos w tej ankiecie „Więzi”...*
- Chrześcijanie powinni być pierwsi w pracy dla pojednania*
- Chrześcijaństwo a prawa człowieka*
- Drogę na lotnisko odbywamy tym razem w innym nastroju...*
- Druga twarz Europy*
- Dwie siły — różnorodność i unifikacja*
- Glosa do książki o personalizmie polskim*
- Iść przed siebie to znaczy mieć świadomość celu...*

Jeszcze o „Dziennikach” Nalkowskiej

J. 39. Jw.

Katolicyzm i nasza świadomość historyczna

Ku wolności usensowionej

Kwadratura koła (rozmowa z Tadeuszem Mazowieckim)

Laski niewidomych i widzących

Mała glosa do wielkiego tematu

Nadzieja i zobowiązanie

Na progu nowego pontyfikatu

Piątek, 8 czerwca...

„Nauczył się wierzyć wśród tęgich razów”

Niepokoje polskie i ludzkie

Pan Zygmunt z Lasek

Pierwszym uczuciem, które ogarnia po odlocie Papieża...

Po decyzji Stolicy Apostolskiej

Polska bez kompleksów

Polska — Niemcy — Europa. Nowy rozdział

Po waszej bytności u mnie ...

J. 40. Jw.

*Kułakowski Jan, M. T., Rozmowa o problemach społecznych
Europy Zachodniej, 1974*

Powrót do najprostszych pytań

*Późnym wieczorem, już po jedenastej, idziemy jeszcze na Fran-
ciszką...*

*Przedstawiciele „Bensberger Kreis” odpowiadają na pytania
„Więzi”*

Radość, nadzieja, zobowiązanie

Rekolekcje z Papieżem Janem

Spór niebanalny

Szansa

Świadectwo i uwikłanie

*To, co żywe, musi się zmieniać... W 25-lecie „Tygodnika Po-
wszechnego” rozmowa z Jerzym Turowiczem*

To się udało, ale musieli owe liny mocno napiąć...

Trochę po czternastej — spotkanie w Belwederze...

Zmarł Antoni Słonimski

Znak czasu: dyskusja o zmierzchu „literatury katolickiej”

ANEKS 6

- J.44. Konstytucja
Burda Andrzej, *Uwagi dotyczące projektu ustawy o zmianie Konstytucji PRL*, 1976
Działocha Kazimierz, *Materiał dla Prezydium Sejmu*
Garlicki Leszek, *Constitutionalism and the Requirement of Legality: Poland*
Garlicki Leszek, *Problematyka konstytucyjna w rewizjach nadzwyczajnych Rzecznika Praw Obywatelskich*, „Biuletyn RPO”, 1991, nr 8, s. 15–28
Garlicki Leszek, *Konstytucja jako ustawa zasadnicza w państwie prawnym*
Gwiżdż Andrzej, *Tryb opracowania i uchwalenia nowej konstytucji oraz warunki prawne jej pełnego wprowadzenia w życie*, 1988
Gwiżdż Andrzej, *Sejm i Senat 1989–1990*, 1990
Jabłoński Henryk, *Kierunki zmian Konstytucji*, „Państwo i Prawo”, 1976, nr 1–2, s. 3–8
Kallas Marian, *Nowa konstytucja Rzeczypospolitej*, „Kultura Niezależna”, 1988, s. 42–54
Kallas Marian, *Prowizorium konstytucyjne w Polsce*, 1989
Kallas Marian, *Założenia do projektu nowej konstytucji Rzeczypospolitej*, 1988
Kallas Marian, *Zasady ustroju politycznego*
Koja Friedrich, *Konstytucja*, „Krakowskie Studia Prawnicze”, 1990, r. XXIII, s. 53–67
Kruk Maria, *Uwagi o stanie prac nad przyszłą konstytucją*, „Nauka”, 1994, nr 2, s. 138–149
Kubiak Andrzej, *Państwo prawne — idea, postulaty, dylematy*, „Państwo i Prawo”, 1991, nr 7, s. 15–26
Kurczewski Jacek, *Konstytucja żywa*, 1990
Lamentowicz Wojciech, *Zarys ustroju politycznego*
Łopatka Adam, *Konstytucyjne uregulowanie podstawowych praw i obowiązków obywateli PRL*, „Państwo i Prawo”, 1976, nr 1–2, s. 21–30
Pietrzak Michał, *Propozycje w sprawie przyszłej konstytucji*
Rot Henryk, *Stan prac nad projektem konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, 1994

- Rykowski Zbigniew, *Problemy kontroli zgodności z ustawą rządowych aktów normatywnych w Polsce*
Sokolewicz Wojciech, *Glosa do wyroku SN z 28 XI 1990, III ARN 28/90*, 1990
Sokolewicz Wojciech, *Konstytucja w dobie przemian*, 1991
- J. 45. Jw.
Sokolewicz Wojciech, *La Constitution polonaise à l'époque des grands changements*, „Revue d'études comparatives Est-Ouest”, 4 grudnia 1992, s. 63–77
Sokolewicz Wojciech, *Kwietniowa zmiana Konstytucji*, „Państwo i Prawo”, 1989, nr 6, s. 3–19
Sokolewicz Wojciech, *Rząd w przyszłej konstytucji*
Surowiec Jerzy, *Zakres i kierunki konstytucjonalizacji społeczno-politycznego mechanizmu władzy ludu w PRL*, „Studia Nauk Politycznych”, 1987, nr 2, s. 45–70
Szerer Mieczysław, *O powołaniu naszych czasów do stanowienia konstytucyj*, „Państwo i Prawo”, 1947, nr 11, s. 68–83
Szyszkowski Wacław, *Interpretacyjne oddziaływanie konstytucji*, 1974
Wawrzyniak Jan, *Costituzionalismo, costituzione e scienza del diritto in Polonia*, „Studi parlamentari e di politica costituzionale”, 1994, nr 105–106, s. 20–36
Wronkowska Sławomira, Ziemiński Zygmunt, *O aspekcie normatywnym ustawy zasadniczej PRL*
Wykaz kompetencji Prezydenta PRL, 1989
Wyrzykowski Mieczysław, *Legislacja — demokratyczne państwo prawa — radykalne reformy polityczne i gospodarcze*, „Państwo i Prawo”, 1991, nr 5, s. 17–28
Zawadzki Sylwester, *Socjalistyczny charakter państwa i jego odzwierciedlenie w Konstytucji PRL*, „Państwo i Prawo”, 1976, nr 1–2, s. 9–20

ANEKS 7

- J. 46. Rola Kościoła w polityce
Fik Marta, *Spór o Kościół w III RP*, „Puls”, 1993, nr 62, s. 23–34
Nosowski Zbigniew, *Boskie i cesarskie*, „Więź”, 1992, nr 10, s. 90–98

Nosowski Zbigniew, *Kościół katolicki w powojennej Polsce*
Pietrzak Michał, *Demokratyczne państwo świeckie*, „Res Publica”, 1991, nr 5, s. 38–49
Pietrzak Michał, *Stosunki między państwem i Kościołem w świetle ustaw wyznaniowych z 17 maja 1989*, 1991
Stomma Stanisław, *Konspekt*
Wywiad Tomasza Królaka z Józefem Tischnerem, *Wierzę w uczciwość tych ludzi*

ANEKS 8

- J. 47. Życie społeczno-polityczno-prawne w Polsce
Amsterdamski Piotr, *Uwagi na temat kampanii wyborczej*, 1990
Antonowicz Lech, *Tożsamość państwa polskiego w prawie międzynarodowym*, „Państwo i Prawo”, 1993, nr 10, s. 3–10
Beylin Paweł, *Rewolucja i intelektualiści*
Bratkowski Stefan, *Czy problem Polski jest rozwiązany?*
Buchala Kazimierz, *O przestrzeganiu wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej*, „Państwo i Prawo”, 1979, nr 12, s. 176–181
Dybowski Tomasz, *Glosa do wyroku z dnia 28 listopada 1990 r.*, „Przegląd Sądowy”, 1991, nr 3, s. 72–79
Ehrlich Stanisław, *O polityczno-prawnych uwarunkowaniach procesów społeczno-gospodarczych*
Falandysz Lech, *Prawo przeciwko człowiekowi*
Frankowski Stanisław, *Prawo karne materialne*
Grzybowski Stefan, *Prawo podmiotowe i prawa człowieka*, „Krakowskie Studia Prawnicze”, 1990, r. XXIII, s. 3–30
Jarosz Zdzisław, Sokolewicz Wojciech, *Niektóre zagadnienia państwa w świetle uchwał VII Zjazdu PZPR*, „Państwo i Prawo”, 1976, nr 1–2, s. 43–58
Jedlicki Jerzy, *O zabezpieczeniu praw osobistych*
Kaftal Alfred, *Podstawowe kierunki nowelizacji kodeksu postępowania karnego*
Kański Lesław, *Kierunki reformy ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, 1989

Klaflkowski Alfons, *Uznanie międzynarodowe ciągłości rządu warunkiem ciągłości państwa. Kilka uwag na marginesie terminu „Trzecia Rzeczpospolita”*

Kowalski Jerzy, *Problemy reformy systemu politycznego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Państwo i Prawo”, 1981, nr 3, s. 3–11

Król Marcin, *Parlament*, „Tygodnik Powszechny”, 1981, nr 28, s. 4

Łączkowski Wojciech, *Filozofia prawa a instytucja Trybunału Konstytucyjnego*

Murzynowski Andrzej, *Uchwały VIII Zjazdu a zadania prawników*, „Państwo i Prawo”, 1980, nr 3, s. 5–18

Murzynowski Andrzej, *Problematyka „uczciwego procesu”*

Piotrowski Ryszard, Zawadzki Sylwester, *Instytucja dezyderatów i opinii w praktyce funkcjonowania komisji Sejmu PRL VI i VII kadencji*

J. 48. Jw.

Rybicki Marian, *Problemy miejsca i roli rządu w systemie politycznym PRL*

Skulimowska Barbara, *Wprowadzenie do Europejskiej Karty Społecznej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, 1992, nr 5–6, s. 1–14

Smolar Aleksander, *Jak radzić sobie z przeszłością, teraźniejszością i przyszłością*, 1994

Sobolewski Marek, *Problemy reformy systemu prawa PRL*

Sobolewski Marek, *Tradycje parlamentaryzmu w Polsce 1918–1978*

Werblan Andrzej, *Sejm PRL (1952–1982)*, 1984

Wronkowska Sławomira, *Publikacja aktów normatywnych — przyczynek do dyskusji o państwie prawnym*

Zieliński Adam, *Glosa do wyroku z 28 listopada 1990 r.*, „Przegląd Sądowy”, 1992, nr 3, s. 85–91

Zieliński Tadeusz, *Klauzule generalne w demokratycznym państwie prawnym*

Zieliński Tadeusz, *Ochrona praw nabytych — zasada państwa prawnego*, „Państwo i Prawo”, 1992, nr 3, s. 3–11

Zieliński Tadeusz, *Zasada nienaruszalności (ochrony) praw nabytych w okresie przemian ustrojowych*

Ziemiński Zygmunt, „*Lex*” a „*ius*” w okresie przemian, „*Państwo i Prawo*”, 1991, nr 6, s. 3–14

ANEKS 9

- J. 49. Stan wojenny i odbudowa w świadomości społecznej
Konsekwencje stanu ogłoszonego 13 XII 1981
Opozycja — polityka — państwo, 1984
Pugaczow?, 1981
Stan wojenny metodą sprawowania władzy, a nie zespołem środków tymczasowych
Stanowisko Komitetu Helsińskiego w Polsce wobec stanu postrzegania praw człowieka i podstawowych wolności
- J. 50. Jw.
Karpowicz Ewa, *Sprawowanie mandatu poselskiego w ocenie posłów na Sejm X kadencji*, 1992
Lelińska Krystyna, *Sejm X kadencji w opiniach posłów*, 1992
Nastroje społeczne w listopadzie 1989, 1989
Opinia publiczna o instytucjach i organizacjach społeczno-politycznych kraju, 1989
Rok 1989 w opinii społecznej, 1989
Świat instytucji politycznych w świadomości społecznej, 1989
Zaufanie do instytucji i organizacji, nastroje społeczne i opinie o sprawach gospodarczych w listopadzie 1989 r., 1989
„*Kurs*”, 1985, nr 16

ANEKS 10

- J. 51. Państwo a prawo
Biscaretti di Ruffia Paulo, *La Revisione Costituzionale negli „Stati socialisti” europei: „norme giuridiche” e „norme convenzionali”*
Burska-Cieślak Joanna, *Socjalne państwo prawne w zachodnioniemieckiej nauce prawa konstytucyjnego*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*”, 1990, vol. XXXVII, z. 3, s. 27–40
Garlicki Leszek, *Skarga konstytucyjna w Republice Federalnej Niemiec*, „*Studia Prawnicze*”, 1992, z. 1–2, s. 3–38

Jonca Karol, *Ewolucja pojęcia „państwa prawnego” w niemieckiej doktrynie prawnej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, 1976, nr 307, s. 213–228

Kemény István, *Polityczna gorączka na Węgrzech*

Linz Juan, *Znaczenie modelu prezydenckiego i parlamentarnego w transformacji państw autorytarnych w demokrację*

Jolanta Stasiak
Warszawa

ARCHIWIŚCI WARSZAWSCY I ICH SPUŚCIZNY W ZBIORACH POLSKIEJ AKADEMII NAUK ARCHIWUM W WARSZAWIE

Archiwum Polskiej Akademii Nauk (obecnie pod nową nazwą Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie) utworzone zostało 1 grudnia 1953 roku na podstawie Uchwały Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN nr 167/53 jako pomocnicza placówka naukowa przy Prezydium PAN. Do głównych zadań Archiwum, sprecyzowanych w *Statucie* nadanym Uchwałą Sekretariatu Naukowego PAN z 2 lipca 1962 roku, należy gromadzenie akt Polskiej Akademii Nauk, jej placówek, towarzystw i innych instytucji naukowych oraz spuścizn rękopiśmiennych. Zespół Archiwum podzielony został na trzy zasadnicze grupy: I. Dokumenty towarzystw i innych instytucji naukowych, II. Materiały wytworzone przez Polską Akademię Nauk i jej placówki, III. Zespoły archiwalne pochodzenia prywatnego. Ponadto istnieją wyodrębnione zbiory fotografii, medali, map, kolekcji, mikrofilmów, fotokopii oraz nekrologów uczonych polskich.

Gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i udostępnianie spuścizn po uczonych polskich reprezentujących różne dziedziny nauki jest jednym z ważniejszych zadań Archiwum. Pozyskiwanie spuścizn przebiega drogą zakupu, daru, zapisu testamentowego, rzadziej depozytu. Proces porządkowania i naukowego opracowywania spuścizn rękopiśmiennych polegający na wstępnej segregacji, systematyzacji i inwentaryzacji materiałów określają *Wýtyczne opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych*¹. Typowy schemat inwentarza archiwalnego dzieli materiały na osiem głównych grup. Są to: I. Prace twórcy spuścizny, II. Materiały działalności twórcy spuścizny, III. Materiały biograficzne,

¹ *Wýtyczne opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych*, Warszawa 1990.

IV. Korespondencja, V. Materiały o twórcy zespołu, VI. Materiały rodzinne (rodowe), VII. Materiały osób obcych, VIII. Załączniki.

W Archiwum materiały pochodzenia prywatnego są najczęściej udostępnianymi współczesnym badaczom nauki zespołami archiwalnymi. Wśród ponad sześciuset spuścizn uczonych dziewiętnaście zespołów to materiały osób szczególnie zasłużonych dla polskiej archiwistyki. Zaliczają się do nich: Stanisław Kętrzyński (1876–1950), Janusz Iwaszkiewicz-Rudoszański (1879–1944), Stefan Łukasz Ehrenkreutz (1880–1945), Marcei Handelsman (1882–1945), Józef Siemieński (1882–1941), Bronisław August Pawłowski (1883–1962), Piotr Bańkowski (1885–1976), Kazimierz Konarski (1886–1972), Witold Suchodolski (1887–1967), Aleksy Franciszek Bachulski (1893–1951), Janusz Woliński (1894–1970), Zygmunt Wdowiszewski (1894–1978), Herman Rappaport (1899–1978), Adam Wolff (1899–1984), Tadeusz Manteuffel (1902–1970), Roch Morcinek (1903–1968), Eugeniusz Szwankowski (1906–1973), Zygmunt Kolankowski (1913–1998), Marian Wojciechowski (1927–2006).

Decydując się na przedstawienie dorobku naukowego wyżej wymienionych osób, podkreślić należy, że niektórzy zajmowali się także (poza historią i archiwistyką) innymi dziedzinami nauki, dzieląc swe zainteresowania między dwie lub trzy specjalności. Są to: Stefan Ehrenkreutz (historia ustroju), Józef Siemieński (historia prawa), Piotr Bańkowski (historia literatury polskiej), Zygmunt Wdowiszewski (numizmatyka, heraldyka), Eugeniusz Szwankowski (teatrologia), Zygmunt Kolankowski (historia prawa). Celem niniejszego artykułu jest przegląd zawartości ich spuścizn archiwalnych przechowywanych w Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie pod kątem działalności archiwalnej w ramach poszczególnych grup, na które dzielimy materiały podczas opracowywania inwentarzy ich twórców. Zaznaczyć również należy, że nie każda z tych spuścizn zawiera wszystkie określone przez *Wytyczne...* grupy materiałów. Przyczyny tego stanu mogły być różne. Część materiałów uległa zniszczeniu lub rozproszeniu w wyniku działań wojennych lub zbyt długiego przechowywania w rękach spadkobierców. Tylko w sporadycznych przypadkach możemy mieć pewność, że całość materiałów rękopiśmiennych trafiła do naszych zbiorów. Temat ten poruszył już w początkowych latach istnienia Archiwum profesor Zygmunt Kolankowski, który pisał, że „[...] różny też jest stan zachowania i uporządkowania, różny wreszcie ciężar gatunkowy zachowanych dokumen-

tów. Osobny problem stanowi sprawa kompletności. Większość [...] puściżn to szczątki, głównie z okresu po 1945 roku. Katastrofa wojenna, zwłaszcza warszawskie zniszczenia 1944 roku mają w tym smutnym stanie rzeczy poważny udział². Przykładem tego są materiały wielu archiwistów, m.in. Aleksego Franciszka Bachulskiego, przekazane do naszych zbiorów w 1955 roku, w których znajdują się szczątki dokumentów z lat 1915–1956. Ciekawostką jest fakt, że spuściżna ta (APAN, III–1) zapoczątkowała zbiór zespołów archiwalnych pochodzenia prywatnego. Przedstawiając poszczególne spuściżny, postaram się pokrótce przybliżyć sylwetki ich twórców jako archiwistów.

APAN, ZF, XXXII–27

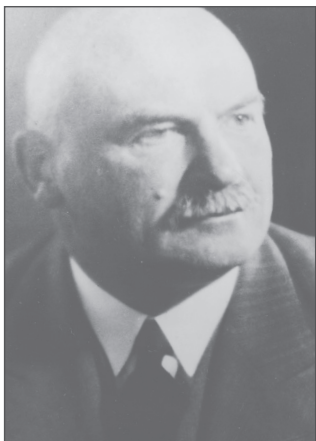
Stanisław Kętrzyński wiosną 1919 roku został kierownikiem Archiwum Akt Dawnych, a od końca tego samego roku do początku 1920 roku powołano go na stanowisko dyrektora Archiwum Głównego Akt Dawnych. W pracy naukowej zajmował się — poza dyplomatyką, sfragistyką, historią średniowieczną Polski i bibliotekoznawstwem — archiwistyką. Przez wiele lat kształcił przyszłych archiwistów. W 1934 roku opublikował *Zarys nauki o dokumencie polskim wieków średnich*, który przez następne lata był jedynym podręcznikiem dyplomatyki i archiwoznawstwa pol-

skiego w zakresie dokumentów i akt średniowiecznych. W latach 1927–1936 ściśle współpracował z „Archeionem”, w którym publikował swoje artykuły i recenzje³. Spuściżnę naukową Stanisława Kętrzyńskiego wyniesiono z domu w okresie okupacji niemieckiej i przechowywano w Archiwum Głównym w obawie przed konfiskatą przez gestapo. Tam spłonęła w 1944 roku. Zachowały się w niej jedynie materiały wytworzone w latach 1945–1950, które są w posiadaniu Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie i stanowią cykl obejmujący początkowy okres istnienia państwa polskiego. Zabrakło w niej dokumentów z okresu pracy i działalności jej twórcy w archiwach i archiwistyce.

² Kolankowski Z., *Puściżny historyków w zbiorach Archiwum PAN*, „Kwartalnik Historyczny”, 1958, nr 1, t. LXV, s. 291.

³ Gieysztor A., *Kętrzyński Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, t. XII, s. 374–376.

Janusz Iwaszkiewicz-Rudoszański pracę w archiwum rozpoczął w 1918 roku. Początkowo było to stanowisko asystenta archiwalnego w Wydziale Archiwów Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego objęte od 1 sierpnia do 30 października 1918 roku, a następnie staż w Archiwum Akt Dawnych i Archiwum Skarbowym od 1 listopada 1918 roku do 31 marca 1919 roku i ostatecznie etat w Archiwum Akt Dawnych od 1 kwietnia 1919 roku. W związku z podjęciem pracy naukowo-dydaktycznej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie otrzymał od 1922 roku urlop bezpłatny w Archiwum Akt Dawnych. Do Archiwum wrócił na kilka miesięcy w 1944 roku. Zginął rozstrzelany podczas powstania warszawskiego⁴. Mimo dużej znajomości archiwaliów polskich, rosyjskich, francuskich, szwajcarskich, holenderskich i włoskich oraz wielu publikacji archiwoznawczych w spuściznie jego znalazło się tylko parę opracowań dotyczących historii archiwów. Są wśród nich: *Fundacja i organizacja Archiwum Akt Dawnych*, *Archiwa polskie*, *Dzieje archiwum*, *Archiwum Zarządu General-Policmajstra*, *Archiwum Akt Dawnych* — fragment, *Historia gmachu, w którym mieści się Archiwum Akt Dawnych* (j. 28).

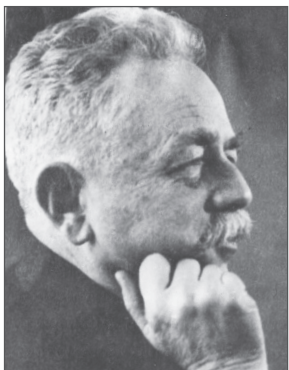
APAN, ZF, XXX–68

Stefan Łukasz Ehrenkreutz, z wykształcenia historyk ustroju, a szczególnie państwa i prawa polskiego i litewskiego, w latach 1911–1918 zatrudniony został jako pracownik archiwalny w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Porządkował tam księgi sądowe miejskie starej Warszawy. 6 grudnia 1916 roku powołany został na członka Komisji Archiwalnej, której zadaniem było opracowanie projektu ustawy o archiwach. W 1918 roku objął stanowisko zastępcy kierownika Wydziału Archiwów Państwowych, a od 1 stycznia 1919 roku otrzymał nominację na dyrektora Archiwum Skarbowego. W 1920 roku odszedł z państwowej służ-

by archiwalnej i związał się na ponad dwadzieścia lat z Uniwersytetem Stefana Batorego w Wilnie. Pozostawił po sobie bogaty dorobek naukowy z historii prawa i archiwistyki. Jednak w spuściznie rękopiśmiennej

⁴ Chankowski S., *Iwaszkiewicz-Rudoszański Janusz*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, Warszawa-Lódź 1988, t. I 1918–1984, s. 83.

nie posiadamy żadnych materiałów związanych z pracą i działalnością Stefana Ehrenkreutza w archiwach⁵.

APAN, ZF, V-1

Marceli Handelsman od 13 listopada 1918 roku do 1 kwietnia 1919 roku sprawował funkcję dyrektora Archiwum Akt Dawnych. W latach 1918–1922 był członkiem Rady Archiwalnej, a w latach 1921–1923 brał udział w akcji rewindykacji dóbr kultury narodowej ze Związku Radzieckiego jako ekspert w pracach Mieszanej Komisji Specjalnej do spraw rewindykacji w Moskwie. Swoje badania naukowe poświęcił w zasadzie nowożytnej historii politycznej Francji i Polski, metodologii historii i archiwistyce⁶. Jego archiwum osobiste w zbiorach PAN Archiwum w Warszawie

z dziedziny archiwistyki to tylko garstka dokumentów, wśród których znalazły się protokoły posiedzeń II Sesji Rady Archiwalnej z 1919 roku, korespondencja i notatki z lat 1919–1924 (j. 164) oraz materiały dotyczące prac delegacji polskiej w Mieszanej Komisji Specjalnej w Moskwie z lat 1921–1923 i regulamin Rady Archiwalno-Zabytkowej utworzonej w 1921 roku (j. 231).

APAN, ZF, X-261

Józef Siemiński był dyrektorem Archiwum Głównego (po wojnie Archiwum Głównego Akt Dawnych) od 1 sierpnia 1920 roku do końca 1938 roku. Brał czynny udział w pracach przy rewindykacji polskich zbiorów archiwalnych i bibliotecznych z ZSRR. Jako ekspert Mieszanej Komisji Specjalnej dwukrotnie przebywał w Moskwie. Opracował spisy zespołów akt rozproszonych w wyniku zaborów. Dążył do scalenia rozproszonych archiwaliów i opracowania idealnych inwentarzy zawierających informacje o aktach jednego zespołu przechowywanych w wielu archiwach, bibliotekach i muzeach. Szczególną jego zasługą było uporządkowanie i przekształcenie Archiwum Głównego ze składnicy akt w nowo-

⁵ Bielińska M., *Ehrenkreutz Stefan* Łukasz, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 58; Materiały Stefana Ehrenkreutza, APAN, III-108.

⁶ Manteuffel T., *Handelsman Marceli*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1960–1961, t. IX, s. 268–271.

czesny warsztat pracy badawczej. Był autorem szeregu prac z dziedziny archiwistyki, wykładowcą archiwoznawstwa na kursach archiwalnych organizowanych przez Archiwum Akt Dawnych, inicjatorem wystaw archiwalnych oraz praktyk archiwalnych dla studentów historii. Uczniami jego byli znani i wybitni archiwiści, m.in. Jadwiga Karwasińska, Adam Wolff, Adam Stebelski i Janusz Woliński. Po wybuchu wojny w 1939 roku Siemieński brał czynny udział w ratowaniu zasobów AGAD przed spaleniem⁷. Jego niewielka spuścizna licząca 0,25 m.b. to fragment naukowego dorobku, który ocalał po zniszczeniach wojennych. Do cennych zabytków zaliczyć należy angielski tekst pracy *Międzynarodowe spadkobranie archiwów*⁸ (reszta spłonęła w powstaniu warszawskim), która powstała w okresie działalności Józefa Siemieńskiego w Komisji Archiwalnej Międzynarodowego Komitetu Historyków oraz Komisji Ekspertów Archiwalnych przy Komisji Współpracy Intelktualnej i poruszała problemy dotyczące podziału zespołów archiwalnych w związku ze zmianami granic państwowych. W spuściznie znajduje się również maszynopis niedokończonego artykułu *Polskie zbiory rękopisów przed wojną, podczas wojny i po wojnie*⁹, będący odzwierciedleniem zainteresowań jego twórcy tematyką archiwalną i biblioteczną. Materiały działalności zawodowej świadczą o ogromnym zaangażowaniu dyrektora w sprawy organizacyjne placówki. Występuje tu *Program prac Archiwum Głównego w r. 1939*, memoriał w sprawie urzędników służby naukowej, notatki dotyczące planu prac w archiwach państwowych i charakterystyka pracowników naukowych archiwum¹⁰.

APAN, ZF, X-261

Bronisław August Pawłowski, historyk wojskowości, w 1918 roku utworzył Archiwum Wojskowe i został jego dyrektorem. Na stanowisku tym pracował do 1933 roku. Dążył do scalenia wszystkich akt wojskowych rozproszonych po całym kraju. W celach rewindykacyjnych wyjeżdżał do Wiednia w 1919 i do Kijowa w 1920 roku. W 1924 roku brał aktywny udział w rokowaniach

⁷ Konarski S., *Siemieński Józef Jan Julian*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Warszawa 1996, t. XXXVII/1, z. 152, s. 20–21; *Siemieński Józef Jan Julian*, [w:] Śródka A., *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, Warszawa 1998, t. IV, s. 70–71; Bielińska M., Sucheni-Grabowska A., *Siemieński Józef Jan Julian*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 193–194.

⁸ Materiały Józefa Siemieńskiego, APAN, III-247, j. 1–4.

⁹ Tamże, j. 8.

¹⁰ Tamże, j. 14–15.

dotyczących wymiany akt z Niemcami, a w 1932 roku w rokowaniach z Austrią. Tym sposobem odzyskał cenne dokumenty personalne oraz dotyczące obiektów wojskowych z terytorium naszego kraju¹¹. Spuścizna rękopiśmienna Bronisława Pawłowskiego zawiera materiały z lat 1950–1960. Należy przypuszczać, że cały jego dorobek zniszczony został w czasie wojny. W związku z tym nie zawiera materiałów związanych z pracą i działalnością w Archiwum Wojskowym.

APAN, ZF, XXX–143

Piotr Bańkowski z archiwami i archiwistyką zetknął się po raz pierwszy po 1. wojnie światowej, kiedy to wraz z żoną Janiną wrócił do Polski. 11 lutego 1919 roku podjął pracę w Archiwum Państwowym w Lublinie, gdzie był zatrudniony na stanowisku asystenta, a następnie zastępcy dyrektora. W 1924 roku przeniósł się do Archiwum Państwowego w Warszawie. Zajmował się inwentaryzacją akt byłego Warszawskiego Zarządu Gubernialnego. W latach 1927–1935 brał czynny udział w pracach delegacji polskiej w Mieszanej Polsko-Radzieckiej Komisji Rewindykacyjnej w ZSRR początkowo jako ekspert, a następnie jako zastępca prezesa delegacji powołanej w celu przejmowania bibliotek, archiwaliów i muzealiów wywiezionych do Rosji przez władze carskie. W sprawach rewindykacji akt współpracował także po 2. wojnie światowej. Od lipca 1940 roku skierowany został do pracy w Archiwum Skarbowym, gdzie zajmował się aż do wybuchu powstania warszawskiego opracowywaniem archiwum Stanisława Augusta. Na przełomie sierpnia i września 1944 roku Piotr Bańkowski przebywał w Forcie Sokołnickiego, gdzie sprawował opiekę nad magazynami i zgromadzonymi tam najcenniejszymi zasobami zabezpieczonymi przez polskie władze archiwalne. Po upadku powstania warszawskiego wywieziony został do obozu w Pruszkowie, a następnie do Kielc, gdzie od 3 listopada 1944 roku przystąpił do pracy w tamtejszym Archiwum Państwowym. Po powrocie do Warszawy w połowie 1945 roku rozpoczął pracę w Wydziale Archiwów Państwowych w stopniu radcy ministerialnego. Głównym jego zadaniem było wznowienie wydawnictw archiwalnych i współredagowanie czaso-

¹¹ Materiały Bronisława Pawłowskiego, APAN, III–149.

pisma „Archeion”, z którym nie rozstawał się do końca życia. W latach 1949–1962 pracował na przemian w Archiwum Głównym Akt Dawnych i w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych¹². Piotr Bańkowski przeszedł na emeryturę 31 grudnia 1962 roku. Spuścizna rękopiśmienna Piotra Bańkowskiego przekazana została do Archiwum PAN w formie zapisu testamentowego w 1976 roku. Stanowi ona bardzo bogaty zbiór materiałów (6,50 m.b.) będący odzwierciedleniem jego pracy naukowej i zawodowej w archiwach. Wśród materiałów twórczości naukowej występują rękopisy i maszynopisy szeregu opracowań, artykułów i referatów, drukowanych m.in. w „Archeionie” i „Kwartalniku Historycznym” w latach 1955–1965. Umieszczono w niej również teksty wykładów prowadzonych dla słuchaczy kursu bibliotekarskiego, kursu archiwalnego dla studentów uniwersytetu, młodszego personelu naukowego archiwów centralnych, wojewódzkich i powiatowych oraz kursu dla archiwistów kościelnych. Znaleźć w niej można recenzje i opinie prac, dokumentację związanych tematyką z rewindykacją wywiezionych z Polski eksponatów wystaw, których Piotr Bańkowski był współorganizatorem, a także teksty odczytów i mowy pożegnalne ku czci m.in. Kazimierza Konarskiego, Tadeusza Manteuffela i Rocha Morcinka. Licznie występujące materiały warsztatowe obrazują niemal cały dorobek naukowy twórcy spuścizny, grupujący się wokół różnych jego prac: polonika w prasie i wydawnictwach francuskich i rosyjskich, varsawiana, materiały związane z archiwum rodziny Tarłów z Suchej, archiwum i pamiętniki Stanisława Augusta Poniatowskiego, kartoteki archiwów prywatnych i wiele innych. Bogate są również materiały mające związek z pracą w archiwach, jego wcześniejszą działalnością w zakresie rewindykacji archiwalnych, współpracą z „Archeionem”, działalnością społeczną. Trzecią grupę tworzą dokumenty biograficzne, wśród których umieszczono życiorys, kwestionariusz osobowy, bibliografię prac, świadectwa, dyplomy, fotografie. Na szczególną uwagę zasługują wspomnienia i pamiętniki z lat 1944–1972. Licznie reprezentowana korespondencja pozwala poznać zagadnienia, którymi się zajmował, i osoby oraz instytucje, z którymi współpracował. Wśród materiałów twórcy spuścizny z lat 1957–1973 występują wywiady i recenzje jego prac¹³.

¹² Bielińska M., Wąsowicz M., *Bańkowski Piotr*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 32–34; red. Babicz J., *Piotr Bańkowski (1885–1976)*, Białystok–Łomża 1991.

¹³ Chodkowska A., *Materiały Piotra Bańkowskiego (1885–1976)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2008, nr 49, s. 12–101.

APAN, ZF, X–261

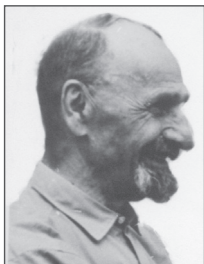
Naukowe podstawy polskiej archiwistyki stworzył **Kazimierz Konarski**, autor pierwszego polskiego podręcznika archiwistyki *Nowożytna archiwistyka polska i jej zadania*, wydanego drukiem w 1929 roku. Z problemem archiwów zetknął się w listopadzie 1918 roku, kiedy jako sekretarz generalny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przejął z rąk A. Warschauera archiwa warszawskie, pozostające pod zarządem władz pruskich. W 1921 roku został dyrektorem Archiwum Akt Dawnych. Pierwsze lata pracy poświęcił na przejmowanie i porządkowanie dokumentów urzędów i instytucji XIX wieku. Aktywnie uczestniczył w życiu zawodowym. W znacznym stopniu przyczynił się do powołania kursów archiwalnych w 1925 roku dla archiwistów i użytkowników archiwów, na których prowadził zajęcia. Od 1926 roku był członkiem Komitetu Redakcyjnego „Archeionu” i działaczem Towarzystwa Miłośników Historii. 2. wojna światowa, podczas której ponownie polskie archiwa wpadły w ręce Niemców, spowodowała ogromne straty. Archiwum Akt Dawnych prawie całkowicie spłonęło pod koniec 1944 roku. Ocalały tylko te akta, które wcześniej wywieziono do Fortu Sokolnickiego, oraz szczątki zespołów wydobytych spod gruzów zniszczonego gmachu archiwum. Włączono je do zasobu Archiwum Głównego Akt Dawnych. 16 kwietnia 1945 roku Kazimierz Konarski został mianowany zastępcą dyrektora Archiwum Głównego Akt Dawnych, a od grudnia 1958 roku do chwili przejścia na emeryturę w 1961 roku pracował tam jako kustosz Działu III¹⁴. W 1947 roku został przewodniczącym Komisji Terminologicznej powołanej przez Sekcję Archiwalną Towarzystwa Miłośników Historii, której zadaniem było opracowanie polskiego słownika terminologii archiwalnej. Przy współpracy z Aleksym Bachulskim i Adamem Wolffem w 1952 roku został wydany *Polski słownik archiwalny*. Piotr Bańkowski napisał: „W tym słownikowym gronie Konarski reprezentował inwencję i polot, Wolff — logikę, a Bachulski — krytycyzm”¹⁵. Materiały Kazimierza Konarskiego, wydzielone ze spuścizny Piotra Bańkowskiego, mają 0,24 m.b. i zawierają konspekt pracy

¹⁴ Maciejewska W., *Konarski Kazimierz Bogdan*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 104–106; Bańkowski P., *Kazimierz Bogdan Konarski (27 maja 1886 r.–3 listopada 1972 r.)*, „Archeion”, 1973, t. LIX, s. 345–353.

¹⁵ Bańkowski P., *Kazimierz Bogdan Konarski (27 maja 1886 r.–3 listopada 1972 r.)*, „Archeion”, 1973, t. LIX, s. 350.

Archiwistyka polska, referat przygotowany na I Kongres Nauki Polskiej *Analiza aktu jako podstawa archiwistyki* oraz artykuł *O archiwistce słów kilkoro*¹⁶. Spuścizna Kazimierza Konarskiego jest jedyną spuścizną zawierającą prace literackie jej twórcy. Znajdują się w niej opowiadania dla dzieci i młodzieży z lat 1945–1957¹⁷. Grupa II materiałów działalności w niewielkim stopniu obrazuje jego aktywność zawodową. Notatki z wykonywanych prac archiwalnych zostały uwiecznione w *Raptularzu* pisanym od 1 stycznia 1945 do 16 maja 1950 roku i *Dzienniku prac* z okresu od 2 stycznia 1953 do 4 grudnia 1954 roku¹⁸. Na podstawie materiałów biograficznych z łatwością można prześledzić poszczególne etapy życia Kazimierza Konarskiego. W najliczniejszej z grup (6 j.a.) znajdują się między innymi dokumenty obrazujące przebieg pracy w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Obdarzony talentem literackim, napisał pamiętniki *Dalekie a bliskie*, drukowane w 1965 roku, i *Fragmenty przeżyć archiwalnych* — wspomnienia z czasów 2. wojny światowej¹⁹.

Witold Suchodolski w 1907 roku rozpoczął studia historyczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w 1912 na

APAN, ZF, XIV–342

Wydziale Prawa na tej samej uczelni. Okres 1. wojny światowej spędził w Kamysławie, Charkowie i Warszawie. 1 grudnia 1918 roku otrzymał pracę na stanowisku asystenta archiwalnego w Archiwum Skarbowym w Warszawie. Uczestniczył w porządkowaniu i rejestracji dokumentów warszawskich urzędów finansowych. W latach 1921–1929 jako ekspert do spraw archiwalnych powołany został w skład delegacji polskiej w Polsko-Rosyjskiej Komisji Mieszanej Reewakuacyjnej

i Specjalnej. W 1931 roku został naczelnym dyrektorem archiwów państwowych. Zajmował się organizacją sieci archiwów terenowych, kształceniem kadr, repatriacją zbiorów i zespołów archiwalnych napływających ze Związku Radzieckiego, brakowaniem akt i pracami nad terminologią archiwalną. Wybuch 2. wojny światowej i przejście zarządu polskich archiwów w skład niemieckiej sieci archiwalnej (Archivamt z siedzibą w Krakowie) przyczyniły się do zatrudnienia Witolda Suchodolskiego w Archiwum Skarbowym. Na stanowisko naczelne-

¹⁶ Materiały Kazimierza Konarskiego, APAN, III–399, j. 2.

¹⁷ Tamże, j. 4.

¹⁸ Tamże, j. 5.

¹⁹ Tamże, j. 9–12.

go dyrektora wrócił w 1945 roku. 1 lutego 1949 roku został zawieszony w czynnościach i przeniesiony do AGAD na stanowisko samodzielnego pracownika naukowego. Zajmował się tam porządkowaniem akt Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Pod koniec 1949 roku przeszedł na emeryturę²⁰. Materiały Witolda Suchodolskiego wydzielone zostały (podobnie jak Kazimierza Konarskiego) ze spuścizny Piotra Bańkowskiego. Zawierają one niewiele prac naukowych. Występują wśród nich jedynie drobniejsze rękopisy i maszynopisy artykułów i referatów z lat 1942–1947. Na szczególną uwagę zasługuje tu fragment pracy *Archiwa polskie w czasie II wojny światowej* oraz referaty *Archiwa i biblioteki państwowe wobec spuścizny rękopiśmiennej po dworach i rezydencjach magnackich*, *Sprawy archiwalne, organizacja i rewindykacja archiwów w związku z potrzebami nauki historycznej* i *Stan archiwów wobec potrzeb nauki historycznej*²¹. Największą część zespołu stanowią materiały działalności naukowej, zawodowej, wydawniczej i społecznej. Są to dokumenty związane z pracą Witolda Suchodolskiego w składzie delegacji polskich w komisjach mieszanych (j. 3), sprawozdanie grupy „Archiwa” dotyczące ratowania i zabezpieczania archiwaliów ocalałych w Warszawie, a także materiały dotyczące rewindykacji akt z Niemiec, ZSRR i Czechosłowacji (j. 4). Niewielka korespondencja (28 listów) to głównie pisma od Piotra Bańkowskiego, Leona Białkowskiego i Adama Stebelskiego (j. 9). W grupie załączników umieszczono prace publikowane Witolda Suchodolskiego oraz odpisy materiałów archiwalnych.

APAN, ZF, XXX–143

Aleksy Franciszek Bachulski studiował historię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego. Był uczniem profesora Kazimierza Tymienieckiego i profesora Marceliego Handelsmana. W 1925 roku doktoryzował się na podstawie rozprawy *Założenie klasztoru Kanoników Regularnych w Czerwińsku*. Od 1 lutego 1920 roku, zachęcony przez profesora Handelsmana, rozpoczął pracę w Archiwum Skarbowym, gdzie jako kustosz pracował do 1937 roku. Zajmował się

²⁰ Romaniuk M., *Witold Suchodolski — sylwetka archiwisty*, „Archeion”, 1986, t. LXXXI, s. 95–114; Bańkowski P., *Witold Suchodolski*, „Archeion”, 1968, t. XLVIII, s. 256–263; Kolankowski Z., *Suchodolski Witold*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 209–211.

²¹ Materiały Witolda Suchodolskiego, APAN, III–404, j. 1–2.

porządkowaniem zbiorów, co spowodowało zainteresowanie nową tematyką dotyczącą badania źródeł do dziejów gospodarczych XIX wieku. W latach 1922–1931 wielokrotnie wyjeżdżał do Moskwy i Leningradu jako ekspert Komisji Rewindykacyjnej do spraw archiwalnych. Wiosną 1926 roku odbył podróż naukową do Belgii, Holandii i Francji w celu pogłębienia bogatych już wiadomości z dziedziny archiwistyki. Brał również czynny udział w kursach archiwalnych organizowanych przez Wydział Archiwów Państwowych przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, prowadząc wykłady na temat brakowania akt. Przez trzy następne lata pełnił funkcję dyrektora w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy. Od 1940 do 1951 roku (z przerwą w okresie działań wojennych) pracował na stanowisku dyrektora Archiwum Miejskiego m.st. Warszawy²². O roli i pozycji Aleksego Franciszka Bachulskiego w recenzji jego spuścizny profesor Kazimierz Konarski napisał: „W środowisku archiwalnym nazwisko Aleksey Bachulski mówi samo za siebie. Rola tego człowieka w odbudowującej się archiwistyce polskiej jest tak wybitna, że już samo tego stwierdzenie wystarcza, żeby to, co spod jego pióra wyszło, uznać za dokumenty o dużej nieprzemijającej wartości. Nawet w tych wypadkach, kiedy dany dokument nie jest unikatem, kiedy był pisany do druku i wydrukowany, nawet i wówczas zawiera on liczne dane, dzięki wzmiankom marginalnym, a zwłaszcza częstym, cennym notatkom bibliograficznym, rozproszonym w ogóle w całej tej spuściznie bądź w postaci pojedynczych wzmianek, bądź w postaci całych kompendiów bibliograficznych, dotyczących się tego czy innego archiwalnego tematu. Ogromny zasięg erudycji Bachulskiego, świetna pamięć, a jednocześnie ścisłość i głęboki jego krytycyzm powiększają jeszcze wartość tych danych”²³. W tej niewielkiej spuściznie znalazły się artykuły publikowane w „Archeionie” w latach 1928–1951 dotyczące archiwów krajowych i zagranicznych²⁴ oraz teorii archiwalnej²⁵. Występują także uwagi na temat *Projektu przepisów o prowadzeniu rejestratury urzędów państwowych*²⁶ i *Instrukcji w sprawie rejestratury akt Ministerstwa Reform Rolnych*²⁷. Wśród materiałów warsztatowych dużą

²² Szwankowski E., *Aleksey Bachulski (1893–1951)*, „Rocznik Warszawski”, 1972, t. XI, s. 433–444; Flis M., *Bachulski Aleksey Franciszek*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 26–28.

²³ Materiały Aleksego Franciszka Bachulskiego, APAN, III–I,teczka zespołu, k. 4.

²⁴ Tamże, j. 1, 5, 6, 9, 10, 11.

²⁵ Tamże, j. 3, 4, 7, 13.

²⁶ Tamże, j. 14.

²⁷ Tamże, j. 15.

wartość przedstawiają wypisy i notatki bibliograficzne z obcej literatury archiwalnej, której Bachulski był znakomitym znawcą²⁸. Nieliczne materiały związane z pracą w Archiwum Miejskim m.st. Warszawy (j. 18) oraz udziałem w Konferencji Pracowników Naukowych Archiwów i Bibliotek w Warszawie w dniach 19–22 listopada 1950 roku (j. 19), na którą przygotował referat *Archiwoznawstwo i archiwistyka. Stan i zadania*, doskonale obrazują aktywność organizacyjno-naukową twórcy. Ślady współpracy ze środowiskiem archiwistów odnaleźć można w korespondencji wpływającej. Znajdują się w niej listy od M. Friedberga, R. Gerbera, Kazimierza Konarskiego, Archives Generales du Royaume w Brukseli (j. 23, 24, 25, 27).

Janusz Woliński „nie był archiwistą ani ze studiów, ani z pracy zawodowej”²⁹. Z tematyką archiwów i archiwistyki polskiej zetknął się w 1953 roku jako członek Rady Archiwalnej przy Naczelnej

APAN, ZF, XIII–96

Dyrekcji Archiwów Państwowych, a od 1962 roku jako zastępca przewodniczącego Rady. Funkcję tę pełnił w następnych kadencjach, aż do chwili powołania nowego jej składu. W 1958 roku na polecenie Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w porozumieniu z Radą Archiwalną Janusz Woliński zajął się wraz z dr. Zbigniewem Wójcikiem sprawą poszukiwań poloników w archiwach wiedeńskich. Wyniki tej pracy zostały opublikowane w artykule *Źródła do historii Polski w Haus-Hof- und Staatsarchiv*

w *Wiedniu* („Archeion”, 1958, t. XXVIII, s. 131–157). Od 1967 roku powołany został przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych na przewodniczącego Komisji Rzecznawców do spraw Międzyarchiwalnego Scalania Akt. Funkcję tę sprawował do końca życia. Komisja opracowała ogólne zasady repartycji, scalania i przemieszczania zespołów archiwalnych. Profesor Janusz Woliński miał w niej decydujący głos³⁰. Materiały Janusza Wolińskiego wpłynęły do Archiwum w kilku partiach: w 1971

²⁸ Tamże, j. 17.

²⁹ Bańkowski P., *Janusz Woliński (10 IX 1894–7 IV 1970)*, „Archeion”, 1970, t. LIV, s. 289.

³⁰ Wójcik Z., *Woliński Janusz*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 233–234.

roku w formie zakupu, a w 1972, 1974 i 1975 w formie daru od żony Wandy Wolińskiej.

Bardzo bogata spuścizna, zawierająca głównie rozprawy, artykuły i publikacje materiałów źródłowych dotyczące wojny polsko-tureckiej w latach 1672–1676, początków panowania Jana Sobieskiego, wyprawy wiedeńskiej w 1683 roku, roli Sobieskiego jako polityka i wodza, mieści niewielki fragment dokumentów dotyczących działalności Wolińskiego na polu archiwistyki. Zaliczyć do nich należy dokumenty Komisji Rzeczoznawców do spraw Międzyarchiwalnego Scalania Akt, a wśród nich powołanie Komisji, protokoły jej posiedzeń, wytyczne, projekty, zarządzenia i sprawozdania NDAP, wnioski archiwów i dokumentację w sprawie scalania akt z lat 1966–1969 (j. 130–131). Wśród materiałów biograficznych występują powołania na członka Rady Archiwalnej przy NDAP z lat 1953–1965 (j. 140). Skromna korespondencja z okresu 1940–1970 to również listy od znanych polskich archiwistów: Zygmunta Kolankowskiego, Stanisława Kętrzyńskiego, Czesława Biernata, Tadeusza Manteuffla i Zbigniewa Wójcika.

Zygmunt Wdowiszewski z pracą w archiwum zetknął się w trakcie nauki na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie studiował historię (zwłaszcza nauki pomocnicze), filozofię i prawo. W 1923 roku odbywał praktykę w Archiwum Głównym Akt Dawnych i pozostał tam do 1935 roku. W latach 1935–1939 pracował w Archiwum Skarbowym. Zajmował się tam przygotowaniem Działu Staropolskiego do przekazania Archiwum Głównemu. W czasie okupacji, aż do wybuchu powstania warszawskiego, był zatrudniony w Archiwum Akt Nowych. Równolegle w latach 1923–1939 pracował na stanowisku bibliotekarza i kierownika Biblioteki i Zbiorów Ordynacji

APAN, ZF, X–261

hr. Przeździeckich w Warszawie. Od 1935 roku prowadził wykłady ze sfragistyki na kursach archiwalnych zorganizowanych przez Wydział Archiwów Państwowych MWRiOP. Obok działalności zawodowej zajmował się również pracą naukową. W 1929 roku wyjechał z polecenia Wydziału Archiwów Państwowych do Szwajcarii w celu opracowania sposobu organizacji i zasobu archiwów szwajcarskich. Po uzyskaniu stypendium z Funduszu Kultury Narodowej na studia historyczne (1936)

wyjeżdżał również do Austrii, Niemiec i Czechosłowacji³¹. W swej długoletniej karierze obejmującej różne dziedziny nauk historycznych: archiwistykę, dyplomatykę, sfragistykę, historię sztuki, numizmatykę, a przede wszystkim genealogię i heraldykę, zgromadził imponujący dorobek naukowy. W ostatnim okresie swego życia współpracował również z Archiwum PAN, pomagając w organizacji Zbioru Medali i nadzorując prace w tym zakresie. W spuściznie Zygmunta Wdowiszewskiego zachowało się niewiele dokumentów z archiwistyki. Występują wśród nich wykłady i notatki dotyczące *Sieci archiwalnej polskiej według stanu z 1 IX 1939 roku*³². Tekstom i konspektom wykładów towarzyszą często listy obecności studentów. Spis archiwaliów zdeponowanych w Archiwum Głównym w 1940 roku i w Bibliotece Jagiellońskiej w 1945 roku, kwestionariusz strat i zniszczeń wśród dzieł sztuki to wynik działalności Zygmunta Wdowiszewskiego w trosce o uratowanie i zabezpieczenie materiałów archiwalno-bibliotecznych Biblioteki i Zbiorów Ordynacji hr. Przeździeckich w okresie 2. wojny światowej (j. 84). Korespondencja z lat 1936–1978 dotyczy wyłącznie poszukiwań naukowych i kierowana jest głównie do archiwów polskich i zagranicznych (j. 91).

Nieco inny obraz przedstawiają materiały **Hermana Rappaporta**, archiwisty i historyka ruchu robotniczego i rewolucyjnego. Po 2. wojnie światowej był on pracownikiem naukowym Okręgowego Archiwum Historycznego we Lwowie, a po przyjeździe do Warszawy (luty 1947)

APAN, ZF, III–255

kierownikiem Archiwum Wydziału Historii Partii Komitetu Centralnego PPR i wykładowcą historii w centralnych szkołach partyjnych. W latach 1953–1970 pracował w AGAD, początkowo na stanowisku kustosa, a następnie kierował jednym z oddziałów merytorycznych (1961). Tytuł samodzielnego pracownika naukowo-badawczego otrzymał w 1964 roku. Był przewodniczącym Krajowego Zarządu Sekcji Archiwalnej przy Zarządzie Głównym Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki (1956–1979), a także hono-

³¹ Wdowiszewski Zygmunt, [w:] „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, 1952, nr 4, z. 1–4, s. 36–38; Jasiński K., Zygmunt Wdowiszewski, „Zapiski Historyczne”, 1979, t. XLIV, z. 3, s. 217–218.

³² Materiały Zygmunta Wdowiszewskiego, APAN, III–232, j. 9.

rowym członkiem Komisji Archiwistów przy Sekcji Nauki Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego (1974–1978)³³. Spuściznę Hermana Rappaporta Archiwum otrzymało w darze od żony Anny Rappaport w dwóch partiach — w 1982 i 1983 roku. Posiada ona spis tymczasowy materiałów, który pozwala jedynie na podanie częściowych informacji o tym zespole. W skład jego wchodzi przede wszystkim dokumenty z okresu pracy w AGAD i Sekcji Archiwalnej Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki. Na szczególną uwagę zasługuje tekst niedokończonej pracy nad przewodnikiem po zespole akt *Kancelarii General-Gubernatora Warszawskiego* wraz z indeksem nazwisk i skorowidzem geograficznym (pudło 26). Herman Rappaport był autorem siedemdziesięciu publikacji, w tym kilku inwentarzy archiwalnych. W spuściznie zachował się indeks do *Inwentarza materiałów archiwalnych do dziejów rewolucji 1905 r.* oraz indeks do *Metryki Koronnej* (pudło 22).

Adam Wolff z archiwistyką zetknął się już na drugim roku studiów. „Mając zainteresowania paleograficzne i źródłoznawcze, już w roku 1921 zinwentaryzowałem i skatalogowałem setkę z górą dokumentów pergaminowych znajdujących się w Muzeum Narodowym. W lu-

APAN, ZF, X–95

tym 1922 roku zachęcony zostałem przez prof. dr. Marcelego Handelsmana do opracowania spisu urzędników mazowieckich, obejmującego lata 1370–1526. Spis ten rozpocząłem opracowywać na podstawie materiałów rękopiśmiennych przechowywanych w Archiwum Głównym Akt Dawnych i na pracę tę uzyskałem zasiłek z Wydziału Nauki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”³⁴ — tak opisał Adam Wolff po latach początek swoich prac archiwalnych. Od 1 stycznia 1924 roku do 30 kwietnia 1954 roku pracował z dwuletnią przerwą w okresie 1944–1946 w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Po powstaniu warszawskim, wysiedlony wraz z rodziną z Warszawy, znalazł się w Krakowie, gdzie rozpoczął pracę w Archiwum Państwowym, będąc także starszym asystentem w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii

³³ Dmowska-Grabiał H., *Rappaport Herman*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1987, t. XXX/4, z. 127, s. 589–590.

³⁴ Materiały Tadeusza Manteuffla, APAN, III–192, j. 86, k. 106.

Uniwersytetu Jagiellońskiego. W grudniu 1946 roku Adam Wolff wrócił do Warszawy i przystąpił do pracy w AGAD. Od roku 1947 prowadził ćwiczenia z paleografii w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego i AGAD, połączone z wykładami z archiwistyki i metodyki wydawniczej. W roku 1950 wygłosił cykl wykładów w Bibliotece Jagiellońskiej o metodzie opracowywania w bibliotekach rękopisów typu archiwalnego. Z polecenia Ministerstwa Oświaty opracował program kształcenia w zakresie archiwistyki zawodowych archiwistów oraz studentów IV i V roku na uniwersytetach. Profesor Adam Wolff pracował społecznie w Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, prowadził Referat Archiwalny w Zarządzie Głównym i kierował Sekcją Archiwalną Koła Warszawskiego. Był również członkiem Rady Naukowej Archiwum PAN. Jego dorobek naukowy to sześćdziesiąt dwie pozycje drukowane³⁵. Spuścizna rękopiśmienna Adama Wolffa zawiera — obok rękopisów i maszynopisów prac naukowych oraz artykułów poświęconych głównie historii Mazowsza i Warszawy — teksty referatów z archiwistyki: *Przechowywanie dokumentów* oraz *Archiwistyka i jej części składowe*³⁶. W niewielkiej części materiałów znajduje się odczyt *Opracowanie w bibliotekach rękopisów typu archiwalnego*, a także wykłady z archiwistyki wygłoszone dla słuchaczy kursu archiwalnego w 1949 roku, kursu rękopiśmiennego w Bibliotece Jagiellońskiej w 1950 roku oraz wykłady dla studentów III roku Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego z lat 1950–1951³⁷. Z materiałów działalności profesora Adama Wolffa w środowisku archiwalnym zachowały się dokumenty dotyczące współpracy z Archiwum Głównym Akt Dawnych i Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych (j. 62). Działalność dydaktyczna na Uniwersytecie Warszawskim, w AGAD i Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich to głównie plany wykładów, projekty dotyczące zajęć, notatki i korespondencja³⁸. Wśród dokumentów działalności wydawniczej występują głównie umowy dotyczące wykonania następujących prac autorskich: *Dokumenty Biblioteki Ordynacji Krasieńskich*, *Zniszczone akta władz patrykularnych Archiwum Głównego Akt Dawnych*, *Opracowanie dokumentów pergaminowych w archiwach* (j. 82).

³⁵ Wolffowa A., *Bibliografia prac drukowanych Adama Wolffa*, „Archeion”, 1986, t. LXXX, s. 319–321.

³⁶ Materiały Adama Wolffa, APAN, III–226, j. 16.

³⁷ Tamże, j. 24–26.

³⁸ Tamże, j. 65–67.

Tadeusz Manteuffel już jako student Uniwersytetu Warszawskiego rozpoczął pracę w państwowej służbie archiwalnej. Po latach wspominał: „Pracy w Archiwum nie traktowałem nigdy jako swego głównego zajęcia. Stanowiła ona dla mnie środek zarobkowania. Myśląc o karierze uniwersyteckiej, zdawałem sobie sprawę z tego, że nieprędka, a może nawet nigdy nie będzie mi dane objąć katedry w szkole wyższej. To wyjaśnienie winienem czytelnikowi, aby zrozumiał, że moja działalność zarówno przed wojną, jak zwłaszcza w czasie okupacji była związana z paru kierunkami, wśród których praca w Archiwum nie stanowiła najważniejszego odcinka. Kiedym jako student zgłosił się do służby archiwalnej, skierowano mnie — mimo zainteresowań mediewistycznych — do najmniejszego w Warszawie Archiwum

APAN, ZF, XIV-70

Oświecenia Publicznego, zawierającego akta przede wszystkim XIX i początków XX wieku. Przepracowałem tam blisko 16 lat, przechodząc od najniższego stopnia do stanowiska kustosa i pełniącego obowiązki kierownika tej placówki. Zżyłem się z nią bardzo w ciągu tych lat kilkunastu i przyczyniłem w pewnym stopniu do tego, że uchodziła za najlepiej zinventaryzowaną w Warszawie”³⁹. W latach 1921–1939 Tadeusz Manteuffel zatrudniony był w Archiwum Oświecenia. Zajmował w nim następujące stanowiska: asystenta prowizorycznego (od 1921), asystenta etatowego (od 1926), archiwisty (od 1929), kustosa (od 1939). Przez wiele lat pełnił również funkcję p.o. dyrektora. Zajmował się porządkowaniem i inwentaryzacją zespołów akt zawierających źródła do historii oświaty i szkolnictwa polskiego w XIX i XX wieku. W latach 1927–1929 jako ekspert archiwalny z ramienia Wydziału Archiwów Państwowych przeprowadził reorganizację Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Opracował i wprowadził w życie wykaz akt registratury MSZ. W czasie okupacji (po zagładzie we wrześniu 1939 roku Archiwum Oświecenia) przeszedł do pracy w Archiwum Akt Nowych, które dało mu możliwość rozszerzenia znajomości źródeł do historii najnowszej i archiwoznawstwa, a także

³⁹ Manteuffel T., *Moja praca w Archiwum Akt Nowych podczas okupacji*, [w:] *Walka o dobra kultury*, Warszawa 1939–1945, t. I, s. 570.

ukrycia jego działalności konspiracyjnej. Pracował tam do końca stycznia 1945 roku. W 1953 roku został przewodniczącym Rady Archiwalnej przy Naczelnym Dyrektorsze Archiwów Państwowych. Od 1954 roku ściśle współpracował z Archiwum PAN, początkowo jako członek Komisji Oceny Zakupów, a także przewodniczący Rady Naukowej (od 1962)⁴⁰. Tadeusz Manteuffel wniósł ogromny wkład w rozwój archiwistyki. Był autorem wielu prac z archiwoznawstwa, organizacji władz i urzędów oraz struktur kancelaryjnych i registratur, które w większości drukowane były w „Archeionie”⁴¹. Materiały Tadeusza Manteuffla wpłynęły do Archiwum PAN w kilku partiach. W 1960 roku sam twórca przekazał do Archiwum *Materiały do instrukcji kancelaryjnej MSZ*. Po jego śmierci spuścizna została zakupiona od żony Marii Manteuffel (1971), a inne dokumenty przekazane zostały Archiwum PAN przez profesora Aleksandra Gieysztor (1971) i profesora Stanisława Trawkowskiego (1977). W spuściznie występują tylko fragmentaryczne materiały z zakresu archiwistyki. Z dokumentów działalności organizacyjno-naukowej, dydaktycznej, wydawniczej i archiwalnej profesora Manteuffla przechowywane są: informacja o terminach zebrań Sekcji Archiwalnej Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich Koła Warszawskiego (j. 45), recenzje prac doktorskich oraz opinie w sprawie nadania tytułów docenta i profesora w latach 1958–1969 znanym i cenionym archiwistom polskim z dołączonymi życiorysami i bibliografiami prac niektórych kandydatów (j. 85–86). Poza tym wśród obszernych materiałów prac wydawniczych i redakcyjnych posiadamy m.in. korespondencję z Redakcją „Archeionu” i Redakcją Wydawnictw Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz umowę na wykonanie pracy autorskiej pt. *Archiwum Oświecenia Publicznego w Warszawie*. Na szczególną uwagę zasługują jednostki 105 i 106 dotyczące przedwojennych prac Tadeusza Manteuffla nad wykazami akt Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1937–1939, a także związane z jego funkcją przewodniczącego organów doradczych przy Naczelnnej Dyrekcji Archiwów Państwowych (j. 107) z lat 1950–1970. Protokoły posiedzeń Komisji Repartycyjnej z lat 1947–1948 przedstawiają udział Manteuffla w akcji podziału księgozbiorów poniemieckich i darów z zagranicy między biblioteki i wyż-

⁴⁰ Gieysztor A., *Manteuffel (Manteuffel-Szoego) Tadeusz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1974, t. XIX/4, z. 83, s. 499–501; Kolankowski Z., *Manteuffel-Szoego Tadeusz*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 137.

⁴¹ Kolankowski Z., *Manteuffel-Szoego Tadeusz*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 137.

sze uczelnie (j. 108). Wśród bogatych dokumentów biograficznych znalazły się autobiografie i bibliografie prac z lat 1924–1969 oraz dokumenty dotyczące pracy w Archiwum Oświecenia Publicznego i Archiwum Akt Nowych (j. 111, 114). Niezmiernie cenne materiały do wspomnień z lat 1902–1951 umożliwiają poznanie jego życia, pracy zawodowej, naukowej oraz społeczno-politycznej (j. 119). Obszerna korespondencja (j. 123–134) od uczonych krajowych i zagranicznych oraz instytucji dotyczy głównie spraw naukowych. Występują tu listy od znanych w Polsce archiwistów, takich jak Marceli Handelsman, Franciszek Bujak, Wojciech Hejnosz, Stanisław Kętrzyński, Zygmunt Kolankowski, Kazimierz Konarski, Andrzej Tomczak, Adam Wolff.

Roch Morcinek, historyk, archiwista, podpułkownik Wojska Polskiego, w marcu 1935 roku podjął pracę w Archiwum Wojskowym w Warszawie jako kontraktowy referent archiwista. Opracowywał akta II Armii Wojska Polskiego z lat 1918–1920 oraz porządkował akta operacyjne zdeponowane w Wojskowym Biurze Historycznym. W 1938 roku zdał państwowy egzamin archiwalny. W tym samym czasie kontynuował pracę naukową nad historią okresu przełomu XVIII i XIX wieku i w 1937 roku doktoryzował się na podstawie monografii o generale Stanisławie Mokronowskim. W 1939 roku, po otrzymaniu nominacji na porucznika, został zmobilizowany i nadzorował ewakuację części zasobu Archiwum Wojskowego do Rumunii; materiały te przekazał Ambasadzie Polskiej w Bukareszcie. Internowany przez władze rumuńskie, uciekł z obozu w Bals. Przedostawszy się do Francji, wstąpił do Armii Polskiej. W czerwcu 1940 roku dostał się do niewoli niemieckiej i osadzony został w Oflagu II C w Woldenbergu (Dobiegniewie). Po wyzwoleniu obozu przez Armię Radziecką w lutym 1945 roku Roch Morcinek wrócił do kraju, a w kwietniu wstąpił do wojska. W tym samym roku w stopniu kapitana został zastępcą kierownika Centralnego Archiwum Wojskowego w Gdańsku-Oliwie (mieściła się tam wywieziona przez Niemców dokumentacja wojskowa), kierując nim w okresie 1948–1950. W 1946 roku awansował na stopień majora, a w 1948 podpułkownika. Po przeniesieniu Archiwum Wojskowego do Wesolej koło Warszawy przeszedł do rezerwy (styczeń 1950) i rozpoczął pracę na stanowisku kustosa w Archiwum Państwowym w Gdańsku. Zajmował się tam porządkowaniem akt miasta Elbląga, uczestniczył w przygotowaniu „Archiwalnego Biuletynu Informacyjnego”. W latach 1961–1968 pełnił funkcję dyrektora Wojewódzkiego Archiwum Państwowego. 2 lutego 1965 roku powoła-

ny został na okres trzech lat na członka Rady Archiwalnej przy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie, a w 1966 objął stanowisko wizytatora w kompleksowych wizytacjach archiwów w zakresie kancelarii okresu stanisławowskiego⁴². Materiały Rocha Morcinka wpłynęły do Archiwum w dwóch partiach. Pierwszą część Archiwum uzyskało drogą zakupu w 1972 roku, a druga ofiarowana została przez żonę Elżbietę Morcinek w 1973 roku. W spuściznie tej występują nieliczne dokumenty związane z działalnością naukową w Archiwum Wojewódzkim w Gdańsku po 1945 roku. Są to rękopisy i maszynopisy dotyczące między innymi Archiwum Elbląskiego i Senatu Wolnego Miasta Gdańska⁴³ oraz notatki związane z porządkowaniem zespołów archiwalnych⁴⁴.

Eugeniusz Szwankowski, varsavianista, szczególnie zainteresowany historią teatru, był od czerwca 1931 roku pracownikiem Archiwum Miejskiego m.st. Warszawy, z którym związany był przez dwadzieścia lat. W maju 1951 roku został p.o. dyrektora Archiwum, przekształconego w Archiwum Państwowe Miasta Warszawy i Województwa Warszawskiego. Funkcję tę pełnił do maja 1952 roku, do chwili przejścia do Instytutu Sztuki PAN⁴⁵. W spuściznie jego znaleźć można materiały dotyczące przebiegu pracy zawodowej w Archiwum, a wśród nich nominację na dyrektora i kustosza oraz rozwiązanie umowy o pracę (j. Os. 3). Na szczególną uwagę zasługuje opracowanie Eugeniusza Szwankowskiego *Dzieje Archiwum Miejskiego w Warszawie* opublikowane w 1956 roku (j. A-6).

APAN, III-303, Os. 8

Zygmunt Kolankowski od 1 listopada 1949 roku na własną prośbę zatrudniony został w Wydziale Archiwów Państwowych. Powierzono mu wówczas wizytowanie archiwów terenowych, głównie Polski północnej: Szczecina, Gdańska, Bydgoszczy, Torunia i Olsztyna. Zajmował się także sprawami lokalowymi archiwów oraz uzyskaniem nowej siedziby

⁴² Sławoszeńska M., *Morcinek Roch Jan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Wrocław 1976, t. XXI/4, z. 91, s. 761–762; Sławoszeńska M., *Morcinek Roch*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich...*, s. 150–151.

⁴³ Materiały Rocha Morcinka, APAN, III-201, j. 17.

⁴⁴ Tamże, j. 18.

⁴⁵ Materiały Eugeniusza Szwankowskiego, APAN, III-303.

dla Archiwum Akt Nowych. W 1951 roku wspólnie z Konstantym Murzą-Murziczem opracował *Dekret o archiwach państwowych* wraz z rozporządzeniami wykonawczymi pt. *Zbiór przepisów archiwalnych, stan na dzień 1 X 1952 r.*, opublikowany w 1952 roku. 1 września 1952 roku objął stanowisko dyrektora w Archiwum Akt Nowych, w którym pracował do 1 sierpnia 1955 roku. Po powstaniu Polskiej Akademii Nauk (1951) zrodził się pomysł utworzenia archiwum tej instytucji.

APAN, ZF, V-252

Zygmunt Kolankowski odbył rozmowę z sekretarzem naukowym PAN profesorem Henrykiem Jabłońskim (listopad 1953) i otrzymał propozycję zorganizowania archiwum. Uzyskawszy zgodę Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych Henryka Altmana, 1 maja 1955 roku mianowany został dyrektorem Archiwum Polskiej Akademii Nauk. Na stanowisku tym pracował do chwili przejścia na emeryturę w 1983 roku. Jeszcze jako emeryt pracował w nim na części etatu. Jako dyrektor Archiwum PAN w niedługim czasie zorganizował tę placówkę, zatrudnił odpowiedni personel i zgromadził zbiory (głównie spuścizny uczonych polskich), które stały się warsztatem prac naukowo-badawczych. Obok centrali w Warszawie utworzono trzy oddziały: w Krakowie w 1955 roku, w Poznaniu w 1956 roku i w Katowicach w 1974 roku, obecnie z siedzibą w Wodzisławiu Śląskim. Obok działalności naukowej prowadził również szeroką działalność dydaktyczną, organizacyjną i wydawniczą. Należał do wielu towarzystw naukowych. W swej długoletniej karierze profesor Zygmunt Kolankowski zgromadził imponujący dorobek naukowy. Za całokształt swojej pracy uhonorowany został wieloma odznaczeniami i nagrodami⁴⁶. Spuściznę swoją profesor Zygmunt Kolankowski przekazał w testamencie Archiwum PAN. Do tej pory posiadała ona spis tymczasowy, a w chwili obecnej jest w toku opracowywania naukowo-archiwalnego przez autorkę niniejszego artykułu. Jest to jedna z największych spuścizn przechowywanych w naszych zbiorach (ok. 9 m.b.) i najbardziej różnorodna pod

⁴⁶ Dymnicka-Wołoszyńska H., *Zygmunt Kolankowski. Życie i działalność naukowa twórcy Archiwum PAN (1913–1998)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 1999, nr 40, s. 4–19; Tomczak A., *Zygmunt Kolankowski (11 XI 1913–31 XII 1998)*, „Archeion”, 2000, t. CI, s. 356–360.

względem grup materiałów określanych przez *Wytyczne...* Jej cenna i interesująca zawartość pozwala jedynie na podanie częściowych informacji (podobnie jak w przypadku materiałów Hermana Rappaporta) o tym bogatym i złożonym zespole. Przedstawia ona ogromny wachlarz zainteresowań i różnorodną działalność naukową twórcy. Zachowały się w niej rękopisy i maszynopisy szeregu artykułów informujących o źródłach APAN, drukowanych najczęściej w „Archeionie”, „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”, „Kwartalniku Historycznym”, „Biuletynie Archiwum PAN”, „Archiwiscie” i „Nauce Polskiej”. Dużą część materiałów stanowią wykłady oraz notatki do nich prowadzone między innymi w Ośrodku Informacji Naukowej PAN i Centralnym Instytucie Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej. Występują tu również recenzje podręczników i opracowań z zakresu archiwistyki. Wiele miejsca w spuściźnie zajmują tłumaczenia z języków obcych ważnych tekstów archiwalnych. Dużą część spuścizny stanowią bardzo bogate materiały warsztatowe z wypisami z polskiej i obcej literatury naukowej. Równie obszerna jest grupa materiałów działalności twórcy spuścizny. Obrazuje ona aktywność Zygmunta Kolankowskiego na wyższych uczelniach, w instytutach, towarzystwach naukowych, w których Kolankowski często pełnił eksponowane funkcje. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Miłośników Historii, Komisji do spraw Dokumentacji Naukowej Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, Rady Naukowej Biblioteki PAN w Warszawie, Biblioteki PAN w Gdańsku, Ośrodka Informacji Naukowej PAN, Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. W latach 1972–1973 brał udział w pracach organizacyjnych i obradach II Kongresu Nauki Polskiej. Prowadził również szeroką działalność wydawniczą. Był współautorem *Wytycznych opracowania archiwalnego spuścizn rękopiśmiennych*, redaktorem i współautorem „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, *Przewodnika po zespołach i zbiorach Archiwum PAN*. Przyczynił się do wydania *Słownika biograficznego archiwistów polskich* i wielu innych publikacji. Wśród licznych materiałów biograficznych znalazły się autobiografie, zestawienia bibliografii prac własnych, dokumenty osobiste, dokumenty dotyczące przebiegu pracy zawodowej i naukowej, fotografie i życzenia okolicznościowe. Na szczególną uwagę zasługują pamiętniki Zygmunta Kolankowskiego z lat 1939–1943 pt. *Czas niehumaniczny. Więzienia: Zakopane, Montelupich; Czas niehumaniczny. Buchenwald nr 10648; Czas niehumaniczny. K.L. Auschwitz 1940–1943* oraz fragment wspo-

mnień *Praca w Wydziale Archiwów Państwowych 1949–1951*. Podstawę spuścizny stanowi również korespondencja wychodząca i wpływająca. Odzwierciedla ona bardzo rozległą działalność naukową i wydawniczą profesora z osobami prywatnymi i instytucjami. Znajdują się w niej także listy od żony, rodziny i znajomych.

W archiwum osobistym **Mariana Wojciechowskiego**, Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w latach 1981–1992, dominują prace i artykuły z historii najnowszej. Niewielkim uzupełnieniem są materiały związane z działalnością archiwalną. Zachowało się powołanie na członka Rady Naukowej Archiwum Polskiej Akademii Nauk z 23 marca 1975 roku, powołanie na stanowisko przewodniczącego Rady Naukowej do spraw Archiwów Resortu Spraw Wewnętrznych i Administracji przy ministrze spraw wewnętrznych i administracji z 27 marca 1997 roku, regulamin Rady, protokół posiedzenia inauguracyjnego, struktura i zasób archiwów resortu spraw wewnętrznych i administracji, obszerna korespondencja urzędowa naczelnego dyrektora, odznaka honorowa „Za Zasługi dla Archiwistyki” nadana w 1978 roku oraz zaproszenie, program i lista uczestników I Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich w Przemyśle w 1986 roku. Ponieważ materiały te nie zostały do chwili obecnej opracowane, nie pozwalają na dokładne opisanie występujących tu dokumentów.

Spuścizny archiwistów zgromadzone w Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie odgrywają dużą rolę w badaniach historii polskiej archiwistyki. Prezentując sylwetki wymienionych wyżej uczonych i ich archiwa osobiste, łatwo można zauważyć ścisłe powiązania między nimi. Pracowali w tych samych instytucjach, współpracowali ze sobą zawodowo i naukowo, często korespondowali, a wytworzone przez nich materiały stanowią dziś bardzo ważną grupę źródeł archiwalnych.

APAN, ZF, XXX–150

Joanna Arvaniti
Warszawa

WYSTAWA *ARCHIWA WARSZAWSKIE DAWNIEJ I DZIŚ*¹

W przygotowaniu wystawy *Archiwa warszawskie dawniej i dziś* (44 barwne tablice o wymiarach 100×100 cm) uczestniczyło osiem warszawskich archiwów (Archiwum Akt Nowych, Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie, Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Centralne Archiwum Wojskowe im. mjr. Bolesława Waligóry, Instytut Pamięci Narodowej, Narodowe Archiwum Cyfrowe i Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie) oraz zarządzająca podległymi jej archiwami państwowymi Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Na miejsce prezentacji, odbywającej się w ramach XV Festiwalu Nauki, wybrano prestiżowy punkt stolicy — Galerię Plenerową przy ul. Traugutta. Obejmujące osiem wieków historii materiały współuczestniczących w projekcie instytucji, przedstawionych na wystawie w kolejności alfabetycznej, zostały podzielone na cztery bloki tematyczne: siedziby, straty wojenne, archiwiści przy pracy (część zewnętrzna Galerii), najciekawsze zbiory (część wewnętrzna Galerii). Na wystawie zgromadzono około 320 eksponatów, przy czym prawie połowa z nich (około 150) to niezwykle ciekawe i różnorodne obiekty pochodzące z zasobu poszczególnych instytucji i najbardziej dla ich zbiorów reprezentatywne.

Tablice wstępne, opatrzone tekstami opisującymi burzliwe dzieje i stan obecny uczestniczących instytucji, ich zadania, cele, zbiory i perspektywy rozwoju, prezentują ich historyczne i współczesne siedziby, w tym również budynki i materiały zniszczone w czasie zawieruch wojennych. Wstrząsające wrażenie robią zdjęcia ruin domów i dokumentów nadpalonych, przestrzelonych lub uszkodzonych odłamkami pocisków (Archiwum Główne Akt Dawnych, Centralne Archiwum Wojskowe). Warto zwrócić uwagę na tablicę upamiętniającą archiwistów

¹ Tekst w skróconej formie ukazał się w *Katalogu wystawy „Archiwa warszawskie dawniej i dziś”*, Warszawa 2011, s. 7–8.

poległych, zamordowanych, zaginionych lub zmarłych w czasie 2. wojny światowej. Można tu znaleźć nazwiska takich wybitnych uczonych, jak Stefan Ehrenkreutz zmarły w 1945 roku w więziennym szpitalu w Wilnie, Marceli Handelsman zmarły w 1945 roku w obozie Dora-Nordhausen, Janusz Iwaszkiewicz rozstrzelany w 1944 roku w alei Szucha w Warszawie, Józef Siemieński zamordowany w 1941 roku w obozie Auschwitz-Birkenau (Archiwum Główne Akt Dawnych). Głęboko zapada w pamięć nieupowszechniane dotychczas zdjęcie z widokiem na Krakowskie Przedmieście, ze ścielącymi się dymami i wałającymi po ulicy różnymi przedmiotami, wykonane z okien Pałacu Staszica w pierwszych dniach sierpnia 1944 roku przez uczestnika powstania warszawskiego Sylwestra Brauna, pseudonim Kris (Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie). Szokujące, szczególnie dla młodzieży, są fotografie przedstawiające kamienną pustynię po powstaniu warszawskim na terenie zrównanego z ziemią Muranowa czy Rynku Starego Miasta (Archiwum Państwowe m.st. Warszawy). W zewnętrznej części ekspozycji pokazano teraźniejsze magazyny archiwalne, pomieszczenia działów i pracowni naukowych. Interesujące są plansze Instytutu Pamięci Narodowej i Narodowego Archiwum Cyfrowego prezentujące najnowocześniejszy sprzęt do rekonstrukcji, konserwacji i digitalizacji zbiorów. Na tablicy Archiwum Akt Nowych zobaczyć można zabytkową skrzynkę na rewersy umocowaną na korytarzu „magazynowca”, a na tablicy Archiwum Głównego Akt Dawnych Metryki Koronne — kamienną płytę towarzyszącą Archiwum we wszystkich jego historycznych siedzibach.

Na tablicach poświęconych opiekunom archiwaliów zaprezentowano wizerunki dawnych dyrektorów instytucji, archiwistów szczególnie zasłużonych dla nauki, a także współczesne zdjęcia pracowników podczas realizacji kwerend, w czasie konferencji naukowych czy uroczystości archiwalnych. Warto zwrócić uwagę na świetne rysunki satyryczne z początku lat 60. XX wieku podpisane inicjałami M. T. [Mieczysław Torczyński], przedstawiające w sposób żartobliwy problemy związane z pracą w Archiwum, ówczesne trudności materialne, konflikty, dysonanse międzyoddziałowe. Te zabawne, a jednocześnie bardzo wymowne obrazki są doskonałym urozmaicheniem naszej dostojnej ekspozycji (Archiwum Akt Nowych).

Największą atrakcją wystawy są oczywiście reprodukcje najcenniejszych i najciekawszych papierowych i pergaminowych dokumentów, fotografii, medali, map, grafik, listów i druków pochodzących ze zbiorów

uczestniczących instytucji. Plansze są niezwykle urozmaicone i pokazują autentyczne skarby kultury i nauki polskiej. Na tablicach Archiwum Głównego Akt Dawnych można podziwiać prawdziwe pomniki dziedzictwa narodowego, m.in.: dokument z przywilejem księcia mazowieckiego Janusza dla Warszawy na budowę łaźni z 1376 roku, akt hołdu pruskiego z 1525 roku, unii lubelskiej z 1569 roku, akt konfederacji warszawskiej z 1573 roku, Konstytucji 3 maja z 1791 roku, Konstytucji Księstwa Warszawskiego z 1807 roku, ozdobne pudło na pisma prymasa Jana Pawła Woronicza z haftowanymi srebrem wyobrażeniami Orła i Pogoni, wizerunki królów polskich — Augusta III, Jana III Sobieskiego i Stefana Batorego — oraz autografy wielkich Polaków — Jana Długosza, Tadeusza Kościuszki, księcia Józefa Poniatowskiego i Emilii Plater. Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie pokazało m.in. pergaminowy akt przeniesienia kolegiaty z Czerska do Warszawy z 1398 roku oraz barwną mapę zasięgu terytorialnego archidiecezji warszawskiej z 1918 roku. Powstawanie akt metrykalnych zobaczyć można, oglądając *Księgę chrztów* z lat 1584–1601 kolegiaty św. Jana. Najstarszy dokument na wystawie (ze zbiorów Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie) pochodzi z 1273 roku. Jest to fragment pergaminowej cysterskiej *Księgi cudów* z opactwa w Kołbaczu z charakterystycznymi opisanymi otworami — pozostałościami po naroślach na skórze młodej kozy — i wspinalie zachowanymi kolorami ozdobnych inicjałów. Archiwum PAN pokazało też najstarsze na wystawie zdjęcie (jest to reprodukcja dagerotypu sprzed 1860 roku przedstawiająca rodzinę autora sześciotomowego *Słownika języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego, z pochodzenia Szweda, językowo Niemca, a sercem Słowianina) i najstarszy medal autorstwa nadwornego medaliera królewskiego Jana Filipa Holzhaeussera (jest to medal zaszczytny Stanisława Augusta Poniatowskiego przyznany w 1765 roku Stanisławowi Konarskiemu, publicyście, pedagogowi, pijarowi, ze słynną inskrypcją „Sapere auso” — „Temu, kto ośmielił się być mądrym”). Na planszy ze zbiorami Archiwum PAN jest też reprodukcja okładki starodruku wydane w Krakowie w 1683 roku autorstwa Stanisława Solskiego SJ *Geometra polski*. Jest to pierwsza książka napisana po polsku, w której zawarto rysunki używanych wówczas urządzeń technicznych, opatrzone uwagami o wydajności maszyn i przestrożkami dotyczącymi bezpieczeństwa pracy; zawiera ona słownik wyrazów techniczno-budowlanych w języku polskim oraz reprodukcje m.in. rysunków samego Stanisława Solskiego. Na wystawie bogato prezentowana jest korespondencja, w znacznej mierze pochodząca z zasobu Archiwum

PAN. Możemy tu znaleźć listy: Jana Śniadeckiego z 1808 roku, Adama Jerzego Czartoryskiego z 1810 roku, Henryka Sienkiewicza z 1899 roku (jest to właściwie zaproszenie skierowane do jego kuzyna Romana Szwoynickiego, malarza, na posiedzenie rady rodzinnej, opatrzone uwagą „Początek rady o ósmej wieczorem punkt”), Bronisława i Józefa Piłsudskich z 1915 i 1921 roku, Marii Skłodowskiej-Curie z 1926 roku, Alberta Einsteina z 1946 roku. Ciekawy jest list do Naczelnika Państwa od anonimowego ochotnika pragnącego zostać „żywą torpedą”, zaczerpnięty ze zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego im. mjr. Bolesława Waligóry. Obiekty tego ostatniego Archiwum, przypominające narodziny i obronę niepodległości Polski, w przeważającej części związane są z postacią Józefa Piłsudskiego (odezwy, rozkazy). Wśród eksponatów Archiwum Państwowego m.st. Warszawy pełne uroku i niezwykłego czaru są pocztówki z widokami ulic dawnej Warszawy, plany Warszawy z przełomu XIX i XX wieku, wykonane pod kierunkiem angielskich inżynierów Lindleyów, oraz projekty odbudowy stolicy po 2. wojnie światowej, a także kolekcja starych konterfektów (m.in. Heleny Modrzejewskiej, Juliusza Osterwy czy Józefa Redo), wśród których szczególnie urokliwe są portreciki dzieci, a wśród nich wizerunek ośmioletniego Stefka Paszkiewicza czy podobizny czterech pociech Józefa i Anny Smoleńskich. Emocje budzą dokumenty Instytutu Pamięci Narodowej, wśród których znalazły się zdjęcia operacyjne SB, wykonane z ZPO (Zakryte Punkty Obserwacyjne) podczas demonstracji w marcu 1968 roku, z okazji pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w 1979 roku i w czasie pogrzebu zakatowanego przez milicjantów w 1983 roku poety Grzegorza Przemyska, a także fragmenty akt operacyjnych SB niszczonych przez komunistycznych funkcjonariuszy na przełomie 1989 i 1990 roku. Fotografia z pogrzebu Grzegorza Przemyska oraz z demonstracji na Rynku Starego Miasta, zrobiona 3 maja 1982 roku (Archiwum Akt Nowych), to najnowsze obiekty na wystawie, jeżeli nie liczyć wizerunków współczesnych siedzib archiwów (z 2011 roku) oraz fotografii archiwistów przy pracy (z 2010 roku), np. zdjęć z XIV Festiwalu Nauki (Archiwum Główne Akt Dawnych), z Nocy Muzeów (Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie), z uroczystości przekazania APW dokumentów Marcelego Porowskiego (Archiwum Państwowe m.st. Warszawy). Mistrzowskie są plansze z fotografiami sportowców, aktorów i tancerzy zrobione podczas wykonywania przez nich efektownych skoków czy tańców (Narodowe Archiwum Cyfrowe).

Bogactwo przygotowanego przez poszczególne archiwa materiału spowodowało, że wybór eksponatów na wystawę nie był łatwy. Obiekty na tablicach ułożono chronologicznie, jednak czasami wkrada się tu zamierzony artystyczny nieład, spowodowany szczupłością miejsca i chęcią zaprezentowania jak największej ilości różnorodnych unikatowych eksponatów. Wybierając obiekty do prezentacji w Galerii Plenerowej, kierowano się przede wszystkim tym, aby były one interesujące dla bardzo szerokiego i zróżnicowanego kręgu zwiedzających i żeby stworzyły portret zbiorowy warszawskich archiwów z całą różnorodnością i bogactwem zgromadzonych w nich pamiątek narodowych z okresu od XIII wieku po czasy współczesne.

Scenariusz wystawy opracowała na podstawie nadesłanych przez poszczególne instytucje materiałów dr Joanna Arvaniti z Archiwum Polskiej Akademii Nauk, ciekawy projekt plastyczny stworzyła Maria Kaliszczuk-Donaj z Agencji Wydawniczo-Poligraficznej AMALKER, kuratorem i głównym organizatorem ekspozycji oraz koordynatorem działań była profesor Alicja Kulecka z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Wystawie towarzyszy niewielki barwny katalog, wydany przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego i Polską Akademię Nauk Archiwum w Warszawie.

Plansze wystawowe są dostępne na stronie internetowej Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie www.petea.home.pl/apan.

Otwarcie wystawy *Archiwa warszawskie dawniej i dziś*, 2011, fot. T. Rudzki

Otwarcie wystawy *Archiwa warszawskie dawniej i dziś*, 2011, fot. T. Rudzki

Otwarcie wystawy *Archiwa warszawskie dawniej i dziś*, 2011, fot. T. Rudzki

Katarzyna Słojkowska
Warszawa

MATERIAŁY MARII SKŁODOWSKIEJ-CURIE W ZBIORACH PAN ARCHIWUM W WARSZAWIE

Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie jest jedną z instytucji, która posiada w swoich zbiorach materiały Marii Skłodowskiej-Curie. Wśród nich można wydzielić trzy grupy. Grupę pierwszą stanowią korespondencja uczoney z lat 1908–1931. Są to rękopiśmienne listy do współpracowników — Ludwika Wertensteina i Stanisława Kalinowskiego. Uzupełniają je fotografie listów do rosyjskich uczonych z lat 1911 i 1926 oraz zdjęcie listu z 11 września 1913 roku do przedstawiciela Towarzystwa Krzewienia Oświaty. Grupa druga to materiały dotyczące noblistki i uroczystości jubileuszowych z nią związanych. Należą tu artykuły, opracowania, zestawienia bibliograficzne, zaproszenia, broszura. Grupę trzecią tworzy korespondencja członków rodziny uczoney. Są to listy siostry Bronisławy Dłuskiej, kuzyna Józefa Boguskiego, córki Ireny Joliot-Curie, zięcia Fryderyka Joliot-Curie oraz wnuczki Heleny Langevin. Pochodzą one z lat 1925–1958. Wszystkie materiały aktowe są częścią składową pięciu spuścizn oraz dwóch kolekcji i obejmują lata 1908–2002. Ponadto w zbiorach Archiwum znajdują się fotografie Marii Skłodowskiej-Curie i jej rodziny oraz medale pamiątkowe związane z jubileuszami noblistki.

Spuścizny mają to do siebie, że oprócz materiałów ściśle dotyczących ich twórców zawierają często materiały innych osób. Najczęściej są to materiały bliskich krewnych, przyjaciół, znajomych, współpracowników, ale też na przykład korespondentów, z którymi tylko wymieniano informacje i poglądy. Najwięcej materiałów Marii Skłodowskiej-Curie w PAN Archiwum w Warszawie znajduje się w spuściznie fizyka Ludwika Wertensteina (III–25). Był to praktykant w paryskim laboratorium noblistki, a następnie pracownik i kierownik Pracowni Radiologicznej

Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, którą w sposób formalny kierowała Maria Skłodowska-Curie.

W jego spuściznie znajduje się korespondencja z uczoną, z jej siostrą Bronisławą Dłuską, kuzynem Józefem Boguskim oraz z córką Ireną i jej mężem Fryderykiem Joliot-Curie. 14 listów Marii Skłodowskiej-Curie pochodzi z lat 1908–1931. Są napisane w języku polskim i francuskim, większość na papierze z nagłówkiem „Faculté des Sciences de Paris”. Listy dotyczą współpracy między uczonymi, a więc np. zaopatrzenia w odpowiednie przyrządy i odczynniki do prac laboratoryjnych, odczytu oraz artykułu Józefa Boguskiego i uwag merytorycznych Marii Skłodowskiej-Curie do tego artykułu. Są w nich informacje o przyjazdach i pobytach noblistki w Polsce oraz o jej zaangażowaniu w prace nad organizacją placówek radiologicznych w kraju. W liście z 11 września 1913 roku dotyczącym Pracowni Radiologicznej noblistka pisze: „Przyjąwszy na siebie kierunek tej instytucji, powinnam uczynić wszystko, co jest w mojej możliwości, aby jej rozwój zapewnić”¹. W piśmie z 30 października 1924 roku uczona porusza sprawę Instytutu Radowego w Warszawie: „Sprawa Instytutu w Warszawie nie bardzo się posuwa. [...] Obawiam się, że w obecnych finansowych warunkach nie można się wiele stąd spodziewać. Jeśli się tak okaże, to wypadnie odłożyć na lat kilka myśl o powołaniu tej tak pożądanej instytucji”².

Z kolei z listu Bronisławy Dłuskiej do Ludwika Wertensteina wynika, że trudności finansowe miały charakter tymczasowy. W piśmie z 30 maja 1925 roku siostra noblistki — jako członkini Komitetu Daru Narodowego dla Marii Skłodowskiej-Curie — informuje uczonego o mającej się odbyć uroczystości wmurowania kamienia węgielnego pod budowę Instytutu Radowego w Warszawie i towarzyszącej jej akademii w Ratuszu³. Natomiast w liście z 10 czerwca 1936 roku przysłała uczonemu pewną ilość danych biograficznych o Irenie Joliot-Curie, zawierających wiele szczegółów z jej osobistego i rodzinnego życia.

List od Józefa Boguskiego, chemika, asystenta Dmitrija Mendelejewa, z 27 stycznia 1929 roku jest podziękowaniem dla Ludwika Wertensteina za jego odczyt. „Wysłuchałem go z niesłabnącem zajęciem i mam szczerzy zamiar i nadzieję, że go i w druku jeszcze bliżej z niesłabnącem zajęciem niejednokrotnie odczytam” — pisze kuzyn Marii Skłodowskiej-Curie⁴.

¹ Materiały Ludwika Wertensteina, APAN, III–25, j. 53, k. 97.

² Tamże, k. 100.

³ Tamże, j. 51, k. 118.

⁴ Tamże, k. 56.

Dalej dodaje: „[...] niemniej przeto nie tylko nie żałuję, ale po prostu dumny jestem z tego, że to ja byłem inicjatorem utworzenia w TNW Pracowni Radiologicznej — skoro ona znajduje się w pańskim ręku”⁵.

Listy Ireny i Fryderyka Joliot-Curie z lat 1935–1939 są związane z polską edycją pracy Marii Skłodowskiej-Curie *Radioactivité*, której przekładu dokonał Ludwik Wertenstein. Tekst tłumaczenia wraz z uzupełnieniami również znajduje się w jego spuściźnie (j. 21). Ponadto 5 listów od Fryderyka Joliot-Curie z lat 1932–1939 dotyczy współpracy uczonych na polu naukowym.

W spuściźnie znajdują się także napisane przez Ludwika Wertensteina artykuły o noblistce, bibliografia jej prac i recenzja biografii *Madame Curie* napisanej przez Ewę Curie. Materiały te pochodzą z lat około 1934–1938.

Materiały rodziny Kalinowskich (III–228) zawierają dwa listy Marii Skłodowskiej-Curie do Stanisława Kalinowskiego, fizyka, profesora Politechniki Warszawskiej, założyciela i kierownika Instytutu Fizycznego Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Pierwszy list, z 12 listopada 1909 roku, dotyczy artykułu do *Księgi pamiątkowej* czasopisma „Wszechświat” i podręcznika fizyki dla szkół średnich autorstwa profesora Witkowskiego⁶. Uczona wyjaśnia, że nie może podjąć się napisania artykułu, gdyż jest tak zapracowana, że nawet codziennym zajęciom jej trudno podołać. A to dlatego, że cały czas zajmują jej zajęcia szkolne i laboratoryjne. Z kolei książkę profesora Witkowskiego określa jako bardzo dobrą do nauczania fizyki w szkołach średnich. W drugim liście, z 21 listopada 1922 roku, noblistka wyraża głęboki żal, że nie może obiecać szybkiej i pomyślnej interwencji w sprawie Obserwatorium Magnetycznego w Świdrze pod Warszawą⁷.

Fotografie korespondencji Marii Skłodowskiej-Curie do rosyjskich uczonych zostały przekazane Archiwum PAN przez Archiwum RAN wraz ze zdjęciami dyplomów, listów i zaproszeń obrazujących polsko-rosyjskie kontakty naukowe (III–394). Są to listy noblistki do mineraloga i geochemika Władimira Iwanowicza Wiernadskiego z 30 stycznia i 29 maja 1911 roku i do biofizyka Piotra Piotrowicza Łazariewa z 22 grudnia 1926 roku. Obydwa pisma do Władimira I. Wiernadskiego to rękopisy uczonej w języku francuskim. Korespondencja z Piotrem P. Łazariewem to maszynopis na blankiecie Laboratorium Curie, podpisany

⁵ Tamże.

⁶ Materiały rodziny Kalinowskich, APAN, III–228, j. 48, k. 11–12.

⁷ Tamże, k. 13–14.

własnoręcznie przez Marię Skłodowską-Curie, która także w języku francuskim dziękuje za miły list. Ponadto znajdują się tu odbitki listów związanych z uroczystościami ku czci uczzonej.

Materiały Heleny Szalayowej (38) zawierają korespondencję Ireny i Fryderyka Joliot-Curie oraz Heleny Langevin — ich córki i wnuczki Marii Skłodowskiej-Curie. 64 listy od Ireny Joliot-Curie obejmują lata 1945–1955 i są w języku francuskim. Jeden został napisany wspólnie z mężem Ireny Fryderykiem. Siostrzenica Heleny Szalayowej przekazuje w nich wiadomości osobiste i rodzinne, informuje o trudnych warunkach życia w Paryżu, o terminach przyjazdów do Warszawy. W dwóch listach z 1947 roku komentuje amerykański film o Marii Skłodowskiej-Curie (pracę na temat tego filmu można także znaleźć w spuściźnie Edwarda Stenza, III–113, j. 27). W liście z 14 lipca 1950 roku pisze, że korespondencja z Polski do niej nie dochodzi — jest konfiskowana.

Pięć listów Heleny Langevin pochodzi z lat 1948–1958; zostały one napisane w języku francuskim. Są tu przede wszystkim wiadomości o rodzinie, a także np. informacje o uroczystościach ku czci Marii i Piotra Curie w Chinach w 1956 roku. 3 listy i zaproszenie od Fryderyka na obrady 2. Światowego Kongresu Obrońców Pokoju w Warszawie obejmują lata 1950–1958 i są także w języku francuskim. W spuściźnie znajdują się ponadto listy i zaproszenia od innych nadawców; zawarte są w nich wiadomości o uroczystościach poświęconych najwybitniejszej uczonej świata czy np. kondolencje z powodu śmierci Ireny Joliot-Curie. Wśród nich najwięcej jest listów od Eugénie Cotton — uczennicy Marii Skłodowskiej-Curie z École Normale Supérieure de Jeunes Filles w Sèvres, uczoney francuskiej odznaczonej za swoje osiągnięcia naukowe Legią Honorową. Listy obejmują lata 1956–1958. Towarzyszą im dwa wycinki prasowe z prasy francuskiej. W zespole znajduje się też artykuł Ignacego Złotowskiego *Moje ostatnie spotkanie z Fr. Joliot-Curie* w postaci wycinka prasowego z numeru 201. „Życia Warszawy” z 1958 roku.

W spuściźnie Józefa Hurwica (III–183), wybitnego chemika, można znaleźć prace poświęcone Marii Skłodowskiej-Curie wraz z materiałami warsztatowymi, m.in. rękopis *Marie Skłodowska-Curie et la radio-activité*.

Kolekcja materiałów dotyczących dziejów kultury polskiej (III–369) zawiera wycinki prasowe z czasopism polskich i zagranicznych oraz broszury dotyczące Marii Skłodowskiej-Curie oraz jej córek Ewy i Ireny. Obejmują one lata 1938–1977. Znajduje się tu m.in. artykuł

Ryszarda Ordyńskiego *Piękny pomnik matki* z numeru 31. „Wiadomości Literackich” z 1938 roku. Jest to rozmowa z „pełną dziwnego zamyślenia i niemal egzotycznego wdzięku”⁸ Ewą Curie. Inny artykuł, z 3 listopada 1977 roku, pochodzi z 389. numeru „Życia Warszawy” i został napisany w 110. rocznicę urodzin Marii Skłodowskiej-Curie⁹. Znajduje się tu także zapis rozmowy dziennikarki z „Tygodnika Polskiego” z Heleną Szalayową *Mania była pogodna i roześmiana* z 1959 roku¹⁰. Równie ciekawa jest okładka francuskiej gazety „Femmes Françaises” z 1950 roku przedstawiająca fotografię Fryderyka Joliot-Curie wraz z córką Heleną i wnuczką Françoise¹¹.

W Zbiorze Fotografii APAN znajdują się zdjęcia Marii Skłodowskiej-Curie i jej bliskich oraz miejsc związanych z uczoną i rodziną Skłodowskich, a także fotografie upamiętniające uroczystości, wystawy i jubileusze. Wśród zdjęć noblistki można znaleźć podobizny samej uczzonej, a także jej fotografie z rodziną, w gronie innych uczonych i polityków. Są tu zdjęcia Marii Skłodowskiej-Curie przedstawiające ją podczas pracy w paryskim laboratorium, zdjęcia rodzinne z mężem i córką Ireną (XVI–2). Jedna z fotografii ukazuje Marię z dziewczynkami w dolinie Chochołowskiej w Tatrach; panie odpoczywają na trawie i podziwiają tatrzańskie widoki (XVIII–27). Na innej fotografii — z 1911 roku — uczona zasiada w gronie wielkich fizyków, m.in. Ernesta Rutherforda, na I Konferencji Solvayowskiej. Zdjęcie z 1925 roku przedstawia uczoną siedzącą w samochodzie w towarzystwie prezydenta Stanisława Wojciechowskiego i marszałka Wojciecha Trąpczyńskiego (IV–202). Wśród zdjęć członków rodziny Skłodowskich i Curie znajdują się wizerunki rodziców najwybitniejszej uczzonej świata — Władysława i Bronisławy (XVIII–28, XVIII–89), siostry Heleny, córki Ireny i Ewy (XVIII–29, XVIII–225), męża Piotra i zięcia Fryderyka (XVIII–219, XXVIII–32). Są tu zdjęcia dokumentujące wizyty Ireny w Polsce, przedstawiające jej powitanie z ciotką Heleną Skłodowską-Szalayową na lotnisku w Warszawie (IV–84) i uczestnictwo w obradach Kongresu Intelktualistów we Wrocławiu w 1948 roku czy I Kongresu Nauki Polskiej w 1951 roku (XXVIII–137). Na wielu fotografiach Irena została ukazana w towarzystwie uczonych i polityków, m.in. Jerzego Borejszy (XXVIII–138), ministra Adama Rapackiego (XXVIII–133),

⁸ Kolekcja materiałów dotyczących dziejów kultury polskiej, APAN, III–369, j. 57, k. 2.

⁹ Tamże, k. 8.

¹⁰ Tamże, j. 56, k. 4.

¹¹ Tamże, k. 11.

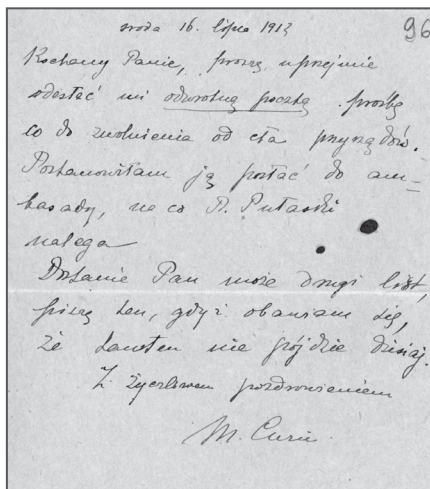
premiera Józefa Cyrankiewicza (XXVIII–154) czy historyka Tadeusza Manteuffla (XXVIII–140). Pod sygnaturą XXIV–127 kryją się fotografie grobu rodzinnego i tablic nagrobkowych Skłodowskich w Kijanach. Z kolei sygnaturą XXIV–126 zostały opatrzone zdjęcia byłej posiadłości Skłodowskich w Zawieprzycach. Są tu także fotografie medali okolicznościowych (XXI–146, XXVIII–274), znaczka pocztowego o wartości 40 groszy (XVI–2), popiersia uczzonej (XXVIII–165).

Zbiór Medali APAN jest bogaty w medale i plakiety związane z jubileuszami Marii Skłodowskiej-Curie i liczy 25 pozycji katalogowych. Najstarszy jest medal pośmiertny projektu Józefa Aumillera wybity w 1934 roku nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (266). Kolejne medale związane są z rocznicami urodzin i śmierci noblistki i dokonanych przez nią odkryć. Na przykład pod sygnaturą 267 jest przechowywany medal autorstwa Krystyny Hofman-Domadziarskiej i wybity nakładem Polskiej Akademii Nauk w XX-lecie śmierci Marii Skłodowskiej-Curie, na którego awersie znajduje się popiersie uczzonej i napis „Rad jest własnością wszystkich ludzi”. Medale i plakiety są wykonane z patynowanego tombaku, brązu, srebra i plastiku.

Materiały ze zbiorów PAN Archiwum wykorzystano przy okazji realizacji wystawy *Kobiety w nauce. Maria Skłodowska-Curie (1867–1934)*. 20 plansz przedstawiających życie i pracę naukową noblistki zostało wystawionych w Pałacu Staszica w sali jej imienia podczas Nocy Muzeów 2011. Planszom towarzyszyła prezentacja ustna pracowników PAN Archiwum w Warszawie. Wystawa ta cieszyła się dużym zainteresowaniem odwiedzających. Plansze towarzyszyły także 118. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk.

Jan Dembowski,
Irena Joliot-
-Curie, Jarosław
Iwaszkiewicz,
1951, APAN, ZF,
XVIII–225

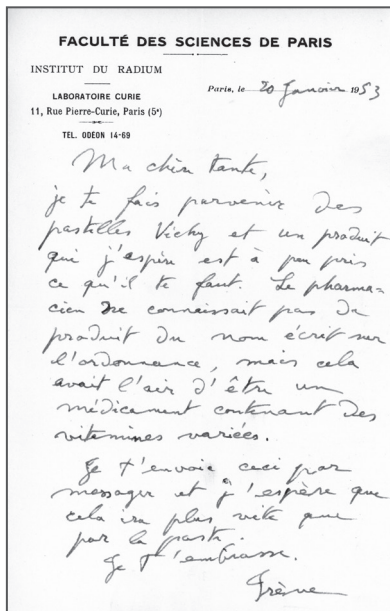
List Marii Skłodowskiej-Curie do Ludwika Wertensteina, 1913, Materiały Ludwika Wertensteina, APAN, III-25, j. 53, k. 96

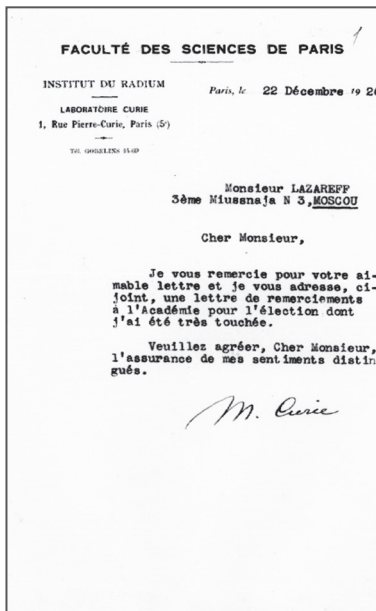
Helena Szalayowa żegna Irenę Joliot-Curie na dworcu w Warszawie, 1951, APAN, ZF, XXVIII-171

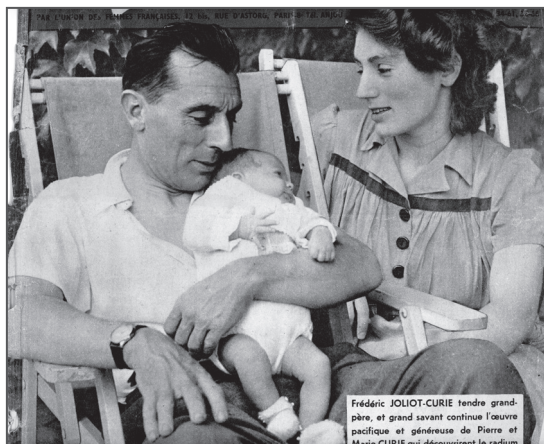
Helena Szalayowa wita Irenę Joliot-Curie na lotnisku w Warszawie, 1951, APAN, ZF, XVIII-225

List Ireny Joliot-Curie do Heleny Szalayowej, 1953, Materiały Heleny Szalayowej, APAN, 38, b,p

List Marii Skłodowskiej-Curie do P.P. Lazariewa, 1926, ARAN, 459, j. 209, k. 1 (APAN, III-394, j. 1, k. 39)

Fryderyk Joliot-Curie z córką Heleną Langevin i wnuczką Françoise, „Femmes Françaises”, 1950, nr 294, Kolekcja dokumentów biograficznych dotyczących dziejów kultury polskiej, APAN, III-369, j. 56, k. 11

Andrzej Klubiński
Warszawa

WARSZAWSKIE ŚRODOWISKO ARCHEOLOGICZNE WE WSPOMNIENIACH ZOFII PODKOWIŃSKIEJ

Fakt, że *Wspomnienia* Zofii Podkowińskiej dotyczą warszawskiego środowiska archeologów, nie powinien dziwić. Postać Zofii Podkowińskiej (1894–1975) jest niezwykle silnie związana zarówno z nazwiskami archeologów czynnych w Warszawie w okresie międzywojennym, jak i z warszawskimi instytucjami prowadzącymi badania archeologiczne. Urodzona w Warszawie, choć wczesną młodość, która przypadła na okres 1. wojny światowej, spędziła w Moskwie, od 1918 roku znowu związała się z Warszawą — początkowo jako studentka Uniwersytetu Warszawskiego, później jako pracownik naukowy Katedry Archeologii Przedhistorycznej i Państwowego Muzeum Archeologicznego, a w okresie powojennym Instytutu Historii Kultury Materialnej. W oczywisty sposób *Wspomnienia* są ważnym źródłem historycznym opisującym pokolenie rówieśniczek Zofii Podkowińskiej — archeolożek, etnografek, etnolożek, ale też prezentującym działalność jej mistrzów i współpracowników, m.in. Włodzimierza Antoniewicza, Kazimierza Stołyhwy, Stefana Krukowskiego, Michała Drewki. Pozwalają na rekonstrukcję sporu pokoleniowego archeologów o metodykę prowadzenia prac archeologicznych i tworzenia dokumentacji badawczej. Odsłaniają pierwsze doświadczenia w organizowaniu podróży naukowych i prac badawczych oraz opisują wrażenia z wyjazdów i osobistych sukcesów Zofii Podkowińskiej. Z pewnością nie są to jednak dzieje badań archeologicznych warszawskiego ośrodka naukowego i jego historii w okresie od 1918 roku do lat 50. XX wieku, na których autorka kończy swoje zapiski.

Zofia Podkowińska z zaangażowaniem relacjonowała w swoich *Wspomnieniach* zarówno działalność archeologiczną, jak i życie Warszawy, w którym brała udział. Obok obszernej dygresji o wileńskich losach

Henryka Dembińskiego zamieszczała oceny konfliktów społecznych, m.in. postaw wobec getta ławkowego na Uniwersytecie Warszawskim. Zapisała własne świadectwo pierwszych dni wojny spędzonych w Pałacu Staszica oraz powstania warszawskiego, ale i przedstawiła oceny działaczy politycznych (Jakuba Bermana) czy przedstawicieli władzy regulujących nowe zasady życia naukowego (Żanny Kormanowej). *Wspomnienia* Zofii Podkowińskiej dostarczają także dodatkowych informacji do powojennych biografii polskich archeologów, m.in. Konrada Jażdżewskiego.

Wspomnienia przechowywane w zasobie PAN Archiwum w Warszawie mają jednak charakter wyjątkowy, nie tylko jako świadectwo historii własnej Zofii Podkowińskiej i jej czasów. Nie powstały bowiem z osobistej potrzeby utrwalenia własnej biografii. Jak wskazuje relacja otwierająca zapiski, Zofia Podkowińska została początkowo poproszona o napisanie pośmiertnego wspomnienia o Ludwiku Sawickim. Zapewne propozycja napisania wspomnień wynikała z miejsca, jakie Ludwik Sawicki zajmował w przedwojennej biografii naukowej Zofii Podkowińskiej. Na podstawie *Wspomnień* można dodać także, że znajomości z Ludwikiem Sawickim sprzyjała wspólnota pokoleniowej biografii rozpoczętej w czasach przed odzyskaniem niepodległości, wspólne pasje warsztatem naukowym oraz wspólne lewicowe poglądy polityczne.

Trudno precyzyjnie wskazać krąg osób, które zwróciły się do Zofii Podkowińskiej z prośbą o spisanie wspomnień. Na podstawie wstępu można przypuszczać, że obok asystentki Ludwika Sawickiego, była to grupa młodych (warszawskich) archeologów, pragnących ocalić pamięć o ich własnym mistrzu. Potrzeba zachowania historycznej tożsamości skoncentrowanej wokół postaci Ludwika Sawickiego była jednak tylko inspiracją dla Zofii Podkowińskiej i szybko ewoluowała. Spisanie „tego wszystkiego, co pamiętam z jego życia”¹, okazało się w jej opinii bardzo szybko niewystarczające, a nawet niezadawalające. Pierwotna koncepcja wspomnień o Ludwiku Sawickim uległa zmianie i zyskała bardziej złożoną motywację ideową: „[...] z chwilą, gdy usiadłam do pisania, okazało się, że nic mi nie wychodzi. Myślę, że główną przyczyną, niewątpliwie tu najważniejszą, była ta okoliczność, że archeologia polska, a więc i warszawska, dopiero w początkach moich studiów zaczęła się rodzić. Całe grono ówczesnych archeologów, a szczególnie warszawskich, przyczyniało się do tego, czym w rezultacie się stała.

¹ *Moje wspomnienia o Ludwiku Sawickim i o środowisku archeologów warszawskich okresu międzywojennego*, Materiały Zofii Podkowińskiej, APAN, III–276, j. 58, k. 1.

Wszystkie stany dodatnie, jak i ujemne tego pierwszego okresu zaciążyły na dalszych jej losach. Wobec tego doszłam do wniosku, że zamiast o Ludwiku Sawickim będę pisać o historii archeologii polskiej, a przede wszystkim warszawskiej i o archeologach warszawskich tak, jak ich od początku widziałam. [...] Często wcale nie będzie o nim mowy. Zastąpią go inni, którzy brali udział w tym wszystkim, co się później działo”². Ta uwaga jest szczególnie ważna dla charakterystyki tekstu i jego funkcji. W intencji autorki wspomnienie o Ludwiku Sawickim i pamięć o działalności naukowej środowiska archeologów warszawskich są równie istotne, wzajemnie się dopełniając.

Wspomnienia, spisane w 1973 roku i zredagowane w 1974 roku³, były nie tylko zapisem pamięci autorki, ale także manifestem wobec współczesnej jej rzeczywistości i kontestacji sytuacji w nauce polskiej, która doprowadziła do podporządkowania celów badawczych potrzebom historyków, ograniczając możliwości rozwoju dyscypliny, której Zofia Podkowińska poświęciła całe swoje życie. Autorka, zaświadczać swoimi *Wspomnieniami* dynamiczny, choć niekiedy trudny rozwój warszawskiego ośrodka badań archeologicznych okresu dwudziestolecia międzywojennego, w sposób bardzo konsekwentny kończy je krótką relacją sporu między środowiskiem historyków a środowiskiem archeologów, który w jej ocenie także spowodował odejście Ludwika Sawickiego z Państwowego Muzeum Archeologicznego, zamykające symbolicznie okres niezależności badań archeologicznych.

Wybrany fragment *Wspomnień*, zanim ukaże się ich pełna edycja, charakteryzuje pierwszy okres istnienia Zakładu Prehistorii Uniwersytetu Warszawskiego.

„Po Nowym Roku w styczniu 1921 roku doc. Włodzimierz Antoniewicz rozpoczął pierwsze proseminarium archeologiczne, ale nie w Głównym Gmachu Uniwersytetu, tak jak wykłady, lecz w Zakładzie Prehistorii, który się mieścił w Pałacu Staszica. Zakład ten znajdował się w oficynie równoległej do frontu Pałacu, a wchodziło się do niego przez bramę od ul. Nowy Świat 72 na podwórze i klatkę schodową, na prawo od bramy, na drugie piętro. Dziś już nie ma tej bramy, a podwórze jest zupełnie zamkniętym czworobokiem. Zakład zajmował dość dużą salę o trzech oknach, wychodzących na podwórze, połączoną długim

² Tamże, j. 58, k. 2.

³ Materiały Zofii Podkowińskiej, APAN, III–276, j. 58–60.

korytarzem. Umeblowanie było bardzo skromne. Długi stół pośrodku był otoczony krzesłami. Na jednym końcu sali stały dwie małe szafki z książkami, na drugim dwie ogromne, oszklone szafy, pomalowane na brzydkie, żółty kolor, pełne zabytków. W szafach tych znajdowały się liczne zabytki zebrane jeszcze w XIX wieku przez pracowników uniwersytetu rosyjskiego. Pomiędzy nimi wyróżniał się wspaniały, brązowy dzban lateński z grobu w Brzezinach, gmina Bródno. Został on opracowany przez żonę prof. Antoniewicza panią Jadwigę Antoniewiczową. Z innych zabytków zasługiwały na uwagę popielnice z grobów łużyckich ciepłopalnych z Nietuliska Dużego w powiecie opatowskim. Opracowała je w kilka lat później studentka etnografii Janina Krajewska. Poza tym było tam kilka mniejszych zespołów.

Na proseminarium zjawili się 20 osób. Przeważnie byli to historycy, nawet Hanna Strzelecka i Halina Grończewska zapytane przez profesora, jaka jest ich specjalność, powiedziały ku mojemu zmartwieniu, że historia. Dopiero w następnym roku obie opowiedziały się za archeologią. Niestety choć bardzo zdolne, nigdy jej nie skończyły. Obie wyszły za mąż i rzuciły studia. Hanka Strzelecka wyszła za Przybyłowicza, pracującego w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Sekcji Nauki i Szkół Wyższych, a Halina Grończewska wyszła za prawnika i wyjechała z nim do Argentyny. Jak sobie przypominam, obie miały przerobiony czteroletni kurs uniwersytecki, co się równało absolutorium.

Hanka Strzelecka-Przybyłowiczowa powróciła jeszcze po drugiej wojnie światowej do prac archeologicznych. Była asystentką Państwowego Muzeum Archeologicznego. Zostawiła nawet niewielką pracę z zakresu kultury rzymskiej. To ona również dostarczyła prof. W. Antoniewiczowi pierwszą znalezioną u nas w całości „Terra sigillatę” z Goszczyna w powiecie łączyckim.

Z Haliną Grończewską była inna historia. W 1936 roku jeden z naszych studentów, światowej sławy alpinista Justyn Wajsznis⁴, brał udział w wyprawie wysokogórskiej w Andach w Argentynie. Po wyprawie był uroczyście przyjmowany w Ambasadzie Polskiej w Buenos Aires i tu ze zdziwieniem dowiedział się, że żona ambasadora studiowała kiedyś archeologię na Uniwersytecie Warszawskim. Za jego pośrednictwem przysłała mi pozdrowienia do Warszawy.

Z innych kolegów, którzy brali udział w pierwszym proseminarium archeologicznym Włodzimierza Antoniewicza, pamiętam jeszcze

⁴ Justyn Wajsznis (1909–1965), taternik, alpinista.

etnografkę M. Wróblewską, z którą później chodziłam na wykłady etnograficzne prof. Stanisława Poniatowskiego⁵ i Eugeniusza Frankowskiego⁶. Z całego proseminarium tylko ja jedna miałam jako przedmiot główny archeologię.

Zakład Prehistorii, jak wówczas sądziłam, miał mi ułatwić prace nad zagadnieniami archeologicznymi. Niestety okazało się, że nie miał ani jednej własnej książki. Dwie niewielkie szafki zawierały trochę czasopism niemieckich i czeskich, przeważnie bardzo starych. Niezbyt ciekawe były również książki, z których na uwagę zasługiwały jedynie prace czeskiego archeologa L. Niederlego o Słowianach w tłumaczeniu [Ksawerego] Chamca na polski⁷. Wszystkie te książki i czasopisma były wypożyczone przez Włodzimierza Antoniewicza z Biblioteki Uniwersyteckiej. Zaczęłam sama chodzić do Biblioteki Uniwersyteckiej i na Koszykową, ale niewiele ciekawych rzeczy znalazłam. Zaglądałam do większych księgarni i antykwarni, ale przez długi czas nic nie mogłam znaleźć. Tak mało w tym czasie interesowano się wiedzą archeologiczną. Dopiero na ul. Świętokrzyskiej, w antykwarni [Ludwika] Fiszera⁸ natrafiłam na jedenaście tomów „Światowita”, pisma archeologicznego, wydane przez Erazma Majewskiego jeszcze przed pierwszą wojną światową⁹. Kupiłam je wszystkie. Znalazłam tam również podręcznik archeologiczny [Moriza] Hoernesa¹⁰ i polską ciekawą książkę [Zygmunta] Glogera *Dolinami rzek*. Najbardziej jednak ucieszyła mnie niewielka książeczka Józefa Kostrzewskiego *Wielkopolska w czasach przedhistorycznych*, wydana w 1914 roku¹¹. Był to pierwszy polski podręcznik archeologii pradziejowej, dla mnie niezwykle ciekawy, choć odnosił się tylko do skrawka ziem polskich. W tym samym czasie dyrektor [Antoni] Sujkowski wyjechał w jakichś sprawach GUS do Paryża i zupełnie niespodziewanie przywiózł mi tom pierwszego podręcznika znanego archeologa francuskiego [Josepha] Déchelette’a¹² — ucieszyłam się z tej nowej zdobyczy, ale

⁵ Stanisław Poniatowski (1884–1945), etnograf, antropolog.

⁶ Eugeniusz Frankowski (1884–1962), archeolog, etnolog, etnograf, prowadził wykłady na Uniwersytecie Warszawskim w latach 1922–1928.

⁷ Lubor Niederle (1865–1944), czeski sławista, antropolog, etnograf, archeolog, historyk, *Starożytności słowiańskie* t. 1 *Pochodzenie i początki narodu słowiańskiego*, z. 1 i 2 tłum. i wyd. Ksawerego Chamca, Warszawa 1907; 1910.

⁸ Ludwik Fiszer (1890–1962), księgarz, wydawca, prowadził księgarnię w Warszawie.

⁹ Rocznik wydawany od 1899 roku.

¹⁰ Moriz Hoernes (1852–1917), austriacki prehistoryk.

¹¹ Józef Kostrzewski, *Wielkopolska w czasach przedhistorycznych*, Warszawa 1914.

¹² Joseph Déchelette (1862–1914), francuski archeolog.

co robić dalej? Gdzie szukać w Warszawie książek archeologicznych? W końcu zwróciłam się w tej sprawie do Włodzimierza Antoniewicza. Profesor zaczął mi tłumaczyć, że Zakład Prehistorii powstał dopiero w tym roku i w związku z tym nie ma jeszcze budżetu na książki. Otrzyma go w nowym roku akademickim, tj. na jesieni. Obiecano mu nawet dość dużą sumę pieniędzy właśnie na książki. W tej chwili może mi najwyżej ofiarować tom piąty pisma archeologicznego «Wiadomości Archeologiczne»¹³, którego jest redaktorem”¹⁴.

Pracownicy Zakładu Prehistorii na Krakowskim Przedmieściu
(w tle Pałac Staszica); od lewej: Janina Rosen, Michał Drewko,
Zofia Podkowińska, b.d., APAN, ZF, XVIII–156

¹³ Czasopismo naukowe wydawane od 1873 roku, wznowione w 1920 roku jako rocznik Państwowego Głównego Konserwatorium Zabytków Przedhistorycznych.

¹⁴ *Moje wspomnienia o Ludwiku Sawickim i o środowisku archeologów warszawskich okresu międzywojennego*, Materiały Zofii Podkowińskiej, APAN, III–276, j. 58, k. 13–17.

Joanna Arvaniti
Warszawa

WYSTAWA *KOBIETY W NAUCE*¹

Wystawa *Kobiety w nauce* wieńczy obchody roku 2011 ustanowionego przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Rokiem Marii Skłodowskiej-Curie. W tym roku bowiem przypada 100. rocznica przyznania drugiej Nagrody Nobla najwybitniejszej uczonej świata Marii Skłodowskiej-Curie, której odkrycia walnie przyczyniły się do rozwoju nauki. Wystawa *Kobiety w nauce* (22 barwne plansze o wymiarach 100×200 cm) jest kolejnym wspólnym przedsięwzięciem Archiwum Polskiej i Rosyjskiej Akademii Nauk, towarzyszącym 17–21 października 2011 roku Dniom Nauki Rosyjskiej w Polsce. Wystawę tę poprzedziła ekspozycja biograficzna poświęcona wyłącznie Polce wszech czasów Marii Skłodowskiej-Curie (1867–1934) — wybitnemu naukowcowi i badaczowi, a jednocześnie troskliwej matce, czulej żonie oraz kochającej córce i siostrze. Na wystawie *Kobiety w nauce* pokazano materiały reprezentujących różne dziedziny nauki uczonych kobiet — zdjęcia, dokumenty biograficzne i urzędowe, korespondencję, medale, pamiątki, wydawnictwa — przechowywane w zbiorach Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie. Poczesne miejsce zajmuje tu oczywiście Maria Skłodowska-Curie, o której Albert Einstein powiedział, że jest „z wszystkich ludzi w świecie jedynym niezaprzecanym przez sławę człowiekiem”, oraz inne niezwykle mądre kobiety z jej najbliższej rodziny — jej genialna córka Irena Joliot-Curie (1897–1956), również noblistka w dziedzinie chemii (1935), oraz siostra Helena Szalayowa (1866–1961), nauczycielka, działaczka oświatowa, wizytatorka i organizatorka kilku prestiżowych szkół w Warszawie, autorka pamiętnika *Ze wspomnień o Marii Skłodowskiej-Curie*, których oryginalną korespondencję oraz fotografie ma zaszczyt przechowywać Archiwum PAN. Bohaterkami ekspozycji ponadto są: Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa (1885–1967), etnolog, etnograf, której „życie było wieczną walką o wolną naukę i kulturę polską”²; wiecznie mło-

¹ Artykuł jest rozszerzoną i uaktualnioną wersją tekstu zamieszczonego w albumie *Kobiety w nauce*, Warszawa 2011, s. 3.

² Marta Ehrenkreutz-Jasińska, *Romualda i Cesaria. Konkurs „Prababka w kolorze sepii”*, „Twój Styl”, 1993, nr 7/8, s. 57, BN P.79.528.

da duchem Natalia Batowska (1894–1961), historyk sztuki; Janina Bemówna (1877–1961), nauczycielka, „rozmiłowana do pasji w swoim przedmiocie, a w niektórych momentach wręcz natchniona”³, którą oficjalnie nazywano panną Bemówną, a nieoficjalnie Bemcią; Janina z Rogowskich Doroszevska (1900–1979), profesor pedagogiki specjalnej, o której wnuczka Joanna Jurewicz napisała, że „przemieniała codzienność w święto pełne zachwyty i zarazem zgody na dziejącą się rzeczywistość”⁴; współpracująca z nią Maria Grzegorzewska (1888–1967), twórca pedagogiki specjalnej w Polsce, której motto życiowe brzmiało: „Każdy musi umieć swój pług zaprząć do własnej gwiazdy”⁵; Helena Drège (1888–1956), bibliotekarz, bibliofil, bibliograf, którą władze II Rzeczypospolitej Polskiej odznaczyły Srebrnym Wawrzynem Polskiej Akademii Literatury za szerzenie czytelnictwa i Złotym Krzyżem Zasługi za bezinteresowną opiekę w Wilnie nad zbiorami Eustachego i Emilii Wróblewskich; Hanna z Kasmanów Hirszfeldowa (1884–1964), lekarz pediatria, immunolog, serolog, hematolog, żona Ludwika Hirszfelda, autora podstaw nauki o grupach krwi; Zofia Kalinowska (1904–1983) i Ewa Kalinowska-Widomska (1906–1976), geofizyczki, córki wybitnego geofizyka profesora Stanisława Kalinowskiego; Helena Józefa z Choynowskich Krzemienievska (1878–1966), biolog, mikrobiolog, odznaczająca się wyjątkową skromnością i wrażliwością na potrzeby innych ludzi; Antonina Leśniewska (1866–1937), farmaceutka, działaczka społeczna i oświatowa, która w roku 1901 w gmachu Polskiego Towarzystwa Dobroczynności przy kościele św. Katarzyny w Petersburgu na Newskim Prospekcie 32 otworzyła Pierwszą Żeńską Aptekę zatrudniającą wyłącznie kobiety; archeolożki Zofia Podkowińska (1894–1975), Zofia Podwińska (1929–1975), Zofia Wartołowska (1909–1976); Krystyna Pożaryska (1914–1989), prekursorka polskiej mikropaleontologii; Zofia Szmydtowa (1893–1977), historyk literatury polskiej, ciesząca się dużym uznaniem w kraju i za granicą; Janina Zakrzewska (1928–1995), prawnik, autorka projektu konstytucji; Maria Żebrowska (1900–1978), psycholog, organizatorka pierwszych w Polsce uniwersyteckich studiów psychologicznych, autorka pierwszego w Polsce podręcznika psychologii rozwojowej.

Autorami scenariusza wystawy są pracownicy Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie: Joanna Arvaniti, Anita Chodkowska, Andrzej Klubiński, Hanna Krajewska, Danuta Mazurczak, Anna Mieszkowska, Dorota Piętka-Hadała, Tomasz Rudzki, Katarzyna Słojkowska, Jolanta Stasiak, kuratorem ekspozycji jest Joanna Arvaniti.

³ Zofia Alina Sikorska-Jańczyk, *Janina Bem w oczach uczennicy*, 1976, Materiały Janiny Bemówny, APAN, 19, j. 1, k. 19.

⁴ Ewa Tomasik, „Polska pani z lampą”. *Janina Doroszevska — człowiek i dzieło*, Warszawa 2001, s. 217.

⁵ Materiały Marii Grzegorzewskiej, APAN, III–379, j. 7, b.p.

Otwarcie wystawy *Kobiety w nauce*, październik 2011, fot. T. Rudzki

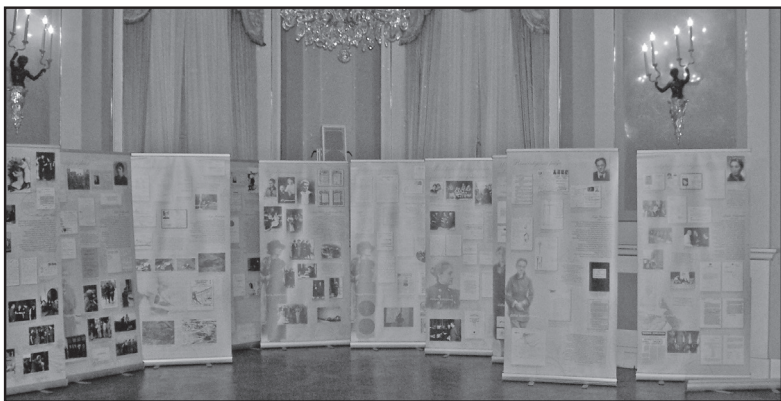
Prezes PAN prof. Michał Kleiber podczas uroczystości otwarcia wystawy *Kobiety w nauce*, październik 2011, fot. T. Rudzki

Otwarcie wystawy *Kobiety w nauce*, październik 2011, fot. T. Rudzki

Ciekawy projekt plastyczny opracowała Maria Kaliszczyk-Donaj z Agencji Wydawniczo-Poligraficznej AMALKER.

Wystawie towarzyszy album portretów uczonych kobiet namalowanych różnymi technikami przez jakucką malarkę Paulinę Kopestyńską, opatrzonych ich krótkimi biogramami w języku polskim i angielskim. Paulina Kopestyńska jest uznaną w świecie artystką. Współpracowała z wieloma wydawnictwami i agencjami reklamowymi oraz ilustrowała książki dla dzieci. Jest laureatką wielu prestiżowych nagród, a jej prace prezentowane były na międzynarodowych wystawach na całym świecie. Już od kilku lat współpracuje z Archiwum PAN, bierze udział w konferencjach naukowych, wystawach i innych przedsięwzięciach, takich jak Noc Muzeów czy Piknik

Wystawa *Kobiety w nauce* na Zamku Królewskim w Warszawie, listopad 2011, fot. T. Rudzki

Archiwalny, podczas których prezentuje swoje obrazy oraz szkicuje portrety gości. Ilustruje także wydawnictwa APAN. Jest autorką pięknego cyklu portretów polskich sybiraków, opublikowanego przez PAN Archiwum w Warszawie w 2011 roku.

Wystawa *Kobiety w nauce* oraz towarzyszący jej album portretów autorstwa Pauliny Kopcewskiej to nieśmiała próba oddania hołdu naszej wybitnej rodaczce Marii Skłodowskiej-Curie i innym uczonym Polkom, które bez reszty oddały swoje serca nauce.

25 listopada 2011 roku ekspozycja *Kobiety w nauce* została wystawiona w Sali Koncertowej na Zamku Królewskim w Warszawie podczas konferencji naukowej pod tym samym tytułem z udziałem przedstawicielek świata nauki Francji, Japonii, Pakistanu, Polski, Tajwanu, USA i Włoch. Tego samego dnia w godzinach popołudniowych w Sali Wielkiej na Zamku Królewskim odbyła się uroczystość pod patronatem prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego i prezydenta Republiki Francuskiej Nicolasa Sarkozy'ego, zamykająca Rok Marii Skłodowskiej-Curie. W ceremonii wzięli udział przedstawiciele środowisk naukowych Polski i Francji z prezesem Polskiej Akademii Nauk profesorem Michałem Kleiberem i wiceprezesem Académie des sciences profesorem Philippe Taquetem na czele, reprezentanci władz państwowych obydwu krajów oraz wnuki Marii Skłodowskiej-Curie, dzieci Ireny i Fryderyka Joliot-Curie — profesor Hélène Langevin-Joliot i profesor Pierre Joliot.

Ekspozycja *Kobiety w nauce* towarzyszyła również sesji naukowej *Mężne niewiasty: historie i paradoksy*, zorganizowanej 2 grudnia 2011 roku w Pałacu Staszica przez Instytut Historii Nauki PAN, Instytut Badań Literackich PAN i Archiwum PAN w Warszawie. Kolejna odsłona wystawy miała miejsce również w Pałacu Staszica 15 grudnia, a gośćmi podczas wernisażu ubarwionego prezentacją postaci bohaterki ekspozycji byli głównie przedstawiciele środowiska archiwalnego.

Plansze wystawowe są dostępne na stronie internetowej Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie www.petea.home.pl/apan.

Profesor Hélène Langevin-Joliot
(5. od lewej), dyrekcja i pracownicy
PAN Archiwum w Warszawie podczas
uroczystości na Zamku Królewskim,
listopad 2011, fot. T. Rudzki

Profesor Pierre Joliot (1. od lewej)
i pracownik PAN Archiwum w Warszawie
podczas uroczystości na Zamku
Królewskim, listopad 2011,
fot. J. Arvaniti

Wystawa *Kobiety w nauce* w Pałacu Staszica, grudzień 2011, fot. B. Wiktorowska

Виталий Ю. Афиани
Надежда М. Осипова
Москва

ВЫСТАВКА ЖЕНЩИНЫ В НАУКЕ

На выставке представлены документы из фондов Архива Российской академии наук о российских женщинах-ученых.

Каждая из представленных на выставке 17 женщин заслуживает отдельного исследования. С середины XIX века женщины все активнее вторгались в ранее сугубо „мужские” области деятельности и профессии, и среди них — наука. XX век, особенно его вторая половина, стал в этом отношении прорывом женщин к занятиям научными исследованиями. Были женщины, которые становились первыми — М.А. Бокова-Сеченова — одна из первых русских женщин-офтальмологов, М.Н. Вернадская — первая русская женщина-экономист, Ю.В. Лермонтова — первая русская женщина-химик, М.В. Кленова — геолог, доктор геолого-минералогических наук, первая женщина океанолог-исследователь Антарктиды, С.В. Ковалевская — математик, член-корреспондент Санкт-Петербургской Академии наук, первая женщина-профессор университета, Л.С. Штерн — физиолог, первая женщина-действительный член АН СССР.

Женщины работали в самых различных областях науки как гуманитарных, так и естественнонаучных, трудились в тиши кабинетов и в полевых условиях. Среди них были биологи: М.В. Павлова, палеонтолог, палеозоолог, почетный член АН СССР, доктор биологических наук М.П. Садовникова-Кольцова и историки — действительные члены АН СССР М.В. Нечкина и А.М. Панкратова, член-корреспондент АН СССР З.В. Удальцова, доктор исторических наук М.Н. Захарова, Е.Н. Иванова — почвовед, доктор сельскохозяйственных наук, М.Н. Смит-Фалькнер — экономист, статистик, член-корреспондент АН СССР, Р.Х. Фрейдлина — химик, член-корреспондент АН СССР.

Были женщины, без которых, может быть, и не состоялись бы многие открытия их гениальных мужей. Примером таких женщины может служить О.Н. Мечникова, верная спутница и помощница лауреата Нобелевской премии И.И. Мечникова.

Женщины-ученые вносили свой вклад в связи между учеными России и Польши, о чем рассказывают представленные в экспозиции документы. Кроме того, в фондах Архива РАН удалось выявить документы выдающейся польской женщины-микробиолога — Ядвиги Зедецкой, которая училась у крупнейшего российского специалиста в этой области С.Н. Виноградского.

В процессе подготовки выставки архивисты совершили своего рода научные открытия. При помощи польских коллег удалось атрибутировать фотографию Ядвиги Зедецкой.

Совместное исследование темы *Женщины в науке* польскими и российскими историками-архивистами позволило детальнее и глубже осветить эту проблему, но, естественно, что нельзя

полностью раскрыть ее материалами одной выставки. Но, возможно эта выставка положит начало другим научным проектам, посвященным изучению достижений женщин Польши и России в науке.

Plansza wstępna wystawy
Женщины в науке, 2011,
Archiwum РАН

Joanna Arvaniti
Warszawa

WYSTAWA *TWARZE* *KASY IM. JÓZEFA MIANOWSKIEGO*

Kasa im. Józefa Mianowskiego powstała jako wspierająca naukę instytucja społeczna w 1881 roku pod nazwą Kasa Pomocy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. dr. Józefa Mianowskiego. Została powołana przez grupę 45 byłych profesorów i studentów Szkoły Głównej Warszawskiej (1862–1869), jedynej polskiej wyższej uczelni w zaborze rosyjskim w tym czasie, dla uczczenia pamięci jej rektora profesora Józefa Mianowskiego, który swą postawą moralną, polityczną i społeczną, a szczególnie swoim rektorskim przemówieniem inauguracyjnym wygłoszonym 25 listopada 1862 roku, w którym podkreślił związki kultury polskiej z kulturą Zachodu, zaskarbił sobie ogromną popularność i sympatię studentów i profesorów. Jej 1. prezesem został jeden z najznakomitszych polskich lekarzy Tytus Chałubiński. Początkowy projekt założenia towarzystwa naukowego nie uzyskał aprobaty władz carskich, utworzono więc fundację, która zgodnie z oficjalnym programem nie prowadziła samodzielnie badań naukowych, lecz „zbierała i rozdzielała fundusze na pomoc ludziom pracującym naukowo”. Kasa przyczyniła się do rozwoju polskiej nauki, inicjując i finansując badania i wydawnictwa naukowe — podręczniki, monografie, słowniki, encyklopedie (m.in. *Wielką encyklopedię powszechną ilustrowaną*, *Słownik języka polskiego* pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego) — oraz udzielając stypendiów i zapomóg uczonym będącym w trudnej sytuacji materialnej, a także przyznając nagrody najwybitniejszym z nich. Prowadziła też własną działalność edytorską, m.in. wydawała rocznik „Nauka Polska. Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój” (od 1918) i almanach o zasięgu międzynarodowym „Organon” (od 1936, obecnie wydawnictwo Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk), organizowała zjazdy uczonych, wspierała działalność instytucji naukowych. Korzystała

z własnych funduszy pochodzących od darczyńców, z dotacji państwowych oraz z zapisów polskiego geologa Witolda Zglenickiego, właściciela bakijskich szybów naftowych. W 1951 roku Kasa została wchłonięta przez Towarzystwo Naukowe Warszawskie, a następnie przez Polską Akademię Nauk. Reaktywowano ją w 1991 roku jako Kasę im. Józefa Mianowskiego. Fundację Popierania Nauki, a jej 1. prezesem został profesor Władysław Findeisen, obecnie członek honorowy Kasy, dzięki któremu pozyskano fundusze na realizację bogatego programu stypendialnego, z którego skorzystało już ponad półtora tysiąca młodych badaczy, i innych ciekawych przedsięwzięć.

Wystawa *Twarze Kasy im. Józefa Mianowskiego* przygotowana została z okazji 130. rocznicy powstania i 20. rocznicy reaktywacji tej zasłużonej dla nauki organizacji społecznej na podstawie zbiorów ikonograficznych Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie. Wykorzystano tu również spuściznę Kasy im. Józefa Mianowskiego przechowywaną w Archiwum PAN. Ekspozycja składa się z 20 plansz imitujących karty ze starego albumu fotograficznego. Autorka scenariusza starała się w miarę możliwości zaprezentować zdjęcia nietypowe i dotychczas nieupowszechniane, np. znanych postaci historycznych z czasów ich wczesnej młodości. Na tablicach można więc zobaczyć m.in. portret bardzo młodego i trudnego do rozpoznania pisarza Aleksandra Głowackiego w szkolnym mundurku, znakomitego chemika, 1. przewodniczącego Rady Naukowej Kasy im. Józefa Mianowskiego po reaktywacji Włodzimierza Kołosa z lat 70., biologa, fizjologa roślin Piotra Strebeykę prawdopodobnie z czasów studenckich, wybitnego matematyka Kazimierza Żorawskiego, młodzieńczej miłości Marii Skłodowskiej-Curie, z około 1890 roku. Ponadto oprócz portretów prof. Józefa Mianowskiego i dr. Tytusa Chałubińskiego na tablicach widnieją wizerunki takich wybitnych postaci — założycieli i członków Komitetu i Rady Naukowej Kasy — jak botanik Jerzy Aleksandrowicz, doktor medycyny Ignacy Baranowski, prawnik Władysław Holewiński, adwokat, historyk i publicysta Aleksander Kraushar, przemysłowiec, jeden z najbogatszych ludzi w Warszawie Stanisław Leopold Kronenberg, chemik i finansista Jakub Natanson, pisarz noblista Henryk Sienkiewicz, dwukrotna noblistka Maria Skłodowska-Curie, filozofowie Tadeusz Kotarbiński, Stanisław Tatarkiewicz i twórca filozoficznej szkoły warszawsko-lwowskiej Kazimierz Twardowski, językoznawcy Stanisław Szober, Witold Doroszewski i Tadeusz Lehr-Spławiński, profesor chemii Wojciech

Świętosławski, historyk Tadeusz Manteuffel, historyk mediewista, kawaler Orderu Orła Białego Aleksander Gieysztor, również historyk mediewista, minister edukacji narodowej w rządzie Tadeusza Mazowieckiego, także kawaler Orderu Orła Białego Henryk Samsonowicz, historyk Jerzy Wyrozumski, profesor automatyki i robotyki, były rektor Politechniki Warszawskiej Władysław Findeisen.

Zdjęcia założycieli i najbardziej zasłużonych działaczy Kasy opatrzone są krótkimi biogramami, eksponującymi głównie ich zasługi dla tej szacownej fundacji. Fotografiiom towarzyszą dokumenty — najbardziej dla Kasy istotne, a zarazem ciekawe dla zwiedzających i do tej pory nigdzie nieprezentowane, np. *Statut Kasy im. Józefa Mianowskiego* z 1923 roku, korespondencja z lat 1914–1932, protokoły posiedzeń, dawne i współczesne listy obecności na zebraniach Rady Naukowej z autografami najwybitniejszych polskich uczonych. Aż dwie tablice poświęcone są obchodom 50-lecia powstania Kasy im. Józefa Mianowskiego. Na jednej z nich zaprezentowano przechowywany w spuściźnie Kasy scenariusz filmu *Strażnica wiedzy*, który miał być jedną z atrakcji uroczystości rocznicowych w 1932 roku. Nie udało się ustalić, czy film został nakręcony i wyemitowany, jednak jego scenariusz, propagujący i nobilitujący Kasę im. Józefa Mianowskiego i polską naukę, zdecydowanie zasługuje na upowszechnienie. Oddajmy na chwilę głos scenarzystom filmu: „W stałej walce z przeciwnościami, zrodzonymi z ludzkiej obojętności i braku poparcia, ciernistą drogą wysiłków i poświęceń zdąża ku wytkniętym celom polski świat nauki. [...] Całe społeczeństwo zrozumiało doniosłość Kasy. Ze wszystkich zakątków kraju popłynęły hojne ofiary z rąk obywateli miłujących ojczyznę. [...] Lecz wysiłki Kasy napotykają na swej drodze coraz poważniejsze trudności, które mogą stać się nie do przebycia, o ile z pomocą jej nie przyjdzie zrozumienie i ofiarność społeczeństwa. [...] Pamiętajmy, że nauka jest potęgą narodu!”¹.

Każdej planszy towarzyszą odpowiadające jej treści cytaty, w przeważającej części zaczerpnięte z eseju, napisanego przez Stefana Żeromskiego na prośbę głównego animatora działalności Kasy Stanisława Michalskiego, *Sprawa Kasy Mianowskiego* (Warszawa 1924), zamieszczanego w prasie i kilkakrotnie wydawanego w postaci broszury, w którym autor wzywał społeczeństwo do wspierania nauki polskiej, w szczególności zaś Kasy im. Józefa Mianowskiego. Tablica poświęcona domowi Kasy w Mądralinie opatrzona jest zabawnym wierszykiem anonimowego

¹ APAN, Materiały Kasy im. Józefa Mianowskiego, I–1, j. 3, k. 116, 117, 118, 119.

autora, zamieszczonym w wydanej w Warszawie w 1924 roku niewielkiej książeczce *Dom Kasy Mianowskiego nad Świdrem pod Warszawą. Wspomnienia i rozmyślenia krajoznawcze napisał nadświdrzanin*:

„Że ma brzuch niewyniosły i bez złota szaty,
Śmiał się raz z Domu Kasy Konstancin bogaty.
Śmieć się, ile krtań zniesie — Dom mu odpowie.
Ty masz złoto w brzuchu — a ja mam w głowie”².

Scenariusz wystawy opracowała Joanna Arvaniti, a autorką projektu plastycznego — z bardzo ciekawą grafiką i śmiałą kolorystyką — jest współpracująca z Archiwum PAN Maria Kaliszczyk-Donaj z Agencji Wydawniczo-Poligraficznej AMALKER.

Wystawa towarzyszyła uroczystej konferencji jubileuszowej, a zaprezentowana została warszawiakom w prestiżowym miejscu na Trakcie Królewskim — przed Pałacem Staszica, w którym Kasa ma swoją siedzibę od chwili oddania gmachu Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu do czasów obecnych.

Plansze wystawowe są dostępne na stronie internetowej Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie www.petea.home.pl/apan.

Wystawa *Twarze Kasy im. Józefa Mianowskiego* na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie, 2011, fot. T. Rudzki

² *Dom Kasy Mianowskiego nad Świdrem pod Warszawą. Wspomnienia i rozmyślenia krajoznawcze napisał nadświdrzanin*, Warszawa 1924, BAPAN, I. 32, s. 18.

Wystawa *Twarze Kasy im. Józefa Mianowskiego* na Krakowskim Przedmieściu
w Warszawie, 2011, fot. T. Rudzki

Wystawa *Twarze Kasy im. Józefa Mianowskiego* w podcieniach Pałacu Staszica,
2011, fot. J. Arvaniti

Barbara Wiktorowska
Warszawa

XV FESTIWAL NAUKI

Słoneczny, letni dzień był wymarzonym tłem dla XV Festiwalu Nauki. Część pokazów i spotkań odbyła się w Domu Zjazdów i Konferencji Polskiej Akademii Nauk w Jabłonie i w jego ogrodach. Sobotni poranek, z początku chłodny, później przyjemnie ciepły, zapowiadał udany dzień dla organizatorów i gości Festiwalu. Z Archiwum Polskiej Akademii Nauk uczestniczyły w XV Festiwalu Nauki cztery osoby: Andrzej Klubiński, Paulina Mitek, Tomasz Rudzki, Barbara Wiktorowska.

Kilka dni przed uroczystością zostały ustalone szczegóły organizacyjne, przygotowano prezentacje, skany interesujących dokumentów ze zbiorów Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie, zorganizowano transport z Pałacu Staszica plansz wystawowych, sztalug, wydawnictw i innych potrzebnych przedmiotów.

17 września 2011 roku nastąpiło uroczyste otwarcie XV Festiwalu Nauki. Mgr Magdalena Grzelecka, dyrektor Domu Zjazdów i Konferencji PAN, serdecznie powitała przybyłych gości oraz współorganizatorów. W swoim przemówieniu podkreśliła, że spotkanie w Jabłonie pozwoli zaprezentować osiągnięcia nauki zastosowane w codziennym życiu wielu ludzi. Nad przebiegiem Festiwalu patronat objęli: prezes Polskiej Akademii Nauk, starosta powiatu legionowskiego, wójt gminy Jabłonna, prezydent miasta Legionowo. W przedsięwzięciu uczestniczyło kilkadziesiąt różnych instytucji, wśród nich zaś m.in. instytuty i zakłady Polskiej Akademii Nauk, szkoły podstawowe, średnie i wyższe, stowarzyszenia i koła naukowe, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego, Zamek Królewski w Warszawie, Narodowy Bank Polski i inne.

Festiwal Nauki cieszył się w tym roku dużą popularnością, w sobotę bowiem przybyło do Jabłony około 2000 osób, głównie dzieci ze szkół podstawowych, gimnazjów i liceów oraz młodzież studencka. Z przyjemnością udzielaliśmy odpowiedzi na pytania dotyczące Archiwum PAN

hobbystom, koneserom wiedzy, często ludziom w wieku emerytalnym, którzy chcieli zapoznać się z naszymi wystawami i wydawnictwami.

Dr Andrzej Klubiński opowiadał o skarbach Archiwum PAN w dwóch wystąpieniach ubarwionych prezentacjami komputerowymi. Ogromną popularnością wśród dzieci cieszył się konkurs archiwalny zorganizowany przez nasze Archiwum. Wszyscy uczestnicy wraz z pytaniem konkursowym otrzymali w kopercie pocztówkę z wizerunkiem Pałacu Staszica oraz zaproszenie na otwarcie wystawy *Archiwa warszawskie dawniej i dziś*.

Mam nadzieję, że każdy z gości znalazł coś interesującego dla siebie, a dzieci i młodzież, dzięki naszym ekspozycjom, publikacjom i pokazom komputerowym, poszerzyły wiedzę o Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie.

XV Festiwal Nauki w Jabłonninie, 2011, fot. B. Wiktorowska

XV Festiwal Nauki
w Jabłonninie, 2011,
fot. B. Wiktorowska

XV Festiwal Nauki w Jabłonninie, 2011, fot. B. Wiktorowska

XV Festiwal Nauki w Jabłonninie, 2011, fot. P. Mitek

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ARCHIWUM PAN W 2010 ROKU

PODSTAWOWE DANE O ARCHIWUM

Archiwum ma swoje oddziały w Poznaniu oraz w Katowicach z siedzibą w Wodzisławiu Śląskim. Archiwum posiada zasób historyczny powierzony. W Archiwum obsadzone są 23 etaty.

W roku sprawozdawczym zatrudnionych było 31 osób, w tym w Warszawie 24 (16 w niepełnym wymiarze godzin), w Poznaniu 5 (4 w niepełnym wymiarze), w Wodzisławiu Śląskim 2 (1 w niepełnym wymiarze).

Większość stanowią pracownicy zajmujący się merytoryczną działalnością archiwalną. Zatrudniano pracownika naukowego, zastępcę dyrektora, 2 starszych kustoszy, kustosza, 5 adiunktów archiwalnych, 3 starszych dokumentalistów, 4 archiwistów, 2 konserwatorów, technika dokumentalistę, 2 dokumentalistów, 4 młodszych archiwistów, bibliotekarza, samodzielnego referenta, główną księgową, starszego księgowego-kasjera oraz sprzątaczkę; 25 osób ma wykształcenie wyższe, w tym 6 osób — stopień doktora.

W Archiwum w Warszawie zatrudnieni zostali: Dorota Piętka-Hadała (1 stycznia), Łukasz Gawin (1 kwietnia) i Iwona Orłowska (1 grudnia), przestali pracować: Izabela Kwiatkowska (31 marca), Łukasz Gawin (30 czerwca) i Agnieszka Ryhorowicz (31 grudnia).

18 grudnia tragicznie zmarła nasza koleżanka Anna Grzebieluch. Pracowała w Archiwum PAN w Warszawie od 2002 roku. Z wielkim piętyzmem i znajomością rzeczy zajmowała się kolekcją medali oraz pozyskiwaniem spuścizn archiwalnych.

Rada Naukowa pod przewodnictwem profesora Andrzeja Tomczaka odbyła posiedzenie 4 marca 2010 roku. Prof. Andrzej Tomczak, otwierając posiedzenie, wyraził żal po śmierci profesora Ryszarda Wacława Wołoszyńskiego oraz poprosił zebranych o uczenie minutą ciszy pamięci Zmarłego. Dyrektor Archiwum PAN dr Hanna Krajewska wygłosiła pożegnalną mowę poświęconą profesorowi Ryszardowi Wołoszyńskiemu, w której przypominała, że profesor Wołoszyński był od 1955 roku pracownikiem Archiwum Polskiej Akademii Nauk, od 1993 roku przewod-

niczącym jego Rady Naukowej i wieloletnim redaktorem „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk”.

W następnej części posiedzenia dyrektor Hanna Krajewska przedstawiła najważniejsze osiągnięcia Archiwum w 2009 roku oraz zapoznała członków Rady z planami na rok bieżący. Dr Hanna Krajewska poinformowała Radę Naukową Archiwum PAN, że Towarzystwo Naukowe Warszawskie uhonorowało dr Hannę Krajewską medalem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a dr Joannę Arvaniti dyplomem TNW w podziękowaniu za wieloletnią współpracę w dziele zachowania spuścizny Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Po zakończeniu posiedzenia członkowie Rady Naukowej obejrzeni przygotowaną przez pracowników Archiwum PAN planszową wystawę *Dzieje Pałacu Staszica*, eksponowaną w holu przed salą Lustrzaną, oraz nowoczesny i sprawnie działający kiosk multimedialny, w którym prezentowane są informacje na temat historii gmachu, instytucji mających w nim swoje siedziby oraz wszystkie aktualności związane z przedsięwzięciami Archiwum Polskiej Akademii Nauk.

Posiedzenie Kolegium Dyrekcji odbyło się tego samego dnia. Omówiono sprawy bieżące oraz problemy działalności organizacyjnej i merytorycznej Archiwum. W spotkaniu udział wzięli kierownicy oddziałów oraz przedstawiciele Archiwum PAN.

Jak co roku, na przełomie lipca i sierpnia (od 19 lipca do 13 sierpnia), Pracownia Naukowa Archiwum PAN w Warszawie była zamknięta dla czytelników. Przeprowadzono niezbędne prace porządkowe, a większość pracowników wykorzystała ten czas na realizację urlopów wypoczynkowych.

Stan zasobu

W 2010 roku nastąpił przyrost zasobu o 27,37 m.b. akt. W Warszawie wpłynęło 3,17 m.b. materiałów pochodzenia prywatnego i 5,05 m.b. materiałów pochodzenia instytucjonalnego. Stan zasobu Oddziału w Poznaniu powiększył się o 18,70 m.b., zasób Oddziału w Wodzisławiu Śląskim powiększył się o 0,45 m.b. akt. Ogólny stan zasobu wynosi obecnie 2719,51 m.b., z tego w Warszawie znajduje się 2246,78 m.b., w Poznaniu 407,23 m.b., w Wodzisławiu Śląskim 65,50 m.b.

Wykaz nabytków zawiera załącznik nr 1.

Komisja Metodyczna pod przewodnictwem dr Hanny Szymczyk odbyła 3 posiedzenia. Członkowie Komisji omówili 3 inwentarze i zatwierdzili 10, opracowano uwagi do 22 inwentarzy pochodzących z Warszawy i oddziałów. Na spotkaniach omówione zostały sprawy zgodności opracowania inwentarzy warsztatowych w bazie danych IZA z wytycznymi opracowania spuścizn przyjętymi w Archiwum PAN.

Komisja Oceny Zakupów nie obradowała.

Komisja Archiwalnej Oceny Dokumentacji zaopiniowała pozytywnie 20 wniosków na wybrakowanie ok. 316 m.b. dokumentacji niearchiwalnej w placówkach PAN.

Komisja Opiniowania Normatywów skonsultowała i zaopiniowała 7 instrukcji kancelaryjnych oraz 6 rzeczowych wykazów akt i 5 instrukcji organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego.

Zbiór Fotografii wzbogacił się o 7 fotografii i negatywów i liczy obecnie 30959 fotografii, negatywów, pocztówek, odbitek kserograficznych oraz 24 płyty CD.

Stan zbiorów mikrofilmowych nie powiększył się i wynosi 1129047 klatek mikrofilmów negatywowych oraz 3225478 klatek mikrofilmów pozytywowych. Zbiór Medali nie zmienił się i liczy 1056 obiektów.

Księgozbiór w Warszawie powiększył się o 180 woluminów wydawnictw zwartych i 41 woluminów czasopism, w Poznaniu o 49 woluminów wydawnictw zwartych i 24 czasopisma, w Wodzisławiu Śląskim o 3 wydawnictwa zwarte. Łącznie w Warszawie i oddziałach znajduje się 14328 woluminów druków zwartych i 12490 woluminów wydawnictw ciągłych.

ARCHIWUM PAN W WARSZAWIE

1. Naukowo-archiwalne opracowanie zasobu

Prowadzono prace porządkowo-inwentaryzacyjne w zespołach pochodzenia urzędowego i prywatnego. Do Komisji Metodycznej wpłynęły zakończone inwentarze kolekcji i spuścizn: Zygmunta i Natalii Batowskich, Stanisława Bilewicza, Tytusa Chałubińskiego, Benedykta Dybowskiego, Heleny i Seweryna Krzemieniewskich, Wacława Lewińskiego i Kazimierza Michałowskiego. Sporządzono inwentarze warsztatowe materiałów: Władysława Dybowskiego, Mikołaja Dzikowskiego, Stanisława Grabskiego, Juliana Komara, Karola

Koranyiego, Leszka Kuźnickiego, Bohdana Paczyńskiego, Stanisława Pazyry, Stanisława Piekarczyka, Jerzego Ryxa, Władysława Semkowicza, Mieczysława Wrzoska, Stanisława Zienkowicza i grupy drobnych zespołów instytucji i organizacji naukowych polskich we Lwowie. Rozpoczęto porządkowanie kolejnych spuścizn. Pozyskane archiwa osobiste na bieżąco zaopatrywano w spisy tymczasowe.

Uzupełniano istniejące bazy danych i spisy nekrologów.

2. Ewidencja zasobu archiwalnego

Kontynuowano administrację bazy SEZAM, aktualizując i pogłębiając istniejące zapisy.

3. Kształtowanie narastającego zasobu archiwalnego

Opiniowanie i konsultowanie normatywów

Komisja Opiniowania Normatywów zaopiniowała 6 instrukcji kancelaryjnych oraz 4 rzeczowe wykazy akt i instrukcje organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego.

Udzielono licznych konsultacji na temat sporządzania instrukcji kancelaryjnych, wykazów akt, instrukcji działania archiwów zakładowych oraz obowiązujących aktów normatywnych.

W związku z restrukturyzacją jednostek organizacyjnych Polskiej Akademii Nauk szczególną uwagę zwrócono na dokumentację przechowywaną w likwidowanych placówkach. Archiwum PAN zaproponowało pomoc merytoryczną, niezbędną przy realizacji tego zadania, i część placówek z pomocy tej skorzystała.

Wizytacja placówek PAN

Skontrolowana została działalność archiwów zakładowych w 15 placówkach PAN, 2 kontrole zostały wykonane wspólnie z Archiwum Państwowym m.st. Warszawy. Każda z wizyt połączona była z instruktażem w zakresie praktycznego stosowania systemu bezdziennikowego, metodyki retrospektywnego porządkowania dokumentacji oraz zagadnień pokrewnych.

Brakowanie dokumentacji niearchiwalnej

Komisja Archiwalnej Oceny Dokumentacji zaopiniowała pozytywnie 18 wniosków o wybrakowanie ok. 309 m.b. dokumentacji niearchiwalnej w placówkach PAN. Udzielono licznych wskazówek dotyczących niszczenia dokumentacji przeterminowanej.

4. Konserwacja akt

Kontynuowano konserwację kolejnych jednostek archiwalnych ze spuścizny Władysława L. Jaworskiego. Zabiegom oczyszczenia kart, uzupełnienia ubytków, sklejenia rozdarć i zaprasowania kart załączników poddano 774 karty z trzech j.a.

5. Dział fotografii i mikrofilmów

Stan zbiorów mikrofilmowych nie powiększył się i wynosi 1129047 klatek mikrofilmów negatywowych i 3225478 klatek mikrofilmów pozytywowych. Zbiór Fotografii powiększył się o 7 fotografii i liczy obecnie 30870 fotografii, negatywów, pocztówek, odbitek kserograficznych oraz 24 płyty CD.

Kontynuowano digitalizację i archiwizację zbiorów fotograficznych. Zeskanowano ok. 4500 fotografii i w chwili obecnej zbiór zdjęć w postaci cyfrowej wynosi ok. 12600 obiektów. Wszystkie zdjęcia zawierają kopię zapasową, zaopatrzoną w logo Archiwum. Całość zeskanowanego zbioru została zarchiwizowana na płytach DVD celem zabezpieczenia wykonanej pracy. Wprowadzono opisy 900 fotografii do baz danych w programie Excel.

6. Zbiory specjalne

Zbiór Medali nie zmienił się i liczy 1056 obiektów. Zbiór jest na bieżąco ewidencjonowany i konserwowany.

7. Biblioteka

Księgozbiór powiększył się o 180 woluminów druków zwartych (47 zakupiono, 133 pozyskano z darów) i o 41 woluminów wydawnictw

ciągłych (19 zakupiono, 22 — dary). Księgozbiór liczy 11743 woluminy druków zwartych i 9981 woluminów wydawnictw ciągłych.

W 2008 roku zamknięty został prowadzony w bibliotece katalog kartkowy, a nabytki wpisywane są do bazy MAK. Baza ta uzupełniana jest także retrospektywnie. W roku sprawozdawczym wprowadzono 969 nowych rekordów, a łącznie znajdują się w niej 2153 rekordy.

Zrealizowano 324 wypożyczenia czasopism i książek. Na potrzeby pracowników Archiwum wypożyczono z innych bibliotek 34 książki i czasopisma w: Bibliotece Instytutu Badań Literackich PAN, Bibliotece Instytutu Historii Nauki PAN, Bibliotece Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego i innych. Kontynuowane są prace nad opracowywaniem i wpisywaniem nowych rekordów do bazy MAK.

8. Wydawnictwa

Ukazał się nr 51. „Biuletynu Archiwum PAN”. Prowadzono prace redakcyjne nad przygotowaniem do publikacji numeru 52. Kolportowano inne, wcześniejsze wydawnictwa Archiwum PAN.

Podjęto kolejną próbę popularyzacji zasobu Archiwum, opracowując i publikując rysunkowy komiks pt. *Archibohater, czyli długie życie Piotra B.*, ukazujący życie i działalność profesora Piotra Bańkowskiego, którego spuścizna znajduje się w Archiwum PAN.

9. Udostępnianie

W Pracowni Naukowej odnotowano 498 odwiedzin czytelników, w tym 48 osób korzystało z informacji, 10 ze zbiorów biblioteki, 448 z materiałów archiwalnych i 46 z reprografii. Udostępniono 2511 j.a., w tym do badań naukowych 2272 j.a., do poszukiwań na potrzeby urzędów 6 j.a., do poszukiwań własnościowych 4 j.a., w celu publicystyki i popularyzacji 19 j.a., do innych prac — 210 j.a. Na zamówienia czytelników wykonano 2525 kserokopii i 3516 skanów.

Z zasobu Archiwum wypożyczono 21 dokumentów, 7 medali i książkę celem prezentacji na wystawach czasowych organizowanych w muzeach polskich.

Kontynuowano prowadzenie ewidencji udostępniania w bazie danych SUMA. Kartoteka użytkowników prowadzona jest na bieżąco.

Obejmuje obecnie dane za lata 1998–2010 i zawiera 1226 rekordów. W 2010 roku przyjęto do realizacji 95 nowych wniosków użytkowników zasobu archiwalnego.

Zrealizowano drogą tradycyjną 30 i pocztą elektroniczną ponad 120 kwerend merytorycznych i w zespołach akt osobowych.

10. Popularyzacja

Wystawy

W ramach popularyzacji historii nauki i prezentacji zasobu Archiwum PAN 25 lutego w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Mińsku Mazowieckim zaprezentowana została wystawa *Artyści emigracyjnej Melpomeny*, a 4 marca otwarta została wystawa planszowa *Dzieje Pałacu Staszica*. Wystawa ta umieszczona została na stałe w holu przed salą Lustrzaną Pałacu Staszica, dając możliwość uczestnikom wszystkich odbywających się tam spotkań oraz odwiedzającym Pałac zapoznania się z historią gmachu.

Ciesząc się niesłabnącym powodzeniem wystawę *Polscy badacze Syberii* udostępniono publiczności w Rosyjskim Centrum Nauki i Kultury w Gdańsku 6 kwietnia. Wernisażowi towarzyszyła dwudniowa konferencja tematyczna, a ekspozycja trwała do 20 kwietnia. Jej kolejną edycję, wzbogaconą o nowe fotografie, w innym formacie i w wersji polskojęzycznej, wystawiono przed gmachem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” 8 grudnia 2010 roku i prezentowano do 10 stycznia 2011 roku.

15 maja Archiwum PAN w Warszawie uczestniczyło w organizowanej corocznie ogólnopolskiej Nocy Muzeów. Zwiedzających oprowadzano po salach Pałacu Staszica, przedstawiając jego historię oraz zachęcając do samodzielnego zapoznania się z prezentowanymi wystawami. Zainteresowani mieli okazję wysłuchania odczytów związanych tematycznie z pokazami oraz koncertów: artystki z Jakucji grającej na drumli, chóru „Imprevisti” oraz Chóru Kameralnego przy Towarzystwie Naukowym Warszawskim. Tego dnia Pałac Staszica odwiedziło blisko 2300 osób, co świadczy o stałym zainteresowaniu, jakim cieszą się organizowane przez Archiwum PAN imprezy otwarte.

19 czerwca we wnętrzach i na dziedzińcu Pałacu Staszica odbył się I Piknik Archiwalny. Inspiracją do niego był obchodzony uroczystie od 2007 roku Międzynarodowy Dzień Archiwów, przypadający corocznie

9 czerwca. Tego właśnie dnia w Pałacu Staszica przeprowadzona została lekcja archiwalna pod tytułem *Skarby Archiwum Polskiej Akademii Nauk*. Sam Piknik zorganizowany został z inicjatywy Archiwum PAN, Polskiego Towarzystwa Archiwalnego, Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych i Stowarzyszenia Archiwistów Instytucji Wymiaru Sprawiedliwości, a wzięli w nim udział przedstawiciele 13 archiwów i instytucji. Zaprezentowano 8 wystaw i pokazów tematycznych, 12 wykładów, prezentacji i odczytów oraz przeprowadzono konkurs wiedzy o ulicy Krakowskie Przedmieście. Celem Pikniku było zwrócenie uwagi w formie przystępnej i dostosowanej do każdego odbiorcy na rolę dokumentów w życiu codziennym i działalność archiwów we współczesnym świecie. Obchody Międzynarodowego Dnia Archiwów oraz przebieg Pikniku Archiwalnego w Pałacu Staszica zostały zarejestrowane na filmie promocyjnym, zrealizowanym na zlecenie APAN.

Archiwum PAN było współorganizatorem *Dni Muzeum Polskiego w Rapperswilu*, które odbyły się 11–12 września. W imprezie wzięło udział 11 archiwów, bibliotek i muzeów warszawskich, w których zbiorach znajdują się szczątki biblioteki oraz pamiątki raperswilskie. Placówki te przygotowały w oparciu o swoje zbiory prezentacje, wystawy, wykłady, filmy, koncerty i pokazy, a władze miasta uruchomiły specjalny autobus, umożliwiający szybki dojazd do tych instytucji. Swoją obecnością zaszczytili nas Matthias Mächler, prezydent Gminy Grodzkiej Rapperswilu, oraz Max Berti, członek Rady Miejskiej Rapperswilu, z małżonką, a także przedstawiciele władz miasta stołecznego Warszawy. O wydarzeniach informował i towarzyszył wszystkim spotkaniom specjalnie przygotowany folder.

W związku z obchodami Roku Chopinowskiego Archiwum PAN przygotowało wystawę *Fryderyk Chopin. Jego ślady w zbiorach Archiwum Polskiej Akademii Nauk*. Wernisażowi, który odbył się w Pałacu Staszica 27 września, towarzyszył koncert kameralny. Ekspozycja prezentowana jest do chwili obecnej, a jej drugi egzemplarz wystawiony został w Stacji Naukowej PAN w Paryżu. Podjęto prace nad przygotowaniem francuskojęzycznej wersji plansz. Wystawy tematyczne o Pałacu Staszica i Fryderyku Chopinie prezentowane są także w wersji elektronicznej na naszej stronie internetowej.

Postać Piotra Bańkowskiego była tematem wystawy otwartej 12 października w Sali im. Janiny i Piotra Bańkowskich Łomżyńskiego

Towarzystwa Naukowego im. Wagów i prezentowanej tam do chwili obecnej, towarzyszącej konferencji archiwalnej.

Wypożyczono Muzeum Regionalnemu w Siedlcach 4 plansze ekspozycji o Leonie Barszczewskim. Były one prezentowane w dniach 26 marca–9 maja w gmachu Muzeum.

Seminaria

Archiwum PAN było organizatorem i współorganizatorem konferencji, seminariów i warsztatów. 16 marca odbyło się w Pałacu Staszica seminarium przygotowane wspólnie z Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń oraz Polskim Towarzystwem Archiwalnym, a poświęcone różnym aspektom zbieractwa pt. *Od pasji do dokumentacji. Czy kolekcjonerzy i archiwiści mogą się polubić?*

Seminarium pt. *Przepisy kancelaryjno-archiwalne w praktyce archiwów Polskiej Akademii Nauk*, zorganizowane przy współpracy z Polskim Towarzystwem Archiwalnym, odbyło się dwukrotnie — w Warszawie 18 marca i w Poznaniu 11 maja. Program seminarium był aktualizowany, by odpowiadać na bieżące problemy pracowników kancelarii i archiwów zakładowych.

W dniach 12–13 października z okazji 35. rocznicy utworzenia Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów odbyła się w Łomży konferencja naukowa zatytułowana *Wybitni archiwiści łomżyńscy w służbie społeczeństwa*, współorganizowana przez Archiwum PAN. Konferencję otworzyła prezes Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów prof. dr hab. Halina Karaś, a wszystkie przedstawione referaty omawiały problemy archiwalne, kładąc szczególny nacisk na działalność zawodową i naukową archiwistów łomżyńskich lub z Łomżą związanych. Pracownicy Archiwum PAN zaprezentowali 4 referaty, których teksty zostaną opublikowane w przygotowywanym wydawnictwie pokonferencyjnym.

10 grudnia w Pałacu Staszica odbyły się ogólnopolskie warsztaty archiwalne na temat *Współpraca z archiwami Polskiej Akademii Nauk*. Te cykliczne spotkania z archiwistami zakładowymi placówek PAN mają na celu opracowanie wspólnych norm pracy archiwalnej i rozwiązywanie aktualnych problemów.

Strona internetowa

Informacja o wszystkich wydarzeniach naukowych i popularyzatorskich była na bieżąco umieszczana na stronie internetowej Archiwum PAN oraz w kiosku multimedialnym umieszczonym w holu głównym Pałacu Staszica. Rozpoczęto także proces digitalizacji i opisywania spuścizn uczonych na stronie internetowej. Łącznie na stronie umieszczono 21 aktualizacji oraz 5 podstron o charakterze naukowym i 2 nowe galerie.

11. Praktyki archiwalne

Praktyki archiwalne odbyło pięcioro studentów Akademii Podlaskiej i trzech uczniów Policealnej Szkoły nr 6 w Warszawie. Przygotowano i przeprowadzono wykłady dla studentów IV i V roku Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego i studentów III roku Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz uczniów II Liceum Ogólnokształcącego im. św. Królowej Jadwigi w Siedlcach i Policealnej Szkoły nr 6 w Warszawie. Wykłady na temat dziejów Archiwum i jego zasobu połączone były z prezentacją ciekawszych materiałów oraz wydawnictw.

12. Zebrania i posiedzenia

W siedzibie Archiwum PAN w Warszawie odbywały się także cotygodniowe spotkania poświęcone omawianiu spraw bieżących i podnoszeniu kwalifikacji zawodowych. Uzyskaliśmy informacje na temat działalności Archiwum Państwowego Miasta Stołecznego Warszawy, spuścizn przechowywanych w Muzeum Ziemi PAN oraz wysłuchaliśmy wykładu przygotowanego przez specjalistów zajmujących się konserwacją papieru pt. *Zagrożenie dla zdrowia ludzi i zbiorów*.

13. Współpraca naukowa

Współpraca naukowa krajowa

Dyrektor i pracownicy Archiwum PAN w Warszawie uczestniczyli w licznych seminariach, spotkaniach, konferencjach i posiedzeniach, m.in.: w konferencji *Wystawy w archiwum — drugie życie dokumentów*,

Szczyrk, 15–18 czerwca; w XXII Krajowym Zjeździe Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji, Łódź, 15 czerwca; w sesji *Wybitni archiwiści łomżyńscy w służbie społeczeństwa*, Łomża, 12–13 października. Uczestnicy konferencji wygłosili referaty i komunikaty (łącznie 42), podejmując tematy ważne dla środowiska archiwalnego.

Współpraca naukowa z zagranicą

Dyrektor i pracownicy Archiwum PAN uczestniczyli w konferencji *Archival Traditions and Practice: Are Archivists Historians?*, Praga, 29 września–3 października, na której zaprezentowali referat. Kolejne dwa referaty prezentowane były w Instytucie Herdera w Marburgu oraz w Muzeum Polskim w Rapperswilu na obchodach jego 140-lecia. We współpracy ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska” i Polskim Towarzystwem Archiwalnym przeprowadzona została dwutygodniowa kwerenda archiwalna w środowisku polonijnym w Brazylii.

ODDZIAŁY ARCHIWUM PAN

1. Naukowo-archiwalne opracowanie zasobu

W **Oddziale Poznańskim** kontynuowano porządkowanie archiwów osobistych Stefana Tytusa Dąbrowskiego, Władysława Orlicza, Heliodora Święcickiego, Marii Wojciechowskiej i Zygmunta Wojciechowskiego oraz Zbigniewa Zakrzewskiego. Rozpoczęto prace nad porządkowaniem kolejnych spuścizn. Na bieżąco sporządzano spisy i wstępnie porządkowano pozyskane spuścizny.

W Oddziale od lat gromadzone jest Archiwum Prasowe zawierające wycinki dotyczące uczonych oraz nauki w Wielkopolsce. Obecnie liczy ono 400 teczek (ok. 4,50 m.b.). Materiały te są układane alfabetycznie (uczni) oraz rzeczowo według zagadnień (uczelnie, instytucje i towarzystwa naukowe, wydarzenia naukowe).

W **Oddziale w Wodzisławiu Śląskim** kontynuowano prace nad porządkowaniem materiałów Wacława Leśnianańskiego i Józefa Chlebowczyka.

2. Kształtowanie narastającego zasobu aktowego

W ramach opieki nad narastającym zasobem archiwalnym pracownicy **Oddziału w Poznaniu** udzielili licznych konsultacji oraz zaopiniowali instrukcję kancelaryjną i 1 instrukcję organizacji i działania archiwum oraz 2 jednolite rzeczowe wykazy akt placówek Polskiej Akademii Nauk, a także przeprowadzili ekspertyzę akt przeznaczonych do brakowania w 5 placówkach PAN. Przeprowadzono ekspertyzę dokumentacji niearchiwalnej oraz wizytację w 1 placówce PAN. Ponadto Komisja utworzona przez pracowników Oddziału dokonała przeglądu akt kategorii B zlikwidowanego Zakładu Badań Narodowościowych PAN w Poznaniu i sporządziła spisy akt przeznaczonych do brakowania (0,58 m.b. akt kategorii B). Udzielono 15 konsultacji archiwistom zakładowym placówek PAN w Poznaniu.

Pracownicy **Oddziału w Wodzisławiu Śląskim** udzielili 13 konsultacji dotyczących zasad działania archiwum zakładowego, porządkowania dokumentacji archiwalnej i brakowania dokumentacji niearchiwalnej.

3. Zbiór mikrofilmów i fotografii

Zbiór mikrofilmowy Oddziału w Poznaniu nie uległ zmianie i liczy 770 szpul. Zbiory płyt CD, na których są nagrane materiały Archiwum PAN Oddział w Poznaniu, liczą 17 sztuk i zbiory fotografii powiększyły się o 70 obiektów.

4. Księgozbiory

W **Oddziale w Poznaniu** księgozbiór powiększył się o 73 woluminy, w tym o 49 woluminów druków zwartych oraz o 24 woluminy wydawnictw ciągłych. Stan księgozbioru podręcznego na koniec 2010 roku wynosił: 4731 woluminów, w tym 2118 druków zwartych oraz 2613 wydawnictw ciągłych.

W **Oddziale w Wodzisławiu Śląskim** stan księgozbioru powiększył się o 2 pozycje i liczy 623 woluminy.

5. Udostępnianie zasobu

W **Oddziale w Poznaniu** zanotowano 224 odwiedziny w Pracowni Naukowej, zgłoszono 48 nowych tematów badawczych. 12 osób korzystało z informacji, 20 z biblioteki, a 192 z materiałów archiwalnych. Udostępniono łącznie: 1296 jednostek archiwalnych, w tym do badań naukowych 1295 j.a., do poszukiwań na potrzeby urzędów 1 j.a. Udostępniono także 217 woluminów z biblioteki podręcznej, 45 fotografii, 2 jednostki ewidencyjne. Przyjęto 24 kwerendy dla użytkowników i instytucji. Wypożyczono 56 dokumentów, kasetę szpulową i 9 fotografii. Na zamówienia czytelników wykonano: 576 kserokopii, 802 fotografie cyfrowe, 418 skanów — łącznie 1796 sztuk reprografii.

W **Oddziale w Wodzisławiu Śląskim** zanotowano odwiedziny 91 użytkowników, udostępniono 295 j.a., wykonano 47 kwerend dla użytkowników i instytucji, w tym kwerendy w zespołach akt osobowych i kart wynagrodzeń (dla ZUS). Wykonano 70 kserokopii i 56 skanów.

6. Popularyzacja zasobu

Wystawy i publikacje

23 listopada w Sali Posiedzeń Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk otwarto wystawę także towarzyszącą konferencji, przedstawiającą metody gromadzenia, opracowywania i udostępniania zbiorów archiwalnych oraz pokaz cymeliów ze zbiorów Oddziału. Zaprezentowano gabloty tematyczne, ukazując materiały instruktażowe, prace magisterskie i inne prace naukowe przygotowane z wykorzystaniem materiałów archiwalnych pochodzących z Archiwum PAN Oddział w Poznaniu, autografy znanych Polaków oraz przykłady curiosów archiwalnych przechowywanych w Archiwum PAN Oddział w Poznaniu.

Wernisaż wystawy zorganizowanej przy współudziale Archiwum PAN Oddział w Poznaniu *Profesorowie Kazimierz Kaczmarczyk i Stanisław Nawrocki — poznańscy archiwiści* odbył się 3 grudnia w salach Archiwum Państwowego w Poznaniu. Towarzyszył on konferencji *Działalność naukowa i zawodowa Profesora Kazimierza Kaczmarczyka i Profesora Stanisława Nawrockiego*, zorganizowanej z okazji 45-lecia poznańskiego Oddziału SAP, a wystawa potrwa do 28 lutego 2011 roku.

Oddział Archiwum PAN w Poznaniu wspólnie z Polskim Towarzystwem Archiwalnym był organizatorem konferencji *Spuścizny*

w archiwach i bibliotekach miasta Poznania (23 listopada). Konferencja miała na celu zaprezentowanie i omówienie problemów związanych z gromadzeniem, opracowywaniem, przechowywaniem, udostępnianiem i naukowym wykorzystaniem spuścizn archiwalnych. Tematy te poruszył także jeden z przygotowanych referatów wygłoszony przez pracownika Archiwum PAN Oddział w Poznaniu.

W Galerii Art Vladislavia 20 czerwca otwarto wystawę zorganizowaną przez **Oddział Archiwum PAN w Wodzisławiu Śląskim** i Towarzystwo Miłośników Ziemi Wodzisławskiej *Wodzisław w latach 1906–1929*. Ekspozycja ta była następnie prezentowana w salach Wydziału Architektury Urzędu Miasta Wodzisław Śląski.

Strona internetowa

W **Oddziale Poznańskim** przygotowano nowe pliki tekstowe zawierające poprawki i aktualizacje strony internetowej Oddziału Poznańskiego Archiwum PAN.

7. Praktyki

W **Oddziale Poznańskim** pięciu studentów archiwistyki i historii odbyło praktyki archiwalne i staże. Przeprowadzono wykłady i pokazy cymeliów dla studentów II roku specjalności archiwistycznej Wydziału Historii UAM. W **Oddziale w Wodzisławiu Śląskim** praktykę miesięczną odbyło także pięcioro studentów specjalizacji archiwalnej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

8. Zebrania i posiedzenia

Pracownicy **Oddziału w Poznaniu** spotykali się regularnie, omawiając: sprawozdania roczne, plany pracy i sprawy bieżące, uczestniczyli także w spotkaniu przedstawicieli archiwów i bibliotek w Archiwum Archidiecezjalnym, podczas którego omówiono kwestię współpracy placówek poznańskich z okazji Tygodnia Archiwów, w zebraniach Zarządu Poznańskiego Oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz w zebraniach ogólnych członków SAP Oddział w Poznaniu, a także w warsztatach i szkoleniach organizowanych przez Archiwum PAN w Warszawie.

Pracownicy **Oddziału w Wodzisławiu Śląskim** wzięli udział w dwóch szkoleniach prowadzonych przez dyrektora Archiwum Państwowego w Cieszynie, warsztatach organizowanych przez Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną w Rybniku oraz wysłuchali trzech odczytów, które prezentowano w Urzędzie Miasta Wodzisław Śląski.

9. Współpraca naukowa

Współpraca naukowa krajowa

W **Oddziale w Poznaniu** kontynuowano współpracę z: Archiwum Państwowym w Poznaniu, Oddziałem PAN w Poznaniu, Zakładem Archiwistyki Instytutu Historii UAM, Biblioteką Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Wydawnictwem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu, Muzeum Historii Miasta Poznania, z redakcjami pism uczelnianych oraz ze Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich Oddział w Poznaniu i Polskim Towarzystwem Archiwalnym.

W **Oddziale w Wodzisławiu Śląskim** od lat prowadzona jest stała współpraca z Towarzystwem Miłośników Ziemi Wodzisławskiej, Urzędem Miasta oraz innymi placówkami kulturalno-naukowymi regionu.

Załącznik nr 1

NABYTKI ARCHIWUM PAN

Warszawa

Dział II — Akta placówek PAN

1. Zakład Krajów Pozaeuropejskich PAN	5,00 m.b.
2. OKKP „Solidarność” PAN	0,05 m.b.

Dział III — Spuścizny uczonych polskich i kolekcje

1. Jacek Franciszek Mączyński	1,30 m.b.
2. Bohdan Paczyński	0,06 m.b.
3. Anna Sadurska	1,35 m.b.

Poz. 1–3 dary

Materiały dodatkowe

1. Jan Pruszyński	0,30 m.b.
2. Jan Raychman	0,16 m.b.

Poz. 1–2 dary

Poznań

Dział II — Akta placówek PAN

1. Archiwum PAN, Oddział w Poznaniu	0,20 m.b.
2. <i>Słownik gwarowy tzw. Słowińców Kaszubskich</i> ,
red. Z. Sobierajski, Materiały warsztatowe	10,00 m.b.
3. Zakład Badań Narodowościowych PAN	5,66 m.b.

Dział III — Spuścizny uczonych polskich i kolekcje

1. Andrzej i Maria Niesiołowscy	0,08 m.b.
2. Zygmunt Czubiński	0,01 m.b.
3. Edward Serwański	0,02 m.b.
4. Jerzy Kozłowski	1,16 m.b.

5.	Stanisław Wierzchosławski	1,50 m.b.
6.	Stefan L. Rosiński	0,08 m.b.
Poz. 1–6 dary		
Materiały dodatkowe		
1.	Kazimierz Kaczmarczyk	0,26 m.b.
2.	Zdzisław Kaczmarczyk	0,01 m.b.
3.	Feliks J. Krawiec	0,01 m.b.
4.	Anna Marciniak	0,01 m.b.
5.	Ryszard Marciniak	1,39 m.b.
Poz. 1–5 dary		

Wodzisław Śląski

Dział III — Spuścizny uczonych polskich i kolekcje

1.	Bronisław Zyska	0,45 m.b.
Poz. 1 dar		

Załącznik nr 2

WYKAZ PUBLIKACJI
PRACOWNIKÓW ARCHIWUM PAN

- Archibohater, czyli długie życie Piotra B.*, oprac. i wybór tekstów Anita Chodkowska, Warszawa 2010, ss. 22.
- Arvaniti Joanna**, Wystawa „*Polscy badacze Syberii*” w Warszawie, „Rodacy (Соотечественники). Pismo Syberyjskie Kongresu Polaków w Rosji”, 2010, nr 1 (50), s. 13.
- Arvaniti Joanna**, *Inwentarze archiwalne*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 7–11.
- Arvaniti Joanna**, *Materiały Bronisława Edwarda Sydowa*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 72–77.
- Arvaniti Joanna**, Wystawa „*Fryderyk Chopin. Jego ślady w zbiorach Archiwum Polskiej Akademii Nauk*”, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 104–115.
- Arvaniti Joanna**, Wystawa „*Dzieje Palacu Staszica*”, www.apan.waw.pl/201003, 15 grudnia 2010.
- Arvaniti Joanna**, Wystawa „*Fryderyk Chopin. Jego ślady w zbiorach Archiwum Polskiej Akademii Nauk*”, www.apan.waw.pl/201009, 15 grudnia 2010.
- Arvaniti Joanna**, *Materiały Hanny i Ludwika Hirszfeldów w zbiorach Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, [w:] *Szkice z historii medycyny*, Łódź 2010, s. 7–21.
- Arvaniti Joanna**, Wystawa „*Polscy badacze Syberii*”, „Wrocławskie Studia Wschodnie”, 2009, nr 13, s. 224–227.
- Arvaniti Joanna**, Pietrzkiewicz Dorota, [w:] *Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Sto lat działalności*, Warszawa 2009, s. 9–10.
- „*Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk*”, pod red. **Joanny Arvaniti**, 2010, nr 51, ss. 183.
- Boksa Michał**, *Jak pospolity profesor uniwersytetu udawał milонера. O podróżach Stanisława Pawłowskiego*, „Kronika Miasta Poznania”, 2010, nr 3, s. 175–190.
- Boksa Michał**, *Kotwica nad Jeziorem Maltańskim*, tamże, nr 4, s. 254–259.
- Chodkowska Anita**, *Franciszek Pik-Mirandola*, „Manager Apteki”, 2010, nr 3, s. 72–73.

- Chodkowska Anita**, *Franciszek Pik-Mirandola*, www.nazdrowie.pl, 15 grudnia 2010.
- Chodkowska Anita**, *Cudowne kropelki od Spiessa*, „Aptekarz Polski”, 2010, nr 49/27, www.aptekarzpolski.pl, 15 grudnia 2010.
- Chodkowska Anita**, **Mizikowski Józef**, *Materiały Stanisława Bilewicza (1903–1962)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 20–29.
- Dąbrowski Roman**, *Szamarzewski Augustyn Joachim (1832–1891), ksiądz działacz społeczny i gospodarczy*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XLVI, Warszawa-Kraków 2009–2010, s. 550–552.
- Dni Muzeum Polskiego w Rapperswilu. Informator*, pod red. **Joanny Arvaniti**, Warszawa 2010, ss. 24.
- Kazimierz Kaczmarczyk (1878–1966)**, Poznań 2010, nakł. Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddział w Poznaniu.
- Klubiński Andrzej**, *Eschatologia i jej funkcje w środowisku czeskiej emigracji pobiałogórskiej w 1. połowie XVII wieku*, „Barok. Historia — Literatura — Sztuka”, 2010, nr 34, s. 175–180.
- Klubiński Andrzej**, *Źródła do dziejów nauczania w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie w zasobie Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 78–99.
- Krajewska Hanna**, *Litewskie spotkania archiwalne (z doświadczeń Archiwum Polskiej Akademii Nauk)*, [w:] *Stosunki polsko-litewskie wczoraj i dziś. Historia — kultura — polityka*, pod red. naukową W.K. Romana i J. Marszałka-Kawy, Toruń 2009, s. 269–273.
- Krajewska Hanna**, *Hanna Krajewska, dyrektor Archiwum Polskiej Akademii Nauk — słowo wprowadzające*, [w:] *Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Sto lat działalności*, Warszawa 2009, s. 9–10.
- Krajewska Hanna**, *Światowa Lista UNESCO — polski wkład do światowego dziedzictwa*, [w:] *Wkład osiągnięć polskiej nauki i techniki do dziedzictwa światowego*, pod red. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej, Kraków-Warszawa 2009, s. 365–373.
- Krajewska Hanna**, *Błękitna Tarcza — pomoc dla archiwisty=Modry štít — pomoc pre archivarov*, [w:] *Archivy v krizovych situaciach*, Bojnice 2009, s. 83–86.
- Krajewska Hanna**, *The UNESCO World Heritage List and the Polish Contribution to World Heritage*, [w:] *The Contribution of Polish*

- Science and Technology to world Heritage*, ed. by Irena Stasiewicz-Jasiukowa, Kraków-Warszawa 2010, s. 373–381.
- Krajewska Hanna**, *Public relations w archiwach w Austrii i w Niemczech*, [w:] *Public relations w archiwach*, Poznań 2010, s. 151–160.
- Matysiak Jarosław**, *Towarzystwo Badań nad Historią Powstania Wielkopolskiego 1918/1919*, „Kronika Wielkopolski”, 2010, nr 4, s. 28–37.
- Mieszkowska Anna**, *Děti Ireny Sendlerové*, <http://knihyseidl.cz/top/deti-ireny-sendlerove/>, 1 listopada 2010.
- Mieszkowska Anna**, *Gwidon Borucki (1912–2009)*, *wspomnienie*, „Archiwum Emigracji”, 2010, nr 12, s. 322–329.
- Mieszkowska Anna**, *Halina Frankowska do Hanki Ordonówny*, „Archiwum Emigracji”, 2010, nr 12, s. 314–315.
- Mieszkowska Anna**, *Historia Fryderyka Jąrosyego. Przyczynek do dramatu Wiery Gran*, <http://www.fzp.net.pl/historia/historia-fryderyka-jarosyego-przyczynek-do-dramatu-wiery-gran>, 3 grudnia 2010.
- Mieszkowska Anna**, *Irena Anders (1920–2010) — wspomnienie*, „Gazeta Wyborcza”, 27 grudnia 2010, s. 10.
- Mieszkowska Anna**, *Irena Sendler ambasadorem Polski, cz. 1*, www.fzp.net.pl/fnirenasendlerambasadorem Polski.cz.1, 13 listopada 2010.
- Mieszkowska Anna**, *Irena Sendler: Matka dzieci holocaustu*, <http://www.abcclio.com/product.aspx?id=51589>, 13 listopada 2010.
- Mieszkowska Anna**, *Jestem Jąrosy! Zawsze ten sam...*, Warszawa 2008.
- Mieszkowska Anna**, *Już nie zapomnisz mnie. Biografia Henryka Warsa*, „Przegląd Polski”, 1 października 2010, s. 6.
- Mieszkowska Anna**, *„Kręgi obcości” Michała Głowińskiego*, „Przegląd Polski”, 16 lipca 2010, s. 3.
- Mieszkowska Anna**, *Świadectwo dobra*, „Wybrzeże 24”, www.wybrzeze24.vipserv.org/gazeta-gdanska-wywiady/swiadectwo-dobra, 2 października 2010.
- Słojkowska Katarzyna**, *W kręgu doktora Tytusa Chałubińskiego. Informacja o wystawie okolicznościowej przygotowanej przez APAN*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 2010, r. LV, nr 3–4, s. 141–147.
- Słojkowska Katarzyna**, Tomasz Dobrzyński, *Materiały Tytusa Chałubińskiego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 12–19.

Slojkowska Katarzyna, *Wystawa i konferencja poświęcona Tytusowi Chałubińskiemu*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 100–103.

Slojkowska Katarzyna, *Z wyboru lekarz, z zamięłowania przyrodnik. Materiały Tytusa Chałubińskiego w zbiorach Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, [w:] *Szkice z historii medycyny*, Łódź 2010, s. 501–506.

Stasiak Jolanta, *Materiały Jerzego Hersego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 48–57.

Stasiak Jolanta, *Materiały Witolda Sławińskiego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2010, nr 51, s. 58–71.

**INWENTARZE
ZESPOŁÓW ARCHIWALNYCH**
ogłoszone w numerach 1–52 „Biuletynu Archiwum PAN”
(układ chronologiczny)

	strony
Nr 1 (1959)	
Towarzystwo Naukowe Warszawskie (1907–1953) (H. Dymnicka)	21–77
Nr 3 (1960)	
Materiały Aleksego Bachulskiego (M. Flis)	33–39
Materiały Stanisława Borowskiego (Z. Kolankowski)	44–48
Materiały Olgierda Górki (M. Wrzoscowa)	50–61
Materiały Stanisława Kętrzyńskiego (S. Chankowski)	64–69
Materiały Adama Kłodzińskiego (H. Dymnicka)	69–71
Materiały Jerzego Manteuffla (S. Chankowski)	73–77
Materiały Władysława Namysłowskiego (M. Wrzoscowa)	77–86
Materiały Eugeniusza Przybyszewskiego (M. Flis)	86–89
Materiały Heleny Salskiej (S. Chankowski)	89–93
Materiały Adama Skalkowskiego (M. Wrzoscowa)	93–109
Nr 4 (1961)	
Materiały Wisławy Knapowskiej (H. Zubalowa)	31–71
Materiały Artura Śliwińskiego (S. Chankowski)	72–126

Nr 5 (1962)

- Akta I Kongresu Nauki Polskiej (1949–1951)
(M. Wrzoscowa) 23–70

Nr 6 (1963)

- Akta Polskiego Towarzystwa Historycznego
(1886–1939, 1947–1968)
(H. Dymnicka, M. Wrzoscowa) 39–79
Materiały Antoniego Wróblewskiego
(J. Szajbel) 80–127

Nr 7 (1964)

- Materiały Janusza Iwaszkiewicza
(S. Chankowski) 33–53
Materiały Aleksandra Lednickiego
(M. Wrzoscowa) 54–70
Materiały Zygmunta Moczarskiego
(Z. Wardęsa) 71–93
Materiały Ludwika Skubiszewskiego
(J. Szajbel) 94–105

Nr 8 (1965)

- Materiały Tadeusza Mańkowskiego
(A. Kamiński) 13–54
Materiały Wiktora Ormickiego
(O. Staroń) 55–78
Materiały Edwarda Schechtle
(A. Marciniak) 79–96

Nr 9 (1966)

- Materiały Kazimierza Bassalika
(S. Chankowski) 35–54
Materiały Ludwika Ręgorowicza
(M. Wrzoscowa) 55–81
Materiały Adama Szymańskiego
(H. Obuchowska-Pysiowa) 82–87

Nr 10 (1967)

Materiały Wiktora Schramma (A. Marciniak)	20–106
--	--------

Nr 11 (1968)

Akta Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewicza PAN (1953–1956) (H. Dymnicka)	30–64
Materiały Antoniego Artymiaka (S. Chankowski)	65–85
Materiały Ludwika Chmaja (R.W. Wołoszyński)	86–111
Materiały Eugeniusza Dziewulskiego (A. Brachfogel)	112–120
Materiały Władysława Dziewulskiego (M. Wrzoscowa)	121–148

Nr 12 (1969)

Materiały Witolda Chodźki (M. Wrzoscowa)	40–81
Materiały Franciszka Czubalskiego (M. Wrzoscowa)	82–97

Nr 13 (1970)

Materiały Józefa Grodeckiego i Katarzyny Grodeckiej (M. Wrzoscowa)	26–84
Materiały Stefana Rygla (S. Chankowski)	85–117
Materiały Bożeny Stelmachowskiej (J. Szajbel)	118–161

Nr 14 (1971)

Materiały Joachima Metallmanna (R. Majkowska)	18–26
Materiały Antoniego Peretiatkowicza (A. Marciniak)	27–66
Materiały Tadeusza Strumiły (R. Wojciechowska)	67–105

Materiały Zygmunta Zawirskiego (A. Woltanowski)	106–125
Nr 15 (1972)	
Materiały Bronisława Dembińskiego (K. Dopierała)	11–71
Materiały Włodzimierza Dzwonkowskiego (H. Dymnicka)	72–100
Materiały Wiktora Hahna (M. Wrzoscowa)	101–182
Nr 16 (1973)	
Materiały Ludwika Eckerta (M. Wrzoscowa)	26–52
Materiały Tadeusza Kowalskiego (J. Poradzisz)	53–99
Materiały Feliksa Kazimierza Terlikowskiego (M. Adamczewska)	100–125
Nr 17 (1974)	
Materiały Bronisława Pawłowskiego (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	39–48
Materiały Edmunda Jana Reymana (J. Mizikowski)	49–81
Materiały Stanisława Tynca (M. Wrzoscowa)	82–125
Nr 18 (1975)	
Materiały Stanisława Karwowskiego (J. Szajbel)	19–41
Materiały Jerzego Landego (J. Mizikowski)	42–54
Materiały Mariana Magdańskiego (E. Sztraj)	55–62
Materiały Michała Rawity-Witanowskiego (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	63–124

Nr 19 (1976)

Materiały Kazimierza Abgarowicza (M. Adamczewska)	24–35
Materiały Aleksandra Kozikowskiego (A. Marciniak)	36–54
Materiały Edwarda Lubicz-Niezabitowskiego (Z. Wardęska)	55–63

Nr 20 (1977)

Materiały Jana Dembowskiego (M. Wrzoscowa)	10–32
Materiały Mariana Gieysztora (A. Brachfogel)	33–54
Materiały Teodora Marchlewskiego (A. Brachfogel)	55–81

Nr 21 (1978)

Materiały Władysława Abrahama (E. Sztraj)	41–54
Materiały Stefana Baleya (M. Wrzoscowa)	55–93
Materiały Natalii Gąsiorowskiej-Grabowskiej (J. Mizikowski)	94–116
Materiały Wincentego Stysia (M. Wrzoscowa)	117–153

Nr 22 (1979)

Materiały Włodzimierza Demetrykiewicza (R. Majkowska)	35–59
Materiały Kazimierza Drewnowskiego (E. Sztraj)	60–78
Materiały Stanisława Kossutha (P. Porwoł)	79–106
Materiały Bronisława Niklewskiego (M. Adamczewska-Jackowiak)	107–144

Nr 23 (1980)

Materiały Andrzeja Grodka (M. Wrzoscowa)	31–101
---	--------

Materiały Janusza Wolińskiego (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	102–150
Nr 24 (1981)	
Materiały Adolfa Joszta (M. Wrzoscowa)	15–42
Materiały Kazimierza Rodowicza (O. Staroń)	43–52
Materiały Czesława Zakaszewskiego (J. Mizikowski)	53–74
Nr 25 (1982)	
Materiały Władysława Dybowskiego (Ł. Litwa, M. Wrzoscowa)	21–44
Materiały Ludwika Hirszfelda i Hanny Hirszfeldowej (Ł. Litwa, M. Wrzoscowa)	45–148
Nr 26 (1983)	
Materiały Stanisława Kozierowskiego (J. Latzke)	8–87
Suplement do inwentarza materiałów Kazimierza Drewnowskiego (E. Sztraj)	88–98
Nr 27 (1984)	
Materiały Stanisława Antoniewskiego (J. Mizikowski)	22–35
Materiały Zygmunta Golonki (J. Mizikowski)	36–61
Materiały Lucjana Kaznowskiego (J. Mizikowski)	62–75
Materiały Tymoteusza Łuniewskiego (M. Wrzoscowa)	76–100
Materiały Jana Miklaszewskiego (S. Chankowski)	101–105
Nr 28 (1985)	
Materiały Stefana Ehrenkreutza (A. Brachfogel)	29–40

Materiały Witolda Kamienieckiego (M. Wrzowska)	41–50
Materiały Emila Kipy (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	51–66
Materiały Tadeusza Makowieckiego (E. Sztraj)	67–80
Materiały Marzeny M. Pollakównej (T. Dymaczewski)	81–103
Nr 29 (1986)	
Materiały Stefana Drzewieckiego (B. Krzyżtoporska)	21–28
Materiały Władysława Folkierskiego (M. Tejchman)	29–38
Materiały Alfreda Liebfelda (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	39–60
Materiały Tadeusza Miłobędzkiego (Redakcja)	61–72
Nr 30 (1987)	
Materiały Kazimierza Moszyńskiego (A. Brachfogel)	23–43
Materiały Henryka Ułaszyna (E. Sztraj)	44–112
Nr 31 (1988)	
Materiały Stanisława Kontkiewicza (J. Bugajski)	14–71
Materiały Juliana Tokarskiego (J. Mizikowski)	72–115
Nr 32 (1989)	
Materiały Jana Grzegorzewskiego (Z. Bonarowska)	17–29
Materiały Mariana Lewickiego i Ireny Lewickiej (I. Biel, Z. Bonarowska)	30–90
Materiały Czesława Thulliego (W. Różańska)	91–114

Nr 33 (1990)

Materiały Władysława Kowalenki (J. Latzke, E. Lijewska)	21–60
Materiały Tadeusza Manteuffla (H. Dymnicka-Wołoszyńska)	61–132

Nr 34 (1993)

Materiały Zofii Podkowińskiej (A. Chodkowska)	11–33
Materiały Adama Wolffa (H. Szymczyk)	34–60

Nr 35 (1994)

Materiały Władysława Tomkiewicza (A. Kulecka)	25–72
Materiały Michała Walickiego (E. Sztraj, H. Szymczyk)	73–94
Materiały Anny Dembińskiej (K. Dopierała)	95–106

Nr 36 (1995)

Materiały Włodzimierza Antoniewicza (J. Mizikowski)	15–97
Materiały Zofii Wartołowskiej (J. Mizikowski)	98–103

Nr 37 (1996)

Materiały Stanisława Srokowskiego (M. Wrzowska)	20–60
Materiały Edwarda Stenza (J. Mizikowski, E. Sztraj)	61–93

Nr 38 (1997)

Materiały Jana Reychmana (H. Szymczyk)	14–113
---	--------

Nr 39 (1998)

Materiały Janusza Groszkowskiego (A. Kulecka)	29–89
--	-------

Materiały Witolda Nowackiego (J. Lewandowska)	90–112
Nr 40 (1999)	
Materiały Ludwika Kolankowskiego (M. Wrzowska)	42–64
Materiały Rocha Morcinka (E. Sztraj)	65–73
Materiały Michała Szczanieckiego (E. Sztraj)	74–94
Materiały Józefa Siemieńskiego (T. Epsztein)	95–105
Nr 41 (2000)	
Materiały rodziny Baudouin de Courtenay (D. Zamojska)	23–60
Materiały Stanisława Szobera (B.B. Hulewicz-Szczepanowska)	61–76
Materiały Stanisławy Przybyszewskiej (E. Ruta-Solarska)	77–94
Nr 42 (2001)	
Materiały Aleksandra Gajkowicza (A. Chodkowska)	6–33
Materiały Jana Dąbrowskiego (T. Dymaczewski, W. Kaczmarek)	34–47
Materiały Juliana Adama Majewskiego (J. Mizikowski)	48–69
Materiały Dobrosława Stróżeckiego (S. Biały, G. Ciemińska, M. Gaszkowska, K. Markowski)	70–82
Nr 43 (2002)	
Materiały Wacława Sierpińskiego (A. Kulecka)	6–65
Materiały Kazimierza Kuratowskiego (A. Kalbarczyk, I. Szulc, H. Szymczyk)	66–95
Materiały Hugona Steinhausa (A. Chodkowska, M. Wawrowska)	96–138

Nr 45 (2004)

Materiały Henryka Elzenberga (A. Chodkowska, H. Dymnicka-Wołoszyńska, J. Mizikowski, J. Stasiak)	15–57
Materiały Władysława Witwickiego (G. Milewski)	58–74

Nr 46 (2005)

Materiały Szczepana Szczeniowskiego (J. Dudziński)	8–19
Materiały Ludwika Wertensteina (D. Pietrzkiewicz)	20–53
Materiały Mieczysława Wolfkego (M. Flis, H. Szymczyk)	54–68

Nr 47 (2006)

Materiały Stanisława Herbsta (H. Szymczyk)	16–139
---	--------

Nr 48 (2007)

Materiały Stanisława Bełcha (J. Malinowski)	12–25
Materiały Tadeusza Cypriana (P. Dembiński, J. Matysiak)	26–69
Materiały Witolda Jakóbczyka (R. Dąbrowski)	70–109
Materiały Zdzisława Kaczmarczyka (P. Dembiński, J. Matysiak)	110–149
Materiały Wacława Pytkowskiego (M. Boksa, E. Zielińska)	150–171
Materiały Adama Wodziczki (P. Dembiński, J. Matysiak)	172–204

Nr 49 (2008)

Materiały Piotra Bańkowskiego (A. Chodkowska)	12–101
Materiały Kazimierza Konarskiego (A. Chodkowska)	102–109

Materiały Witolda Suchodolskiego (A. Chodkowska)	110–117
Materiały Franciszka Olszewskiego (A. Chodkowska)	118–129

Nr 50 (2009)

Materiały Benedykta Dybowskiego (J. Arvaniti, I. Gass, H. Krajewska)	12–29
Materiały Leona Barszczewskiego (J. Arvaniti, S. Chankowski, Z. Kolankowski)	30–43
Materiały Karola Nereusza Bohdanowicza (J. Arvaniti)	44–51

Nr 51 (2010)

Materiały Tytusa Chałubińskiego (T. Dobrzyński, K. Słojkowska)	12–19
Materiały Stanisława Bilewicza (A. Chodkowska, J. Mizikowski)	20–29
Materiały Seweryna i Heleny Krzemieniewskich (J. Buda, M. Norkowski, H. Szymczyk)	30–47
Materiały Jerzego Hersego (J. Stasiak)	48–57
Materiały Witolda Sławińskiego (J. Stasiak)	58–71
Materiały Bronisława Edwarda Sydowa (J. Arvaniti)	72–77

Nr 52 (2011)

Materiały Zygmunta i Natalii Batowskich (K. Słojkowska)	14–63
Materiały Janiny Bemówny (M. Kmita, P. Michałowski, J. Stasiak)	64–71
Materiały rodziny Kalinowskich (A. Chodkowska)	72–125
Materiały Janiny Zakrzewskiej (A. Bodecka, A. Chodkowska, U. Rogulska)	126–149

INWENTARZE ZESPOŁÓW ARCHIWALNYCH
ogłoszone w numerach 1–52 „Biuletynu Archiwum PAN”
(układ alfabetyczny)

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Abgarowicz Kazimierz	19	24–35
Abraham Władysław	21	41–54
Antoniewicz Włodzimierz	36	15–97
Antoniewski Stanisław	27	22–35
Artymiak Antoni	11	65–85
Bachulski Aleksy	3	33–39
Baley Stefan	21	55–93
Bańkowski Piotr	49	12–101
Barszczewski Leon	50	30–43
Bassalik Kazimierz	9	35–54
Batowscy Zygmunt i Natalia	52	14–63
Baudouin de Courtenay	41	23–60
Bełch Stanisław	48	12–25
Bemówna Janina	52	64–71
Bilewicz Stanisław	51	20–29
Bohdanowicz Karol Nereusz	50	44–51
Borowski Stanisław	3	44–48
Chałubiński Tytus	51	12–19
Chmaj Ludwik	11	86–111
Chodźko Witold	12	40–81
Cyprian Tadeusz	48	26–69
Czubalski Franciszek	12	82–97
Dąbrowski Jan	42	34–47

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Dembińska Anna	35	95–106
Dembiński Bronisław	15	11–71
Dembowski Jan	20	10–32
Demetrykiewicz Włodzimierz	22	35–59
Drewnowski Kazimierz	22, 26	60–78, 88–98
Drzewiecki Stefan	29	21–28
Dybowski Benedykt	50	12–29
Dybowski Władysław	25	21–44
Dziewulski Eugeniusz	11	112–120
Dziewulski Władysław	11	121–148
Dzwonkowski Włodzimierz	15	72–100
Eckert Ludwik	16	26–52
Ehrenkreutz Stefan	28	29–40
Elzenberg Henryk	45	15–57
Folkierski Władysław	29	29–38
Gajkowicz Aleksander	42	6–33
Gąsiorowska-Grabowska Natalia	21	94–116
Gieysztor Marian	20	33–54
Golonka Zygmunt	27	36–61
Górka Olgierd	3	50–61
Grodeccy Józef i Katarzyna	13	26–84
Grodek Andrzej	23	31–101
Groszkowski Janusz	39	29–89
Grzegorzewski Jan	32	17–29
Hahn Wiktor	15	101–182
Herbst Stanisław	47	16–139
Herse Jerzy	51	48–57
Hirszfeldowie Ludwik i Hanna	25	45–148

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Iwaszkiewicz Janusz	7	33–53
Jakóbczyk Witold	48	70–109
Joszt Adolf	24	15–42
Kaczmarczyk Zdzisław	48	110–149
Kalinowscy Stanisław, Zofia i Ewa	52	72–125
Kamieniecki Witold	28	41–50
Karwowski Stanisław	18	19–41
Kaznowski Lucjan	27	62–75
Kętrzyński Stanisław	3	64–69
Kipa Emil	28	51–66
Kłodziński Adam	3	69–71
Knapowska Wisława	4	31–71
Kolankowski Ludwik	40	42–64
Komisja Naukowa Obchodu Roku Mickiewicza PAN (1953–1956)	11	30–64
Konarski Kazimierz	49	102–109
Kontkiewicz Stanisław	31	14–71
Kossuth Stanisław	22	79–106
Kowalenko Władysław	33	21–60
Kowalski Tadeusz	16	53–99
Kozierowski Stanisław	26	8–87
Kozikowski Aleksander	19	36–54
Krzemieniewscy Seweryn i Helena	51	30–47
Kuratowski Kazimierz	43	66–95
Lande Jerzy	18	42–54
Lednicki Aleksander	7	54–70
Lewiccy Marian i Irena	32	30–90
Liebfeld Alfred	29	39–60

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Lubicz-Niezabitowski Edward	19	55–63
Łuniewski Tymoteusz	27	76–100
Magdański Marian	18	55–62
Majewski Julian Adam	42	48–69
Makowiecki Tadeusz	28	67–80
Manteuffel Jerzy	3	73–77
Manteuffel Tadeusz	33	61–132
Mańkowski Tadeusz	8	13–54
Marchlewski Teodor	20	55–81
Metallmann Joachim	14	18–26
Miklaszewski Jan	27	101–105
Miłobędzki Tadeusz	29	61–72
Moczarski Zygmunt	7	71–93
Morcinek Roch	40	65–73
Moszyński Kazimierz	30	23–43
Namysłowski Władysław	3	77–86
Niklewski Bronisław	22	107–144
Nowacki Witold	39	90–112
Olszewski Franciszek	49	118–129
Ormicki Wiktor	8	55–78
Pawłowski Bronisław	17	39–48
Peretiatkowicz Antoni	14	27–66
Pierwszy Kongres Nauki Polskiej (1949–1951)	5	23–70
Podkowińska Zofia	34	11–33
Pollakówna Marzena M.	28	81–103
Polskie Towarzystwo Historyczne (1886–1939, 1947–1968)	6	39–79

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Przybyszewska Stanisława	41	77–94
Przybyszewski Eugeniusz	3	86–89
Pytkowski Wacław	48	150–171
Rawita-Witanowski Michał	18	63–124
Reychman Jan	38	14–113
Reyman Edmund Jan	17	49–81
Ręgorowicz Ludwik	9	55–81
Rodowicz Kazimierz	24	43–52
Rygiel Stefan	13	85–117
Salska Helena	3	89–93
Schechtel Edward	8	79–96
Schramm Wiktor	10	20–106
Szczaniecki Michał	40	74–94
Siemieński Józef	40	95–105
Sierpiński Wacław	43	6–65
Skalkowski Adam	3	93–109
Skubiszewski Ludwik	7	94–105
Sławiński Witold	51	58–71
Srokowski Stanisław	37	20–60
Steinhaus Hugo	43	96–138
Stelmachowska Bożena	13	118–161
Stenz Edward	37	61–93
Stróżecki Dobrosław	42	70–82
Strumiłło Tadeusz	14	67–105
Styś Wincenty	21	117–153
Suchodolski Witold	49	110–117
Sydow Bronisław Edward	51	72–77
Szczeniowski Szczepan	46	8–19

Nazwisko lub nazwa	Nr „Biuletynu Archiwum PAN”	Strony
Szober Stanisław	41	61–76
Szymański Adam	9	82–87
Śliwiński Artur	4	72–126
Terlikowski Feliks Kazimierz	16	100–125
Thullie Czesław	32	91–114
Tokarski Julian	31	72–115
Tomkiewicz Władysław	35	25–72
Towarzystwo Naukowe Warszawskie (1907–1953)	1	21–77
Tync Stanisław	17	82–125
Ułaszyn Henryk	30	44–112
Walicki Michał	35	73–94
Wartołowska Zofia	36	98–103
Wertenstein Ludwik	46	20–53
Witwicki Władysław	45	58–74
Wodziczko Adam	48	172–204
Wolff Adam	34	34–60
Wolfke Mieczysław	46	54–68
Woliński Janusz	23	102–150
Wróblewski Antoni	6	80–127
Zakaszewski Czesław	24	53–74
Zakrzewska Janina	52	126–149
Zawirski Zygmunt	14	106–125

SUMMARY

ARCHIVAL INVENTORIES

On the occasion of the 100th anniversary of the Nobel Prize in Chemistry awarded to Maria Skłodowska-Curie (1911) the General Assembly of the United Nations proclaimed 2011 the International Year of Chemistry, whereas the Sejm (lower house of the Polish Parliament) declared 2011 the Year of Maria Skłodowska-Curie, acclaimed as her the greatest Polish woman of all time. The issue 52 of the „Bulletin of the Archives of the Polish Academy of Sciences” was devoted to Maria Skłodowska-Curie, as well as other female scholars and their remarkable accomplishments in various scientific areas both in Poland and abroad. Natalia Batowska, was an art historian and a wife to a Warsaw University professor of art history, Zygmunt Batowski, a member of the Polish Academy of Arts and Sciences, a great expert in Polish Baroque and Classicism art and culture. Janina Bemówna was a teacher, diarist, an education activist, a secretary to the Polish Culture Society, and one of the co-founders of the Polish Teachers’ Union. Zofia Kalinowska and Ewa Kalinowska-Widomska were geophysicists. They worked at the first Polish Geophysical Observatory in Świder, established by their father Stanisław Kalinowski, a physicist, an education activist, a professor at Warsaw Technical University and Free Polish University, and an author of physics textbooks. Janina Zakrzewska was a lawyer specialising in constitutional law, a participant to the Round Table talks, an advisor to the Civil Parliamentary Club, a judge of the Constitutional Tribunal, member of the National Electoral Committee, Helsinki Committee in Poland, PEN Club, Polish Historical Society, representative of the Constitutional Tribunal at the Constitutional Committee of the National Assembly. She co-authored a draft constitution together with Jerzy Ciemniewski.

WARSAW ARCHIVES OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES

In the reporting year the Warsaw Archives of The Polish Academy of Sciences (PAN Archives) in Warsaw employed 31 persons, including 24

in Warsaw (with 16 part-time employees), 5 in Poznań (with 4 part-time employees), and 2 in Wodzisław Śląski (with 1 part-time employee).

On 18 December 2011 our colleague, Anna Grzbieluch, died tragically. She had worked in the PAN Archives since 2002. She collected medals and gathered archival treasures with piety and expertise. We included a tribute to Ania in our „Bulletin...”.

The Scientific Council chaired by Professor Andrzej Tomczak held a meeting on 4 March 2010. Professor Andrzej Tomczak expressed his sorrow over the death of Professor Ryszard Waław Wołoszyński. Director Dr Hanna Krajewska recalled that since 1955 Professor Wołoszyński had worked at the Archives of the Polish Academy of Sciences, and since 1993 he had been the head of its Scientific Council and for many years the editor-in-chief of the Bulletin of the Archives of the Polish Academy of Sciences. Dr. Hanna Krajewska informed the Scientific Council of the PAN Archives that the Warsaw Scientific Society awarded her with a medal, and Dr. Joanna Arvaniti with a certificate in recognition of the long cooperation in efforts to maintain the legacy of the Warsaw Scientific Society.

On 25 February the City Public Library in Mińsk Mazowiecki held an exhibition called *Artists of the emigrating Melopomene*. On 4 March there was an opening of the exhibition *History of the Staszic Palace* installed in the hallway leading to the Mirror Hall of the Staszic Palace.

The exhibition *Polish Explorers of Syberia*, which attracts continual interest, was shown at the Russian Centre of Science and Culture in Gdańsk between 6 and 20 April. The revised edition of the exhibition, expanded with new photographs in a new format and in Polish was held in front of the Polish Community Association between 8 December 2010 and January 2011.

On 15 May the PAN Archives took part in the Night of Museums. The Staszic Palace received almost 2300 visitors, which proves that the open events organized by the PAN Archives attract continuous interest.

On 19 June there was the first Archival Picnic at the Staszic Palace. The inspiration for the event was the International Archives Day celebrated annually on 9 June. On that day a class was held at the Staszic Palace on *Treasures of the Archives of the Polish Academy of Sciences*. The Picnic was organized on the initiative of the PAN Archives, Polish Archives Association, Association of the Church Archivists, and Association of the Archivists of Judicial Institutions, with representatives of 13 archives and

various institutions participating in the event. It included eight exhibitions and thematic displays, 12 lectures, presentations and talks. Also a contest about the street of Krakowskie Przedmieście was organized.

The PAN Archives co-organized Days of Polish Museum in Rapperswil on 11 and 12 September. The event included 11 archives, libraries, and Warsaw museums that house the remnants of the Rapperswil library and memorabilia. These institutions used their collections to prepare presentations, displays, lectures, films, concerts, and shows. The city's authorities made a special bus available in order to provide quick transfer to these institutions. A special folder containing information on all events was published and distributed at meetings.

On the occasion of the Chopin Year the PAN Archives held an exhibition titled *Frédéric Chopin. His traces in the Archives of the Polish Academy of Sciences*. A vernissage held on 27 September was accompanied by a chamber music concert. A copy of the exhibition was shown at the Scientific Station of PAN in Paris.

An exhibition on Piotr Bańkowski was held in the Room of Janina and Piotr Bańkowski at the Waga Family Scientific Association in Łomża, which was a part of the archives conference on 12 October.

An exhibition was held at the Conference Room of the Poznań Society of Friends of Sciences on the methods of gathering, processing and provision of access to archives, including a display of the oldest and most valuable exhibits of the Branch. The rooms of the State Archives in Poznań housed a display co-organized by the PAN Archives Branch in Poznań titled *Professors Kazimierz Kaczmarczyk and Stanisław Nawrocki-the archivists of Poznań* between 3 December 2010 and 28 February 2011. The Branch of the PAN Archives in Poznań organized a conference *Legacy of the Poznań Archives and Libraries* together with the Polish Archives Society on 23 November.

On 20 June the Art Vlaislavia Gallery opened an exhibition titled *Wodzisław in the years 1906-1929* organized by the Branch of the Polish Academy of Sciences in Wodzisław Śląski and Association of the Wodzisław Region Enthusiasts. The display was later shown in the Division of Architecture of the Wodzisław Śląski City Hall.

In 2010 the Archives were expanded by 27.37 linear meters of files. The Warsaw Archives received 3.17 linear meters from private sources and 5.05 linear meters from institutions. The Poznań Branch archives were expanded by 18.70 linear meters of files, whereas the Wodzisław

Śląski Branch by 0.45. Currently, the overall collection contains 2719.51 linear meters of files, with 2246.78 meters stocked in Warsaw, 407.23 in Poznań, and 65.50 in Wodzisław Śląski.

The Committee for Methodology in Warsaw received the final inventories of the collections and legacies of Zygmunt and Natalia Batowski, Stanisław Bilewicz, Tytus Chałubiński, Benedykt Dybowski, Helena and Seweryn Krzemieniewski, Wacław Lewiński and Kazimierz Michałowski. Also the working inventories of the materials of Władysław Dybowski, Mikołaj Dzikowski, Stanisław Grabski, Julian Komar, Karol Koranyi, Leszek Kuźnicki, Bohdan Paczyński, Stanisław Pazyra, Stanisław Piekarczyk, Jerzy Ryx, Władysław Semkowicz, Mieczysław Wrzosek, Stanisław Zienkowicz, and groups of small teams from Polish scientific institutions and organizations in Lviv. The Poznań Branch continued its reorganization of the personal archives of Stefan Tytus Dąbrowski, Władysław Orlicz, Heliodor Święcicki, Maria Wojciechowska and Zygmunt Wojciechowski, as well as Zbigniew Zakrzewski. The Wodzisław Śląski Branch continued sorting of the materials of Wacław Leśniański and Józef Chlebowczyk. Also the administration of SEZAM database was carried on.

Seven photographs were added to the collection of photographs and negatives, which currently contains 30959 photographs, negatives, postcards, photocopies, and 24 CDs. The digitalisation and archiving of photographic collections were carried on. A total of 4500 photographs were scanned. Currently, the collection includes ca. 12600 digital exhibits.

The microfilm collection was not expanded and still comprises 1129047 negative microfilm frames and 3225478 positive microfilm frames. The medal collection maintained its size and includes 1056 items.

The Warsaw library in Warsaw was enlarged by 180 bound volumes of publications and 41 volumes of magazines, whereas in the Poznań library by 49 bound volumes of publications and 24 magazines, and the Wodzisław Śląski library by 3 bound volumes of publications. The archives in Warsaw and all the branches comprise 14328 bound volumes of books and 12490 volumes of periodicals. In 2008 the card catalogue was completed in the library. All new titles are registered in the MAK database. The data base is also updated retrospectively. A total of 969 new records were registered throughout the reporting year. The database now includes 2153 records.

Issue 51 of the „Bulletin...” was published. The work on issue 52 started. The publications of the PAN Archives were distributed. A comic book *Archibohater, czyli długie życie Piotra B.* was published.

The maintenance work on further archival units of the Władysław L. Jaworski legacy was continued. The cleaning of the cards, filling in any missing ones, gluing together any tears, ironing the annexed cards were performed on 774 cards out of 3 archival units.

The Director of the PAN Archive and its employees participated in such events as the *Wystawy w archiwum — drugie życie dokumentów* (*Exhibitions in the Archives the Afterlife of Documents*) in Szczyrk between 15 and 18 of June, in the 22. *National Conference of the History of Medicine and Pharmacy Association* in Łódź on 15 June, in session *Profound Archivists in Łomża in Service of the Society* in Łomża on 12 and 13 October, in the conference *Archival Traditions and Practice: Are Archivists Historians* in Prague between 29 September and 3 October, and in the 140th anniversary of the Polish Museum in Rapperswil. A two-week archival inquiry was performed in cooperation with the Polish Community Association and Polish Archival Association among the Polish community in Brazil.

The PAN Archives organized and co-organized the following conferences, seminars, and workshops *From Passion to Documentation. Can collectors and archivists like each other?* in Warsaw on 16 March, *The Legal Provisions on Chancelleries and Archives in the Practice of Archives of the Polish Academy of Sciences* in Warsaw on 18 March and in Poznań on 11 May; *Profound Archivists in Łomża in Service of the Society* in Łomża on 12 and 13 October, and *Cooperation with the Archives of the Polish Academy of Sciences* in Warsaw on 10 December.

There were 813 visitors to the Warsaw scientific laboratories, who accessed 4102 archival units. A total of 7963 reprographic copies of archival materials were made.

The employees of the PAN Archives published around 50 articles and other informative materials.